Κ. ΜΠΕΡΝΕΡΙ & Ε. ΜΑΛΑΤΕΣΤΑ

Η ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΑΤΣΑΝΟΣ / ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ε. ΜΑΛΑΤΕΣΤΑ - Κ. ΜΠΕΡΝΕΡΙ

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Μετάφραση: Βασίλης Τομανάς

ΚΑΤΣΑΝΟΣ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
Εκδόσεις Κατσάνος
Αριστοτέλους 26
Τηλ.: 235.683 - Θεσσαλονίκη

Φωτοστοιχειοθεσία - Σελιδοποίηση - Μοντάζ
ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α. & Θ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
Αριστοτέλους 28 - Τηλ.: 261.009
Θεσσαλονίκη

Παρουσίαση

Στο βιβλίο αυτό περιλαμβάνονται οι βιογραφίες και γραπτά δυο πολύ γνωστών ιταλών αναρχικών: του Ερίκο Μαλατέστα και του Καμίλο Μπερνέρι. ***Ο Ερίκο Μαλατέστα*** (1853-1932) καλύπτει, με τη ζωή και τη δράση του, τα χρόνια της γένεσης και της συγκρότησης του αναρχικού κινήματος (έδρασε μαζί με τον Μπακούνιν, αλλά έζησε και το εργοστασιακό κίνημα του Τορίνο, την εποχή του Λένιν και την άνοδο του Μουσολίνι στην εξουσία). Τα γραπτά του εξετάζουν τα πάντα επίκαιρα προβλήματα του συνδικαλισμού, της πειθαρχίας, της οργάνωσης καθώς και τις εξουσιαστικές τάσεις στο επαναστατικό κίνημα.

Ο Καμίλο Μπερνέρι (1897-1937) ρίχτηκε κι αυτός από μικρός στον αγώνα για ένα καλύτερο αύριο και, διωγμένος από πολλές χώρες, κατέφυγε τελικά στην Ισπανία. Αγωνίστηκε, με το τουφέκι και την πένα, εναντίον όλων των αποχρώσεων του φασισμού, μέχρι που δολοφονήθηκε, το Μάη του 1937. Τα γραπτά του αναφέρονται στα γεγονότα της ισπανικής επανάστασης και του ισπανικού εμφύλιου και, με αφετηρία αυτά, εξετάζει τα γενικότερα προβλήματα της εξουσίας, του κράτους, των τάξεων, της πόλης και της υπαίθρου, κλπ.

Ε. Μαλατέστα - Κ. Μπερνέρι:
Η κατάργηση και η εξολόθρευση του κράτους

Περιεχόμενα

Ερίκο Μαλατέστα

Βιογραφία *(γραμμένη απ' τον Μαξ Νετλάου)(1)*

Πολλές γενιές αναρχικών έζησαν από τότε που ο Μαλατέστα, στα 1871, δεκαπεντάχρονος, μπήκε στη Διεθνή(2) λίγοι, όμως, ξέρουν ολόκληρη την ιστορία του. Οι παλιότεροι σύντροφοί του έχουν χαθεί, και για να συγκεντρώσω τις αναμνήσεις εκείνων που δούλεψαν μαζί του έστω και κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, θα έπρεπε να συναντήσω, αφενός, παλιούς, ξεχασμένους σύντροφους, και αφετέρου, νεαρούς, σημερινούς επαναστάτες. Λίγα υπάρχουν συγκεντρωμένα και καταγραμμένα γι' αυτόν, μολονότι για πολύ λιγότερο σημαντικούς δήθεν δημόσιους άντρες υπάρχουν πολλά. Μόνο αν σκαλίσουμε τα αναρχικά έντυπα πολλών χωρών κατά τα τελευταία πενήντα χρόνια θα βρούμε ν' αναφέρονται σκόρπια περιστατικά της ζωής του (συνήθως συλλήψεις, δίκες, φυλακίσεις, δραπετεύσεις, απελάσεις, κλπ.), καθώς και τα λιγοστά και σπαρμένα εδώ κι εκεί κείμενά του -που ορισμένα είναι από τα πιο διαδεδομένα αναρχικά κείμενα. Όλες αυτές οι περίοδοι των συναντήσεων, των κινήσεων και των συλλήψεών του, συμπίπτουν με τις περιόδους της επαναστατικής κινητοποίησης πολλών χωρών· γιατί ο Μαλατέστα, όπου πήγαινε, δούλευε μέσα στο κίνημα και, σύντομα, ερχόταν η αντιπαράθεση με το κράτος και την αστική κοινωνία στο σύνολό της, η ανοιχτή σύγκρουση, η καταστολή κι η καταδίωξη. Κανένας άνθρωπος της εποχής μας δεν αμφισβήτησε όσο αυτός την αστική κοινωνία στο σύνολό της.

Γι' αυτό, για να καταλάβουμε τη ζωή του, θα έπρεπε να μελετήσουμε την ξεχωριστή ιστορία καθεμιάς απ' αυτές τις επαναστατικές περιόδους -και τότε πάλι, θα μάθουμε μόνο τα εξωτερικά περιστατικά· η εσωτερική ιστορία, θα μείνει θαμμένη στη μνήμη του Μαλατέστα και λίγων άλλων. Είναι ο άνθρωπος που κοιτάζει πάντα μπροστά του, που ξαναρχίζει έπειτα από κάθε σοβαρή αποτυχία και που δεν χασομεράει πάνω απ' το χυμένο γάλα των προηγούμενων γεγονότων.

Είχα την τύχη να διακόψω κάμποσες φορές τη σιωπή του για το παρελθόν. Ποτέ δεν τον ρώτησα για τα δικά του, αλλά τον «ξεσκόνισα» για ό,τι είχε σχέση με τον Μπακούνιν (που τον συναναστράφηκε μέχρι το θάνατό του, στα 1876). Ο Τζέιμς Γκιγιόμ, που άρχισε αργότερα να συγκεντρώνει με ζήλο ιστορικά στοιχεία (μέχρι το τέλος της σύνδεσής του με τη Διεθνή, την άνοιξη του 1878), μου ζήτησε ν' αποσπάσω απ' το Μαλατέστα την ιστορία της εξέγερσης του Μπενεβέντο του 1877. Τον ρώτησα, και στην εξαίρετη μνήμη του Μαλατέστα ήρθε στην επιφάνεια αυτή η εξέγερση -έπειτα απ' την οποία φυλακίστηκε για κάμποσο καιρό. Κράτησα λεπτομερειακές σημειώσεις απ' τα όσα μου είπε, αλλά δεν τα έχω τώρα μπροστά μου και, στο κάτω κάτω, δεν μου χρειάζονται. Τον άκουσα να μιλάει μερικές φορές για μεταγενέστερα γεγονότα, απέφυγα όμως να τον ενοχλώ με πολλές ερωτήσεις· εξάλλου, ορισμένα γεγονότα τα θυμάμαι κι από πρώτο χέρι. Στα 1887-88, τον συνάντησα, κατά κάποιον τρόπο, σε παλιές εφημερίδες της δεκαετίας του 1870, κι εντυπωσιάστηκα απ' την επαναστατική του τόλμη, σταθερότητα και πανταχού παρουσία. Ήταν τότε χαμένος, στην Αργεντινή, και δεν περίμενα ποτέ να τον συναντήσω αυτοπροσώπως. Τα έχασα, λοιπόν, όταν κατά τα τέλη του 1889, σε μια συνάντηση του Συμβουλίου της Σοσιαλιστικής Λίγκας, ανοιχτό στα

μέλη, εμφανίστηκε σιωπηλός -τον παρουσίασε μετά τη συνάντηση, στον Ουίλιαμ Μόρις και στους άλλους, ο Β. Ντέιβ, που είπε και σ' εμένα ποιός ήταν· κι εγώ, ενδιαφερόμουν και τότε, όπως και τώρα, για την ιστορία του κινήματος. Από τότε τον γνωρίζω και μου φερνόταν πάντα ευγενικά· μιας κι ήταν, όμως, πολυάσχολος, κι εγώ δεν μπορούσα να τον βοηθήσω στις κινήσεις του, αποφάσισα να μην τον ενοχλώ εκτός αν υπήρχε σοβαρός λόγος. Έχασα έτσι, πολλά που θα κέρδιζα αν είχα στενότερη σχέση μαζί του, αλλά οι συναντήσεις μας για τα ιστορικά θέματα ήταν πολύ ενδιαφέρουσες, αφού δεν χάναμε τον καιρό μας. Σε υστερότερα χρόνια, τον πίεσα πολλές φορές να γράψει τ' απομνημονεύματά του, μάταια όμως· ποτέ δεν πίστεψε ότι είχαν έρθει γι' αυτόν τα χρόνια της περισυλλογής που αφιερώνονται συνήθως σε τέτοια έργα· ήταν νέος, κι είχε πολλά να κάνει -και, πράγματι, είχε δίκιο.

Σ' ένα γράμμα του, με ημερομηνία 22 του Μάρτη 1912, μου έγραφε (στα γαλλικά):

«Γράφω τώρα ένα βιβλίο που θα το ονομάσω «Η κοινωνική επανάσταση: σκέψεις ενός αναρχικού», ή κάτι παραπλήσιο. Αυτό μου τρώει περισσότερο καιρό απ' όσον θα ήθελα, θέλω όμως να το τελειώσω οπωσδήποτε... Έπειτα απ' αυτό, θ' αρχίσω τις «Αναμνήσεις». Θα προτιμήσω τη μορφή μιας συλλογής παλιών κειμένων μου που νομίζω ότι παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον, προσθέτοντας σε σημειώσεις τις περιστάσεις κάτω απ' τις οποίες γράφηκαν, τα πρόσωπα με τα οποία τότε δούλευα, κλπ.».

Πρόσθετε με κάποια ειρωνεία:

«Αν αυτή η δουλειά έχει κάποια αξία, θα το οφείλω σ' εσένα που με παρακίνησες να το κάνω με τέτοια επιμονή που αληθινά δεν την άξιζα». Του πρότεινα να εκδόσει στα ιταλικά «Το έργο του Μπακούνιν στην Ιταλία», που θα περιλάμβανε τα σκόρπια και σχεδόν χαμένα κείμενα του Μπακούνιν

που απευθύνονταν στους ιταλούς και στους ιταλούς μέλη της Διεθνούς, με ιστορική εισαγωγή και πρόλογο του Μαλατέστα. Συμφώνησε με την ιδέα, αλλά είχε τη γνώμη ότι δύσκολα θα έβρισκε εκδότη. Δεν ξέρω αν εξακολούθησε να δουλεύει πάνω σ' αυτά τα βιβλία, αλλά μόλις ένα χρόνο αργότερα ήταν και πάλι στην Ιταλία, εκδίδοντας στην Ανκόνα τη «Βολοντά» (Ιούνης 1913), που την έκλεισαν μετά τη γενική εξέγερση στη Ρομάνια την άνοιξη του 1914.

Αυτά τα γράφω για να δείξω τη φύση της σχέσης μου με τη ζωή του Μαλατέστα. Δεν ξέρω τίποτε σχεδόν για τα απλά γεγονότα της μετρημένης προσωπικής του ζωής· μπορεί να έχω μαζέψει λεπτομέρειες για ορισμένα γεγονότα που θα χάνονταν στη λήθη αν δεν τα είχα καταγράψει -κι αυτά ο καθένας είναι ελεύθερος να τα χαρακτηρίσει πεζά και ανούσια. Γράφω τα περισσότερα από μνήμης, με μόνη βοήθεια μερικές ιστορικές και βιβλιογραφικές σημειώσεις.

* * *

Ο Ερίκο Μαλατέστα γεννήθηκε στη Σάντα Μαρία ντι Κάπουα Βετέρε (την παλιά Κάπουα του Ανίβα) στα 1853, τελείωσε το τοπικό γυμνάσιο κι άρχισε να σπουδάζει φαρμακολογία στη Νάπολι· εκεί άρχισε και την επαναστατική του δραστηριότητα στα 1871, στη διάρκεια της Κομούνας του Παρισιού ή αμέσως μετά. Ο πατέρας του είχε ένα αντίτυπο της «Ιστορίας της Γαλλικής Επανάστασης» του Μινιέ, την οποία ο Ερίκο διάβασε μικρός και του έκανε μεγάλη εντύπωση. Κι έπειτα, ήταν προοδευτικός και δημοκρατικός, όπως οι περισσότεροι νεαροί ιταλοί της εποχής του. Η Κομούνα του Παρισιού, όμως, τον έκανε να σκεφτεί για πρώτη φορά μοναχός του. Είδε τους αστούς δημοκράτες, τον ένδοξο Ματσίνι(3) και άλλους, να βρίζουν και να καταριούνται την Κομούνα - όπως έκαναν και την επαναστατική Ρωσία στα χρόνια μας /1920/·

είδε ότι μόνον η Διεθνής υποστήριξε την Κομούνα, κι έτσι μαζί με άλλους, προσχώρησε στο τμήμα της Νάπολι της Α΄ Διεθνούς Ένωσης των Εργαζομένων, στα 1871.

Αυτό το τμήμα το είχε ιδρύσει ο Μπακούνιν (όταν απ' τη Φλορεντία πήγε στη Νάπολι). Φαίνεται ότι στα 1871 τα παλιότερα μέλη είχαν αποσυρθεί, κι ότι η προσχώρηση του Μαλατέστα και των άλλων νέων έδωσε καινούρια πνοή στο τμήμα. Είχε φύγει ο Α. Τούτσι, ένας απ' τους παλιότερους· αργότερα, έφυγε κι ο μετέπειτα δικηγόρος Καρμέλο Παλαντίνο, ο οποίος επηρέασε, κατά κάποιον τρόπο, το Μαλατέστα. Μ' αυτόν θέλω να δείξω ότι ο Μαλατέστα δεν μπήκε σ' ένα ακμαίο κίνημα που τραβούσε όλο τον κόσμο, αλλά ότι αμέσως τον περίμενε σκληρή δουλειά. Ο πιο αξιόλογος μέσα εκεί ήταν ο κατά επτά χρόνια μεγαλύτερος απ' το Μαλατέστα Κάρλο Καφιέρο, που είχε πάει στο Λονδίνο κι είχε αγαθές σχέσεις με τους Μαρξ και Ένγκελς του Γενικού Συμβουλίου της Διεθνούς· πλούσιος άνθρωπος, με μεγάλο ενθουσιασμό κι αφοσίωση, κάπως ιδιόρρυθμος όμως. Χρειάστηκε ν' απομακρύνει τον Καφιέρο απ' την επιρροή του Μαρξ, κάτι που μαζί με άλλους το πέτυχαν, κι αυτό τον έκανε να δει από νωρίς τη σύγκρουση εξουσιαστικών ιδεών και αναρχισμού που χώριζε, κι εξακολουθεί να χωρίζει, τη Διεθνή και τους συνειδητοποιημένους εργάτες. Ο Καφιέρο με το γέροντα Τζ. Φανέλι πήγαν στο Λοκάρνο για να συναντήσουν τον Μπακούνιν. Έμειναν εκεί για ένα μήνα (20 του Μάη -18 του Ιούνη 1872), και τότε, στις 21 του Μάη, ο Μπακούνιν σημείωσε στο ημερολόγιό του: «Πέρασα όλη τη μέρα με τους Φανέλι και Καφιέρο· πετύχαμε να συμφωνήσουμε για τη Συμμαχία»· στις 14 του Ιούνη: «Καταστρώσαμε σχέδια για οργάνωση», κλπ.

Έτσι, ο Μαλατέστα κι οι φίλοι του απέκτησαν πολύ στενές σχέσεις με τον Μπακούνιν. Οργάνωσαν

μια συνάντηση των ιταλικών τμημάτων στο Ρίμινι (Αύγουστος 1872) και ίδρυσαν την Ιταλική Ομοσπονδία της Διεθνούς. Αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στο γενικό συνέδριο της Χάγης που το «καπέλωσαν» οι μαρξιστές· ταξίδεψαν στη Ζυρίχη όπου συνάντησαν τον Μπακούνιν, τον οποίον ο Μαρξ είχε μόλις καταφέρει να διαγράψει απ' τη Διεθνή -με σύμφωνη γνώμη της «πλειοψηφίας» στη Χάγη. Στις 4 του Σεπτέμβρη, ο Μπακούνιν σημείωσε: «Γράμμα απ' τον Βενιαμίν» -αυτό ήταν το παρατσούκλι του Μαλατέστα στο στενό τους κύκλο, όπου ήταν μάλλον ο νεότερος. Στις 7 του Σεπτέμβρη, συστήθηκε πράγματι η μυστική συμμαχία. Έπειτα από μια εκδρομή στο Νοσατέλ κι αλλού, ο Μπακούνιν επέστρεψε στη Ζυρίχη· στις 23 του Σεπτέμβρη, σημείωσε την αναχώρηση του Μαλατέστα και των άλλων ιταλών.

Αυτές οι μέρες κοντά στον Μπακούνιν και στους πιο δραστήριους και προχωρημένους αντιπροσώπους της Διεθνούς της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Ελβετίας, της Ρωσίας και άλλων χωρών, φαίνεται ότι ολοκλήρωσαν την επαναστατική εκπαίδευση του Μαλατέστα. Τώρα, είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη του Μπακούνιν και των άλλων ανδρώπων που σκέφτονταν τη δράση κι ετοίμαζαν πραγματικές επαναστάσεις, τουλάχιστον στην Ιταλία και την Ισπανία, για να μη μιλήσουμε για τη Ρωσία. Ο Μαλατέστα ενεργούσε τότε με ρυθμό πολυβόλου - γοργή, άφοβη επίθεση. Δεν τον άκουσα να λέει πολλά γι' αυτά αργότερα στο Λονδίνο, όπου τα λόγια ήταν εύκολα, μα τα περιθώρια για δράση στενά· δεν νομίζω, πάντως, ότι αργότερα «ωρίμασε», έγινε «συνετός» κι έδιωξε από το μυαλό του αυτό το ρυθμό πολυβόλου. Συνήθιζε ακόμη να λέει - πολύ συχνά, γιατί το θεωρούσε χρήσιμο μάθημα- ότι εκείνα τα παλιά χρόνια τα μέλη της Διεθνούς κάθε περιοχής μάθαιναν, με λεπτομέρειες, για τα αποθέ-

ματα όπλων, τις στρατιωτικές προετοιμασίες, τα δημόσια κτίρια, τα στρατηγικά σημεία, κλπ., για να μπορούν, όταν χρειαστεί, να χτυπήσουν στο σωστό σημείο· πίστευε ότι αυτή η πρακτική γνώση δεν θα τους ερχόταν αυτόματα, από μόνη της, στο μυαλό, την ώρα της δράσης.

Για να καταλάβουμε αυτό στα ιστορικά του πλαίσια, πρέπει να θυμηθούμε ότι η Κομούνα του Παρισιού είχε δώσει μόλις τότε ένα κοσμοϊστορικό παράδειγμα επαναστατικής δράσης, κι ότι οι ιταλοί συνωμοτούσαν, σχημάτιζαν ένοπλες ομάδες, υποδαύλιζαν εξεγέρσεις, κλπ., ήδη απ' τα χρόνια της γαλλικής επανάστασης· έτσι, οι ιταλοί μέλη της Διεθνούς των πρώτων ημερών του Μαλατέστα είχαν μια μεγάλη επαναστατική παράδοση που την υπεράσπιζε μπροστά σ' όλο τον κόσμο ο Ματσίνι, μα που έσπασε όταν ο Ματσίνι καταδίκασε την Κομούνα του Παρισιού. Οι νεότεροι, υποστήριξαν την Κομούνα και τις επαναστατικές παραδόσεις των πατέρων τους. Ο Μπακούνιν κατάλαβε και συμμερίστηκε τα αισθήματά τους· τους απελευθέρωσε πνευματικά απορρίπτοντας τις θρησκευτικές τάσεις του Ματσίνι και χτύπησε αποφασιστικά και τον ψευτοσοσιαλισμό και τον εθνικισμό του· κήρυξε το διεθνισμό, τον κολλεκτιβιστικό αναρχισμό και την κοινωνική επανάσταση. Σ' αυτό το περιβάλλον μεγάλωσε κι αναπτύχθηκε ο Μαλατέστα, ο οποίος στη συνέχεια έγινε μέλος μιας απ' τις επιτροπές της Διεθνούς που ορίστηκε στο Ρίμινι (Αύγουστος 1872) κι από τότε αγωνίστηκε ακούραστα για την εξάπλωση της Διεθνούς στην Ιταλία. Στο επόμενο συνέδριο (Μάρτης 1873) συμμετείχαν ήδη 53 αντιπρόσωποι από 150 περίπου τμήματα. Αυτοί οι προπαγανδιστές γύριζαν παντού, προπαγανδίζοντας, οργανώνοντας, προετοιμάζοντας, χωρίς ακόμη να έχουν ένα συγκεκριμένο σχέδιο δράσης. Έμοιαζαν πολύ με τους πρώτους μηδενιστές, που τον ίδιο καιρό «πήγαιναν

κοντά στο λαό», μια ομοιότητα που δεν ξέφυγε απ' τον Μπακούνιν, ο οποίος συχνά παραλλήλιζε την αφοσίωση των νέων της Ιταλίας και της Ρωσίας. Δεν ζούσαν, βέβαια, ακριβώς την «παράνομη ζωή» των καταδιωκόμενων ρώσων· έπρεπε, όμως, να είναι πιο γρήγοροι απ' την αστυνομία αν ήθελαν να ξεφύγουν και να συνεχίσουν το έργο τους. Το συνέδριο του Μάρτη του 1873 είχε ήδη αρχίσει στα κρυφά σ' ένα εργοστάσιο της Μπολόνια· τη δεύτερη μέρα του συνέλαβαν τους Αντρέα Κόστα, Καφιέρο, Μαλατέστα, Αλτσέστε Φατζόλι, και πρώτον, ίσως, συνέλαβαν το Μαλατέστα· το συνέδριο εξακολούθησε τις εργασίες του αλλού. Η κυβέρνηση σκόπευε να δικάσει τα μέλη της Διεθνούς σαν κοινούς κακοποιούς, έπειτα όμως από 54 μέρες κράτησης άφησαν ελεύθερους τους Καφιέρο και Μαλατέστα. Ο Καφιέρο πήγε στο σπίτι του στη Μπαρλέτα για να βρει χρήματα για την υπόθεση· ο Μαλατέστα συνάντησε τον Μπακούνιν στο Λοκάρνο, και τον βρήκε απορροφημένο στα προβλήματα της Ισπανίας. Έστελνε εκεί πολυσέλιδα γράμματα, απ' τα οποία τουλάχιστον ένα αντέγραψαν οι Μαλατέστα και Ζαμφίρ Ραλί. Τέλος, ο Μπακούνιν παρακινήθηκε να πάει στη Βαρκελόνη για να συμμετάσχει σε μια επαναστατική κινητοποίηση. Αφού έλειπαν χρήματα κι η αλληλογραφία παρακολουθούνταν, ξεκίνησε ο Μαλατέστα για τη Μπαρλέτα, που ήταν στη νότια Ιταλία, για να πάρει χρήματα απ' τον Καφιέρο· μόλις, όμως, έφτασε εκεί, τον συνέλαβαν και τον κράτησαν στη φυλακή επί 6 περίπου μήνες (απ' τον Ιούλη μέχρι τα τέλη του 1873)· έπειτα, τον άφησαν ελεύθερο χωρίς να του απαγγείλουν κατηγορία και χωρίς να περάσει από δίκη.

Έτσι, τότε, φυλάκιζαν, αυτόν και πολλούς άλλους, για μισό χρόνο ή και για περισσότερο, τελείως αυθαίρετα. Ας μη μας ξαφνιάζει, λοιπόν, το ότι εκείνα τα χρόνια η Διεθνής είχε γίνει σαν

μυστική εταιρία, ούτε το ότι φτιάχνονταν σχέδια για δράση κι εφαρμόζονταν. Ηγετικές μορφές ήταν οι Αντρέα Κόστα και Μπακούνιν· ο Καφιέρο, ο Μαλατέστα κι οι άλλοι, βοηθούσαν όπως μπορούσαν. Άρχισαν να κυκλοφορούν οι μυστικές εκκλήσεις της Ιταλικής Επιτροπής για την Κοινωνική Επανάσταση απ' το Γενάρη του 1874. Η λαϊκή δυσαρέσκεια -που οφειλόταν στο υψηλό κόστος ζωής-οδήγησε σε ταραχές σε πολλές πόλεις κατά το πρώτο μισό του χρόνου. Στο Γενικό-Συνέδριο της Διεθνούς της Βέρνης (Οκτώβρης 1876), ο Μαλατέστα είπε:

«Στις αρχές του 1874 τα πνεύματα ήταν ταραγμένα σε πολλά μέρη της Ιταλίας, εξαιτίας της πτώσης των μισθών και της ραγδαίας ανόδου των τιμών των τροφίμων. Σε πολλές περιοχές λεηλατήθηκαν καταστήματα κι αποθήκες... Η Διεθνής έπρεπε να διαλέξει: είτε ν' αποδοκιμάσει αυτές τις πράξεις, είτε να δείξει την αλληλεγγύη της. Διάλεξε το δεύτερο».

Πίστευε ότι ήταν αδύνατο να δράσουν αλλιώτικα, γιατί πρώτα πρώτα, αν αποδοκίμαζαν αυτές τις πράξεις θα έχαναν όλους τους υποστηριχτές της επανάστασης, κι έπειτα, γιατί είχε τη γνώμη ότι «η επανάσταση είναι περισσότερο έργα, κι όχι λόγια· όποτε έχουμε ένα αυθόρμητο ξέσπασμα του λαού, όποτε οι εργάτες ξεσηκώνονται στο όνομα των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους, καθήκον κάθε επαναστάτη σοσιαλιστή είναι να δείξει την αλληλεγγύη του σ' αυτά τα κινήματα».

Αποφασίστηκε να συνδυαστούν όλοι αυτοί οι παράγοντες που προκαλούσαν κοινωνική και πολιτική δυσαρέσκεια στην Ιταλία με σκοπό να γίνει μια γενική εξέγερση το καλοκαίρι του 1874. Όταν, στα 1899 και στα 1903, προσπάθησαν ν' ανασυστήσω την κρυμμένη ιστορία αυτής της τελευταίας επαναστατικής απόπειρας του Μπακούνιν και των φίλων του, σκόπιμα δεν συμβουλεύτηκα τον Αντρέα Κό-

στα, γιατί απ' τα 1879 απαρνήθηκε τον αναρχισμό και μπήκε στο κοινοβούλιο. Το ίδιο έκανα και σ' άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, με αποτέλεσμα να χαθούν για πάντα πολλές πληροφορίες και διηγήσεις από πρώτο χέρι. Ο Κόστα την περιέγραψε με λίγα λόγια στο βιβλίο του «Προανακρούσματα του σοσιαλισμού» (1900). Αφού κατά το δεύτερο μισό του 1873 ο Ματαλέστα ήταν στη φυλακή, ο Καφιέρο είχε πεθάνει, κι άλλους, όπως τον Φ. Νάτα, ήταν αδύνατο να τους συναντήσω, μόνον ο Κόστα θα μπορούσε να πει αν το σχέδιο το έκανε εκείνος ή ο Μπακούνιν, καθώς και το ποιοί παράγοντες έκαναν να φανεί σκόπιμη και, ενδεχομένως, αποτελεσματική εκείνη η εξέγερση. Έχω τη γνώμη ότι το σχέδιο οφειλόταν στη φιλοδοξία του Κόστα, ο οποίος παράσυρε και τον Μπακούνιν να πειστεί στα λόγια του -παρόλη την πικρή του πείρα απ' τη Λιόν (1870) και τη σωστή του γνώμη ότι ο Γκαριμπάλντι κι οι οπαδοί του Ματσίνι ήταν ανίκανοι για μια **κοινωνική** *επανάσταση. Οπωσδήποτε, η μακρόχρονη απουσία του Μαλατέστα κι η άφιξή του, πιθανόν αφού είχαν ήδη ληφθεί οι αποφάσεις για δράση, υποδεικνύουν ότι αυτή την τακτική δεν την πρότεινε εκείνος. Έκανε, πάντως, ό,τι μπορούσε στο νότο, συμμετέχοντας κι ο ίδιος στην επανάσταση. Γι' αυτό, δεν θα εξετάσουμε εδώ τις προσπάθειες να πειστεί ο Γκαριμπάλντι να συμμετάσχει στην εξέγερση, ούτε τη σύλληψη των συγκεντρωμένων οπαδών του Ματσίνι στη Βίλα Ρούφι κοντά στο Ρίμινι (2 του Αύγουστου 1874), ούτε και τις κακότυχες εξεγέρσεις κοντά στη Μπολόνια, τη Φλωρεντία κι άλλα μέρη. Ο Μπακούνιν είχε κατέβει στη Μπολόνια και μοιράστηκε την αγωνία και την απογοήτευση της αποτυχίας. Ο Μπακούνιν κατέγραψε, μέρα με τη μέρα, τις αναμνήσεις του απ' αυτή την εξέγερση (από τις 13 του Ιούλη μέχρι τις 13 του Οκτώβρη), όπου, βέβαια, δεν αναφέρεται ο Μαλατέστα που*

δρούσε μακριά, στην Απουλία.

Τα όπλα στάλθηκαν στον Τάραντα, με σκοπό την κατάλληλη στιγμή να καταληφθεί η αποθήκη του τελωνείου όπου φυλάσσονταν. Αφού, όμως αυτό, δεν μπορούσε να γίνει, προωθήθηκαν σ' ένα άλλο τελωνείο, και ούτω καθεξής -«ταξίδεψαν σ' ολόκληρη την Απουλία», όπως είπε ο Μαλατέστα· η εξέγερση απέτυχε κι εκεί. Τι μπορούσε να γίνει όταν απ' τους εκατό που είχαν συμφωνήσει να πάνε να πάρουν τα όπλα, εμφανίστηκαν την ορισμένη στιγμή μόνο δυο τρεις; Τελικά, μια χούφτα άνθρωποι κατέλαβαν το Καστέλ ντελ Μόντε, ένα ερειπωμένο μεσαιωνικό φρούριο του αυτοκράτορα Φρειδερίκου του Β΄ και κάλεσαν σε εξέγερση τους αγρότες, που, όμως, δεν ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα. Οι χωροφύλακες, έριξαν λίγους πυροβολισμούς από μακριά, κι αποσύρθηκαν· έπειτα, το φρούριο περικυκλώθηκε από ένα σύνταγμα του στρατού, αλλά τα μέλη της Διεθνούς, ειδοποιημένα από φίλους, πέρασαν μέσα απ' τις γραμμές των στρατιωτών κάτω από άχυρα που κουβαλούσε ένα κάρο. Ο Μαλατέστα έμεινε λίγες μέρες στη Νάπολι, και τον συνέλαβαν στο Πεζάρο, ενώ πήγαινε προς την Ελβετία, τον Αύγουστο του 1874.

Τον ένα χρόνο προφυλάκισης που του έκανε μεγάλο κακό στην υγεία, τον ακολούθησε η μεγάλη δίκη στο Τράνι, όπου αθωώθηκε πανηγυρικά (5 του Αύγουστου του 1875).

Η πρώτη δίκη για τη «συνωμοσία» των μελών της Διεθνούς στα 1874, έγινε το Μάη του 1875 στη Ρώμη και τελείωσε με βαρύτατες καταδίκες, που αργότερα αναιρέθηκαν. Η δίκη του Τράνι οδήγησε και σ' άλλες αθωώσεις (Φλορεντία, Μπολόνια, κ.ά.), έπειτα από μακρόχρονες διαδικασίες -η δίκη της Μπολόνια κράτησε απ' τις 15 του Μάρτη μέχρι τις 17 του Ιούνη, του 1876. Ώσπου να εξασφαλιστεί και η τελευταία αθώωση, για περισσότερους από δέκα

μήνες, εκείνοι που είχαν αθωωθεί πιο πριν, έπρεπε να καθίσουν ήσυχοι για να μην προκαλέσουν την καταδίκη των συντρόφων τους. Αυτή ήταν μια απ' τις σπάνιες περιόδους ηρεμίας της ζωής του Μαλατέστα.

Δεν ξέρω τίποτε για την οικογενειακή του ζωή· δεν έτυχε να μου μιλήσει ποτέ για τη μητέρα του· για τον πατέρα του, μιλούσε με συμπάθεια. Όταν εκείνος πέθανε, ο Μαλατέστα δεν μάζεψε τα όσα του χρωστούσαν, για λόγους αρχής, κι έτσι σχεδόν καταστράφηκε οικονομικά. Αφού τις μισές χρονιές 1873-1874 και 1875 τις πέρασε στη φυλακή, μπορούμε βάσιμα να υποθέσουμε ότι οι κανονικές σπουδές του τέλειωσαν γύρω στα 1872, μολονότι αυτό δεν σημαίνει ότι σταμάτησε να διαβάζει και να μορφώνεται. Δούλευε επί ένα διάστημα για να καλύπτει τις λιγοστές του ανάγκες, κι αργότερα δούλευε πιο κανονικά σε ειδικευμένες θέσεις. Δεν κατέλαβε ποτέ στη ζωή του έμμισθη ή ανώτερη θέση σε καμιά εργατική ένωση, ούτε και πούλησε σαν δημοσιογράφος τα πνευματικά του έργα· αυτό τον έκανε ανεξάρτητο κι έτοιμο πάντα για δράση.

Έπειτα απ' την αθώωσή του στο Τράνι, πήγε αμέσως στο Λοκάρνο, αφού πρώτα έμεινε για λίγες μέρες στο σπίτι του Καφιέρο (που το έλεγαν «βαρονέτα») κι έκανε μια τελευταία επίσκεψη στον Μπακούνιν στο Λουγκάνο. Οι σοβαρές και δλιβερές διαφωνίες που είχαν ανακύψει ανάμεσα στον Καφιέρο (που είχε με το μέρος του τον Τζέιμς Γκιγιόμ και τον Ρος) και τον Μπακούνιν, που άρχισαν τον Ιούλη του 1874 και οδήγησαν στην τελειωτική ρήξη στις 25 του Σεπτέμβρη, είχαν δώσει τη θέση τους σε μια σιωπηλή ψυχρότητα· ευτυχώς, ο Μαλατέστα, φίλος και των δυο πλευρών, δεν μπλέχτηκε ποτέ σε τέτοια. Δεν μπορούσε να μην αναγνωρίσει τη σωματική κατάπτωση και τα βάσανα του Μπακούνιν που έβαλαν τέλος στην επαναστατική του δραστηριότη-

τα. Συζήτησαν με τον Καφιέρο για την αναδιοργάνωση της Συμμαχίας. Τόσο ο Μπακούνιν όσο κι ο Καφιέρο ήθελαν να πάει ο Μαλατέστα στην Ισπανία για ν' απελευθερώσει ένα ακόμη μέλος της στενής ομάδας -τον Αλερίνι απ' τη Μασσαλία, που ήταν στη φυλακή απ' το κίνημα της Βαρκελόνης του 1873, κι ο οποίος είχε βοηθήσει τον Μπακούνιν το φθινόπωρο του 1870 να φύγει απ' τη Μασσαλία για τη Τζένοβα. Σ' αυτό το ταξίδι ο Μαλατέστα συνάντησε στη Μαδρίτη τον Μοράγκο, τον πιο προχωρημένο τότε απ' τους ισπανούς μέλη της Διεθνούς. Επιφανειακά, η Διεθνής είχε συντριβεί, υπόγεια όμως, εξακολουθούσε τη δράση της σαν μυστική εταιρία. Στη φυλακή του Κάδιζ τον δέχτηκαν λες κι ήταν ξενοδοχείο· πέρασε μια ολόκληρη μέρα με τον Αλερίνι κι άλλους τριάντα σαράντα κρατούμενους απ' τα γεγονότα του 1873 στην Καρθαγένη, στο Κάδιζ και στο Αλκόι. Έδωσε λίγες χρυσές λίρες σε δυο φρουρούς, κι οι τέσσερις -ο Αλερίνι, εκείνος κι οι δυο φρουροί- γύριζαν στην πόλη μέχρι που μέθυσαν τους φρουρούς· ο Αλερίνι, όμως, δεν ήθελε να φύγει κι έτσι είχαν και το πρόβλημα να ξαναβάλουν τους μεθυσμένους φρουρούς στη φυλακή. Την άλλη μέρα, εξαγοράστηκε με μια μόνο λίρα ένας φρουρός, μα ο Αλερίνι αρνήθηκε πάλι να φύγει κι έτσι ο Μαλατέστα έφυγε μοναχός· οι επαναστατικές εποχές του Αλερίνι, είχαν παρέλθει.

Ο Μαλατέστα πήγε έπειτα στη Νάπολι, όπου συνάντησε τον Στέπνιακ, κι αμέσως μετά στη Ρώμη, όπου βρήκε τον Καφιέρο, τον Γκράσι και άλλους. Σ' αυτή τη στενή συνεδρίαση, που έγινε την άνοιξη του 1876, πήραν το τελευταίο μήνυμα απ' τον Μπακούνιν (ο οποίος πέθανε την πρώτη του Ιούνη), που το μετέφερε ο Σεραφίνο Ματζότι. Σ' αυτή τη συνεδρίαση αποφασίστηκε η αναδιοργάνωση της Διεθνούς κι η προετοιμασία ενός συνεδρίου που θα γινόταν τον Οκτώβρη στη Φλορεντία. Η κυβέρνηση Νικοτέρα

υποχρέωσε το Μαλατέστα να φύγει απ' τη Ρώμη και να επιστρέψει στη Νάπολι.

Στο μυαλό του, όμως είχε το να πάει στη Σερβία για να πολεμήσει τους τούρκους. Τους εξεγερμένους της Ερζεγοβίνης (στα 1875) θέλησαν να τους βοηθήσουν και ρώσοι επαναστάτες -όπως οι Στέπνιακ, Κλέμενς και Ρος- που πήγαν εκεί, μα που σύντομα γύρισαν απογοητευμένοι. Στην Ιταλία, αυτή την κίνηση την υποστήριξε ο Γκαριμπάλντι· πήραν μέρος κι ο Τσέλζο Τσερέτι (ο σύνδεσμος των γαριβαλδικών με τα μέλη της Διεθνούς): όπως και πολλοί άλλοι φημισμένοι ιταλοί μέλη της Διεθνούς. Γιατί γι' αυτούς, ήταν θέμα γοήτρου· αφού πολεμούσαν οι γαριβαλδικοί, εκείνοι δεν μπορούσαν να μένουν άπραγοι· εξάλλου, στις παραμονές του ρωσοτουρκικού πολέμου, τα αντιτουρκικά αισθήματα επικρατούσαν παντού, έπιαναν απ' τον Γκλάντστον μέχρι τον Γκαριμπάλντι. Κι ο Μαλατέστα, λοιπόν, αποφάσισε να πάει να πολεμήσει τους τούρκους, μολονότι σ' ένα προφορικό του μήνυμα ο Μπακούνιν του είπε ότι τέτοια πράγματα του θυμίζουν τους πονόψυχους που πλέκουν κάλτσες για τους ξυπόλυτους νέγρους που είναι μακριά και ξεχνάνε τους μισόγυμνους φτωχούς που ζουν στον τόπο τους.Ο Μαλατέστα - όπως μου είπε ο Ματζότι- έδωσε μια απάντηση που έλεγε, πάνω κάτω, ότι όπου κι αν κάνουμε πόλεμο με την Καρχηδόνα υπερασπίζουμε τη Ρώμη· ξεκίνησε, έφτασε μέχρι την Τεργέστη, αλλά τον γύρισαν πίσω· ξεκίνησε πάλι, κι έφτασε λίγο έξω απ' το Βελιγράδι· από κει, γύρισε αργά αργά (έκανε τριάντα μέρες) στην Ούντινε, όπου οι ιταλοί τον πέρασαν για τελωνειακό που το έσκασε και, αφού, τον κράτησαν δεκαπέντε μέρες, τον υποχρέωσαν να ξαναγυρίσει στη Νάπολι.

Στη Νάπολι (καλοκαίρι 1876) πέρασε λίγο καιρό με τον Καφιέρο και τον Εμίλιο Κοβέλι, ένα απ' τα καλύτερα μυαλά της Διεθνούς· εκεί, στους

περίπατούς τους στην ακροθαλασσιά, συζήτησαν τις οικονομικές θεωρίες του κολλεκτιβισμού και του κομμουνισμού (στον καθένα ανάλογα με τα έργα ή με τις ανάγκες του-αντίστοιχα), κι έφτασαν στο συμπέρασμα ότι: αφού ήταν αδύνατο να οριστεί η αξία της εργασίας του κάθε ξεχωριστού ατόμου, κι αφού η υιοθέτηση ενός κοινού μέτρου θα σήμαινε εξουσιαστική ισοπέδωση, τις απαιτήσεις της ελευθερίας θα τις κάλυπτε καλύτερα η έλλειψη οποιοδήποτε τέτοιου συστήματος κι η ελεύθερη χρήση απ' όλους των προϊόντων της εργασίας ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Αυτή ήταν μια απ' τις απαρχές του κομμουνιστικού αναρχισμού· μια δεύτερη, ήταν μια μικρή μπροσούρα του γάλλου αναρχικού Φ. Ντιμαρτερέ απ' τη Λιόν (1876) που τότε ήταν εξόριστος στη Γενεύη και μαζί με τον Περάρε και άλλους αποτελούσαν την προχωρημένη ομάδα «Λ' αβενίρ»· μια τρίτη, ήταν τα γραπτά του Π. Κροπότκιν που εμφανίστηκαν λίγο αργότερα.

Το ιταλικό τμήμα της Διεθνούς ήταν το πρώτο αντιπροσωπευτικό σώμα που δέχτηκε τον κομμουνιστικό αναρχισμό (αντί για τον κολλεκτιβιστικό αναρχισμό) στο συνέδριο που έγινε με τεράστιες δυσκολίες στις 21-25 του Οκτώβρη του 1876 στη Φλωρεντία. Κατόπιν, ο Μαλατέστα κι ο Καφιέρο πήγαν στο Γενικό Συνέδριο της Διεθνούς που έγινε από τις 26 έως 30 του Οκτώβρη στη Βέρνη, όπου συνάντησαν σύντροφους με διαφορετικές και λιγότερο προχωρημένες απόψεις(4).

Μετά το Συνέδριο, ο Καφιέρο, που είχε στο μεταξύ φτωχήνει γιατί του έκλεψαν ένα μεγάλο χρηματικό ποσό, μαζί με το Μαλατέστα, έψαξαν για δουλειά σ' ολόκληρη την Βέρνη, κι εργάστηκαν στο τέλος σαν οικοδόμοι.

Ήθελαν, όμως, καινούριες δραστηριότητες, κι αυτή τη φορά δεν επιδίωξαν τη γενική συνεργασία των προχωρημένων κομμάτων, όπως στα 1874.

Επικρατούσε τότε η άποψη της προπαγάνδας με τα επαναστατικά έργα -δηλαδή, οι επαναστατικές πράξεις, ανεξάρτητα απ' την επιτυχία ή τις θυσίες, αναμένονταν να επιδράσουν στο λαό σαν παράδειγμα και σαν ώθηση, και γι' αυτό θεωρούνταν ωφέλιμες αυτές καθαυτές. Αυτή η άποψη εξηγεί πολλές πράξεις που δεν θα μπορέσουν ποτέ να καταλάβουν οι δήθεν προσγειωμένοι άνθρωποι όπως μυστήριο παραμένει για ορισμένους κι ο αλτουϊσμός.

Μεταξύ Φλορεντίας και Βέρνης, οι Καφιέρο και Μαλατέστα σχεδίασαν μια τέτοια πράξη, μια τοπική εξέγερση σε μια ορεινή περιοχή κοντά στη Νάπολι· περίμεναν να βαστάξουν μερικές βδομάδες ή και περισσότερο, κι έτσι να προκαλέσουν άλλες τοπικές ή πιο γενικευμένες εξεγέρσεις σ' ολόκληρη τη χώρα(5). Τα μέσα τους ήταν ελάχιστα· μια ρωσίδα συντρόφισσα, η κυρία Σμ., έδωσε μερικές χιλιάδες φράγκα, κι ο Καφιέρο έδωσε ό,τι του είχε μείνει απ' την άλλοτε μεγάλη περιουσία του. Στη Νάπολι, τους βοήθησε στην επεξεργασία των σχεδίων τους κι ο Στέπνιακ, ο οποίος έγραψε και τους έδωσε ένα εγχειρίδιο με λεπτομερειακές οδηγίες για την εξέγερση(6). Μαζεύτηκαν γύρω στους 30 ντόπιους, κι ήρθαν και πολλοί σύντροφοι απ' όλες τις βόρειες επαρχίες της Ιταλίας. Μπορούσαν να κινηθούν μόνο το Μάη, οπότε θα έλυωναν τα χιόνια και θα έρχονταν τα πρόβατα για να βοσκήσουν (η τροφή για τους επαναστάτες). Ο τοπικός αντιπρόσωπος, όμως, ένας πρώην γαριβαλδικός ψευτοεπαναστάτης, ήταν χαφιές· πιάστηκαν όλοι όσους ήξερε, αλλά οι Μαλατέστα και Καφιέρο γλίτωσαν γιατί κρύβονταν. Αυτό τους ανάγκασε να κινηθούν αμέσως, τον Απρίλη, χωρίς να έχουν μαζί τους ντόπιους, εκτός απ' το Μαλατέστα και τον Καφιέρο, πράγμα που προκάλεσε τη δυσπιστία των χωρικών. Στις 6 του Απρίλη, ωστόσο, ξεκίνησαν οι 28, ανέβηκαν στα βουνά και κατευθύνθηκαν προς το Λετίνο και το

Γκάλο· στα δυο χωριά, έκαψαν τα επίσημα έγγραφα, μοίρασαν τρόφιμα στο λαό και, πράγμα περίεργο, τους καλοδέχτηκαν οι παπάδες, που αποδείχτηκαν - όταν ο ένας σήκωσε το ράσο κι έδειξε το άρρωστο κορμί του- φτωχοί όσο κι όλοι οι άλλοι και τους αποκάλεσαν γνήσια τέκνα του Χριστού. Γύρω τους, όμως, συγκεντρώθηκε στρατός, τα χιονισμένα βουνά δεν τους πρόσφεραν καμία διέξοδο, κι έτσι, τελικά, εξαντλημένοι, παραδόθηκαν.

Έμειναν προφυλακισμένοι στη γενέτειρα του Μαλατέστα, την Κάπουα, επί ένα χρόνο (μέχρι τον Απρίλη του 1878) οπότε κι αφέθηκαν ελεύθεροι λόγω της πολιτικής αμνηστίας που χορηγήθηκε μετά το θάνατο του Βιτόριο Εμανουέλε του Α΄. Αφού, όμως, είχαν σκοτωθεί και δυο χωροφύλακες, θέλησαν να τους δικάσουν για ανθρωποκτονία κι έτσι πέρασαν άλλους τέσσερις μήνες στη φυλακή του Μπενεβέντο. Αυτή η σκανδαλώδης παραβίαση της αμνηστίας, παρακίνησε τους δικαστές να τους αθωώσουν έπειτα από μια σύντομη (μιας βδομάδας) δίκη τον Αύγουστο του 1878(7).

Ενώ ήταν στη φυλακή, ο Καφιέρο έγραψε τη «Σύνοψη του Κεφαλαίου του Μαρξ»(8). Ο Μαλατέστα μου εξήγησε ότι όλοι, και ο Μπακούνιν, δέχονταν θεωρητικά πλήρως την κριτική που ασκούσε ο Μαρξ στο καπιταλιστικό σύστημα. Τότε, μετά την απόπειρα του Μπενεβέντο, πουλήθηκαν στη Νάπολι περίπου 50 γαλλικές μεταφράσεις απ' το «Κεφάλαιο», ενώ πριν δεν είχε πουληθεί ούτε μια.

* * *

Μετά τη δίκη ο Μαλατέστα πέρασε ένα μήνα στη Νάπολι κι έπειτα ταξίδεψε στην Αίγυπτο. Έπειτα απ' την απόπειρα δολοφονίας του βασιλιά Ουμπέρτο απ' τον Πασανάντε, ενώ προετοιμαζόταν μια διαδήλωση με σκοπό την καταπολέμηση του πατριωτικού μένους, συνέλαβαν τους Μαλαστέστα, Παρίνι και Αλβίνο· ο Μαλατέστα εκτοπίστηκε με πλοίο στη

Βηρυττό, όπου διαφώνησε με τον ιταλό πρόξενο για το τι θα έπρεπε να κάνει στη συνέχεια. Το έσκασε, τέλος, δούλεψε σαν αχθοφόρος σ' ένα γαλλικό καράβι κι ο καπετάνιος, ένας γενναίος άνθρωπος, αρνήθηκε να τον παραδώσει στις ιταλικές αρχές όπως του ζήτησαν επανειλημμένα στη Σμύρνη, στο Καστελμάρε και στη Λεγκόρν, και τον οδήγησε στη Μασαλία. Από κει έφυγε στη Γενεύη.

Εκείνο τον καιρό, ο Π. Κροπότκιν και άλλοι ετοίμαζαν την έκδοση της εφημερίδας «Ρεβόλτ» (το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε στις 22 του Φλεβάρη 1879). Ο Μαλατέστα συμμετείχε στις προκαταρκτικές συγκεντρώσεις. Λίγο αργότερα, εκείνος και άλλοι ιταλοί αναρχικοί, απελάθηκαν απ' την Ελβετία· πρόσχημα ήταν η έκδοση ενός μανιφέστου (ή κάποιας παρόμοιας έκδοσης) των ιδεών τους.

Ο Μαλατέστα πήγε στη Ρουμανία όπου δούλεψε, αλλά αναγκάστηκε να φύγει για λόγους υγείας. Γύρισε στο Παρίσι, όπου ήταν απ' τα 1879 κι ο Καφιέρο (αφού πρώτα είχε περάσει λίγο καιρό στην Ελβετία).

Στο Παρίσι, παρακολούθησε και βοήθησε τη γένεση και την πρώτη ανάπτυξη του αναρχικού κινήματος, το οποίο από τότε εξακολουθεί να υπάρχει χωρίς διακοπή. Τα σπέρματα γι' αυτό το κίνημα τα έριξαν γύρω στα 1877 οι μυστικές επαφές των γάλλων αναρχικών στη Γιούρα και στη Βέρνη (Λουί Πιντί, που συμμετείχε στην Κομούνα του Παρισιού, Πολ Μπρους, κ.α.), ενώ ο Αντρέα Κόστα είχε πάει στο Παρίσι σαν έμπιστος για να προπαγανδίσει τις ιδέες τους και να οργανώσει τμήματα της Διεθνούς. Τον συνέλαβαν γρήγορα, και τον κράτησαν για πολύ καιρό στη φυλακή· εκεί άλλαξαν κι οι ιδέες του, και στράφηκε στον κοινοβουλευτισμό. Οι Καφιέρο και Μαλατέστα ήταν πιο γεροί, κι έτσι εξήγησαν πολύ καλά στις νεοδημιουργημένες γαλλικές ομάδες τι είναι ο αναρχισμός. Φίλος και

σύντροφός τους ήταν ο Β. Τσερκέσοφ που γύρισε από την εξορία του στη Σιβηρία όπου βρισκόταν μετά τη δίκη του Νετσάγιεφ στα 1871· από τότε εμφανίζεται κι ο Ζαν Γκραβ. Περιττό να πούμε ότι η κυβέρνηση συνέλαβε αμέσως τους ξένους, κι απέλασε από τη Γαλλία τους Καφιέρο και Μαλατέστα στα 1880.

Ο Καφιέρο έφυγε για την Ελβετία· ο Μαλατέστα, που δούλευε μηχανικός, έμεινε εκεί με πλαστά χαρτιά μέχρι που τον συνέλαβαν σε μια εκδήλωση για την Κομούνα. Είχε το διαβατήριο ενός ελβετού συντρόφου, και μ' εκείνου το όνομα τον απέλασαν πάλι και τον έστειλαν στο Λονδίνο. Προτίμησε να επιστρέψει στο Παρίσι, όπου τον καταδίκασαν σε έξι μήνες φυλακή που τους «αντάλλαξε» με τεσσεράμισυ μήνες στην απομόνωση.

Θυμάμαι αμυδρά ότι έπειτα πήγε στις Βρυξέλλες, κι εκεί κάλεσε σε μονομαχία τον Πολ Λαφάργκ, γιατί ο Λαφάργκ μίλησε άπρεπα για κάποιους ισπανούς αναρχικούς μέλη της Διεθνούς (τον Μοράγκο και άλλους) που τότε βρίσκονταν στη φυλακή ή είχαν πεθάνει. Ο Λαφάργκ αρνήθηκε, σωστά, για λόγους αρχής, τη μονομαχία, δεν πήρε πίσω όμως τα λόγια του. Ας σημειώσουμε ότι ο Λαφάργκ, ορκισμένος εχθρός και υβριστής του Μπακούνιν και των συντρόφων του, γαμπρός του Μαρξ από τα 1872, δεν ήταν αρκετά αντιαναρχικός στα μάτια του πεθερού του Καρλ Μαρξ. Στις 11 του Νοέμβρη 1882, ο Μαρξ ξέσπασε σ' ένα γράμμα στον Ένγκελς: «Να πάνε στο διάβολο ο Λονγκέ, ο τελευταίος προυντονικός, κι ο Λαφάργκ, ο τελευταίος μπακουνικός». Τον Μαρξ τον κυνηγούσε ο εφιάλτης ότι οι δυο γαμπροί του ήταν αναρχικοί -οι τελευταίοι αναρχικοί- (μ' αυτό τον φωτισμένο τρόπο καταλάβαινε τον αναρχισμό ο Μαρξ), ενώ οι αναρχικοί, όπως ο Καφιέρο, πάσχιζαν στη φυλακή να εξηγήσουν και να κάνουν προσιτό στο λαό το έργο του Μαρξ.

Ο Μαλατέστα, πήγε τότε ή αργότερα στο Βέλγιο, απ' όπου φυσικά απελάθηκε, κι αναγκάστηκε τελικά να εγκατασταθεί στο Λονδίνο γύρω στα 1880 ή 1881, και να μείνει εκεί για δυο-τρία χρόνια.

Ήταν αντιπρόσωπος στο Διεθνές Επαναστατικό Συνέδριο (καλοκαίρι 1881) μαζί με τους Κροπότκιν, Μερλίνο, Τζον Νεθ και άλλους, όπως οι επαναστάτες θεμελιωτές του αγγλικού αναρχικού κινήματος Τζόζεφ Λέιν και Φ. Κιτζ και άλλοι. Το πρώτο, νομίζω, ενυπόγραφο άρθρο του Μαλατέστα, για τον Γκαριμπάλντι με αφορμή το θάνατό του, δημοσιεύτηκε σ' ένα απ' τα τρία τεύχη της «Δημοκρατικής Επιθεώρησης» του Λόθροπ Ουίθινγκτον (1882). Οι εφημερίδες έπαιζαν μικρό σχετικά ρόλο στο ιταλικό τμήμα της Διεθνούς από τα 1871 και πέρα, μολονότι εκδίδονταν πολλές. Λόγω των διαρκών καταδιώξεων και των απαγορεύσεων των εφημερίδων, καθώς και της δίωξης και της φυλάκισης των προπαγανδιστών, έμενε λίγος χώρος και χρόνος για θεωρητικά έργα ή για εφημερίδες. Πάντως, οι δυο «Μαρτέλο», η «Αναρχία» της Νάπολι (του Κοθέλι), το «Αθενίρε» της Μόντενα, κ.ά., ήταν κάπως σταθερότερες· σ' αυτές θα βρούμε και τα πρώτα κείμενα του Μαλατέστα. Στο Λονδίνο, το καλοκαίρι του 1881, οι Καφιέρο, Μαλατέστα και Σολιέρι έκαναν τα σχέδια για την εφημερίδα «Ινσουρετσιόνε», που ομως δεν κυκλοφόρησε ποτέ.

Στα 1881-82, ο Μαλατέστα πρέπει να θλιβόταν πολύ, βλέποντας δίπλα του τον Καφιέρο σιγά σιγά να τρελαίνεται. Με τον Αντρέα Κόστα ήταν αλλιώς: ο καλοπερασάκιας που μπούχτισε απ' τα φτωχικά φαγητά του αναρχισμού, πέρασε στο πλούσιο τραπέζι της κοινοβουλευτικής εξουσίας· μια ματιά στην όψη του Κόστα, αρκούσε για να λύσει το πρόβλημα (έχω προσωπική πείρα, τον είδα στο Συνέδριο του Παρισιού στα 1889). Ο Καφιέρο, σ' ένα γράμμα του που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Γκρίντο ντελ

πόπολο» της Νάπολι (21 του Ιούλη 1881), μιλάει με άκρα περιφρόνηση για τη φιλοδοξία, τη ματαιοδοξία και την υποκρισία του Κόστα. Του Καφιέρο το μυαλό, όμως, κάπως σάλεψε και, ενώ εξέδιδαν με τον Ελιζέ Ρεκλί το «Θεός και Κράτος» (Γενεύη 1882) κι άρχισε να ετοιμάζει μια βιογραφία του Μπακούνιν (συγκεντρώνοντας σπάνια ντοκουμέντα που αργότερα χάθηκαν ή σκορπίστηκαν), παρουσίασε στο Μαλατέστα, τον Τσεκαρέλι και άλλους την περίληψη ενός σχεδίου κοινοβουλευτικής πρακτικής, που κανένας δεν μπόρεσε να του το βγάλει από το μυαλό. Τον ίδιο καιρό, οι φίλοι του έβλεπαν, από λεπτομέρειες της προσωπικής του ζωής, ότι έχανε τα λογικά του. Σ' αυτή την κατάσταση, έφυγε βιαστικά από το Λονδίνο για το Λοκάρνο (Μάρτης 1882), κατόπιν πήγε στο Μιλάνο και διακήρυξε ανοιχτά τις καινούριες του ιδέες σ' ένα γράμμα που δημοσιεύτηκε στις 27 του Οκτώβρη 1882. Αμέσως σχεδόν τον έκλεισαν σε άσυλο και, έπειτα από κάμποσους μήνες, σε φρικτή κατάσταση, τον οδήγησαν στα ελβετικά σύνορα, όπου αποπειράθηκε ν' αυτοκτονήσει. Αφού βελτιώθηκε κάπως η κατάστασή του, χάρη στην περιποίηση του παλιού ελβετού φίλου του Μπακούνιν, Ε. Μπελέριο, ξαναγύρισε στην Ιταλία, όπου τον έκλεισαν πάλι σ' ένα άσυλο στις 13 του Φλεβάρη 1883. Τον έβγαλαν έπειτα από πολλά χρόνια, σακατεμένο, και γρήγορα πέθανε.

Ούτε οι κοινοβουλευτικοί σοσιαλιστές δεν μπορούσαν να κερδίσουν απ' αυτή την τραγωδία· εκμεταλλεύτηκαν, πάντως, και με το παραπάνω, την περίπτωση του Κόστα. Ο Κόστα, για ν' αποκτήσει αξία και να ξεφύγει από την εξευτελιστική απομόνωση του αποστάτη, έκανε ό,τι μπορούσε για να παρασύρει κι άλλους στο δρόμο του. Έπειτα, οι εκλογές διαμαρτυρίας για τη σωτηρία του φυλακισμένου Τσιπριάνι, του οποίου η εκλογή δεν θα ήταν έγκυρη, αποτέλεσαν ένα ακόμη παραπλανητικό

στοιχείο στην πορεία του επαναστατικού κινήματος. Εξάλλου, στα δέκα χρόνια διαρκών καταδιώξεων, εξοντώθηκαν, καταστράφηκαν και φιμώθηκαν πολλοί αναρχικοί.

Τότε ήταν που μπήκε μπροστά ο Μαλατέστα και, για πρώτη φορά, πήρε στους ώμους του το κύριο βάρος της προσπάθειας, πολεμώντας, αυτή τη φορά, όχι με όπλα αλλά με επιχειρήματα, να σώσει τον επαναστατικό αναρχισμό και να σκορπίσει τις αυταπάτες και τη σαγήνη του κοινοβουλευτισμού.

Δεν μπορώ να πω αν περίμενε μια αμνηστία για να μπορέσει να γυρίσει στην Ιταλία, ούτε τι τον έκανε να διαλέξει τη Φλορεντία για να εκδόσει την εφημερίδα του «Λα κεστσιόνε σοτσιάλε» (1884-5)(9). Πριν από πολύ καιρό είχα διαβάσει με μεγάλο ενδιαφέρον τη συλλογή των φύλλων αυτής της εφημερίδας που φυλαγόταν στο Βρατανικό Μουσείο· το μόνο που μπορώ να πω γι' αυτήν, την πρώτη γνήσια προπαγανδιστική εφημερίδα -όλες οι άλλες, μέχρι τότε, ήταν μαχητικές, κατά κάποιον τρόπο, εφημερίδες- θα έπρεπε να το πάρω από κάποιο κείμενό της. Περιέχει θαυμάσια άρθρα κατά του κοινοβουλευτικού σοσιαλισμού. Εκεί δημοσιεύτηκε κι η πιο γνωστή μπροσούρα του Μαλατέστα, «Δυο αγρότες συζητάνε για τον αναρχικό κομμουνισμό», που πρωτοκυκλοφόρησε με τίτλο «Σοσιαλιστική προπαγάνδα (ανάμεσα σε αγρότες)» τον Σεπτέμβρη του 1884 στη Φλορεντία. Η πιο μικροσκοπική αναρχική έκδοση που έχω δει ποτέ, είναι η μετάφραση αυτού του κειμένου στα κινέζικα, που τυπώθηκε στο Παρίσι στα 1907 ή 1908. Μεταφράστηκε σε πάμπολλες γλώσσες, από νορβηγικά μέχρι αρμένικα.

Αυτή η προπαγάνδα, η πρώτη συνεχής αναρχική προπαγάνδα σε μεγάλη κλίμακα στην Ιταλία, κόπηκε απότομα, ως συνήθως, από τη δίωξη του Μαλατέστα με το νόμο περί τύπου. Κάθισε, μέχρι

που το σπίτι του δεν έμενε ποτέ χωρίς αστυνομική παρακολούθηση· οι χωροφύλακες είχαν γίνει σκιά του· έπειτα, με τη σκέψη ότι είχε δυσιάσει κάμποσα χρόνια της νιότης του στις φυλακές τους, το έσκασε από το σπίτι, κάτω από τη μύτη τους, μέσα σ' ένα κασόνι που περιείχε δήθεν μια μεγάλη ραπτομηχανή (όπως θυμάμαι).

Εναντίον του εκκρεμμούσε μια καταδίκη από το δικαστήριο της Ρώμης (1885), γι' αυτό εγκατέλειψε ολωσδιόλου την Ευρώπη κι έζησε στη Νότιο Αμερική, στη Δημοκρατία της Αργεντινής, μέχρι τα 1899. Νομίζω ότι βοήθησε μερικές αναρχικές εφημερίδες που είχαν κυκλοφορήσει τότε στο Μπουένος Άιρες καθώς και το τοπικό κίνημα. Μια φορά, εκείνον και άλλους της μικρής ομάδας, τους εκτόπισαν έπειτα από συνοπτικές διαδικασίες στο νότο, απ' όπου θα τους πήγαιναν με πλοίο σ' ένα έρημο λιμάνι της Παταγονίας. Ο Μαλατέστα (τον άκουσα να το διηγείται) διαμαρτυρήθηκε έντονα και, για να τονίσει ακόμη περισσότερο τη διαμαρτυρία του, πήδηξε στη θάλασσα και προκάλεσε τον καπετάνιο να τον αφήσει εκεί, στα παγωμένα νερά. Ο καπετάνιος φιλοτιμήθηκε, τον έσωσε και δεν τον κατέβασε στην Παταγονία, παρά τις διαταγές που είχε. Όταν τον ρώτησα αν το νερό ήταν πολύ κρύο, ο Μαλατέστα μου αποκρίθηκε ότι αυτό δεν του είχε περάσει ποτέ απ' το μυαλό· τόση ήταν η αγανάκτησή του, ώστε τον ζέσταινε ακόμη και σ' εκείνο τον παγωμένο ωκεανό.

Δεν ξέρω τι τον έφερε πίσω στην Ευρώπη, πάντως στις 6 του Σεπτέμβρη του 1889 άρχισε να κυκλοφορεί στη Νίκαια μια μεγάλη εφημερίδα, «Λ' ασοτσιατσιόνε» που έμοιαζε με την «Κεστσιόνε σοτσιάλε». Εκείνο τον καιρό, ο πιο θρασύς χαφιές της ιταλικής κυβέρνησης, ο Κάρλο Τερτζάγκι, που τον είχε ξεσκεπάσει στα 1872 ο Καφιέρο, είχε απλώσει πάλι τα δίχτυα του, αλληλογραφώντας με ψευδώνυμο με πολλούς ιταλούς και ξένους συντρό-

φους με γράμματα ποστρεστάντ. Ο Μαλατέστα αναγνώρισε με την πρώτη ματιά το γραφικό χαρακτήρα του Τερτζάγκι και τον ξεσκέπασε στην καινούρια εφημερίδα. Δεν είναι, λοιπόν, περίεργο που έπειτα από ένα-δυο φύλλα χρειάστηκε κι εκείνος κι η εφημερίδα ν' απομακρυνθούν από τη Νίκαια και από τη Γαλλία. Ξαναβρέθηκε στο Λονδίνο (γύρω στον Οκτώβρη του 1889) όπου, όπως έγραψα παραπάνω, τον είδα για πρώτη φορά στη Σοσιαλιστική Λίγκα. Η εφημερίδα εξακολούθησε να εκδίδεται στο Φούλαμ, κι έτσι βρέθηκαν με κάμποσα χρήματα για να την μεγαλώσουν και να εκδώσουν διάφορες μπροσούρες. Κάποιος, όμως από την εκδοτική ομάδα, έκλεψε όλα τα χρήματα, κι έτσι η εφημερίδα σταμάτησε να εκδίδεται· είχαν κυκλοφορήσει επτά φύλλα (μέχρι τις 23 του Γενάρη 1890) και μια σελίδα όπου αναφερόταν το καταστροφικό γεγονός.

Η προπαγάνδα, ωστόσο, συνεχίστηκε με αργό ρυθμό· εκδόθηκαν μια σειρά μπροσούρες, όλες του Μαλατέστα: «Η κοινοβουλευτική πολιτική του σοσιαλιστικού κόμματος», «Τον καιρό των εκλογών», «Ανάμεσα σε αγρότες», «Η αναρχία» (όλες από τα 1890 μέχρι τα 1892).

Βρίσκουμε κείμενά του στην εφημερίδα «Ρεβόλτ» (όπως νομίζω) και στους «Ταν νουβό», μόνον όταν έχει κάτι να πει, να εκφέρει τη γνώμη του πάνω σ' ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Ποτέ κανένας συγγραφέας δεν έκανε λιγότερες από αυτόν επαναλήψεις κι αναπτύξεις γνωστών πραγμάτων· ήταν εξαιρετικά υπομονετικός στη στοιχειώδη προπαγάνδα, δεν φόρτωνε όμως ούτε με μια παραπανίσια γραμμή τον αναγνώστη όταν μιλούσε για ένα συγκεκριμένο ζήτημα.

Σημειώνουμε εδώ το «Ολίγη θεωρία», (1892), που επανεκδόθηκε σαν μπροσούρα στις Βρυξέλλες στα 1899.

Δέκα χρόνια αργότερα, έγραψε ένα άλλο δημο-

φιλές προπαγανδιστικό φυλλάδιο, «Στο καφενείο: μια συζήτηση για τον αναρχικό σοσιαλισμό» (πρωτοεκδόθηκε, απ' όσο ξέρω, στη Ν. Υόρκη στα 1902). Ακολούθησαν τα λιγότερο γνωστά «Το πρόγραμμά μας» (Ν. Υόρκη 1903), «Το γενικό δικαίωμα ψήφου» (1904-5).

Από το Λονδίνο, όπου έμεινε πιθανόν μέχρι τους πρώτους μήνες του 1897, πήγαινε συχνά στο Παρίσι, κυρίως τις μέρες πριν από την Πρωτομαγιά που αναμενόταν να συμβούν επαναστατικά γεγονότα, για να μη χάσει την επανάσταση -που, όμως, δεν ερχόταν. Είχε μάθει ισπανικά στην Ισπανία και στη Νότιο Αμερική, κι έκανε ξαφνικά ένα γύρο στην Ισπανία, δίνοντας διαλέξεις κι οργανώνοντας συγκεντρώσεις σ' ολόκληρη τη χώρα στα 1891-92. Η εξέγερση του Ξερές έγινε λίγο μετά την υποχρεωτική αναχώρηση του Μαλατέστα· δεν του δόθηκε ποτέ ξανά η ευκαιρία να πάει στην Ισπανία. Το ιταλικό κίνημα αναδιοργανώθηκε με το Συνέδριο του Καπολάγκο (που βρίσκεται στα ιταλόφωνα καντόνια της Ελβετίας) στις αρχές της δεκαετίας του 1890, με τον Μαλατέστα παρόντα. Τον συνέλαβαν τότε στο Λουγκάνο, τον απείλησαν να τον εκδώσουν στην Ιταλία, αλλά απέναντι στη γενική κατακραυγή τον έκλεισαν για λίγες βδομάδες στη φυλακή, επειδή παραβίασε τη διαταγή απέλασής του του 1878.

Όταν στα 1893-4 η λαϊκή δυσαρέσκεια στην Ιταλία έφτασε στο αποκορύφωμά της, οι σικελοί αγρότες ήταν έτοιμοι να ξεσηκωθούν κλπ., αρκετοί παλιοί αναρχικοί επέστρεψαν κρυφά στην Ιταλία, αλλά εκεί τους κυνήγησαν λες κι ήταν άγρια θηρία. Κυνήγησαν τον Μερλίνο στο πάρκο της Νάπολι και τον συνέλαβαν τελείως εξαντλημένο. Ο τύπος πρόβαλε το Μαλατέστα σαν μπαμπούλα -τον έβλεπαν κρυμμένο παντού.Πολλά έχουν γραφεί για τότε· αφού, όμως, δεν βρήκα αφορμή να τον ρωτήσω γι' αυτά, μου αρκεί να πω απλώς, ότι ξέφυγε απ' όλες

τις παγίδες που του έστησαν στα 1893-4, κι έμεινε ελεύθερος.

Ο Μερλίνο βρισκόταν στα 1892 στη Ν. Υόρκη, όπου την ενεργητικότητα και τον προπαγανδιστικό του ζήλο τον μαρτυρούν τα άρθρα του στις εφημερίδες «Γκρίντο ντελί οπρέσι» και «Σολιντάριτι» (κι οι δύο εκδόθηκαν στη Ν. Υόρκη τον Ιούνη του 1892). Ο Μαλατέστα δεν μιλούσε καλά αγγλικά, γι' αυτό τα κείμενά του για τη «Φρίντομ» τα έγραφε στα γαλλικά, και στη συνέχεια μεταφράζονταν. Όταν, λοιπόν, βρέθηκε στις ΗΠΑ (γύρω στα 1895, νομίζω) περιορίστηκε αναγκαστικά στην ιταλόφωνη και ισπανόφωνη προπαγάνδα (μέσω της εφημερίδας «Ντεσπερτάρ» του φίλου του Π. Εστέβε). Αν δεν κάνω λάθος, πολλά του οφείλει και η εφημερίδα «Κεστιόνε σοτσιάλε» του Πάτερσον· δεν θυμάμαι, όμως περισσότερα. Στη δεκαετία του 1890 είχαν πάει στις ΗΠΑ πολλοί εξαίρετοι προπαγανδιστές - όπως οι Πιέτρο Γκόρι, Ε. Μιλάνο, Τζ. Τσιανκαμπίλα (όλοι νεκροί τώρα) κι ο Λουίτζι Γκαλεάνι (του «Κρόνακα σοβερσίβα») που, αφού έμεινε πολλά χρόνια εκεί, επέστρεψε στην Ιταλία και συνέχισε ακάματος τη δραστηριότητά του.

Τον Αύγουστο του 1896, ο Μαλατέστα μαζί με άλλους, έβγαλε στο Λονδίνο μόνον ένα τεύχος της εφημερίδας «Αναρχία».

* * *

Επιτέλους, στα 1897, μια αμνηστία ή μια παραγραφή μιας προηγούμενης καταδίκης, επέτρεψε στο Μαλατέστα να γυρίσει στην Ιταλία, όπου αμέσως έγινε η ψυχή μιας εντατικότερης από κάθε άλλη φορά προπαγάνδα και της τρίτης από τις μεγάλες εφημερίδες που εξέδωσε· σημειώνω ότι πάνω στις γραμμές που εκείνος χάραξε, αναπτύχθηκε στη συνέχεια όλος ο αναρχικός τύπος. Όταν λέω ότι αμέσως έγινε η ψυχή ενός πλατιού κινήματος, εννοώ ότι δεν έπαψε ποτέ να έχει τις σχέσεις και τις

επαφές του με τους ανθρώπους και τα γεγονότα της Ιταλίας, όσο μακριά απ' αυτήν κι αν βρισκόταν· μόλις, λοιπόν, πάτησε το χώμα της πατρίδας του, έδρεψε τους καρπούς του μόχθου του· γιατί ήταν ενημερωμένος για όλα.

Η «Λ' ατζιτασιόνε» που εκδόθηκε στην Ανκόνα (14 του Μάρτη 1897), κι έπειτα στη Ρώμη, που άλλαζε διαρκώς όνομα όταν γινόταν κατάσχεση ενός φύλλου («Ατζιτατόρε», «Ατζιτιαμότσι», «Ατζιτατέβι», «Προ ατζιτατσιόνε», κλπ.), κράτησε τουλάχιστον μέχρι τα 1906. Ο Μαλατέστα, όμως, διώχτηκε πάλι από την Ιταλία στα 1898(10). Δεν θυμάμαι πόσον καιρό χρειάστηκε να κάνει πάλι φυλακισμένος· από κει, τον εξόρισαν σ' ένα μικρό νησάκι της Μεσογείου. Έφυγε, και πήγε για τρίτη φορά εξόριστος στο Λονδίνο, όπου έζησε από τα 1899 μέχρι τις αρχές του 1913.

* * *

Ο τύραννος της στιγμής στέρησε πάλι απ' αυτό τον άνθρωπο, που δούλεψε με αυταπάρνηση για το κοινό καλό, κατά την πιο δημιουργική περίοδο της ανάπτυξής του, τη γη, τον ήλιο και τον ουρανό της πατρίδας του. Οι περισσότεροι από μας ξέρουμε πώς έζησε στο Λονδίνο, σ' ένα δωματιάκι στο σπίτι των φίλων και παλιών συντρόφων του Ντεφέντι. Είχε κι ένα μικρό εργαστήριο (που δεν το είδα) κι έκανε ηλεκτρικές εγκαταστάσεις κι επιδιορθώσεις. Γύρω στα τέλη του 1894, είχε βοηθήσει να στηθεί το παμπάλαιο τυπογραφείο στο οποίο τύπωναν οι Ροσέτι το «Τορτς» κι αργότερα επί πολλά χρόνια, τυπωνόταν, η «Φρίντομ»· σε μεταγενέστερες επισκέψεις του στο Λονδίνο, επέφερε βελτιώσεις στο φωτισμό και σ' άλλες ηλεκτρικές εγκαταστάσεις των γραφείων της εφημερίδας. Κάποτε, ένα καρφί τρύπησε την παλάμη του, κι έκανε μια φοβερή πληγή· είναι θαύμα πώς γλίτωσε τον τέτανο. Μια άλλη φορά, η σκληρή δουλειά του δημιούργησε σοβαρά προβλή-

ματα με τα πνευμόνια του, πράγμα που μας έκανε όλους να φοβηθούμε για τη ζωή του. Αφού το Λονδίνο έκανε τόσο μεγάλο κακό στην υγεία του, τον συμβουλεύσαμε να περάσει ένα χειμώνα στη μόνη χώρα του νότου που μπορούσε να πάει, στην Πορτογαλία· δεν δέχτηκε, όμως. Έτσι, πέρασαν τα χρόνια· πολλοί πέθαιναν ή χάνονταν· εκείνος, μόνο λίγο άσπριζε, και φαινόταν αναλλοίωτος, πάντα υπομονετικός, εύθυμος και φιλικός. Μιλούσε λίγα αγγλικά, και θυμάμαι ότι ήμουν μπροστά όταν έβγαλε τον πρώτο του λόγο στα αγγλικά· έγραφε, πάντως, πολύ καλύτερα απ' όσο μιλούσε αυτή τη γλώσσα. Εκείνο τον καιρό, οι πιο στενοί του φίλοι ήταν οι Β. Τσερκέσοφ, Τορίντα ντελ Μάρμολ, Σ. Ναχτ -κι ο Κροπότκιν, μολονότι σπάνια έβρισκαν καιρό για να συναντηθούν.

Δέχεται άγριες επιθέσεις από συντάκτες πολλών γαλλικών κι ιταλικών φυλλαδίων, οι οποίοι επικρίνουν τις απόψεις του για την οργάνωση από δήθεν ατομικιστική σκοπιά, που όμως εμένα μου φαίνεται πολύ εξουσιαστική. Οι απόψεις του για την οργάνωση μπορεί να επιδέχονται, από θεωρητική άποψη, κριτική· αξίζει, όμως, πάντα να δίνουμε μεγάλη προσοχή στην καθαρή του κρίση και στην πείρα του ως προς τα πρακτικά ζητήματα (βλ. «Απάντηση στην πλατφόρμα»).

Αναπολώντας εκείνα τα χρόνια, θυμάμαι πως πάντα σκεφτόμουν ότι η πνευματική του ανωτερότητα και το προσωπικό του κύρος έκαναν δύσκολο για τους άλλους να σταθούν σαν ισάξιοί του στο ίδιο κίνημα, εκτός κι αν με τη θέλησή τους τοποθετούνταν σε υποδεέστερη θέση. Υπήρξε πράγματι μια εποχή που κάλυπτε, κατά κάποιον τρόπο, όλο το κίνημα· πριν απ' αυτόν, ήταν άλλοι, με τους οποίους κατόρθωσε να συνεργαστεί χωρίς διαφωνίες ή συγκρούσεις για προσωπικούς λόγους, σε βάση ισότιμη, από τις πρώτες του κιόλας μέρες. Δεν ήταν σφάλμα

του, αλλά η μεγάλη του συνεισφορά, το ότι γέμισε για ένα διάστημα σχεδόν μονάχος του το κενό και φάνηκε να στέκεται πιο ψηλά απ' όλους. Από τότε, νομίζω, το κίνημα έχει τόσο αναπτυχθεί ώστε αυτός ο κίνδυνος της προσωπικής υπεροχής έχει παρέλθει για όλους εκείνους που δεν θέλουν να την αναγνωρίσουν και να βαδίσουν μόνοι τους, με τις δικές του ο καθένας σκέψεις. Η ζωή είναι ισχυρότερη και πλουσιότερη από την πιο ανώτερη προσωπικότητα.

Έτσι, κατά τη γνώμη μου, η κατάσταση έχει αλλάξει, κι έπειτα από πολλά χρόνια απομόνωσης, έχει τώρα την τύχη να περάσει τις μέρες της ωριμότητάς του μέσα σ' ένα μεγάλο αναπτυσσόμενο κι ελπιδοφόρο κίνημα, όπως είχε περάσει και τα χρόνια της νιότης του, μέχρι τα 1877, μέσα σ' ένα τέτοιο κίνημα. Τί θύελλες έχει περάσει, και τί μέλλει ακόμη να περάσει ο πιο επιφανής αναρχικός της εποχής μας! (η παρατήρησή μου δεν έχει στόχο το να μειώσει την αξία και την ενεργητικότητα των τόσων, λιγότερο γνωστών, συντρόφων της Ισπανίας, των ΗΠΑ και των άλλων χωρών).

Η ζωή του στο Λονδίνο δεν κύλησε χωρίς περιπέτειες, ούτε χωρίς καινούριες δλιβερές εμπειρίες. Έτσι, στην υπόθεση Χάουντσντιτς του 1910, αποκαλύφθηκε ότι ένα από τα πιο εκτεθειμένα πρόσωπα είχε δουλέψει στο εργαστήριό του και είχε χρησιμοποιήσει το όνομα και την καλή του φήμη· ακόμη κι η αστυνομία τον ήξερε πάρα πολύ καλά, γι' αυτό και δεν τον έμπλεξε παραπάνω σ' αυτήν την υπόθεση. Δεν έκανε, όμως, το ίδιο κι ο δικαστής του Ολντ Μπάλεϊ, ο οποίος στις 20 του Μάη του 1912, τον καταδίκασε σε τρεις μήνες φυλακή και ζήτησε έπειτα την απέλασή του γιατί επέστησε την προσοχή στην ύποπτη συμπεριφορά ενός ιταλού ονόματι Μπελέλι, λέγοντας πως είναι χαφιές. Το φυλλάδιο πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η κατηγορία για «συκοφαντική δυσφήμιση» είχε τον τίτλο «Ο

Ερίκο Μαλατέστα προς την ιταλική κοινότητα του Λονδίνου», με ημερομηνία 22 του Απρίλη 1912. Οι ιταλοί σύντροφοί του, με την ελπίδα ότι θα δικαιωνόταν σ' ένα ανώτερο δικαστήριο, έκαναν έφεση· ο δικαστής, όμως, ένας γέρος αντιδραστικός Τόρι, δεν την έκανε δεκτή. Η καταδίκη προκάλεσε μεγάλη αγανάκτηση, όπως φαίνεται από τα κείμενα «Έκκληση στους άντρες και στις γυναίκες του Λονδίνου» (επιτροπή για την απελευθέρωση του Μαλατέστα), «Μαλατέστα» (κύριο άρθρο στον «Μάντσεστερ Γκάρντιαν» στις 25 του Μάη), «Γιατί ζητάμε την απελευθέρωση του Μαλατέστα» (ιταλική επιτροπή υπεράσπισης), Σημείωμα του Κροπότκιν στη «Νέισιον», κλπ· πιεζόμενος απ' αυτά, ο υπουργός δεν υπέγραψε την απέλαση. Πάντως, ο Μαλατέστα γνώρισε και τις αγγλικές φυλακές.

Δημοσίευσε τις απόψεις του σε ειδικά φυλλάδια ή σε μικρές ιταλικές εφημερίδες του Λονδίνου· θα σημειώσω μερικά κείμενά του που βρίσκονται στην κατοχή μου: «Αιτίες κι αποτελέσματα» (Σεπτέμβρης 1900), «Η Διεθνής» (1900, σε τέσσερις συνέχειες), «Η κοινωνική επανάσταση» (1902, σε εννέα συνέχειες), «Τζέρμιναλ» (πρωτομαγιά του 1903), «Η εξέγερση» (Ιούλης 1905, «Ο πόλεμος της Τριπολίτιδας» (Απρίλης 1912).

Βέβαια, άρθρα του εκείνης της εποχής θα βρούμε στα κυριότερα ιταλικά και γαλλικά έντυπα, καθώς και στη «Φρίντομ» του Λονδίνου. Νομίζω, πάντως, ότι δεν έγραφε σαν δημοσιογράφος, σταθερά και μόνιμα· κι ας μην πιστέψουμε τις διαδόσεις διάφορων λονδρέζων δημοσιογράφων, ότι δήθεν το όνομα Μαλατέστα στην Ιταλία είχε αρχίσει να παίρνει το νόημα «αντιγράφω».

Ο πόλεμος της Τριπολίτιδας προκάλεσε εκδηλώσεις διαμαρτυρίας, με πρώτο τον Μαλατέστα. Είδε καθαρά προς τα πού πήγαινε ο Ερβέ, κάτι που εγώ δεν το είχα προσέξει, στη συνάντηση του Λονδίνου.

Ο Μαλατέστα έκανε, κατά τη γνώμη μου, ένα σοβαρό λάθος (εκτός απ' ότι έκλινε υπέρ της οργάνωσης): δεν έγραψε την πραγματική ιστορία της ζωής και των καιρών του. Την κατάσταση την κάνει χειρότερη η καταστροφή πολλών ντοκουμέντων και σημειώσεων που φύλαγε προσεκτικά, από μια πυρκαγιά που ξέσπασε στο σπίτι όπου έμενε στο Λονδίνο στα 1893. Προτιμούσε να δημιουργεί την ιστορία απ' το να την γράφει· ήταν μια απ' τις λανθάνουσες δυνάμεις του αναρχισμού, κι εξακολουθεί τη δράση του, ενώ πολλοί άλλοι έχουν αποσυρθεί για να ξεκουραστούν, αν όχι για να κοιμηθούν.

Ξέχασα να σημειώσω ότι υποστήριξε μ' όλη του την καρδιά την Αναρχική Διεθνή που ιδρύθηκε από το Συνέδριο του Άμστερνταμ στα 1907.

* * *

Στα 1913 έφτασε επιτέλους ο καιρός για να ξαναγυρίσει στην Ιταλία. Ο Μαλατέστα εξέδωσε τη «Βολοντά» στην Ανκόνα (Ιούνης 1913 - Ιούνης 1914). Έπειτα από μια ζωηρή αντιεκλογική καμπάνια στα 1913, η εφημερίδα έφτασε στο αποκορύφωμα της δόξας της· η έκδοσή της διακόπηκε από ένα γνήσιο λαϊκό κίνημα στην Ανκόνα και στις μικρότερες πόλεις της Ρομάνια, όπου για μερικές μέρες, συνεργάστηκαν αναρχικοί, σοσιαλιστές, επαναστάτες δημοκρατικοί και αντικληρικοί με τον τρόπο που είχαν ονειρευτεί οι πρωτεργάτες της συνεργασίας του 1874. Αυτή τη φορά έγιναν σκληρές συγκρούσεις, ήρθε τελικά η ήττα, αλλά δεν ακολούθησε διάλυση· απεναντίας, ακολούθησε γοργή ανασυγκρότηση. Ο Μαλατέστα, όμως, χρειάστηκε να φύγει για μια ακόμη φορά από την Ιταλία, έπειτα από περιπέτειες τις οποίες διαστρέβλωσε τόσο χοντροκομμένα ο τύπος, ώστε όσο περισσότερα διαβάζουμε, τόσο λιγότερα μαθαίνουμε. Ξέρω μόνο πως έφτασε μια μέρα στη Γενεύη, κι αμέσως μετά στο

Λονδίνο.

Εδώ τον βρήκε, όπως κι όλους εμάς, ο πόλεμος. Οι αναγνώστες της «Φρίντομ» τον θυμούνται από άρθρα όπως: «Οι αναρχικοί έχουν ξεχάσει τις αρχές τους» (Νοέμβρης 1914), «Και η Ιταλία» (Ιούνης 1915), «Αναρχικοί υποστηριχτές της κυβέρνησης» (Απρίλης 1916) -που κυκλοφόρησε και στη Γαλλία σαν μπροσούρα· κείμενά του πρέπει να υπάρχουν και στο «Ρεβέιγ» (της Γενεύης) και στα «Κρόνακα Σοβερσίβα».

Για πολλούς μήνες μετά τα 1916, ο Μαλατέστα, σ' έναν απομονωμένο κι έξω από τα πράγματα παρατηρητή, όπως εγώ τώρα, φαίνεται ότι έμεινε σιωπηλός. Στα 1919 είδε ότι είχε φτάσει ο καιρός για να ξαναγυρίσει στην Ιταλία. Το να δραπετεύσει, όμως, στα 1919 από την Αγγλία ήταν γι' αυτόν (που ξέφυγε τόσες φορές από τους ιταλούς που τον καταδίωκαν στα πενήντα περίπου χρόνια της επαναστατικής του ζωής) πολύ δύσκολο έργο. Γιατί, μολονότι ο ιταλός πρεσβευτής του έδωσε διαβατήριο για την Ιταλία, η γαλλική κυβέρνηση δεν του επέτρεπε να περάσει από τα εδάφη της.Τέλος, πείστηκε ο καπετάνιος ενός πλοίου να τον πάει στη Τζένοβα, όπου έφτασε το Δεκέμβρη κι έγινε μ' ενθουσιασμό δεκτός από τους ιταλούς εργάτες. Στην Ιταλία, ο Μαλατέστα ξαναρίχτηκε με ανανεωμένη ορμή στον αγώνα. Εγκαταστάθηκε στο Μιλάνο, κι από κει ταξίδεψε σ' ολόκληρη τη χώρα, μιλώντας σε συγκεντρώσεις σ' όλες τις μικρές και μεγάλες πόλεις. Έπειτα από μια τέτοια συγκέντρωση, που έγινε στα τέλη του Γενάρη του 1920 στη Φλορεντία, τον συνέλαβαν οι αρχές· αναγκάστηκαν, όμως, να τον αφήσουν ελεύθερο, όταν απειλήθηκε γενική απεργία. Έπειτα απ' αυτό το επεισόδιο ο Μαλατέστα δέχτηκε να γίνει αρχισυντάκτης της καινούριας αναρχικής εφημερίδας «Ουμανιτά Νόβα», που η κυκλοφορία της έφτασε στα 50.000 φύλλα περί τα

τέλη του χρόνου.

Ο Μαλατέστα έλαβε μέρος στο Δεύτερο Συνέδριο της Ένωσης Ιταλών Αναρχικών, που έγινε στη Μπολόνια (1-4 Ιούλη). Το συνέδριο δέχτηκε με ενθουσιασμό το πρόγραμμα που είχε συντάξει εκείνος. Με τις καταλήψεις των εργοστασίων από τους εργάτες στο Μιλάνο και στο Τορίνο που άρχισαν τον Αύγουστο, ο Μαλατέστα επισκέφτηκε πολλά κατειλημμένα εργοστάσια και μίλησε στους εργάτες, που τον δέχονταν μ' ενθουσιασμό. Παρόλα αυτά, και παρόλες τις προειδοποιήσεις του μήπως τους ξεπουλήσουν, το επαναστατικό κίνημα προδόθηκε από τα ίδια τα εργατικά συνδικάτα και τα σοσιαλιστικά κόμματα(11).

Τον Οκτώβρη του 1920, συνέλαβαν το Μαλατέστα μαζί μ' άλλους 80 αγωνιστές αναρχικούς. Τον κράτησαν επί δέκα μήνες στη φυλακή Σαν Βοτόρε του Μιλάνου πριν τον δικάσουν, και κατά τη φυλάκισή του του φέρνονταν απαίσια, παρά την ηλικία του (ήταν κοντά 70 χρονών). Όταν επιτέλους η δίκη έγινε τον Ιούλη του 1921, αθωώθηκε, όπως κι οι περισσότεροι συντροφοί του.

Αφού τον άφησαν ελεύθερο, ο Μαλατέστα πήγε στη Ρώμη, όπου είχε μεταφερθεί η «Ουμανιτά νόβα» μετά τη σύλληψή του, κι ανέλαβε πάλι τη θέση του. Η εφημερίδα εξακολούθησε την έκδοση, παρά τη λογοκρισία και παρά τις επιθέσεις των φασιστικών ομάδων στις εγκαταστάσεις της, μέχρι που τελικά την υποχρέωσαν να κλείσει λίγο μετά τη λεγόμενη «πορεία προς τη Ρώμη» του Μουσολίνι, τον Οκτώβρη του 1922.

Δεν του έδιναν διαβατήριο για να παρακολουθήσει το Διεθνές Αναρχικό Συνέδριο στο Άμστερνταμ στα 1921, αλλά κατόρθωσε να περάσει κρυφά στην Ελβετία (ίσως, όπως πριν 50 χρόνια) για να παραστεί σε μια διεθνή συνάντηση για τα 50χρονα από το Συνέδριο του Σεντ-Ίμερ -ήταν ο μόνος που

επέζησε απ' όσους είχαν συμμετάσχει σ' αυτό.

Αφού έκλεισαν την εφημερίδα, ο Μαλατέστα άνοιξε ένα μαγαζάκι, και δούλευε σαν ηλεκτρολόγος. Τον ανάγκασαν, όμως, να το κλείσει κι αυτό, εκφοβίζοντας συστηματικά τους πελάτες του.

Το Γενάρη του 1924 άρχισε να εκδίδει το διμηνιαίο περιοδικό «Πενσιέρο ε βολοντά». Σ' αυτό δημοσιεύτηκαν και μερικά από τα καλύτερά του κείμενα, μέχρι που απαγόρευσαν την κυκλοφορία του, τον Νοέμβρη του 1926, όπως κι όλων των άλλων μη φασιστικών εντύπων. Έπειτα απ' αυτό, βρισκόταν υπό διαρκή αστυνομική παρακολούθηση, μέχρι που τέθηκε σε κατ' οίκον περιορισμό απ' τα τέλη του 1926. Αστυνομικοί δεν βρίσκονταν μόνον έξω από το οίκημα που κατοικούσε με τη συντρόφισσά του· βρίσκονταν κι έξω από το ίδιο το διαμέρισμά του. Όλοι του οι επισκέπτες συλλαμβάνονταν, κι η αλληλογραφία του ελεγχόταν. Παρόλα αυτά, εξακολούθησε να γράφει και κατόρθωνε να στέλνει άρθρα του στο εξωτερικό, που δημοσιεύονταν στο διεθνή αναρχικό τύπο. Τα καλύτερα απ' αυτά είναι η «Απάντηση στην πλατφόρμα των ρώσων αναρχικών» (του Αρσίνοφ, συγκεκριμένα) που δημοσιεύτηκε στο δίγλωσσο (γαλλοϊταλικό) αναρχικό περιοδικό «Ρεβέιγ/Ρισβέλιο» που εξέδιδε ο Λουίτζι Μπερτόνι στη Γενεύη, και το τελευταίο του κείμενο, οι αναμνήσεις από τον Κροπότκιν που δημοσιεύτηκε στα 1931 στο «Στούντιι σοτσιάλι».

Φυλακισμένος ουσιαστικά στο σπίτι του, αποκομμένος απ' όλους τους συντρόφους και τους φίλους του, μακριά από το διεθνές αναρχικό κίνημα για το οποίο έκανε τόσα και τόσα, η υγεία του άρχισε να χειροτερεύει. Στις αρχές του 1932, επιδεινώθηκε η αναπνευστική πάθηση που τον βασάνιζε σ' όλη του τη ζωή. Απ' τον Απρίλη και μετά, ανέπνεε μόνο με φιάλη οξυγόνου. Πέθανε στις 22 του Ιούλη του 1932· τον έθαψαν σ' έναν τάφο, που πάνω του οι

φασίστες δεν άφησαν να γραφεί ούτε τ' όνομά του, από φόβο μήπως γίνει εστία της αντίστασης των αναρχικών.

Κειμενα του Ερίκο Μαλατέστα

Συνδικαλισμός και αναρχισμός

Το ζήτημα της σχέσης μεταξύ του εργατικού κινήματος και των προοδευτικών κομμάτων είναι παλιό και μόνιμο. Αυτό το ζήτημα, ωστόσο, είναι ακόμη, και θα παραμένει, ζήτημα ύψιστου ενδιαφέροντος, όσο υπάρχουν, από τη μια μεριά, μια μεγάλη μάζα ανθρώπων που βασανίζονται από ανικανοποίητες ανάγκες και παρακινούνται από κάποτε άγριες, μα πάντοτε ασαφείς κι απροσδιόριστες προσδοκίες για μια καλύτερη ζωή, και, από την άλλη, άνθρωποι και πολιτικά κόμματα που, έχοντας μια συγκεκριμένη αντίληψη για μια καλύτερη μορφή κοινωνίας και για τα καλύτερα μέσα για να την εγκαθιδρύσουν, προσπαθούν ν' αποσπάσουν τη συναίνεση των μαζών, που η υποστήριξή τους είναι απαραίτητη για την πραγματοποίηση των σχεδίων τους. Αυτό το πρόβλημα έχει ακόμη μεγαλύτερη σημασία τώρα, που, μετά τις καταστροφές που έφεραν ο πόλεμος και η μετέπειτα κατάσταση, όλοι ετοιμάζονται, έστω και μόνο στο μυαλό τους, για μια επαναδραστηριοποίηση με σκοπό την πτώση των ακόμη φιλόμαχων μα και ήδη ετοιμόρροπων τυραννιών.

Γι' αυτό θα προσπαθήσω να δείξω καθαρά ποια, κατά τη γνώμη μου, θα πρέπει να είναι η στάση των αναρχικών απέναντι στις εργατικές οργανώσεις.

Δεν νομίζω ότι, σήμερα, υπάρχει έστω κι ένας ανάμεσά μας που θ' αρνιόταν τη χρησιμότητα και την αναγκαιότητα της οργάνωσης των εργατών, σαν ένα μέσο για την υλική και ηθική βελτίωση των μαζών, σαν

ένα γόνιμο έδαφος για προπαγάνδα και σαν μια δύναμη αξεχώριστη από τον κοινωνικό μετασχηματισμό που επιδιώκουμε. Κανένας πια δεν αμφισβητεί τη σπουδαιότητα της οργάνωσης των εργατών, πράγμα που ενδιαφέρει εμάς τους αναρχικούς περισσότερο από κάθε άλλον, γιατί πιστεύουμε ότι η καινούρια κοινωνική τάξη πραγμάτων δεν πρέπει και δεν μπορεί να επιβληθεί με τη βία από μια καινούρια κυβέρνηση, αλλά πρέπει αναγκαστικά ν' ακολουθήσει μια ελεύθερη και συντονισμένη προσπάθεια ολονών. Επιπλέον,το εργατικό κίνημα έχει τώρα εδραιωθεί, ισχυρά και καθολικά· το να το καταπολεμούσαμε θα ήταν σαν να δίναμε τα χέρια στους καταπιεστές, το να το αγνοούσαμε θα ήταν σαν να μέναμε έξω από τη ζωή του λαού, κι αυτό θα μας καταδίκαζε για πάντα σε αδυναμία.

Κι όμως, μολονότι όλοι, ή σχεδόν όλοι, είμαστε σύμφωνοι ότι οι αναρχικοί χρειάζεται και πρέπει να συμμετέχουν στο εργατικό κίνημα, να δρουν σαν πρωτοπόροι και υποστηρικτές του, έχουμε διαφωνίες για τη μορφή, τους όρους και τα πλαίσια μιας τέτοιας συμμετοχής.

Πολλοί σύντροφοι ονειρεύονται να συγχωνεύσουν το εργατικό και το αναρχικό κίνημα· και, όπου μπόρεσαν να το κάνουν αυτό -όπως, για παράδειγμα, στην Ισπανία και στην Αργεντινή, και σ' έναν ορισμένο βαθμό, στην Ιταλία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, κ.ά.- βάζουν τα δυνατά τους να δώσουν στις εργατικές οργανώσεις ένα καθαρά αναρχικό πρόγραμμα. Αυτοί είναι οι σύντροφοι που αυτοαποκαλούνται «αναρχοσυνδικαλιστές», ή εκείνοι που, όταν ενώνονται με άλλους που δεν είναι στην πραγματικότητα αναρχικοί, παίρνουν το όνομα «επαναστάτες συνδικαλιστές».

Είναι ανάγκη να εξηγήσουμε καθαρά τι σημαίνει «συνδικαλισμός».

Αν αυτό που ποθούμε είναι η «μελλοντική κοινωνία», αν δηλαδή με τη λέξη «συνδικαλισμός» εννοούμε τη μορφή κοινωνικής οργάνωσης που πρέπει να πάρει

τη θέση της καπιταλιστικής κοινωνίας και του κράτους, τότε: είτε ο «συνδικαλισμός» είναι το ίδιο με την «αναρχία» οπότε δεν είναι τίποτε άλλο από μια λέξη που μας μπερδεύει· είτε είναι κάτι διαφορετικό από την «αναρχία» οπότε, γι' αυτό το λόγο, δεν μπορούν να τον δεχτούν οι αναρχικοί. Στην πραγματικότητα, ανάμεσα στις διάφορες ιδέες και τα διάφορα σχέδια που αφορούν τη μελλοντική κοινωνία, όπως τα προπαγανδίζουν οι διάφοροι συνδικαλιστές, ορισμένες ιδέες και σχέδια είναι γνήσια αναρχικά· άλλα όμως, αντιγράφουν μόνο, με διαφορετικές ονομασίες και μορφές, την ίδια εξουσιαστική δομή, η οποία σήμερα γεννά τα δεινά που αποδοκιμάζουμε· δεν έχουν, επομένως, τίποτε κοινό με την «αναρχία».

Εδώ, πάντως, δεν θα εξετάσω τον συνδικαλισμό σαν κοινωνικό σύστημα, γιατί κάτι τέτοιο δεν θα είχε καμιάν αξία για τον προσδιορισμό της σημερινής δραστηριότητας των αναρχικών σε σχέση με το εργατικό κίνημα.

Αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ είναι το εργατικό κίνημα στο καπιταλιστικό καθεστώς και στο καπιταλιστικό κράτος· και, κάτω από το όνομα «συνδικαλισμός», περιλαμβάνονται όλες οι εργατικές οργανώσεις, όλα τα συνδικάτα που δημιουργούνται για ν' αντισταθούν στην καταπίεση των εργοδοτών και για να ελαφρύνουν ή, αν είναι δυνατόν, να δώσουν ένα τέλος στην εκμετάλλευση της ανθρώπινης εργασίας από κείνους που κατέχουν τις πρώτες ύλες και τα εργαλεία της δουλειάς.

Υποστηρίζω, λοιπόν, ότι αυτές οι οργανώσεις δεν μπορούν να είναι αναρχικές και ότι δεν είναι σωστό να θέλουμε να είναι αναρχικές· γιατί, αν ήταν, δεν θα εκπλήρωναν πια τον προορισμό τους και δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς που θα ονειρεύονταν οι αναρχικοί οι οποίοι θα συμμετείχαν σ' αυτές.

Τα συνδικάτα δημιουργούνται με σκοπό να υπερα-

σπίσουν τα σημερινά, τα τωρινά συμφέροντα των ανθρώπων του μόχθου, και να καλυτερέψουν τις συνθήκες της ζωής τους όσο γίνεται περισσότερο, μέχρι που να μπορέσουν να κάνουν την κοινωνική επανάσταση· αυτή, θα μετατρέψει τους σημερινούς μισθωτούς σκλάβους σε ελεύθερους εργάτες που θα συνεργάζονται ελεύθερα για το κοινό καλό.

Για να πετύχει το συνδικάτο το στόχο του και για να είναι, ταυτόχρονα, ένας χώρος εκπαίδευσης κι ένα πεδίο για προπαγάνδα που θ' αποβλέπουν σ' ένα μελλοντικό ριζικό μετασχηματισμό, θα πρέπει να περιλαμβάνει όλους τους εργάτες, ή, τουλάχιστον, όλους όσους θέλουν να βελτιώσουν την κατάστασή τους, και να τους βοηθήσει ν' αντισταθούν, κατά κάποιον τρόπο, στους εκμεταλλευτές τους. Μήπως πρέπει να περιμένουμε μέχρι να γίνουν όλοι οι εργάτες αναρχικοί πριν τους καλέσουμε να οργανωθούν και πριν τους δεχτούμε σαν μέλη στις οργανώσεις, αντιστρέφοντας έτσι τη φυσική πορεία της προπαγάνδας και της ψυχολογικής εξέλιξης των ατόμων-οργανώνοντας την αντίσταση όταν η αντίσταση δεν θα χρειάζεται πια, αφού οι μάζες θα είναι ήδη έτοιμες να κάνουν την επανάσταση; Σ' αυτή την περίπτωση, ένα συνδικάτο θα ήταν το ίδιο πράγμα με μιαν αναρχική ομάδα· θα ήταν ανίκανο, τόσο να βελτιώσει τις συνθήκες, όσο και να οδηγήσει στην επανάσταση. Ή μήπως θέλουμε να έχουμε γραμμένο στα χαρτιά το αναρχικό πρόγραμμα και να ικανοποιούμαστε με μια τυπική, χωρίς επίγνωση, αναγνώριση των αρχών του, κι έτσι να συγκεντρώσουμε ένα κοπάδι ανθρώπων που, σαν τα πρόβατα, θ' ακολουθούν τους οργανωτές τους και θα 'ναι έτοιμοι να σκορπίσουν ή να λιποτακτήσουν στον εχθρό μόλις τους δοθεί η πρώτη ευκαιρία ν' αποδείξουν αν είναι πράγματι αναρχικοί;

Ο συνδικαλισμός (εννοώ ο «πρακτικός συνδικαλισμός», όχι ο «θεωρητικός συνδικαλισμός», για τον οποίο ο καθένας μας έχει διαφορετική γνώμη) είναι

από τη φύση του μεταρρυθμιστικός (ρεφορμιστικός). Εκείνο που μπορούμε, όλο κι όλο, να περιμένουμε απ' αυτόν είναι: οι μεταρρυθμίσεις που επιδιώκει και πετυχαίνει να είναι τέτοιες και να κατακτιούνται με τέτοιον τρόπο, ώστε να βοηθούν την εκπαίδευση και την επαναστατική προετοιμασία, και να ανοίγουν το δρόμο για ολοένα μεγαλύτερες απαιτήσεις.

Κάθε συγχώνευση ή σύγχυση του αναρχικού κι επαναστατικού κινήματος με το συνδικαλιστικό κίνημα, θα έχει σαν αποτέλεσμα είτε να κάνει το συνδικάτο ανίκανο να πετύχει τους ιδιαίτερους στόχους του, είτε ν' αποδυναμώσει, να πλαστογραφήσει και να σβήσει το πνεύμα του αναρχισμού.

Ένα συνδικάτο μπορεί να έχει σοσιαλιστικό, επαναστατικό ή αναρχικό πρόγραμμα· και, πράγματι, οι διάφορες εργατικές ενώσεις δημιουργήθηκαν, γενικά, με τέτοια προγράμματα. Παραμένουν, όμως, πιστές στα προγράμματά τους μόνον όσο είναι αδύνατες κι ανίσχυρες, όσο είναι δηλαδή ακόμη ομάδες προπαγάνδας που τις κινούν και τις εμπνέουν λίγα ενθουσιώδη και γεμάτα πίστη άτομα, και δεν έχουν γίνει οργανισμοί ικανοί για αποτελεσματική δράση. Έπειτα, όσο καταφέρνουν να τραβήξουν στις τάξεις τους τις μάζες και ν' αποκτήσουν αρκετή δύναμη για ν' απαιτήσουν και να επιβάλουν βελτιώσεις, το αρχικό τους πρόγραμμα γίνεται σκέτος τύπος, στον οποίο δεν δίνει πια κανένας σημασία· οι τακτικές προσαρμόζονται στις ανάγκες - όπως αυτές παρουσιάζονται- κι οι ενθουσιώδεις του πρώτου καιρού πρέπει είτε να προσαρμοστούν κι αυτοί είτε να δώσουν τη θέση τους σε «πρακτικούς» ανθρώπους, που στρέφουν την προσοχή τους μόνο στο παρόν και δεν σκέφτονται καθόλου το μέλλον.

Βέβαια, υπάρχουν σύντροφοι που, μολονότι βρίσκονται στις ανώτερες θέσεις του συνδικαλιστικού κινήματος, παραμένουν ειλικρινείς κι ενθουσιώδεις αναρχικοί. Υπάρχουν, με τον ίδιο τρόπο, κι εργατικές οργανώσεις που εμπνέονται από αναρχικές ιδέες. Το

να προβάλλουμε, όμως, τις χιλιάδες περιπτώσεις οπότε αυτοί οι άνθρωποι κι αυτές οι οργανώσεις δρουν σε αντίθεση με τις αρχές του αναρχισμού στην καθημερινή πρακτική, θα παραήταν εύκολη κριτική. Θλιβερή αναγκαιότητα, το παραδέχομαι! Κανένας δεν μπορεί να δράσει καθαρά σαν αναρχικός όταν είναι υποχρεωμένος να παζαρεύει με τους εργοδότες και τις αρχές· κανένας δεν μπορεί να βάλει τις μάζες να δράσουν από μόνες τους, όταν οι ίδιες οι μάζες αρνούνται κάτι τέτοιο και θέλουν, ή μάλλον απαιτούν, να έχουν αρχηγούς. Γιατί, όμως, να συγχέουμε τον αναρχισμό με κάτι που δεν είναι αναρχισμός; Γιατί να παίρνουμε, σαν αναρχικοί, την ευθύνη για συμβιβασμούς που τους επέβαλε το ίδιο το γεγονός ότι η μάζα δεν είναι αναρχική - παρόλο που στο καταστατικό των οργανώσεών της είναι γραμμένο κάποιο αναρχικό πρόγραμμα;

* * *

Κατά τη γνώμη μου, οι αναρχικοί δεν θα έπρεπε να θέλουν να είναι τα συνδικάτα αναρχικά· θα έπρεπε να δουλεύουν σ' αυτά για να πετύχουν τους σκοπούς του αναρχισμού σαν άτομα, σαν ομάδες και σαν ομοσπονδίες ομάδων. Όπως ακριβώς υπάρχουν, ή θα έπρεπε να υπάρχουν, ομάδες μελέτης κι ομάδες συζήτησης για γραπτή ή προφορική προπαγάνδα ανάμεσα στις μάζες, ομάδες συνεργασίας, ομάδες που δουλεύουν στα γραφεία, στα εργοστάσια, στα χωράφια, στις στρατώνες, στα σχολεία, κλπ., έτσι θα έπρεπε να δημιουργηθούν ειδικές ομάδες στις διάφορες οργανώσεις που ενδιαφέρονται για την ταξική πάλη.

Φυσικά, το ιδανικό θα ήταν να γίνουν όλοι αναρχικοί, κι οι οργανώσεις να λειτουργούν με αναρχικό τρόπο· τότε όμως, είναι φανερό πως αν έτσι είχαν τα πράγματα, δεν θα ήταν πια απαραίτητο να οργανωθεί η πάλη εναντίον των εκμεταλλευτών, γιατί θα υπήρχαν πια εκμεταλλευτές. Αφού οι σημερινές συνθήκες είναι τέτοιες που είναι, το επίπεδο των μαζών μέσα στις οποίες δουλεύουμε είναι αυτό που είναι, οι αναρχικές

ομάδες δεν θα έπρεπε ν' απαιτούν από τις οργανώσεις να δρουν σαν να είναι αναρχικές· θα έπρεπε μόνο να προσπαθούν να κάνουν αυτές τις οργανώσεις να υιοθετούν τακτικές που να πλησιάζουν όσο το δυνατόν περισσότερο στις αναρχικές τακτικές. Αν, για το καλό της ζωής και των αναγκών της οργάνωσης, το βρίσκουν πράγματι αναγκαίο να συμβιβαστούν, να παραιτηθούν και να έρθουν σε συμφωνία με τις αρχές και τους εκμεταλλευτές, ας το κάνουν· ας το κάνουν, όμως, οι άλλοι, κι όχι οι αναρχικοί, γιατί χρέος των αναρχικών είναι ν' αποδεικνύουν την ανεπάρκεια και τον πρόσκαιρο χαρακτήρα όλων των βελτιώσεων που μπορούν ν' αποσπαστούν μέσα στο καπιταλιστικό καθεστώς, και να κατευθύνουν τον αγώνα προς ολοένα και περισσότερο ριζικές λύσεις.

Στα συνδικάτα, οι αναρχικοί θα έπρεπε ν' αγωνίζονται ώστε αυτά να μένουν ανοικτά σ' όλους τους εργάτες -όποιες αντιλήψεις κι αν έχουν και σ' όποιο κόμμα κι αν ανήκουν- με μοναδική προϋπόθεση να συμφωνούν να συνεργάζονται με τους άλλους εργάτες στον αγώνα ενάντια στην εκμετάλλευση. Οι αναρχικοί θα έπρεπε ν' αντιτίθενται στο στενό συντεχνιακό πνεύμα και σ' όλες τις απόπειρες να μονοπωληθούν οι οργανώσεις κι η δουλειά. Θα έπρεπε να εμποδίζουν τα μέλη των συνδικάτων να γίνουν παίγνια στα χέρια των των πολιτικών για εκλογικούς ή άλλους εξουσιαστικούς σκοπούς· θα έπρεπε να υποστηρίζουν την άμεση δράση, και να την εφαρμόζουν, την αποκέντρωση, την αυτονομία, την ελεύθερη πρωτοβουλία· θα έπρεπε να προσπαθούν να κάνουν τα μέλη των συνδικάτων να συμμετέχουν άμεσα στη ζωή των οργανώσεων και να μην έχουν ανάγκη από αρχηγούς και μόνιμα στελέχη.

Θα έπρεπε, κοντολογίς, να παραμένουν αναρχικοί, να βρίσκονται πάντα σε επαφή με τους αναρχικούς και να θυμούνται ότι οι εργατικές οργανώσεις δεν είναι ο σκοπός αλλά μόνον ένα απ' τα διαφορετικά μέσα - άσχετα με το πόσο σπουδαίο μπορεί να είναι- που θα

ετοιμάσουν τον ερχομό της αναρχίας*

Πειθαρχία!

Πειθαρχία: η μεγάλη λέξη που χρησιμοποιούν για να παραλύσουν τη θέληση των ταξικά συνειδητοποιημένων εργατών.

Κι εμείς θέλουμε πειθαρχία, γιατί δεν υπάρχει υλική δυνατότητα για νίκη αν δεν υπάρχει συμφωνία, αν δεν υπάρχει συντονισμός των σποραδικών προσπαθειών σε μια κοινή, ταυτόχρονη δράση.

Αυτή η πειθαρχία, όμως, δεν θα έπρεπε να είναι θολή, τυφλή αφοσίωση στους αρχηγούς, υπακοή σ' όποιον δίνει την εντολή να μην κινηθούμε.

Η επαναστατική πειθαρχία είναι συνέπεια στις ιδέες μας, συμμετοχή στις δραστηριότητές μας, η αίσθηση του χρέους να συμμεριζόμαστε, όλοι οι σύντροφοι, τη δουλειά και τους κινδύνους της πάλης.

Ας μιλήσουμε καθαρά.

Με δεδομένους τους υλικούς πόρους πάνω στους οποίους μπορεί να στηριχτεί η κυβέρνηση, αυτό που μας χρειάζεται σήμερα για να νικήσουμε είναι ένα γενικευμένο κίνημα, ή ένα κίνημα που, αφού αρχίσει σ' έναν τόπο, θ' απλωθεί γοργά σ' ολόκληρη την Ιταλία. Χρειαζόμαστε όπλα. Χρειαζόμαστε τη συνεργασία, ή έστω την παθητική συγκατάθεση, ενός τμήματος του στρατού· χρειαζόμαστε να σταματήσουν οι δημόσιες υπηρεσίες να υποστηρίζουν την κυβέρνηση και να υπηρετήσουν, αντίθετα, τους σκοπούς της επανάστασης. Πρέπει να μην μπορούν να κινηθούν οι αρχές, ενώ οι άνθρωποι πρέπει να οργανωθούν για ν' ανατρέψουν την αντίσταση της αστικής τάξης πραγμάτων. Η μάζα πρέπει να εμπλακεί άμεσα, με τη δράση της, στην επανάσταση και να δείξει ότι αυτή είναι ο αφέντης, ότι ο πλούτος

* (Δημοσιεύτηκε στο **Πενσιέρο ε βολοντά**, Απρίλης - Μάης 1925)

ανήκει σ' όλους κι ότι, γι' αυτό, όλοι πρέπει να τον προσέχουν και να τον χρησιμοποιούν με σύνεση. Χρειάζονται και πολλά άλλα πράγματα, που θα τα δουν ή θα πρέπει να τα βρουν οι επαναστάτες, και για τα οποία θα πρέπει να φτάσουν σε συμφωνία.

Πώς, όμως, θα δράσουμε για να τα πετύχουμε όλα αυτά;

Εκείνοι που θέλουν, ή λένε πως θέλουν, μια «πειθαρχημένη» επανάσταση, την σκέφτονται όπως ένας στρατηγός του Γενικού Επιτελείου, ή όπως οι παλιοί συνωμότες του Ματσίνι και -γιατί να μην το πούμε;- κατά κάποιον τρόπο κι εμείς οι ίδιοι σκεφτόμασταν κάπως έτσι στην παλιά Διεθνή, όταν οργανώναμε τις εξεγέρσεις του 1874 και του 1878 και πολλές άλλες που δεν έφτασαν ποτέ στ' αυτιά του κόσμου, γιατί ποτέ δεν καταφέραμε να βρούμε έστω κι έναν που να ήθελε να συμμετάσχει σ' αυτές. Μια κεντρική επιτροπή, που όριζε υποεπιτροπές και ούτω καθεξής, μάζευε χρήματα, προμηθευόταν και μοίραζε τα αναγκαία, έκανε σχέδια, καθόριζε ημερομηνίες, εξέδιδε διαταγές. Γενικά, κάτι τέτοιο δεν βγάζει πουθενά.

Στο παρά πέντε κάποιος πρόδιδε, πολλοί φοβόντουσαν, ορισμένοι συλλαμβάνονταν, οι οδηγίες είτε δεν έφταναν στον προορισμό τους, είτε παρανοούνταν, εμφανίζονταν χιλιάδες απρόβλεπτα προβλήματα, κι ένα ολόκληρο, κοπιαστικά επεξεργασμένο σχέδιο κατέληγε σε φιάσκο, ηρωϊκό πολλές φορές, αλλά πάντα φιάσκο.

Και, αφού ο παλιός συνωμοτικός τρόπος δεν ωφελούσε σε τίποτε τότε, τα προβλήματα θα ήταν περισσότερα σήμερα. Γιατί σήμερα, η κυβέρνηση έχει περισσότερα μέσα για να συντρίψει οποιαδήποτε συνωμοσία· συλλαμβάνει τους αρχηγούς, κινητοποιεί τον πουλημένο τύπο, στέλνει πλαστά τηλεγραφήματα, και ούτω καθεξής.

Ύστερα πάλι, πέρα απ' τους χαφιέδες και τους φοβιτσιάρηδες, έχουμε και τους εκ φύσεως απείθαρ-

χους, που είναι πολλές φορές από τους πιο φλογερούς· τσινάνε όταν τους δίνουν μια διαταγή, αργότερα όμως, όταν χρειαστεί δρούνε πράγματι πειθαρχημένα.

Σήμερα, οι άνθρωποι δεν θέλουν πια να τους διατάζουν. Αυτό είναι καλό για μας, αλλά κακό για άλλους· οπωσδήποτε, όμως, είναι γεγονός, και πρέπει να το πάρουμε υπόψη μας.

Αφού έτσι έχουν τα πράγματα, αν είναι να γίνει σήμερα επανάσταση, αν θέλουμε να κάνουμε πραγματικά επανάσταση, πρέπει η στάση μας να είναι διαφορετική.

Πρέπει να συμφωνούμε για το τι πρέπει να γίνει, και κάτω από ποιες περιστάσεις· και, όποτε ωριμάσουν αυτές οι περιστάσεις που περιμένουμε, θα δράσουμε χωρίς να περιμένουμε διαταγές από κανέναν και θα αγνοούμε εκείνες τις διαταγές που θα έρχονταν σε αντίθεση με τον τρόπο δράσης που συμφωνήσαμε ν' ακολουθήσουμε.

Αυτά, αν την πρώτη κίνηση την κάνει το κόμμα. Αν, όμως, αντίθετα, η δράση αρχίσει μέσα στις μάζες, τόσο το καλύτερο· θα πρέπει ν' ακολουθήσουμε τις μάζες και να τις σπρώξουμε προς την κατεύθυνση της εκπλήρωσης των αντικειμενικών μας στόχων.

Αν είχαμε δει με τον παραπάνω τρόπο τις διαμαρτυρίες για το κόστος της ζωής, η κατάσταση σήμερα θα ήταν πολύ διαφορετική απ' αυτήν που επικρατεί.

Η εξουσιαστική ψύχωση του σοσιαλιστικού κόμματος

Με επτά ψήφους υπέρ και πέντε κατά, η ηγεσία του σοσιαλιστικού κόμματος «δέχεται τα 21 σημεία της συνόδου της Μόσχας με θέμα την ίδρυση κομμουνιστικών κομμάτων, σύμφωνα με την οποία πρέπει να προχωρήσουμε σ' ένα προσεκτικό ξεκαθάρισμα, ξεριζώνοντας από το κόμμα όλα τα ρεφορμιστικά κι οπορτουνιστικά στοιχεία, όποτε και όπως κι αν παρου-

σιαστούν στις διαμάχες του επόμενου Συνεδρίου»*(12)*.

Ενώ δέχονται τη φόρμουλα που επεξεργάστηκε η Μόσχα, το σχέδιο των άλλων πέντε «διακηρύσσει την ανάγκη να διαμορφώνεται η πολιτική φυσιογνωμία κάθε τμήματος της Τρίτης Διεθνούς με βάση το ιστορικό υπόβαθρο και τις υπαρκτές, συγκεκριμένες συνθήκες κάθε χώρας και να υποβάλλεται στη Διεθνή για έγκριση· μ' αυτή την έννοια, επαναβεβαιώνει την ανάγκη να διατηρηθεί η ενότητα του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος στη βάση και μέσα στα πλαίσια εκείνων που γράφονται ακριβώς σ' εκείνο το 21ο σημείο, σύμφωνα με το οποίο εκείνος που απορρίπτει και δεν δέχεται με τη θέλησή του την πειθαρχία της Τρίτης Διεθνούς, δεν μπορεί να γίνει μέλος της.... Εννοείται ότι οι ατομικές εκδηλώσεις απειθαρχίας πρέπει να εντοπίζονται και να τιμωρούνται αυστηρά, ενώ η ηγεσία του κόμματος αποκτά μια πιο συγκεντρωτική εξουσία απ' αυτήν που είχε στη διάθεσή της μέχρι τώρα».

Έτσι, έχει αφεθεί στο συνέδριο, που θα συνέλθει στα τέλη του Δεκέμβρη, ν' αποφασίσει αν πρέπει να υπάρξει σχίσμα και διαγραφές σε μαζική κλίμακα, ή αν απλώς θα διωχτούν, ατομικά, τα πιο συμβιβασμένα και τα πιο εκτεθειμένα πρόσωπα.

Θα χαρούμε αν η ταλάντευση του Σοσιαλιστικού Κόμματος πάρει τέλος κι αν η τωρινή αναποτελεσματική του οργάνωση, με τις ρίζες της σε μεταξύ τους αντιφατικές κι αλληλοσυγκρουόμενες ομάδες, αντικατασταθεί από ομοιογενείς ομάδες με σαφώς ορισμένες, συνεπείς αρχές.

Στο μεταξύ, σημειώνουμε ότι το Σοσιαλιστικό Κόμμα το βασανίζει ακόμη εκείνος ο εξουσιασμός που έχει υποσκάψει το εσωτερικό του πλαίσιο κι έχει κάνει ασαφή τον προσανατολισμό του απ' τις πρώτες του κιόλας μέρες.

Ο εξουσιασμός είναι μια αρρώστια της σκέψης που έχει στη ρίζα της την αλαζονεία και στην ταπεινοφρο-

σύνη. Σημαίνει ότι κάποιος θεωρεί τον εαυτό του αλάθητο και πιστεύει σε κάποιους άλλους αλάθητους· αυτό τον κάνει, από τη μια μεριά, κόλακα, δουλικά και τυφλά υπάκουο σ' εκείνον που είναι, ή θεωρεί πως είναι, ανώτερος, και, απ' την άλλη μεριά, αδυσώπητο απέναντι σε κάθε διαφωνούντα που είναι, ή θεωρεί πως είναι, κατώτερος.

Το Σοσιαλιστικό Κόμμα, παρότι έχει την τάση ν' αυτοαποκαλείται επιστημονικό, κριτικό, κλπ. έχει δείξει πάντα την ανάγκη του για πνευματικούς αρχηγούς -τους οποίους επικαλείται- και για πρακτικούς αρχηγούς στους οποίους υπακούει.

Ο ύψιστος αρχηγός ήταν, και θεωρητικά εξακολουθεί να είναι, ο Μαρξ. Σ' ολόκληρη τη σοσιαλιστική φιλολογία και στην προφορική προπαγάνδα, επικαλούνται το Μαρξ σαν Προφήτη και το Κομμουνιστικό Μανιφέστο σαν Ευαγγέλιο· για να στηρίξουν την πολιτική τους σε ορθολογικά επιχειρήματα, φιλονικούν για το αν η άλφα ή η βήτα θέση, συμβιβάζεται ή όχι με τα ιερά βιβλία. Αυτό ακριβώς κάνουν κι οι καθολικοί, οι ματσινικοί, οι νομικοί, όλοι οι θρησκευόμενοι κι όλοι οι εξουσιαστικά σκεπτόμενοι -γι' αυτό, ως προς την πνευματική τους συγκρότηση, είναι όλοι ίδιοι.

Ο Μαρξ, όμως, έχει από καιρό πεθάνει και, όπως συμβαίνει πάντα με τους προφήτες που μιλάνε με γρίφους, οι οπαδοί του τον έχουν ερμηνεύσει με διαφορετικούς τρόπους· είναι, επομένως, δύσκολο να τον χρησιμοποιήσει κάποιος για να δικαιολογήσει μια διδασκαλία και μια τακτική που να αγκαλιάζει τα πάντα. Γι' αυτό, ο Μαρξ παραμερίστηκε εξαιτίας των απαιτήσεων της πρακτικής πολιτικής, λες κι ήταν απειλή που έπρεπε να λησμονηθεί.

Ήρθε, όμως, ο Λένιν -κι αφού έχει αποκτήσει το κύρος της αδιαφιλονίκητης δύναμης, ο κάθε σοσιαλιστής που δεν έχει περάσει στον εχθρό (και εννοώ όλοι ή σχεδόν όλοι) τον αναγνωρίζει σαν τον πιο αληθινό και τον πιο καλό ερμηνευτή του Μαρξ· όλοι, λοιπόν,

συντάσσονται πίσω του.

Η δουλειά τώρα είναι να ερμηνευτεί ο Λένιν κι οι θέσεις που ψηφίστηκαν, κατόπιν δικής του εντολής, στο Δεύτερο Συνέδριο της Τρίτης Διεθνούς.

Ο Λένιν, όμως, είναι υπερεξουσιαστικός· εκδίδει διατάγματα, κι εγώ αυτό εξακολουθώ να το βρίσκω απωθητικό.

Στον Λένιν έχουμε ό,τι συμβαίνει μ' όλους τους νεόπλουτους ή τους νεοαναρριχηθέντες στην εξουσία.

Ο νεόπλουτος είναι πάντα πιο μισητός, πιο ανυπόφορος από τον Αφέντη που γεννήθηκε αφέντης. Εκείνος που γεννήθηκε μέσα στα προνόμια κι έχει μεγαλώσει μ' αυτά, πιστεύει ότι κατέχει δικαιωματικά τη θέση του, νομίζει ότι ο κόσμος δεν θα έπρεπε να είναι διαφορετικός απ' ότι είναι και, επομένως, εκμεταλλεύεται και καταπιέζει με ολωσδιόλου καθαρή συνείδηση και με αίσθηση σιγουριάς που, εκτός από περιπτώσεις ιδιαίτερης ατομικής κακίας, του δίνει μια κάποια μετριοπάθεια κι ευπροσηγορία -πράγμα που τον κάνει, δυστυχώς, μερικές φορές συμπαθή σ' εκείνους που βρίσκονται από κάτω του. Αντίθετα, ο νεόπλουτος, el piojo resucitado (ο ζητιάνος που πάει καβάλα) είναι αχόρταγος στις απολαύσεις του, έχει ανάγκη την επίδειξη και φαίνεται ότι θέλει να σιγάσει τις τύψεις της συνείδησης και το φόβο μην ξαναγίνει φτωχός με τη χλιδή και την υπεροψία.

Το ίδιο συμβαίνει και με την πολιτική εξουσία. Πρώην επαναστάτες που αναλαμβάνουν τη διακυβέρνηση είναι τυραννικότεροι από τους κυβερνήτες που προέρχονται από τις παραδοσιακές άρχουσες τάξεις· μακροπρόθεσμα, οι «φιλελεύθεροι» είναι πιο αντιδραστικοί και πιο πρόστυχοι από τους συντηρητικούς.

Δεν θα μπορούσε να έχει γίνει κάτι άλλο στη Ρωσία.

Άνθρωποι που είχαν σ' όλη τους τη ζωή καταδιωχτεί, απειλούνταν πάντα από το χωροφύλακα, το δεσμοφύλακα και, πολλές φορές, το δήμιο, καταφέρ-

νουν μεμιάς να καταλάβουν την εξουσία και να έχουν τους δικούς τους χωροφύλακες και δήμιους! Είναι ν' απορούμε, λοιπόν, που ξετρελαίνονται, αλλάζουν γρήγορα απασχόληση κι αρχίζουν να εκδίδουν διατάγματα σαν τον Τσάρο, και που νομίζουν ότι μπορούν να δίνουν διαταγές ακόμη κι εκεί που δεν φτάνουν τα φιρμάνια τους;

Ο Λένιν φαντάζεται ότι μπορεί να φερθεί στον Τουράτι*(13)* λες και είναι κάποιος απείθαρχος δεκανέας της κόκκινης φρουράς του.

Αυτό είναι λάθος.

Με την εξουσιαστική, συγκεντρωτική του μανία, ο Μαρξ ήταν μια από τις αιτίες της διάλυσης της Πρώτης Διεθνούς, στης οποίας ωστόσο τη συγκρότηση συνεισέφερε αποφασιστικά.

Ο Λένιν κι οι φίλοι του, που ίδρυσαν τώρα μια Τρίτη Διεθνή, θα καταλήξουν να την σκοτώσουν μ' αυτή τους την εξουσιαστική, συγκεντρωτική μανία.

Πέρα απ' αυτό, αφού τα πράγματα κινούνται σήμερα πολύ πιο γρήγορα, ο Λένιν κινδυνεύει να σκοτώσει την Τρίτη Διεθνή πριν αυτή καλά καλά γεννηθεί -ενώ ο Μαρξ κατάφερε, τουλάχιστον να δει το δημιούργημά του να λειτουργεί θαυμάσια πριν το σκοτώσει.

Αυτό είναι δυσάρεστο για μας, γιατί η Τρίτη Διεθνής που θα μπορούσε να είναι ισχυρός παράγοντας προόδου, με τις δικτατορικές της τάσεις και μολυσμένη από την κοινοβουλευτική δραστηριότητα, κινδυνεύει να έχει το ίδιο εξευτελιστικό τέλος με τη Δεύτερη Διεθνή - εκτός αν την προφτάσει η επανάσταση που έρχεται.

Τί είναι επιτέλους η «δικτατορία του προλεταριάτου;»

Επιτέλους, κάποιος που τα λέει σταράτα!

Μέχρι τώρα, όποτε λέγαμε ότι αυτό που οι

σοσιαλιστές ονομάζουν δικτατορία του προλεταριάτου είναι, στην πραγματικότητα, μόνον η δικτατορία κάποιων ανθρώπων που, με τη βοήθεια του κόμματος, επικρατούν κι επιβάλλονται στο προλεταριάτο, συνήθιζαν να μας αντιμετωπίζουν λες και είμασταν σχεδόν συκοφάντες.

Σε αντίθεση μ' όλες τις πιθανότητες και μ' όλα τα γνωστά γεγονότα, επέμεναν ότι στη Ρωσία είχε ήδη λυθεί το πρόβλημα του τετραγωνισμού του κύκλου - δηλαδή, ότι υπήρχε μια κυβέρνηση που εκπροσωπούσε αληθινά τα συμφέροντα και τις επιθυμίες των κυβερνώμενων.

Κατά συνέπεια, η Μόσχα είχε γίνει η Μέκκα του προλεταριάτου· από κει πήγαζε το φως και, εκτός από το φως, οι αυταρχικές διαταγές για τις ιδέες που θα έπρεπε να δέχονται και για τη διαγωγή που θα έπρεπε να δείχνουν όσοι, με την άδεια των ανωτέρων τους, θα ήθελαν να ονομάζονται κομμουνιστές.

Σαν αποτέλεσμα αυτής της θαυμάσιας «ρωσικής» επινόησης, μιας κυβέρνησης δηλαδή που πλάστηκε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση του λαού και προς όφελος του λαού (ή του προλεταριάτου, θα μπορούσαμε να πούμε), όλα όσα έρχονταν από τη Ρωσία φαίνονταν ότι κατείχαν μια θαυματουργική αρετή· αρκούσε ένα συμβούλιο ή μια επιτροπή να ονομαστούν σοβιέτ, κατά το ρωσικό στιλ, για να πάρουν την περίβλεπτη θέση του υπέρτατου παράγοντα της επανάστασης.

Να, όμως, που τα μάγια λύθηκαν.

Αυτή τη φορά, τη μάσκα δεν την σκίζουμε εμείς οι αναρχικοί -οι ελεεινότεροι κι ασεβέστεροι συκοφάντες που μπορούν να υπάρξουν. Όχι, αυτή τη φορά σκίζει τη μάσκα η επίσημη εφημερίδα του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος, που ήταν μέχρι τώρα ο εξουσιοδοτημένος εκφραστής των λόγων της Μόσχας:

Να τι γράφει το **Αβάντι!** στο φύλλο της 26ης:

«Στη Ρωσία, υπό το σοβιετικό καθεστώς, το

κόμμα διευθύνει στην πραγματικότητα όλη την πολιτική του κράτους κι όλες τις δημόσιες δραστηριότητες· τα άτομα και οι ομάδες υποτάσσονται πέρα για πέρα στο κόμμα, κι έτσι **η δικτατορία του προλεταριάτου είναι στην πραγματικότητα η δικτατορία του κόμματος του προλεταριάτου και, μ' αυτό τον τρόπο, η δικτατορία της κεντρικής του επιτροπής».**

Τώρα, λοιπόν, ξέρουμε τι να προσδοκούμε: τη δικτατορία της ηγεσίας του Σοσιαλιστικού Κόμματος, ή του ακόμη αγέννητου Κομμουνιστικού Κόμματος, η της δεξιάς, του Ντ' Αραγκόνα και των συνενόχων του!

Οι ηγέτες, όμως του Σοσιαλιστικού Κόμματος, εκείνοι που ονειρεύονται τη δικτατορία, θα έπρεπε να καταλάβουν ότι, στην Ιταλία τουλάχιστον, η δικτατορία τους δεν θα περάσει· και δεν θα περάσει, γιατί υπάρχουμε εμείς, οι αναρχικοί κι οι συνδικαλιστές.

Αν οι σοσιαλιστές ήταν κι εδώ τόσο περισσότεροι από μας όσο ήταν, ίσως, από τους συντρόφους μας στη Ρωσία, τα πράγματα θα ήταν πολύ εύκολα γι' αυτούς: οι δικτάτορες θα μας ξεφορτώνονταν μ' όλες τις μεθόδους που χρησιμοποιούν όλες οι δικτατορίες - κρεμάλες και φυλακές- και θα συνέχιζαν την πορεία τους μέχρι που θα τους σταματούσε η επανάσταση ή η αντιδραστική δεξιά.

Τώρα, όμως εμείς είμαστε μια υπολογίσιμη δύναμη και, επιπλέον, πολλαπλασιαζόμαστε γοργά, γιατί μας ευνοούν οι περιστάσεις και αυτό που ονομάζει το **Αβάντι!** γενική διάθεση των εργαζόμενων μαζών. Και είμαστε αποφασισμένοι να μην υποκύψουμε.

Δεν είναι που νομίζουμε ότι οι μάζες έχουν πάντα δίκιο, ούτε και θέλουμε ν' ακολουθούμε πάντα τις ευμετάβλητες διαθέσεις τους. Έχουμε ένα πρόγραμμα, ένα ιδανικό που θέλουμε να θριαμβεύσει, κι αυτό μας διαφοροποιεί από τη μάζα· είμαστε κι εμείς άνθρωποι ενός κόμματος. Θέλουμε να επηρεάσουμε τη μάζα, να την σπρώξουμε προς την κατεύθυνση που θεωρούμε σωστότερη, αλλά, αφού στόχος μας είναι η

απελευθέρωση κι όχι η κυριαρχία, θέλουμε οι μάζες να μάθουν να σκέφτονται και να δρουν μόνες τους.

Πιστεύουμε ότι η ελευθερία διδάσκει στον άνθρωπο την ελευθερία και την αλληλεγγύη, γι' αυτό κι απορρίπτουμε όλα τα εξουσιαστικά σχήματα -είτε επικρατούν στην κοινωνία γενικά, είτε σε κάποιο επιμέρους κόμμα ή ένωση ανθρώπων.

Οι σοσιαλιστές θέλουν να ετοιμάσουν τους ανθρώπους για την ελευθερία διαμέσου εξουσιαστικών σχημάτων.

Ακόμη: αν -για να κάνουμε μιαν απαράδεκτη για μας υπόθεση- ήταν αλήθεια ότι εάν πρέπει να πετύχει η επανάσταση και να χτιστεί η καινούρια κοινωνία, οι δημόσιες εξουσίες έπρεπε να συγκεντρωθούν στα χέρια λίγων, αν ήταν αλήθεια ότι είναι απαραίτητο να δίνει κάποιος τις διαταγές, τότε -ας το προσέξουν αυτό οι σοσιαλιστές- θα θέλαμε τις διαταγές να τις δίνουμε εμείς και δεν θα υποτασσόμασταν, παρεκτός με τη βία, στις διαταγές εκείνων που κάνουν, κατά τη γνώμη μας, λάθος.

Απ' αυτό, έπεται ότι, στην Ιταλία, μια επανάσταση που θα γίνει με εξουσιαστικές προοπτικές και θα στοχεύει στη δικτατορία, θα οδηγήσει αναγκαστικά σε πόλεμο μεταξύ επαναστατών και επαναστατών.

Εμείς, δεν το θέλουμε αυτό· ούτε κι οι σοσιαλιστές θα έπρεπε να το θέλουν.

Αφού, λοιπόν, έτσι είναι η κατάσταση, αν αφήσουμε κατά μέρος τις θεωρίες και δούμε ρεαλιστικά τα πράγματα, θα πρέπει οι σοσιαλιστές να παραιτηθούν απ' όλες τις δικτατορικές αξιώσεις τους και να δεχτούν την ελευθεριακή άποψη για την επανάσταση· για μια επανάσταση που αναπτύσσεται με διάφορους τρόπους, ανάλογα με τις διάφορες υλικές και ηθικές συνθήκες των διάφορων περιοχών, κοινοτήτων και σωματείων· που θα έχει διαφορετικό χαρακτήρα, ανάλογα με το ποιο κόμμα έχει τη μεγαλύτερη δύναμη, στις διάφορες περιοχές, και που θα πετύχει τον κοινό

στόχο μέσα από τη βαθμιαία εναρμόνιση συμφερόντων κι επιθυμιών, κι όχι μέσα από εξουσιαστικά επιβαλόμενες από τα πάνω απόψεις.

Αν οι σοσιαλιστές δεχτούν αυτό το πρόγραμμα - ελευθερία για όλους- θα σβήσει, κατά ένα μεγάλο μέρος, η αμοιβαία δυσπιστία· θα μπορέσουμε, από σήμερα κιόλας, ν' αρχίσουμε τη συνεργασία με σκοπό ν' ανατρέψουμε το τωρινό καθεστώς και να βρούμε αύριο το δρόμο μας προς μια πιο ευτυχισμένη ανάπτυξη του επαναστατικού μέλλοντος.

Ολίγη θεωρία

Η εξέγερση μουγκρίζει από παντού. Κάπου, είναι η έκφραση μιας ιδέας· κάπου αλλού, το αποτέλεσμα μιας ανάγκης· πιο συχνά, είναι ο καρπός μιας συνύφανσης αναγκών και ιδεών που γεννούν κι ενισχύουν η μια την άλλη. Η προσοχή της είναι στραμμένη στα κοινωνικά στραβά ή ακολουθεί έναν πλάγιο δρόμο, είναι συνειδητή ή ενστικτώδης, είναι ανθρωπιστική ή άγρια, γενναιόδωρη ή στενή κι εγωιστική -μεγαλώνει, πάντως, κι απλώνεται σταθερά.

Έτσι φτιάχνεται η ιστορία, και δεν ωφελεί να χάνουμε τον καιρό μας κάνοντας παράπονα για την πορεία που ακολουθεί, μιας κι αυτή την πορεία την έχει επιβάλει όλη η προηγούμενη εξέλιξη.

Η ιστορία, όμως, φτιάχνεται απ' τους ανθρώπους, κι αν δεν θέλουμε να είμαστε απλώς παθητικοί κι αδιάφοροι θεατές της τραγωδίας της ιστορίας, αν θέλουμε να συμβάλουμε μ' όλες μας τις δυνάμεις στη δημιουργία των περιστάσεων που μας φαίνονται οι ευνοϊκότερες για τους στόχους μας, πρέπει να έχουμε κάποιο μέτρο που να μας οδηγεί να κρίνουμε τα γεγονότα που συμβαίνουν, και, κυρίως, να διαλέγουμε τη θέση που θα κρατήσουμε στον αγώνα.

Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα. Αυτό το αξίωμα έχει δυσφημιστεί πολύ. Στην πραγματικότητα, είναι ο γενικός οδηγός της συμπεριφοράς.

Θα τον διατυπώναμε, ίσως, με τον ακόλουθο τρόπο: κάθε σκοπός φέρνει μαζί του και τα μέσα του. Το ηθικό ή το ανήθικο βρίσκεται μέσα στο σκοπό που επιδιώκουμε· δεν έχουμε δυνατότητα να εκλέξουμε τα μέσα.

Από τη στιγμή που κάποιος έχει αποφασίσει για το σκοπό που επιδιώκει, είτε εκλέγοντάς τον είτε αναγκαστικά, το μεγάλο και ζωτικό πρόβλημα είναι να βρει τα μέσα που, σύμφωνα με τις περιστάσεις, θα οδηγήσουν πιο σίγουρα και πιο οικονομικά στον επιθυμητό σκοπό. Ο τρόπος με τον οποίο λύνεται αυτό το πρόβλημα καθορίζει -στο μέτρο, βέβαια, που μπορεί να καθορίσει κάτι η ανθρώπινη θέληση- το αν ένας άνθρωπος ή ένα κόμμα θα πετύχει ή όχι το στόχο του, το αν κάτι είναι χρήσιμο για το σκοπό ή αν -χωρίς να το θέλει- εξυπηρετεί τον αντίπαλο. Όλο το μυστικό των μεγάλων ανθρώπων και των μεγάλων κομμάτων που έχουν βάλει τη σφραγίδα τους στην ιστορία, είναι το ότι βρήκαν τα κατάλληλα μέσα.

Ο αντικειμενικός σκοπός των Ιησουιτών είναι, για τους μυστικιστές, η δόξα του Θεού και, για τους άλλους, η εξουσία της Εταιρίας του Ιησού. Οφείλουν, επομένως, να προσπαθήσουν να αποκτηνώσουν τις μάζες, να τις τρομοκρατήσουν και να τις κρατήσουν υποταγμένες. Ο αντικειμενικός σκοπός των γιακωβίνων κι όλων των εξουσιαστικών κομμάτων, που πιστεύουν ότι κατέχουν την απόλυτη αλήθεια, είναι να επιβάλουν με τη βία τις ιδέες τους στο ανθρώπινο κοπάδι και να ταιριάξουν την ανθρωπότητα στο προκρούστειο κρεβάτι των πεποιθήσεών τους.

Για μας, τα πράγματα είναι διαφορετικά· αφού ο στόχος μας είναι ολωσδιόλου διαφορετικός, θα πρέπει να είναι πολύ διαφορετικά και τα μέσα μας.

Δεν αγωνιζόμαστε για να πάρουμε τη θέση των

σημερινών εκμεταλλευτών και καταπιεστών, ούτε κι αγωνιζόμαστε για το θρίαμβο μιας αφηρημένης ιδέας. Δεν είμαστε σαν εκείνο τον ιταλό πατριώτη που έλεγε: «Δεν με νοιάζει αν όλοι οι ιταλοί πεθαίνουν από την πείνα, φτάνει να μεγαλουργεί και να δοξάζεται η Ιταλία». Δεν μοιάζουμε ούτε και μ' εκείνον τον σύντροφο που παραδέχτηκε ότι δεν θα τον ένοιαζε αν σφάζονταν τα τρία τέταρτα των ανθρώπων, φτάνει η Ανθρωπότητα να γινόταν ελεύθερη κι ευτυχισμένη.

Εμείς, θέλουμε να είναι ευτυχισμένοι όλοι, χωρίς εξαίρεση, οι άνθρωποι. Θέλουμε κάθε άνθρωπος να είναι ελεύθερος ν' αναπτυχθεί και να ζήσει όσο το δυνατόν πιο ευτυχισμένα. Και πιστεύουμε ότι, αυτή την ευτυχία, δεν μπορεί να την χαρίσει στους ανθρώπους κανένας άνθρωπος και κανένα κόμμα· πιστεύουμε ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει, με τις δικές τους προσπάθειες, να βρουν τις συνθήκες που είναι απαραίτητες για την ευτυχία και να τις κατακτήσουν. Πιστεύουμε ότι μόνον η πιο ολοκληρωμένη εφαρμογή της αρχής της αλληλεγγύης μπορεί να βάλει τέλος στις συγκρούσεις, στην καταπίεση και στην εκμετάλλευση· πιστεύουμε ότι η αλληλεγγύη μπορεί να έρθει μόνο σαν αποτέλεσμα εθελοντικής συμφωνίας, μιας συνάμα από σκοπού κι αυθόρμητης εναρμόνισης των συμφερόντων.

Για μας, επομένως, καθετί που στοχεύει στην καταστροφή της πολιτικής ή οικονομικής καταπίεσης, καθετί που βοηθάει στην εξύψωση του ηθικού και πνευματικού επιπέδου της ανθρωπότητας, στο να κάνει τους ανθρώπους να συνειδητοποιήσουν τα δικαιώματα και τη δύναμή τους και στο να τους κάνει ικανούς να φροντίσουν μόνοι τους για τα συμφέροντά τους, καθετί που προκαλεί μίσος για την καταπίεση κι ενισχύει την αδερφοσύνη των ανθρώπων, μας φέρνει πιο κοντά στο στόχο μας και, γι' αυτό, είναι επιθυμητό -υπόκειται μόνο σε ποσοτικό υπολογισμό ως προς το πώς θα εξασφαλίσει, με τους διαθέσιμους πόρους, το

κατά το δυνατόν πιο ωφέλιμο αποτέλεσμα.

Αντίθετα, ανεπιθύμητο, γιατί αντιβαίνει στο σκοπό μας, είναι το καθετί που βοηθάει στη διατήρηση της τωρινής κατάστασης πραγμάτων, ή που θυσιάζει έστω κι έναν άνθρωπο, παρά τη θέλησή του, στο θρίαμβο μιας αρχής.

Αυτό που θέλουμε, είναι ο θρίαμβος της αγάπης και της ελευθερίας. Μήπως αυτό σημαίνει ότι αρνούμαστε να χρησιμοποιήσουμε βίαια μέσα; Όχι, βέβαια. Τα μέσα που χρησιμοποιούμε είναι εκείνα που μας επιτρέπει ή μας επιβάλλει η κατάσταση. Είναι αλήθεια ότι θα προτιμούσαμε να μην πειράξουμε ούτε μια τρίχα από τα μαλλιά κανενός· θα θέλαμε να σταματήσουμε όλα τα δάκρυα και να μην προκαλέσουμε ούτε ένα καινούριο δάκρυ. Είναι, όμως, γεγονός ότι πρέπει ν' αγωνιστούμε μέσα στον κόσμο όπως είναι, γιατί αλλιώς είμαστε καταδικασμένοι να μείνουμε αναποτελεσματικοί ονειροπόλοι.

Πιστεύουμε ακράδαντα ότι θα έρθει η μέρα που θα μπορέσουμε να δουλέψουμε για την ευτυχία όλων χωρίς να βλάπτουμε ούτε τον εαυτό μας ούτε κανέναν άλλον. Σήμερα, αυτό δεν είναι δυνατόν. Ακόμη κι ο πιο αγνός κι ο πιο ευγενικός μάρτυρας, κάποιος που, για το θρίαμβο του δικαίου, θ' άφηνε να τον σύρουν στο ικρίωμα χωρίς να προβάλει αντίσταση, που θα ευλογούσε τους δήμιους του όπως ο Χριστός των θρύλων, ακόμη κι εκείνος, θα έκανε μεγάλο κακό. Πέρα από το κακό που θα έκανε στον εαυτό του -που, στο κάτω κάτω, κάτι είναι- θα έκανε όλους όσους τον αγαπούν να χύσουν μαύρο δάκρυ.

Το κύριο πρόβλημα, ωστόσο, πάντα, σ' όλες τις πράξεις της ζωής μας, είναι να διαλέξουμε το μικρότερο κακό, να προσπαθήσουμε να κάνουμε όσο περισσότερο καλό μπορούμε βλάπτοντας όσο το δυνατόν λιγότερο.

Η ανθρωπότητα στενάζει και πονά κάτω από το βάρος της πολιτικής και της οικονομικής καταπίεσης.

Αποβλακώνεται, εξευτελίζεται, σκοτώνεται -κι όχι πάντα αργά- από τη φτώχεια, τη σκλαβιά, την αμάθεια και τα επακόλουθά τους. Για να διατηρείται αυτή η κατάσταση πραγμάτων, υπάρχουν ισχυρές στρατιωτικές κι αστυνομικές οργανώσεις που αντιμετωπίζουν κάθε σοβαρή προσπάθεια για την ανατροπή της με φυλακές, κρεμάλα και σφαγές. Δεν υπάρχει κανένας ειρηνικός, νόμιμος τρόπος για να βγούμε απ' αυτή την κατάσταση -κι αυτό είναι απόλυτα φυσικό γιατί οι νόμοι θεσπίζονται από τις προνομιούχες τάξεις με σκοπό τη διαφύλαξη των προνομίων τους. Ενάντια στη βία που μας κόβει το δρόμο, μπορούμε να μεταχειριστούμε μόνο τη βία- δεν μπορεί να υπάρξει καμιά επανάσταση εκτός από βίαιη επανάσταση.

Δεν υπάρχει αμφιβολία: η επανάσταση θα προκαλέσει μεγάλη δυστυχία, μεγάλα βάσανα. Θα μπορούσε, όμως, να προκαλέσει εκατό φορές περισσότερα, και παρόλα αυτά να ήταν ευλογία σε σχέση με το τι τραβάμε σήμερα.

Είναι γεγονός πασίγνωστο ότι σε μια μόνο μάχη σκοτώνονται περισσότεροι άνθρωποι απ' όσους σκοτώνονται και στην πιο αιματηρή επανάσταση. Είναι γεγονός πασίγνωστο ότι εκατομμύρια παιδιά στην πιο τρυφερή τους ηλικία πεθαίνουν κάθε χρόνο από έλλειψη φροντίδας, ότι εκατομμύρια εργάτες πεθαίνουν πρόωρα από την αρρώστια της φτώχειας, κι ότι οι άνθρωποι στην τεράστια πλειονότητά τους ζουν στερημένα, άχαρα και χωρίς ελπίδα, ότι ακόμη κι οι πιο πλούσιοι κι οι πιο ισχυροί είναι πολύ λιγότερο ευτυχισμένοι απ' όσο θα μπορούσαν να είναι σε μια κοινωνία ίσων, και ότι αυτή η κατάσταση έχει διαρκέσει πάρα πολλά χρόνια. Χωρίς μιαν επανάσταση, θα διαρκούσε αιώνια, ενώ μια μόνον επανάσταση που θα έκοβε το κακό από τη ρίζα του θα μπορούσε να βάλει μια και καλή την ανθρωπότητα στο δρόμο της ευτυχίας.

Ας έρθει, λοιπόν, η επανάσταση. Κάθε μέρα που καθυστερεί, σημαίνει μεγάλα δεινά για την ανθρωπότη-

τα. Ας εργαστούμε για να 'ρθει γρήγορα και να είναι μια επανάσταση που θα βάλει τέλος σε κάθε λογής καταπίεση κι εκμετάλλευση.

Είμαστε επαναστάτες γιατί αγαπάμε την ανθρωπότητα· δεν είναι δικό μας λάθος που η ιστορία μας επιβάλλει αναγκαστικά αυτό το θλιβερό καθήκον.

Για μας, λοιπόν, και για όλους εκείνους που βλέπουν τα πράγματα όπως εμείς, κάθε πράξη προπαγάνδας ή άμεσης δράσης, με λόγια ή με έργα, είτε γίνεται από μια ομάδα είτε από ένα άτομο, είναι καλή αν βοηθάει να κερδηθεί για την επανάσταση η συνειδητή συνεργασία των μαζών κι αν της δίνει εκείνο το χαρακτήρα της γενικής απελευθέρωσης, χωρίς την οποία θα μπορούσαμε, ίσως, να έχουμε μιαν επανάσταση, όχι όμως την επανάσταση που θέλουμε. Και είναι ιδιαίτερα σε σχέση με την επανάσταση που πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας την αρχή της χρησιμοποίησης των πιο οικονομικών μέσων, γιατί στην επανάσταση το κόστος μετριέται σε ανθρώπινες ζωές.

Γνωρίζουμε πολύ καλά τις φοβερές υλικές και ηθικές συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει η εργατική τάξη, και γι' αυτό, μπορούμε να καταλάβουμε τις πράξεις μίσους, εκδίκησης και αγριότητας ακόμη, που μπορεί να διαπραχθούν. Καταλαβαίνουμε πώς μπορεί να βρεθούν μερικοί καταπιεσμένοι που, αφού η αστική τάξη τους έχει φερθεί με την πιο ξεδιάντροπη κτηνωδία, αφού πάντα έβλεπαν ότι όλα επιτρέπονται σε κείνους που κατέχουν την εξουσία, μπορούν να πουν μέσα τους κάποια ωραία μέρα, όταν θα κατέχουν την εξουσία: «Τώρα θα κάνουμε ό,τι συνήθιζαν να κάνουν οι αστοί». Καταλαβαίνουμε πώς μπορεί να συμβεί, μέσα στον πυρετό της μάχης, μερικοί άνθρωποι, από φύση καλόκαρδοι μα που δεν έχουν προετοιμαστεί με μακρόχρονη ηθική εκπαίδευση -πολύ δύσκολη υπό τις παρούσες συνθήκες- να χάσουν από τα μάτια τους το στόχο που πρέπει να επιτευχθεί και να δουν τη βία σαν αυτοσκοπό -κι έτσι ν' αφήσουν τον εαυτό τους να

παρασυρθεί σε άγριες υπερβολές.

Άλλο πράγμα, όμως, το να καταλαβαίνουμε και να συγχωρούμε, κι άλλο το να συστήνουμε. Δεν εγκρίνουμε, ούτε ενθαρρύνουμε, ούτε μιμούμαστε τέτοιες πράξεις. Πρέπει,οπωσδήποτε να δείξουμε αποφασιστικότητα κι ενεργητικότητα, πρέπει όμως να προσπαθήσουμε να μη χρησιμοποιήσουμε περισσότερη βία από την απολύτως απαραίτητη. Πρέπει να είμαστε σαν το χειρούργο, που κόβει όταν πρέπει,μα που αποφεύγει να προκαλέσει ανώφελο πόνο. Κοντολογίς, πρέπει να μας καθοδηγεί η αγάπη για την ανθρωπότητα, για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Αυτή την αγάπη για την ανθρωπότητα την θεωρούμε ηθική βάση, την ίδια την ψυχή του κοινωνικού μας προγράμματος· πιστεύουμε ότι μόνον αν δούμε την επανάσταση σαν το μεγάλο ανθρώπινο ιωβηλαίο, σαν την απελευθέρωση και τη συναδέλφωση όλων των ανθρώπων, σ' όποια τάξη ή σ' όποιο κόμμα κι αν ανήκουν -μόνο τότε μπορεί το ιδανικό μας να γίνει πραγματικότητα.

Η εξέγερση που θα γίνει, θα είναι, χωρίς αμφιβολία, άγρια και μπορεί πράγματι να βοηθήσει στο να δοθεί η χαριστική βολή που θ' ανατρέψει το τωρινό σύστημα· αν, όμως, δεν την στηρίζουν επαναστάτες που έχουν για στόχο κάποιο ιδανικό, θα ρημάξει και τον ίδιο της τον εαυτό.

Το μίσος δεν γεννά αγάπη· με το μίσος δεν μπορούμε να ξαναχτίσουμε τον κόσμο. Μια επανάσταση που την εμπνέει το μίσος, είτε θ' αποτύχει πέρα για πέρα είτε θα οδηγήσει σε καινούρια καταπίεση, που, μπορεί και να λέγεται «αναρχική» -μήπως οι σημερινές κυβερνήσεις δεν λέγονται «φιλελεύθερες;» - μα που δεν θα είναι καθόλου λιγότερο καταπιεστική και που δεν θ' αργήσει να δημιουργήσει όλες τις συνθήκες τις οποίες αναπόφευκτα γεννά η καταπίεση.*

* (Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό **Αντεόρ** στις 17 Αυγούστου του 1892).

Απάντηση στην πλατφόρμα των ρώσων αναρχικών(14)

Τυχαία (είναι σ' όλους γνωστό ότι στην Ιταλία έχει φιμωθεί ο μη φασιστικός τύπος) μου έπεσε στα χέρια μια γαλλική μπροσούρα με τίτλο «Πλατφόρμα για την οργάνωση της Γενικής Ένωσης των Αναρχικών (σχέδιο)».

Πρόκειται για ένα σχέδιο με σκοπό την οργάνωση των αναρχικών, που εκδόθηκε το Νοέμβρη του 1926 από μια «ομάδα ρώσων αναρχικών του εξωτερικού» και φαίνεται ν' απευθύνεται ιδιαίτερα στους ρώσους συντρόφους μας. Εξετάζει, όμως, ζητήματα που ενδιαφέρουν εξίσου όλους τους αναρχικούς· επιπλέον, είναι φανερό -ακόμη κι από το γεγονός ότι έχει γραφεί σε γαλλικά- ότι επιδιώκει να συσπειρώσει συντρόφους απ' όλες τις χώρες. Οπωσδήποτε, πάντως, αξίζει να εξεταστεί, απ' τους ρώσους κι απ' όλους μας, το αν οι προτάσεις αυτές είναι σύμφωνες με τις αναρχικές αρχές, κι έτσι, αν το να υλοποιηθούν πρακτικά θα βοηθούσε πράγματι την αναρχική υπόθεση.

Τα κίνητρα των συντρόφων που προτείνουν την πλατφόρμα είναι αξιέπαινα. Παραπονούνται, δικαιολογημένα, ότι οι αναρχικοί δεν είχαν κι ούτε έχουν επιρροή στα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα ανάλογη με τη θεωρητική και πρακτική αξία των θεωριών τους, ούτε βέβαια με τον αριθμό, το θάρρος και το πνεύμα της αυτοθυσίας τους -και πιστεύουν ότι ο κύριος λόγος γι' αυτή τη σχετική μικρή επιτυχία είναι η απουσία μιας πλατιάς, σοβαρής κι αποτελεσματικής οργάνωσης.

Μέχρι εδώ, γενικά, θα συμφωνούσα κι εγώ.

Η οργάνωση, που στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτε περισσότερο από την πρακτική εφαρμογή της συνεργασίας και της αλληλεγγύης, είναι μια φυσική και αναγκαία συνθήκη της κοινωνικής ζωής: είναι γεγονός αναπόφευκτο που πρέπει να μας απασχολεί όλους μας, τόσο την ανθρώπινη κοινωνία γενικά, όσο και οποια-

δήποτε ομάδα ανθρώπων που θέλουν να πετύχουν έναν κοινό στόχο.

Αφού ο άνθρωπος δεν έχει ούτε την επιθυμία ούτε τη δυνατότητα να ζει απομονωμένος, αφού δεν μπορεί να γίνει πραγματικός άνθρωπος και να ικανοποιήσει τις υλικές και ηθικές του ανάγκες αν δεν ζει κοινωνικά κι αν δεν συνεργάζεται με τους συνανθρώπους του, είναι αναπόφευκτο εκείνοι που δεν έχουν τα μέσα ή που δεν έχουν μιαν ικανοποιητικά αναπτυγμένη συνείδηση ώστε να δημιουργήσουν μια ελεύθερη οργάνωση μαζί με άλλους που έχουν τα ίδια συμφέροντα και συναισθήματα, να υποταχθούν στην οργάνωση κάποιων άλλων, γενικά μιας άρχουσας τάξης ή ομάδας, που σκοπό έχουν να εκμεταλλευτούν προς όφελός τους την εργασία των υπόλοιπων. Η προαιώνια καταπίεση των μαζών από μια μικρή και προνομιούχα ομάδα ήταν πάντα συνέπεια του ότι οι εκμεταλλευόμενοι στην πλειονότητά τους δεν μπορούσαν να έρθουν σε συνεννόηση και να δημιουργήσουν οργανώσεις, μαζί με άλλους εργάτες, για την παραγωγή και τη διασκέδαση και, στην προκειμένη περίπτωση, για την άμυνα ενάντια στους εκμεταλλευτές και τους καταπιεστές τους.

Ο αναρχισμός δημιουργήθηκε για να διορθώσει αυτή την κατάσταση πραγμάτων. Βασική του αρχή είναι η ελεύθερη οργάνωση, που δημιουργείται και διατηρείται από τους συμμετέχοντες με την ελεύθερη θέλησή τους χωρίς κανενός είδους εξουσία, χωρίς, δηλαδή, κανένας να έχει το δικαίωμα να επιβάλει τη θέλησή του στους άλλους. Είναι, επομένως, φυσικό να προσπαθήσουν οι αναρχικοί να εφαρμόσουν αυτή την ίδια αρχή, πάνω στην οποία θα έπρεπε κατά τη γνώμη τους να στηρίζεται ολόκληρη η ανθρώπινη κοινωνία, και στη δική τους ιδιωτική κι οργανωτική ζωή.

Από ορισμένα επιχειρήματα θα μπορούσε να φανεί ότι υπάρχουν αναρχικοί που είναι αντίθετοι σε κάθε λογής οργάνωση· στην πραγματικότητα, όμως, οι

πολλές, οι υπερβολικά πολλές, συζητήσεις που γίνονται ανάμεσά μας πάνω σ' αυτό το ζήτημα, έστω κι αν τις δυσκολεύει η διαφορετική ορολογία κι αν τις δηλητηριάζουν προσωπικές διαφορές, εξετάζουν ουσιαστικά τη μορφή κι όχι την αρχή της οργάνωσης. Συμβαίνει, έτσι, οι σύντροφοι που, αν κρίνουμε απ' αυτά που λένε, είναι οι πιο άκαμπτοι πολέμιοι της οργάνωσης, να οργανώνονται όπως ακριβώς οι υπόλοιποι, και συχνά καλύτερα, αν θέλουν πράγματι να κάνουν κάτι. Το πρόβλημα, επαναλαμβάνω, είναι καθαρά πρόβλημα μεθόδου.

Γι' αυτό, μόνο συμπάθεια μου προκαλεί η πρωτοβουλία αυτών των ρώσων συντρόφων· γιατί πιστεύω ότι μια πιο γενική, πιο αρμονική, πιο στέρεη οργάνωση απ' όσες έχουν επιχειρήσει μέχρι σήμερα να δημιουργήσουν οι αναρχικοί θα ήταν οπωσδήποτε ένας σημαντικός παράγοντας δύναμης κι επιτυχίας, ένας ισχυρός φορέας για τη διάδοση των ιδεών μας, έστω κι αν δεν κατάφερνε να σβήσει όλα τα σφάλματα και τις αδυναμίες που είναι αναπόφευκτα σ' ένα κίνημα σαν το δικό μας -που βρίσκεται τόσο μπροστά από την εποχή του και που έχει επίσης ν' αγωνιστεί κατά της ακατανοησίας, της αδιαφορίας και συχνά της εχθρότητας της πλειονότητας.

Νομίζω πως είναι πάνω απ' όλα επιτακτικό και ουσιαστικό να φτάσουν οι αναρχικοί σε συνεννόηση και να οργανωθούν όσο πιο γερά και πιο καλά μπορούν, ώστε να γίνουν ικανοί να επηρεάσουν την κατεύθυνση που θα πάρουν οι μάζες στον αγώνα τους για τη βελτίωση της κατάστασής τους και για την απελευθέρωσή τους.

Σήμερα, η μεγαλύτερη δύναμη του κοινωνικού μετασχηματισμού είναι το εργατικό κίνημα (το συνδικαλιστικό κίνημα) κι απ' τη δική του κατεύθυνση εξαρτάται κατά μέγα μέρος η πορεία που θ' ακολουθήσουν τα γεγονότα κι ο στόχος που θα πετύχει η επόμενη επανάσταση. Μέσα στις οργανώσεις που

έχουν δημιουργηθεί για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους, οι εργάτες συνειδητοποιούν την καταπίεση που υφίστανται και τ' ανταγωνιστικά συμφέροντα που τους χωρίζουν από τ' αφεντικά τους, αρχίζουν να ονειρεύονται μια καλύτερη ζωή, συνηθίζουν να παλεύουν όλοι μαζί, να δείχνουν την αλληλεγγύη τους ο ένας στον άλλο και μπορούν να πετύχουν εκείνες τις βελτιώσεις που συμβιβάζονται με τη διατήρηση στη ζωή ενός καπιταλιστικού και κρατίστικου καθεστώτος. Έπειτα, όταν η σύγκρουση έχει προχωρήσει πολύ και δεν μπορεί να σταματήσει, έχουμε επανάσταση ή αντίδραση. Οι αναρχικοί πρέπει να καταλάβουν καλά τη χρησιμότητα και τη σπουδαιότητα του συνδικαλιστικού κινήματος, πρέπει να το βοηθήσουν ν' αναπτυχθεί και να το κάνουν όργανο δράσης, βάζοντας τα δυνατά τους για να εξασφαλίσουν το ότι, σε συνεργασία με τις άλλες προοδευτικές δυνάμεις, θα οδηγήσει σε μια κοινωνική επανάσταση που θα φέρει την κατάργηση των τάξεων, την απόλυτη ελευθερία, την ισότητα, την ειρήνη και την αλληλεγγύη μεταξύ όλων των ανθρώπων. Θα ήταν, όμως, μεγάλη και μοιραία αυταπάτη το να πιστέψουμε, όπως κάνουν πολλοί, ότι το εργατικό κίνημα μπορεί, και πρέπει, από μόνο του, απ' την ίδια του τη φύση, να οδηγήσει σε μια τέτοια επανάσταση. Αντίθετα, όλα τα κινήματα που βασίζονται σε υλικά και βραχυπρόθεσμα συμφέροντα (κι ένα πλατύ εργατικό κίνημα δεν μπορεί να βασιστεί σε τίποτε άλλο) μα που δεν έχουν ενεργητικότητα, ορμή κι ανθρώπους ιδεολόγους -που αγωνίζονται και θυσιάζονται για ένα ιδανικό μέλλον- τείνουν αναπόφευκτα να προσαρμοστούν στις περιστάσεις· ενισχύουν το πνεύμα του συντηρητισμού και το φόβο για την αλλαγή σ' εκείνους που καταφέρνουν να βελτιώσουν τις δικές τους συνθήκες, και, συχνά, καταλήγουν στη δημιουργία καινούριων προνομιούχων τάξεων και στη στήριξη και την ισχυροποίηση του συστήματος που θέλουν να καταστρέψουν.

Γι' αυτό κι είναι επιτακτική ανάγκη να δημιουργη-

θούν καθαρά αναρχικές οργανώσεις που θ' αγωνίζονται, μέσα κι έξω από τα συνδικάτα, για να οδηγήσουν τον κόσμο σε μια καθαρά αναρχική κοινωνία και να καταστρέψουν όλα τα σπέρματα της αποσύνθεσης και της αντίδρασης.

Είναι, όμως, φανερό ότι για να πετύχουν τους στόχους τους οι αναρχικές οργανώσεις πρέπει, ως προς τη συγκρότηση και τη λειτουργία τους, να είναι σύμφωνες με τις αρχές του αναρχισμού, δεν θα πρέπει, δηλαδή, να μολυνθούν με κανέναν τρόπο από το εξουσιαστικό πνεύμα· πρέπει να μπορούν να συνδυάζουν την ελεύθερη δράση των ατόμων με τις ανάγκες και την πραγματοποίηση της συνεργασίας και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της συνείδησης και της πρωτοβουλίας των μελών τους· πρέπει να είναι χώροι εκπαίδευσης των ανθρώπων που συμμετέχουν σ' αυτές και να τους προετοιμάζουν ηθικά και υλικά για το μέλλον που επιθυμούμε.

Ανταποκρίνεται το σχέδιο που εξετάζουμε σ' αυτές τις απαιτήσεις;

Νομίζω πως όχι. Κατά τη γνώμη μου, αντί να παρακινεί τους αναρχικούς να οργανωθούν, φαίνεται ότι έχει διατυπωθεί με τη ρητή πρόθεση να ενισχύσει τις προκαταλήψεις εκείνων των συντρόφων που πιστεύουν ότι οργάνωση σημαίνει υποταγή σε ηγέτες και εγκλεισμός σ' έναν εξουσιαστικό, συγκεντρωτικό θεσμό που πνίγει κάθε ελεύθερη πρωτοβουλία. Πράγματι, εδώ διατυπώνονται εκείνες οι ίδιες προθέσεις τις οποίες κάποιοι, σε αντίθεση με τη φανερή αλήθεια και παρόλες τις διαμαρτυρίες μας, επιμένουν ν' αποδίδουν σ' όλους τους αναρχικούς που περιγράφονται σαν οργανωτές.

Ας δούμε.

Πρώτα απ' όλα, φαίνεται λαθεμένο -και είναι, εν πάση περιπτώσει, ανέφικτο- το να θέλουμε να ενωθούν όλοι οι αναρχικοί σε μια «Γενική Ένωση», δηλαδή, όπως λέει το σχέδιο, **σε μια μόνο** δραστήρια

επαναστατική ομάδα.

Εμείς οι αναρχικοί λέμε ότι ανήκουμε όλοι στο ίδιο κόμμα, αν με τη λέξη κόμμα εννοούμε όλους εκείνους που **βρίσκονται στην ίδια πλευρά,** δηλαδή που συμμερίζονται τις ίδιες γενικές απόψεις και που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, αγωνίζονται για τον ίδιο σκοπό εναντίον κοινών εχθρών. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι είναι δυνατόν -ούτε, ίσως κι επιθυμητό- να ενωθούν όλοι μαζί σε μια μόνον οργάνωση. Υπάρχουν πάρα πολλές διαφορές περιβάλλοντος και συνθηκών πάλης, πάρα πολλές ενδεχόμενες κατευθύνσεις της δράσης που προτιμά ο ένας ή ο άλλος, πάρα πολλές διαφορές στην ιδιοσυγκρασία και προσωπικά προβλήματα που δεν συμβιβάζονται με μια Γενική Ένωση, αν θέλουμε αυτή -αν την πάρουμε στα σοβαρά- να μη γίνει, αντί για μέσον συντονισμού και σύνθεσης των συνεισφορών ολονών, ένα εμπόδιο στην ατομική δραστηριότητα και, ίσως ακόμη, ένα αίτιο για τις πιο πικρές εσωτερικές διαμάχες. Πώς, λογουχάρη, θα μπορούσε κάποιος να οργανώσει με τον ίδιο τρόπο και με τους ίδιους ανθρώπους, μια ανοιχτή ένωση για προπαγάνδα και αγκιτάτσια ανάμεσα στις μάζες, και μια μυστική εταιρία, που είναι αναγκασμένη απ' τις πολιτικές συνθήκες της χώρας όπου δρα, να κρύβει τις προθέσεις, τα μέσα και τα μέλη της απ' τον εχθρό; Πώς θα μπορούσαν οι **εκπαιδευτές** κι οι **επαναστάτες** να υιοθετήσουν τις ίδιες τακτικές, όταν οι πρώτοι πιστεύουν ότι η προπαγάνδα και το παράδειγμα είναι αρκετά για να μετασχηματίσουν βαθμιαία τα άτομα και επομένως την κοινωνία, ενώ οι δεύτεροι πιστεύουν ότι είναι απαραίτητο να καταστραφεί με τη βία μια τάξη πραγμάτων που στηρίζεται στη βία και να δημιουργηθούν, ενάντια στη βία των καταπιεστών, οι αναγκαίες συνθήκες για την ελεύθερη διάδοση της προπαγάνδας και την πρακτική εφαρμογή των ιδεολογικών κερδών; Πώς να κρατήσουμε μαζί ανθρώπους που, για προσωπικούς λόγους, δεν συμπαθούν ή δεν εκτιμούν ο ένας

τον άλλο και με κανέναν τρόπο δεν θα μπορούσαν να είναι εξίσου καλοί και χρήσιμοι αναρχικοί αγωνιστές;

Επιπλέον, οι συντάκτες του σχεδίου θεωρούν «απαράδεκτη» την ιδέα να δημιουργηθεί μια οργάνωση που θα συγκέντρωνε τους εκπροσώπους των διαφορετικών ρευμάτων του αναρχισμού. Μια τέτοια οργάνωση, λένε,«που θα περιλαμβάνει, θεωρητικά και πρακτικά, ετερογενή στοιχεία δεν θα ήταν τίποτε περισσότερο από ένα συνονθύλευμα ατόμων που βλέπουν με διαφορετικό τρόπο όλα τα ζητήματα που απασχολούν το εργατικό κίνημα και αναπόφευκτα θα διαλυόταν μόλις θα δοκιμαζόταν στην πραγματική ζωή».

Πολύ ωραία. Τότε, όμως, αν αναγνωρίζουν την ύπαρξη αναρχικών διαφορετικών τάσεων, πρέπει να τους δώσουν το δικαίωμα να οργανωθούν κι εκείνοι με τη σειρά τους και να δουλέψουν για την αναρχία με τον τρόπο που θεωρούν εκείνοι καλύτερο. Ή μήπως σκοπεύουν να διώξουν από τον αναρχισμό, **ν' αφορίσουν** όλους εκείνους που δεν δέχονται το δικό τους πρόγραμμα; Λένε ότι «θέλουμε να συγκεντρώσουμε σε μια μόνον οργάνωση όλα τα **υγιή στοιχεία** του ελευθεριακού κινήματος»· φυσικά, θα χαρακτηρίσουν **υγιή στοιχεία** μόνον όσους σκέφτονται σαν κι αυτούς. Τι θα κάνουν, όμως, με τα **μη υγιή στοιχεία;**

Βέβαια, υπάρχουν και μέσα στους αναρχικούς, όπως και σ' όλες τις ανθρώπινες κοινότητες, λογιών λογιών στοιχεία· τα χειρότερα, όμως, είναι εκείνα που, στο όνομα της αναρχίας, διαδίδουν ιδέες που έχουν μια εξαιρετικά αμφίβολη συγγένεια με τον αναρχισμό. Πώς να το αποφύγουμε αυτό; **Η αναρχική αλήθεια** δεν μπορεί και δεν πρέπει να γίνει μονοπώλιο ενός ατόμου ή μιας επιτροπής, κι ούτε μπορεί να εξαρτάται από τις αποφάσεις πραγματικών ή φανταστικών πλειοψηφιών. Είναι αναγκαίο μόνο -και αρκετό- να έχει ο καθένας τη μεγαλύτερη ελευθερία κριτικής, και να μπορεί να υποστηρίζει τις ιδέες του και να διαλέγει τους συντρόφους του. Σε τελευταία ανάλυση, το ποιος έχει το δίκιο

θα το δείξει ο χρόνος.

Ας αφήσουμε, λοιπόν, την ιδέα να μαζέψουμε όλους τους αναρχικούς μαζί σε μιαν οργάνωση κι ας δούμε τη **Γενική Ένωση** που μας προτείνουν αυτοί οι ρώσοι σαν αυτό που είναι πραγματικά, δηλαδή σαν ένωση ενός μόνο κλάδου των αναρχικών· κι ας δούμε, αν η μορφή οργάνωσης που προτείνουν ταιριάζει με τις αναρχικές αρχές και μεθόδους, κι αν, επομένως, θα μπορούσε να οδηγήσει στο θρίαμβο της αναρχίας.

Και πάλι νομίζω πως δεν θα μπορούσε.

Δεν αμφισβητώ την ειλικρίνεια των προθέσεων αυτών των ρώσων συντρόφων: θέλουν να φτάσουν στον αναρχικό κομμουνισμό και γυρεύουν τον συντομότερο δρόμο που θα οδηγήσει σ' αυτόν. Δεν αρκεί, όμως, να θέλουμε κάτι: είναι απαραίτητο να υιοθετήσουμε και τα σωστά μέσα, όπως ακριβώς όταν θέλουμε να φτάσουμε κάπου είναι απαραίτητο να πάρουμε το σωστό δρόμο, αλλιώς θα φτάσουμε τελικά σ' άλλο μέρος. Έτσι, η τυπικά εξουσιαστική τους οργάνωση, όχι μόνο δεν θα οδηγήσει στον αναρχικό κομμουνισμό αλλά θα διαστρεβλώσει το πνεύμα του αναρχισμού και θα έχει συνέπειες ολωσδιόλου διαφορετικές απ' αυτές που επιδίωκαν.

Στην πραγματικότητα, η Γενική Ένωσή τους, θα αποτελούνταν από πολλές επιμέρους οργανώσεις με **γραμματείες** που θα διεύθυναν **ιδεολογικά** την πολιτική και τεχνική δραστηριότητα· και για το συντονισμό των δραστηριοτήτων όλων των οργανώσεων - μελών θα υπήρχε μια **Εκτελεστική Επιτροπή της Ένωσης,** επιφορτισμένη με το να εκτελεί όλες τις αποφάσεις που πήρε η Ένωση και με το να ελέγχει την «ιδεολογική κι οργανωτική συμπεριφορά των οργανώσεων, αν συμφωνεί με την πολιτική ιδεολογία και την εν γένει πολιτική τακτική της Ένωσης».

Είναι αυτό αναρχικό; Κατά τη γνώμη μου, εδώ έχουμε τα χαρακτηριστικά μιας κυβέρνησης και μιας εκκλησίας. Είναι αλήθεια ότι δεν υπάρχουν αστυνομι-

κοί και ξιφολόγχες, όπως δεν υπάρχουν ούτε πιστοί οπαδοί έτοιμοι να δεχτούν την **ιδεολογία** που θα τους υπαγορεύσουν· αυτό, όμως, σημαίνει απλώς ότι η κυβέρνησή τους θα ήταν αδύναμη και σκιώδης κυβέρνηση, κι ότι η εκκλησία τους θα ήταν τόπος εκκόλαψης σχισμάτων και αιρέσεων. Το πνεύμα, η τάση, παραμένουν εξουσιαστικά, το δε εκπαιδευτικό αποτέλεσμα θα ήταν οπωσδήποτε αντιαναρχικό.

Κρίνετε μονάχοι σας αν έχω δίκιο ή όχι.

«Το εκτελεστικό όργανο του γενικού ελευθεριακού κινήματος -η αναρχική Ένωση- εισάγει στις τάξεις της την αρχή της συλλογικής υπευθυνότητας· όλη η Ένωση θα είναι υπεύθυνη για την επαναστατική και πολιτική δραστηριότητα κάθε μέλους· και, κάθε μέλος θα είναι υπεύθυνο για την επαναστατική και πολιτική δραστηριότητα της Ένωσης».

Κι έπειτα απ' αυτό, που είναι η απόλυτη άρνηση κάθε ανεξαρτησίας και δράσης του ατόμου, οι εισηγητές, θυμούμενοι ότι είναι αναρχικοί, περιγράφονται σαν φεντεραλιστές (ομοσπονδιακοί) κι εξαπολύουν τους μύδρους τους εναντίον της συγκεντροποίησης, «που τα αναπόφευκτα αποτελέσματά της», λένε, «είναι η υποδούλωση κι η μηχανοποίηση της κοινωνικής ζωής και της ζωής της οργάνωσης».

Αν, όμως, η Ένωση είναι υπεύθυνη για ό,τι κάνει κάθε μέλος, πώς μπορεί να παραχωρήσει στα μέλη της και στις διάφορες ομάδες την ελευθερία να εφαρμόσουν το κοινό πρόγραμμα με τον τρόπο που θεωρούν εκείνα καλύτερο; Πώς μπορεί να είναι κάποιος υπεύθυνος για μια πράξη που δεν έχει τη δυνατότητα να την εμποδίσει; Η Ένωση, επομένως, και, μέσα απ' αυτήν, η Εκτελεστική Επιτροπή, πρέπει να επιβλέπει τις δραστηριότητες των μελών και να τα διατάσσει τι πρέπει και τι δεν πρέπει να κάνουν· και, αφού η αποδοκιμασία κατόπιν εορτής δεν μπορεί ν' ανισταθμίσει την υπευθυνότητα που έχει αποδεχτεί απ' τα πριν, κανένας δεν θα μπορεί να κάνει τίποτε πριν

αποσπάσει την έγκριση και τη συναίνεση της Επιτροπής. Κι έπειτα, μπορεί ένα άτομο ν' αναλάβει την ευθύνη για τις πράξεις μιας οργάνωσης πριν μάθει τι θέλει να κάνει αυτή κι αν δεν μπορεί να την εμποδίσει να κάνει κάτι στο οποίο εκείνο αντιτίθεται;

Επιπλέον, οι συντάκτες της **Πλατφόρμας** λένε ότι αυτό που θέλει και ρυθμίζει είναι η «Ένωση». Όταν, όμως, μιλούν για θέληση της Ένωσης, εννοούν μήπως τη θέληση όλων των μελών της; Σ' αυτή την περίπτωση, για να μπορεί η Ένωση να λειτουργήσει, θα ήταν απαραίτητο να έχουν όλοι, πάντα και πάνω σ' όλα τα ζητήματα, την ίδια γνώμη. Αν, όμως, είναι φυσικό να συμφωνούν όλοι σε κάποιες γενικές και βασικές αρχές, μιας κι αλλιώς δεν θα είχαν ενωθεί κι ούτε θα έμεναν ενωμένοι, είναι αδιανόητο όλα τα σκεπτόμενα όντα να έχουν, την ίδια στιγμή, την ίδια γνώμη πάνω στο τι θα πρέπει να γίνει σ' όλες τις περιπτώσεις και στην επιλογή των ανθρώπων που θα κατέχουν τις εκτελεστικές θέσεις.

Στην πραγματικότητα -όπως δείχνει το κείμενο της **Πλατφόρμας**- η θέληση της Ένωσης μπορεί να σημαίνει μόνο τη θέληση της πλειοψηφίας, που εκφράζεται σε συνέδρια, τα οποία ορίζουν και ελέγχουν την Εκτελεστική Επιτροπή κι αποφασίζουν για όλα τα σημαντικά ζητήματα. Φυσικά, τα συνέδρια θα συγκροτούνται από αντιπροσώπους που θα εκλέγονται από τις πλειοψηφίες των ομάδων-μελών της Ένωσης, κι αυτοί οι αντιπρόσωποι θ' αποφασίζουν για το τι πρέπει να γίνει, πάλι πλειοψηφικά, κατόπιν ψηφοφορίας. Έτσι, στην καλύτερη περίπτωση, τις αποφάσεις θα τις παίρνει η πλειοψηφία μιας πλειοψηφίας, που μπορεί θαυμάσια, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν περισσότερες από δυο διαφορετικές απόψεις, να μην αντιπροσωπεύει τίποτε άλλο από μια μειοψηφία.

Θα πρέπει, ακόμη, να σημειωθεί ότι, με δεδομένες τις συνθήκες μέσα στις οποίες ζουν κι ενεργούν οι αναρχικοί, τα συνέδριά τους θα είναι ακόμη λιγότερο

αντιπροσωπευτικά από τα αστικά κοινοβούλια, ο δε ελεγχός τους πάνω στο εκτελεστικό, αν εκείνο έχει πραγματικές εξουσίες, θα μπορούσε μόνο με μεγάλη δυσκολία να είναι έγκαιρος κι αποτελεσματικός. Πρακτικά, αυτοί που πηγαίνουν στα συνέδρια των αναρχικών, είναι εκείνοι που μπορούν, που έχουν χρήματα και που δεν τους έχει ρίξει στη φυλακή η αστυνομία· εκείνοι που αντιπροσωπεύουν μόνο τον εαυτό τους ή μια μικρή ομάδα φίλων, καθώς κι εκείνοι που είναι γνήσιοι εκφραστές των απόψεων και των πόθων μιας πλατιάς κοινότητας. Και εκτός από τις προφυλάξεις που παίρνονται απέναντι στους προδότες και τους χαφιέδες, στην πραγματικότητα εξαιτίας ακριβώς αυτών των αναγκαίων προφυλάξεων, είναι αδύνατη μια σοβαρή εξέταση των διαπιστευτηρίων και της αξίας τους.

Εν πάση περιπτώσει, εδώ έχουμε ένα πραγματικό πλειοψηφικό σύστημα, πέρα για πέρα κοινοβουλευτικό.

Είναι γνωστό ότι οι αναρχικοί δεν δέχονται την πλειοψηφική κυβέρνηση (δημοκρατία), όπως δεν αποδέχονται και την κυβέρνηση των λίγων (αριστοκρατία, ολιγαρχία, δικτατορία μιας τάξης ή ενός κόμματος), ούτε την κυβέρνηση ενός (απολυταρχία, μοναρχία, ή δικτατορία ενός προσώπου).

Οι αναρχικοί έχουν κάνει αναρίθμητες κριτικές των λεγόμενων πλειοψηφικών κυβερνήσεων, οι οποίες επιπλέον, πρακτικά, οδηγούν πάντα στην κυριαρχία μιας μικρής μειοψηφίας.

Είναι ανάγκη να τα ξαναπούμε αυτά για χάρη των ρώσων συντρόφων μας;

Οπωσδήποτε, οι αναρχικοί αναγνωρίζουν ότι στη ζωή μιας κοινότητας είναι συχνά απαραίτητο να υποτάσσεται η μειοψηφία στη γνώμη της πλειοψηφίας. Όταν είναι αναγκαίο ή καθαρά χρήσιμο να γίνει κάτι, κι αν γι' αυτό είναι απαραίτητη η συνεργασία ολονών, τότε οι λίγοι πρέπει να συνειδητοποιήσουν πως πρέπει

να υποταχθούν στη θέληση των πολλών. Και γενικά, για να μπορούν όλοι να ζουν ειρηνικά και συλλογικά, και με ίσες κοινωνικές δυνατότητες, είναι απαραίτητο να είναι όλοι υπεύθυνοι,ανεκτικοί και συμβιβαστικοί. Αυτή, όμως, η αποδοχή της μιας κι έπειτα της άλλης θέσης πρέπει να γίνεται απ' όλους και με τη θέλησή τους, και να απορρέει από τη συνειδητοποίηση μιας αναγκαιότητας και από την προθυμία κάθε ατόμου, αν δεν θέλουμε να παραλύσουν οι έχθρες την κοινωνική ζωή· δεν πρέπει να επιβάλλεται σαν αρχή ή σαν καταστατικός κανόνας. Κι αυτό είναι ένα ιδανικό το οποίο, ίσως, στην πρακτική της κοινωνικής ζωής θα είναι δύσκολο να το εφαρμόζουμε παντού και πάντοτε· είναι, όμως, βέβαιο ότι σε κάθε ανθρώπινη ομάδα, όσο πιο ελεύθερη και πιο αυθόρμητη είναι η συμφωνία ανάμεσα σε πλειοψηφία και σε μειοψηφία, όσο πιο απαλλαγμένη είναι από διατυπώσεις που δεν απορρέουν από τη φύση των πραγμάτων, τόσο πιο κοντά βρίσκεται στην αναρχία.

Έτσι, αν οι αναρχικοί αρνούνται στην πλειοψηφία το δικαίωμα να κυβερνά την ανθρώπινη κοινωνία γενικά, όπου το άτομο είναι υποχρεωμένο να δέχεται ορισμένους περιορισμούς αφού δεν μπορεί ν' απομονωθεί χωρίς ν' απαρνηθεί τις συνθήκες της ανθρώπινης ζωής, κι αν θέλουν όλα να γίνονται έπειτα από ελεύθερη συμφωνία όλων, πώς διάολο θα μπορούσαν να υιοθετήσουν την ιδέα της πλειοψηφικής κυβέρνησης στις δικές τους, ουσιαστικά ελεύθερες κι εθελοντικές ενώσεις και ν' αρχίσουν να διακηρύσσουν πίστη στις αποφάσεις της πλειοψηφίας, πριν ακόμη τις μάθουν;

Μπορούμε να καταλάβουμε το ότι οι μη αναρχικοί πιστεύουν πως η αναρχία -δηλαδή η ελεύθερη οργάνωση χωρίς την κυριαρχία της πλειοψηφίας και το αντίθετο- είναι ουτοπία που θα μπορέσει, ή δεν θα μπορέσει, να πραγματοποιηθεί στο μακρινό μέλλον· δεν μπορούμε, όμως, να καταλάβουμε τό ότι εκείνοι

που ευαγγελίζονται τις αναρχικές ιδέες και θα ήθελαν να φτάσουν στην αναρχία, ή τουλάχιστον ν' αρχίσουν να προσανατολίζονται στα σοβαρά προς αυτή την κατεύθυνση, τώρα κι όχι αύριο, απαρνούνται τις θεμελιακές αρχές του αναρχισμού με την ίδια τη μέθοδο που προτείνουν για να εξασφαλίσουν την επίτευξή του.

Μια αναρχική οργάνωση πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να θεμελιώνεται σε βάσεις πολύ διαφορετικές απ' αυτές που προτείνουν οι ρώσοι σύντροφοι.

Πλήρης αυτονομία, πλήρης ανεξαρτησία και, επομένως, πλήρης υπευθυνότητα του ατόμου και της ομάδας· ελεύθερη συμφωνία εκείνων που θεωρούν χρήσιμο το να ενωθούν και να συνεργαστούν για να πετύχουν έναν κοινό στόχο· ηθικό χρέος να υποστηρίζουν τα εγχειρήματα που αναλαμβάνονται και να μην κάνουν τίποτε που θα αντέβαινε προς το συμφωνημένο πρόγραμμα. Πάνω σ' αυτές τις βάσεις χτίζεται έπειτα το πρακτικό πλαίσιο, που διαμορφώνεται κατάλληλα ώστε να δώσει πραγματική ζωή στην οργάνωση. Το ίδιο επεκτείνεται στις ομάδες, στις ομοσπονδίες των ομάδων, στις συναντήσεις, στα συνέδρια, στις επιτροπές που αναλαμβάνουν τις επαφές, κλπ. Όλα αυτά, όμως, πρέπει να γίνονται ελεύθερα για να μην παρεμποδίζουν τη σκέψη και την πρωτοβουλία των ατόμων, κι αυτό, μόνο για να δίνεται περισσότερο βάρος σε εγχειρήματα που, μεμονωμένα, θα ήταν ανέφικτα ή δεν θα έφερναν κανένα αποτέλεσμα.

Μ' αυτό τον τρόπο, τα συνέδρια μιας αναρχικής οργάνωσης, ενώ θα πάσχουν -μιας κι είναι αντιπροσωπευτικά σώματα- απ' όλα τα ελαττώματα που ανέφερα πιο πάνω, θα είναι απαλλαγμένα από κάθε ίχνος εξουσιασμού, αφού ούτε θεσπίζουν νόμους ούτε επιβάλλουν τις αποφάσεις τους σε άλλους. Εξυπηρετούν στη στήριξη και στο πλάταιμα των προσωπικών επαφών ανάμεσα στους πιο δραστήριους σύντροφους, στην υποβοήθηση και στην ενθάρρυνση προγραμματι-

κών μελετών για τους τρόπους και τα μέσα δράσης, στην πληροφόρηση για την κατάσταση που επικρατεί στις διάφορες περιοχές και για τις πιο επείγουσες δραστηριότητες που πρέπει ν' αναληφθούν σε κάθε περιοχή, στη διαμόρφωση των διάφορων απόψεων που έχουν σε μια δεδομένη στιγμή οι αναρχικοί και στη στατιστική καταγραφή και μελέτη τους -ενώ οι αποφάσεις τους δεν είναι υποχρεωτικοί κανόνες, αλλά υποδείξεις, συμβουλές, προτάσεις προς όλους τους συμμετέχοντες, κι όχι δεσμεύσεις παρεκτός για 'κείνους που τις δέχονται. Τα διοικητικά όργανα που ορίζουν -Επιτροπή Επαφών, κλπ- δεν έχουν καμία εκτελεστική εξουσία, παίρνουν μόνο πρωτοβουλίες στο όνομα εκείνων που θέλουν και δέχονται αυτές τις πρωτοβουλίες, και δεν έχουν κανένα δικαίωμα να επιβάλουν τις απόψεις τους· μπορούν, βέβαια, να τις υποστηρίξουν και να τις προπαγανδίσουν, όπως κάθε άλλη ομάδα συντρόφων, δεν μπορούν όμως να τις παρουσιάσουν σαν επίσημη γραμμή της οργάνωσης.
Δημοσιεύουν τις αποφάσεις του συνεδρίου, καθώς και τις απόψεις και τις προτάσεις που τους κοινοποιούν ομάδες και άτομα· βοηθούν, όσους το θέλουν, διευκολύνοντας τις επαφές μεταξύ των ομάδων και τη συνεργασία με οποιονδήποτε συμφωνεί κάποιος σε διάφορα σημεία: ο καθένας είναι ελεύθερος να έχει απευθείας επαφή μ' όποιον θέλει, ή να χρησιμοποιήσει άλλες επιτροπές που ορίστηκαν από επιμέρους ομάδες.

Σε μια αναρχική οργάνωση, τα μέλη μπορούν να εκφράσουν οποιαδήποτε γνώμη ή ν' ακολουθήσουν οποιαδήποτε τακτική, φτάνει αυτές να μην αντιβαίνουν προς τις παραδεδεγμένες αρχές και να μη βλάπτουν τη δραστηριότητα των άλλων ανθρώπων. Σε κάθε περίπτωση, μια δεδομένη οργάνωση διατηρείται για όσον καιρό οι λόγοι που προκαλούν την ένωση είναι ισχυρότεροι απ' τους λόγους που θα προκαλέσουν διάσπαση. Αλλιώς, η οργάνωση διαλύεται, και στη θέση

της δημιουργούνται άλλες, πιο ομοιογενείς ομάδες.

Βέβαια, η διάρκεια ζωής, η μακροβιότητα μιας οργάνωσης, είναι συντελεστής επιτυχίας στη μακρόχρονη μάχη που πρέπει να κάνουμε, είναι όμως επίσης φυσικό κάθε θεσμός να προσβλέπει, απο ένστικτο, σε άπειρη ζωή. Η διάρκεια ζωής, όμως, μιας ελευθεριακής οργάνωσης πρέπει να είναι απόρροια της πνευματικής συγγένειας των μελών της και της προσαρμοστικότητας του τρόπου συγκρότησής της στις αδιάκοπες αλλαγές των συνθηκών. Όταν δεν μπορεί πια να εκπληρώσει μια χρήσιμη αποστολή, είναι προτιμότερο να πεθάνει.

Αυτοί οι ρώσοι σύντροφοι θα βρουν, πιθανόν, την οργάνωση, όπως την εννοώ εγώ κι όπως είναι, αναποτελεσματική.

Καταλαβαίνω. Αυτούς τους συντρόφους τους βασανίζει η επιτυχία των μπολσεβίκων στη χώρα τους· θα ήθελαν, με τον μπολσεβίκικο τρόπο, να ενώσουν τους αναρχικούς σ' ένα είδος πειθαρχημένου στρατού που, κάτω απ' την ιδεολογική και πρακτική διεύθυνση λίγων ηγετών, θα βαδίσει, συμπαγής, στην επίθεση κατά των τωρινών καθεστώτων και, κατόπιν, αφού κερδηθεί η υλική νίκη, θα επιβλέψει την οικοδόμηση της καινούριας κοινωνίας. Κι ίσως είναι αλήθεια ότι, μ' αυτό το σύστημα, αν οι αναρχικοί το δεχτούν κι αν οι ηγέτες είναι ιδιοφυείς, η υλική μας αποτελεσματικότητα θα γίνει πολύ μεγάλη. Με τι αποτελέσματα, όμως; Δεν θα γινόταν με τον αναρχισμό, ό,τι έγινε στη Ρωσία με το σοσιαλισμό και τον κομμουνισμό;

Αυτοί οι σύντροφοι αδημονούν για την επιτυχία, κι εμείς το ίδιο· αλλά, για να ζήσουμε και να κερδίσουμε τη νίκη, δεν είναι ανάγκη ν' απαρνηθούμε τους ίδιους τους λόγους για τη ζωή, ούτε και να διαστρεβλώσουμε το χαρακτήρα της τελικής νίκης.

Υστερόγραφο: Η πεποίθηση, την οποία συμμερίζομαι, εκείνων που θεωρούν αναγκαία μιαν επανάσταση με σκοπό την κατάργηση των υλικών δυνάμεων που

υπάρχουν για να υπερασπίζουν τα προνόμια και να εμποδίζουν κάθε πραγματική κοινωνική πρόοδο, έχει οδηγήσει πολλούς να πιστέψουν ότι το μόνο σημαντικό πράγμα είναι η εξέγερση, και να παραβλέψουν το τι πρέπει να γίνει αν δεν θέλουμε να μείνει η εξέγερση μια άγονη πράξη που θα προκαλέσει τελικά την αντιδραστική βία. Γι' αυτούς τους συντρόφους όλα τα πρακτικά ζητήματα -οργάνωση, πώς να γίνουν οι προμήθειες κι η διανομή τροφίμων, κλπ.- είναι σήμερα αδιάφορα: γι' αυτούς, τα παραπάνω προβλήματα θα λυθούν μόνα τους, ή θα τα λύσουν οι επερχόμενες γενιές... Το συμπέρασμα, λοιπόν, στο οποίο φτάνουμε είναι το ακόλουθο: η αναδιοργάνωση της κοινωνίας είναι κάτι που πρέπει να σκεφτούμε όλοι τώρα αμέσως, γιατί όσο η παλιά κοινωνία καταστρέφεται θα δημιουργείται μια πιο ανθρώπινη και πιο δίκαιη κοινωνία, που θα ευνοεί τις μελλοντικές προόδους. Η άλλη εναλλακτική πρόταση είναι να σκεφτούν γι' αυτά τα προβλήματα «οι αρχηγοί» και ν' αποκτήσουμε μια καινούρια κυβέρνηση που θα κάνει ό,τι ακριβώς έκαναν όλες οι προηγούμενες κυβερνήσεις: θα υποχρεώνει τους ανθρώπους να πληρώνουν για τις ανεπαρκείς και φτωχές υπηρεσίες που τους προσφέρουν, θα τους στερεί την ελευθερία και θ' αφήνει να τους καταπιέζουν τα κάθε λογής παράσιτα κι οι κάθε λογής εκμεταλλευτές.

Πιστεύω ότι για να καταργήσουμε το «χωροφύλακα» κι όλους τους βλαβερούς κοινωνικούς θεσμούς, πρέπει να ξέρουμε τι να βάλουμε στη θέση τους, και μάλιστα όχι στο μακρινό μέλλον αλλά αμέσως, την ίδια τη μέρα που θ' αρχίσουμε το γκρέμισμα. Καταστρέφουμε, αποτελεσματικά και για μια πάντα, μόνον εκείνο που το αντικαθιστούμε με κάτι άλλο.*

*(Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό **Ρεβέιγ** στις 15 του Οκτώβρη 1927).

Καμίλο Μπερνέρι

Βιογραφία*(15)*

Ο Καμίλο Μπερνέρι γεννήθηκε στο Λόντι στις 28 του Μάη 1897, πέρασε τα παιδικά του χρόνια στο Ρέτζιο Εμίλια κι ήταν δραστήριο μέλος της σοσιαλιστικής νεολαίας. Αποφάσισε να παραιτηθεί κι έστειλε μια ανοιχτή επιστολή που προκάλεσε σάλο: «... το σοσιαλιστικό κίνημα έχει αρχίσει να κατρακυλάει ολέθρια προς τα βάθη του καταστροφικού εγωισμού, ακολουθώντας έτσι το μονοπάτι που πήρε κι η ηθική δύναμη του χριστιανισμού -που την δυνάμωσαν οι μάρτυρές του, μα που παρήκμασε μόλις έπαψαν οι θυσίες των πιστών του... Χρειάζεται ένα καινούριο ξέσπασμα ενεργητικότητας, πρέπει να ξαναγυρίσουμε σε μιαν εποχή που η αγάπη για μιαν ιδέα σήμαινε ν' αψηφά κανείς το θάνατο και να θυσιάζει γι' αυτήν τη ζωή του» (1915).

Αυτή, όμως, η βαθιά αγωνιστική του αφοσίωση, που την διαπιστώνουμε αδιάκοπα μέχρι τη δολοφονία του, δεν ήταν ποτέ, όπως θα δούμε, τυφλή πίστη.

Στα 1917 τον πήραν στο στρατό. Ήθελε να γίνει αντιρρησίας συνειδήσεως ή λιποτάχτης; «... υπάρχουν στιγμές όπου το να σκοτώσεις είναι η λογικότερη λύση, το να σκοτωθείς γίνεται ηθική ανάγκη. Οι συνειδησιακές συγκρούσεις είναι πιο φοβερές από τις σφαίρες των αυστριακών ή από τα ασφυξιογόνα αέρια... Πολεμάς και πεθαίνεις. Στην ποτισμένη με αίμα γη, πλάι στ' αυλάκια του κόκκινου νερού, φυτρώνουν βιολέτες».

Μετά τον πόλεμο ολοκλήρωσε τις σπουδές του, ενώ παράλληλα δούλευε δραστήρια στον αναρχικό

τύπο. Έγινε φιλόλογος σε γυμνάσιο. Ο ερχομός του φασιστικού καθεστώτος κι η άρνησή του να ορκιστεί πίστη σ' αυτό σαν δημόσιος υπάλληλος, τον ανάγκασαν να πάρει το δρόμο της εξορίας.

Άρχισε, έτσι, μια σειρά συλλήψεων και απελάσεων από τη Γαλλία, την Ελβετία, τη Γερμανία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία, που προστέθηκαν στα συνηθισμένα προβλήματα των πολιτικών εξορίστων: συζητήσεις, ξεσπάσματα ενθουσιασμού, χαφιεδισμοί, κλπ. «Ονειρευόμουν να χτίσω ένα στέρεο κι ευρύχωρο οικοδόμημα, βρήκα όμως ότι η ενεργητικότητά μου είναι βραχύβια: ζύγιασα το μυαλό μου, αναμέτρησα με ακτίνες Χ την καρδιά μου κι αισθάνομαι πως είμαι κάποτε χυδαίος και κάποτε περήφανος. Αναρωτιέμαι μήπως η πολιτική μου δραστηριότητα δεν είναι τίποτε περισσότερο από ένα άσκοπο σάλεμα των φύλλων μιας ιδεολογίας που σβήνει: η πίστη μου που ήταν τέλεια, τρυφερή και καταπράσινη, είναι τώρα κίτρινη σαν τα φύλλα το φθινόπωρο».

Ο Μπερνέρι ζούσε με τη γυναίκα και τις δυο του κόρες που έμεναν στη Γαλλία. Στα 1930, έγραψε από μια βελγική φυλακή στην κόρη του Τζιλιάνα: «Μια μέρα, θα καταλάβεις, ίσως, πόσο αγαπούσε ο μπαμπάς τη μάνα σου κι εσάς τις δυο, μόλο που πολλές φορές την έκανε να υποφέρει, και μόλο που δεν ήταν τόσο τρυφερός με σας».

Παρόλα όμως αυτά τα φυσικά και ηθικά εμπόδια, ο Μπερνέρι ήταν πνευματικά πολύ δραστήριος: «Το περίεργο είναι ότι, από τη μια μεριά, κλίνω προς τη μαχητική πολιτική και, από την άλλη, στο πεδίο της κουλτούρας, προτιμώ να μελετώ τα πιο αλλοπρόσαλλα θέματα (έχω χαραμίσει καιρό σε βλακώδη πράγματα: ψυχολογία, ζωολογία, τηλεπάθεια, κλπ.) ή τα πιο αφηρημένα (έχω συγκεντρώσει υλικό για ένα μεγάλο βιβλίο πάνω στην τελεολογία). Το αποτέ-

λεσμα είναι να μην αισθάνομαι, γενικά, άνετα» (γράμμα στον Λουίτζι Φάμπρι, Σεπτέμβρης 1929).

«Όσο περισσότερο διαβάζω τον τύπο μας, τόσο περισσότερο νομίζω ότι ονειρεύομαι. Ξέρεις ότι αυτό δεν μπορώ να το αποφύγω κι ότι δύσκολα συμφωνώ με κάποιον... Όσο για τα συνδικάτα, πιστεύω ότι είναι ο μόνος τομέας όπου μπορούμε κάτι να χτίσουμε, μόλο που δεν μπορώ να δεχτώ τους αξιωματούχους των συνδικάτων και μπορώ να δω καθαρά τα μειονεκτήματα και τους κινδύνους της πρακτικής του αναρχοσυνδικαλισμού. Αν κατηγορώ τον ατομικισμό, είναι γιατί, μολονότι ασθενέστερος, έχει καταφέρει να επηρεάσει ουσιαστικά όλο το κίνημα... Ονειρό μου είναι να προκαλέσω τη μελέτη μιας μακριάς σειράς προβλημάτων, κι ύστερα, συλλέγοντας κριτικές παρατηρήσεις, σχόλια, λύσεις, κλπ., από τους ανθρώπους που θα τα συζητήσουν, να φτάσω σ' ένα πρόγραμμα για το 1932 ή το 1933, να το προβάλω σαν πρόγραμμα μιας ομάδας αναρχικών που θ' αφήνουν τους άλλους να ζουν ειρηνικά, μα που θέλουν να πάρουν το δικό τους δρόμο» (γράμμα στον Λ. Φάμπρι, Ιούλης 1930).

Φαίνεται ότι αυτό το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε. Από την άλλη μεριά, ο Μπερνέρι έγραψε πλήθος άρθρα, αντιθρησκευτικά φυλλάδια και κείμενα για τη χειραφέτηση των γυναικών. Πρόβαλε και μια θεωρία που εκδόθηκε με τίτλο **«Ο αντισημίτης εβραίος»**, *όπου μελετούσε την εθελοντική ή αναγκαστική αφομοίωση των εβραίων. Ο Αντρέ Σπιρ, ποιητής και σιωνιστής, το χαρακτήρισε «αξιολογότατο».*

Τα σπουδαιότερα γραπτά του, όμως, ήταν **«ο φασιστικός χαφιεδισμός στο εξωτερικό»** *(σε ιταλικά),* **«Ο Μουσολίνι κι η κατάληψη των Βαλεαρίδων νήσων»** *και τα αγωνιστικά του άρθρα πριν πάει εθελοντής στην Ισπανία. Να τρία αποσπάσματα απ' αυτά:*

«Ευτυχώς το φαινόμενο της μασονίας είναι ολωσδιόλου αμελητέο στο ιταλικό αναρχικό στρατόπεδο. Υπήρξε, όμως, μια σημαντική μειονότητα αναρχικών που, δελεασμένοι από την ελπίδα των «έκτακτων μέτρων», αφέθηκαν να παρασυρθούν στα πολιτικά παιχνίδια αυτής της αμφίβολης μορφής αντιφασισμού... Οι μασόνοι υποστηρίζουν κάθε κίνημα που μπορεί να βοηθήσει την αστική τάξη και χτυπάνε κάθε κίνημα που θα μπορούσε να την βλάψει».

«Είναι ανάγκη να ξεπεράσουμε το ρομαντισμό. Να δούμε τις μάζες, θα έλεγα, από την άποψη της σχετικής τους σπουδαιότητας. Δεν υπάρχει αυτό που λέγεται λαός, μια ομοιογενής οντότητα, αλλά πλήθη, που διαφέρουν μεταξύ τους και είναι χωρισμένα σε κατηγορίες. Δεν υπάρχει επαναστατική θέληση των μαζών, αλλά επαναστατικά κινήματα όπου οι μάζες παίζουν το ρόλο του ουσιαστικής σημασίας μοχλού... Αν θέλουμε να φτάσουμε σε μια καινούρια δυναμική θεώρηση της επαναστατικής μας δύναμης, που δεν είναι αμελητέα, πρέπει ν' απαλλαγούμε από τα ιδεολογικά μας αξιώματα κι από τη συνήθεια ν' αναβάλουμε την εξέταση για το μέλλον, οπότε οι συνθήκες θα είναι πρόσφορες για τη ρύθμιση των προβλημάτων της τακτικής και της ανοικοδόμησης. Λέω ανοικοδόμηση, γιατί ο μεγαλύτερος κίνδυνος να σταματήσει και να λοξοδρομήσει η επανάσταση προέρχεται από τη συντηρητική τάση των μαζών» (1930).

«Το να περιμένουμε το λαό να ξυπνήσει, το να μιλούμε για μαζική δράση, το να περιορίζουμε τον αντιφασιστικό αγώνα στην αύξηση και τη διατήρηση της αριθμητικής δύναμης του κόμματος και του συνδικάτου, αντί να εστιάζουμε τα μέσα και τη θέλησή μας στην επαναστατική δράση, -που είναι το μόνο που μπορεί ν' αλλάξει αυτή την ατμόσφαιρα της ηθικής αποκτήνωσης στην οποία βρίσκεται το

ιταλικό προλεταριάτο που κινδυνεύει να γίνει ολωσδιόλου διεφθαρμένο- είναι άξιο περιφρόνησης, είναι καθαρή ηλιθιότητα και προδοσία» (1934, το τέλος της «εργατολατρείας»).

Μόλις έφτασαν τα νέα για την ανταρσία του Φράνκο στην Ισπανία, ο Μπερνέρι ξεκίνησε αμέσως, μαζί με τους περισσότερους ιταλούς αντιφασίστες, για κει. Φτάνοντας στην Ισπανία στις 29 του Ιούλη 1936, ο Μπερνέρι μελέτησε και παρουσίασε στις 7 του Αυγούστου το σχέδιο για τη συγκρότηση μιας φάλαγγας που θ' αποτελούνταν από ιταλούς αναρχικούς, ανεξάρτητους σοσιαλιστές (του «Τζουστίτσια ε λιμπερτά»), κομμουνιστές, μοναρχικούς και δημοκρατικούς. Στις 17 του Αυγούστου η φάλαγγα ξεκίνησε για την Αραγονία με 130 άντρες κι εντάχτηκε στη φάλαγγα Ασκάζο. Η φάλαγγα (που την οργάνωσαν ο Μπερνέρι κι ο αριστερός σοσιαλιστής Κάρλο Ροσέλι) έφτασε να περιλαμβάνει περίπου 450 μαχητές. Στις 28 του μηνός πήραν το βάπτισμα του πυρός στο Μόντε Πελάντο. «Υπερασπίσαμε, επί τέσσερις ώρες τη θέση μας, εμείς 130 εναντίον 600 περίπου καλογυμνασμένων και καλά εξοπλισμένων αντιπάλων». Πολέμησε και στη Χουέσκα στις 3 του Σεπτέμβρη 1936. Βρισκόταν μια στο μέτωπο και μια στη Βαρκελόνη, όπου οργάνωνε τη φάλαγγα και την προπαγάνδα. Από τον Οκτώβρη του 1936 έριξε το κύριο βάρος στην προπαγάνδα (εξέδιδε την εφημερίδα «Γκουέρα ντι κλάσε»), χωρίς ωστόσο να πάψει ν' ασχολείται και με τη φάλαγγα. Έκανε εκπομπές στα ιταλικά από το ραδιόφωνο της CNT-FAI *(16). Σχόλιά του για την κατάσταση, εκδόθηκαν στο Παρίσι σε βιβλίο με τίτλο* **«Σκέψεις και μάχες»**, *στα 1938. Στα άρθρα του βλέπει καθαρά τον κίνδυνο ενός κομμουνιστικού πραξικοπήματος καθώς και τις τεταμένες σχέσεις με τους αναρχοκυβερνητικούς.*

«Για να σιγουρέψουμε την επανάσταση, δεν

αρκεί να οπλιστεί ο λαός και ν' απαλλοτριώσει την αστική τάξη· είναι απαραίτητο να καταστρέψει από τη ρίζα του το καπιταλιστικό κράτος και να οργανώσει το δικό του σύστημα. Πρέπει να μπορεί ν' αντιπαλεύει τις ιδέες που προβάλλουν οι σταλινικοί κι οι ρεφορμιστές ηγέτες με την ίδια ζέση με την οποία χτυπά τους καπιταλιστές και τους ηγέτες των αστικών κομμάτων. Όπως ο Μάης του 1937, κάθε επαναστατική προσπάθεια που δεν μένει πιστή σ' αυτή την εμπειρία, καταδικάζεται ουσιαστικά στην ανυπαρξία. Τα χαρακτηριστικά της επανάστασης που έρχεται είναι: επίθεση στο κράτος κι αταλάντευτη αντιπαράθεση στην αντεπανάσταση των σταλινικών και των ρεφορμιστών» (1937).

«Με εκνευρίζει ιδιαίτερα μια ομάδα ανθρώπων· πρόκειται για τους εθελοντές που ήρθαν σαν παρατηρητές (γάλλοι, κυρίως). Έρχονται με τον αέρα παπάδων, και σαν καουμπόιδες περνάνε τη μισή τους μέρα στα καφενεία» (21 του Σεπτέμβρη 1936).

«Το να ξοδεύεις 20 με 22 ώρες, χωρίς διακοπή, ασχολούμενος με πολιτικά και στρατιωτικά προβλήματα, σου φέρνει αναπόφευκτα ένα είδος πνευματικής ναυτίας» (16 του Γενάρη 1937).

«Το άρθρο του έκτου τεύχους εκνεύρισε τον Γενικό Πρόξενο της ΕΣΣΔ στη Βαρκελόνη, που ρώτησε την περιφερειακή επιτροπή της CNT *αν το εγκρίνει. Δεν ξέρω τι του απάντησαν» (Γενάρης 1937).*

«Το όγδοο τεύχος του «Γκουέρα ντι κλάσε» θα κυκλοφορήσει όποτε μπορέσουμε. Η περιφερειακή επιτροπή της CNT *έκανε σ' αυτό ό,τι έκανε και στο* **Λ' ισπανί αντιφασίστ***(17), και γι' αυτό δεν ευθύνομαι εγώ. Ενοχλήθηκα, ωστόσο, κάπως. Θα κοιτάξω να το αντισταθμίσω με άρθρα σε περιοδικά· θα γράψω και μερικές μπροσούρες» (Φλεβάρης 1937).*

«Συχνά είχαμε πολλούς στο στρατόπεδό μας που υπέφεραν εξαιτίας των σταλινικών» (Γενάρης

1937).

«Τον Τζιόπ τον άφησαν εξαιτίας της παρέμβασης των Εσπλα και Αριέτο, η περίπτωσή του όμως είναι σοβαρή· τον συνόδευσαν με φρουρά και τον υποχρέωσαν να φύγει μ' αεροπλάνο, από φόβο μήπως του παίξει κανένα βρώμικο κόλπο η κομμουνιστική Τσεκά που κυβερνά τώρα τη Βαλένσια... Δεν ξέρω πότε θα ολοκληρώσω τη μπροσούρα για τις Βαλεαρίδες (πιέζομαι να την γράψω, παρά τις ανησυχίες μου) για να μπορέσω ν' αρχίσω να γράφω μια σειρά άρθρων για την τωρινή κατάσταση που κινδυνεύει ν' ανατραπεί προς όφελος των μπολσεβίκων (Μάρτης 1937).

«Εγώ, που γενικά δεν φοβάμαι όταν βρίσκομαι απέναντι στον κίνδυνο, καταλαμβάνομαι μερικές φορές από ένα φόβο για το θάνατο, χωρίς να υπάρχει κανένας ιδιαίτερος αντικειμενικός λόγος» (γράμμα στη γυναίκα του, 25 του Απρίλη 1937).

Δέκα μέρες αργότερα, στις 5 του Μάη 1937, συνέλαβαν τους αναρχικούς Μπερνέρι και Μπαρμπιέρι στο σπίτι τους δέκα ένοπλοι αστυνομικοί με πολιτικά, με την κατηγορία ότι ήταν «αντεπαναστάτες». Στις διαμαρτυρίες του Μπαρμπιέρι, ο ένας έδειξε την υπηρεσιακή του ταυτότητα (Νο 1109, όπως σημείωσε η γυναίκα του Μπαρμπιέρι).

Τα τελευταία έργα του Μπερνέρι ήταν: **(Εμείς και το POUM»** *(18), που δημοσιεύτηκε σε μια ιταλική αναρχική εφημερίδα της Ν. Υόρκης, αναμφίβολα γιατί η θέση της κριτικής υποστήριξης που πρόβαλε ο Μπερνέρι δεν επιτρεπόταν να δημοσιευτεί στην Ισπανία τον Απρίλη-Μάη του 1937· μια ομιλία στις 3 του Μάη 1937 στην ιταλική εκπομπή του ραδιοσταθμού της* CNT-FAI *απ' αφορμή το θάνατο του Γκράμσι: «του ανένδοτου κι επιβλητικού αγωνιστή και αντιπάλου μας Αντόνιο Γκράμσι, που πίστεψε ότι έβαλε τα λιθαράκι του στην οικοδόμηση της καινούριας κοινωνίας».*

Μολονότι ο θάνατος συνέδεσε στενά τον Μπερνέρι με τον Μπαρμπιέρι, λίγα είναι γνωστά για τον δεύτερο.

Ο Φρανσίσκο Μπαρμπιέρι γεννήθηκε στις 11 του Νοέμβρη 1895 στη Μπριάτικα της επαρχίας Καταντζάρο, ήταν δραστήριος αναρχικός από τα νεανικά του χρόνια και, μετά την άνοδο του φασισμού, μετανάστευσε στην Αργεντινή.

Στην Αργεντινή, επικρατούσε τότε μια κατάσταση έντονης κοινωνικής αναταραχής: βίαιες απεργίες που τις κατέπνιγε ο στρατός (2000 νεκροί στην Παταγονία στα 1921)· ισχυρές συνδικαλιστικές οργανώσεις, από τις οποίες η FORA *ήταν αναρχοσυνδικαλιστική. Ο Μπαρμπιέρι συμμετείχε ενεργά στην ιταλοαργεντίνικη αναρχική ομάδα του Σεβερίνο ντι Τζιοβάνι, που πρώτη επετέθηκε με βόμβες σε εγκαταστάσεις των ΗΠΑ (όταν δολοφονήθηκαν οι Σάκο και Βαντσέτι) κι έπειτα σε ιταλικές φασιστικές εταιρίες. Ταυτόχρονα, η ομάδα έκανε αρκετές «απαλλοτριώσεις» για να χρηματοδοτήσει έναν μυστικό εκδοτικό οίκο που στα 1930 άρχισε να εκδίδει δυο τόμους* **«Κοινωνικών κειμένων»** *του Ελιζέ Ρεκλί στα ιταλικά.*

Όταν πιάστηκαν ο ντι Τζιοβάνι κι οι σύντροφοί του, ο Μπαρμπιέρι κατόρθωσε να καταστρέψει αρκετά αποκαλυπτικά έγγραφα και να διαφύγει στη Βραζιλία απ' όπου τον εξέδωσαν στην Ιταλία. Δραπέτευσε από τις φυλακές και κατέφυγε στη Γαλλία. Τον φυλάκισαν όμως κι εκεί, με την κατηγορία ότι κυκλοφορούσε με πλαστά χαρτιά, και τον απέλασαν από τη Γαλλία στην Ελβετία· από κει τον απέλασαν πάλι, κι έφτασε στην Ισπανία τον Οκτώβρη του 1935. Τον ανακάλυψε, όμως, η ιταλική μυστική αστυνομία και ζήτησε την έκδοσή του· πέρασε πάλι, κρυφά, στην Ελβετία, όπου και πληροφορήθηκε την ανταρσία του Φράνκο. Κατέβηκε στη Βαρκελόνη αμέσως, στις 25 του Ιούλη του 1936.

Αφού πολέμησε στο μέτωπο της Χουέσκα, αρρώστησε και βρέθηκε στη Βαρκελόνη το Μάη του 1937.

Ο Μπερνέρι κι ο Μπαρμπιέρι, που τους ένωσε η δολοφονία τους, αντιπροσωπεύουν δυο συμπληρωματικές όψεις του αναρχισμού: τον ακάματο αγώνα ενάντια στις δικτατορίες και ενάντια στις ιδεολογίες τους.

Κείμενα του Καμίλο Μπερνέρι

Αδημοσίευτο γράμμα για την στρατιωτικοποίηση*(19)*

Ο Ροσέλι*(20)* θα ήθελε όσο το δυνατόν πιο στενή επαφή ανάμεσα στη δική μας φάλαγγα και στην ιταλική κομμουνιστική φάλαγγα· εγώ, διαφωνώ μ' αυτό. Το σημαντικό πρόβλημα, όμως, είναι το πρόβλημα της αυτονομίας του τμήματός μας, αυτονομία που υποστηρίζει ο Ροσέλι, μα που εγώ δεν την συστήνω, γιατί θα σημάνει την αποκοπή της πλειονότητας του τμήματός μας από μια πολιτοφυλακή που είναι δεκτική στις απόψεις μας· γιατί δεν βλέπω πώς θα αποκλειόμασταν εμείς από τη στρατιωτικοποίηση, αφού δεν έχουμε χωριστεί από τη φάλαγγα Ασκάζο. Μου φαίνεται, ωστόσο, ότι είναι ευκολότερο το ν' αποφύγουμε τη στρατιωτικοποίηση παραμένοντας στις τάξεις της πολιτοφυλακής των CNT-FAI, παρά υπαγόμενοι απευθείας στη στρατιωτική διοίκηση.

Παραμένει το ζήτημα της ανάπτυξης του τμήματος. Η ιταλική κομμουνιστική φάλαγγα του Αλμπασέτε αποτελείται από χίλιους άντρες· υπάρχει και μια φάλαγγα γερμανών, οργανωμένη κι αυτή από τους κομμουνιστές, που αποτελείται από διακόσιους. Από έγκυρη πηγή έχουμε την πληροφορία ότι, από την αρχή του πολέμου, έχουν μπει στην Ισπανία γύρω στους 8000 γερμανούς που τους διοικούν «ρώσοι αξιωματικοί». Είναι φανερό ότι η Μαδρίτη οργανώνει τη δική της «Τέρτσιο»: μια λεγεώνα από ξένους που, καλά εξοπλισμένη και πειθαρχημένη, θα μπορεί να επιβάλει την τάξη. Η αύξηση των δυνάμεων της αστυνομίας (ομάδες εφόδου και χωροφύλακες) καθώς κι η μαζική

άφιξη «μαροκινών»*(21)* από τη Μόσχα, θα πρέπει να μας βάλει σε σκέψεις. Όλοι εκείνοι που θα στέκονταν στο δικό μας πλευρό σε περίπτωση που οι άλλοι θα προσπαθούσαν να πνίξουν την επανάσταση, πρέπει να θεωρηθούν καλοί σύμμαχοι. Από την άλλη μεριά, εξακολουθώ να θεωρώ θετικό τον πολιτικά ετερογενή χαρακτήρα της φάλαγγάς μας. Ο Μπατιστέλι, για να δώσω ένα μόνο παράδειγμα, είναι ιδανικός αξιωματικός για μια φάλαγγα σαν τη δική μας, ενώ ο Σ. δεν θα ήταν.

Όσο ανάβει ο πόλεμος, τόσο μεγαλύτερη θα γίνεται κι η ανάγκη να τελειοποιούμε τους αξιωματικούς μας. Για να κλείσω, μου φαίνεται ότι η παρουσία μη αναρχικών στη φάλαγγά μας, δεν είχε αρνητικό αποτέλεσμα, ούτε από στρατιωτική ούτε από πολιτική άποψη.

Αν παραμερίσουμε τη διάλυση της φάλαγγας και της πολιτοφυλακής μας, η συμφωνία μας με τα μέλη της ομάδας «Τζουστίτσια ε λιμπερτά», θα μπορούσε να στηριχτεί σε δυο σημεία:

1) κοινές επιτροπές στρατολόγησης
2) κοινές επιτροπές βοήθειας

Στο χέρι σας είναι να εξετάσετε και ν' αποφασίσετε τη συμφωνία.

Το κράτος κι οι τάξεις

Ο Λένιν στα 1921 όρισε το κράτος της Σοβιετικής Ρωσίας σαν «εργατικό κράτος με μια γραφειοκρατική παραμόρφωση σε μια χώρα που την πλειονότητα την αποτελούν οι αγρότες». Ο ορισμός αυτός θα μπορούσε να τροποποιηθεί σήμερα με τον ακόλουθο τρόπο: το σοβιετικό κράτος είναι ένα γραφειοκρατικό κράτος όπου διαμορφώνονται μια γραφειοκρατική μεσαία μεσαία τάξη και μια εργατική κατώτερη μεσαία τάξη, ενώ εξακολουθεί να επιβιώνει η αγροτική μεσαία μεσαία τάξη.

Ο Μπόρις Σουβάριν στο βιβλίο του **Στάλιν: ιστορική θεώρηση του μπολσεβικισμού** (Παρίσι 1935) δίνει την παρακάτω εικόνα της κοινωνικής όψης της ΕΣΣΔ:

«Η λεγόμενη σοβιετική κοινωνία βασίζεται με τον ίδιον ακριβώς τρόπο όπως κι ο καπιταλισμός στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, του παραγωγού από τον γραφειοκράτη -τεχνικό της πολιτικής εξουσίας. Την ατομική ιδιοποίηση της υπεραξίας, την διαδέχτηκε η συλλογική ιδιοποίηση από το κράτος, μια παρασιτική παρακράτηση από την κατανάλωση που την εκτελεί η γραφειοκρατία... Τα επίσημα έγγραφα δεν μας αφήνουν την παραμικρή αμφιβολία: η γραφειοκρατία παρακρατεί αδικαιολόγητα ένα μέρος από τη δουλειά των υποτακτικών τάξεων -οι οποίες αναγκάζονται να υπομένουν ένα άκαμπτο σύστημα κοπιαστικής εργασίας- που αντιστοιχεί, λίγο πολύ, στο παλιό καπιταλιστικό κέρδος. Ετσι, γύρω απ' το κόμμα έχει δημιουργηθεί μια καινούρια κοινωνική κατηγορία, η οποία ενδιαφέρεται για τη διατήρηση της κρατούσας τάξης πραγμάτων και για τη διαιώνιση του κράτους - του οποίου η εξολόθρευση, όπως προέβλεπε ο Λένιν, συνδεόταν στενά με την εξαφάνιση των τάξεων. Αν κι οι μπολσεβίκοι δεν είναι, νομικά, κάτοχοι των μέσων παραγωγής κι ανταλλαγής, κατέχουν τον κρατικό μηχανισμό, και τούτο τους επιτρέπει να εκτελούν όλες αυτές τις πράξεις λεηλασίας με διάφορους τρόπους. Η δυνατότητα να επιβάλλουν τιμές πώλησης πολύ ανώτερες από τις τιμές κόστους, είναι το αληθινό μυστικό της γραφειοκρατικής- τεχνικής εκμετάλλευσης, την οποία, πέρα απ' αυτά, την χαρακτηρίζει κι η διοικητική και στρατιωτική καταπίεση».

Ο Βοναπαρτισμός*(22)* δεν είναι τίποτε περισσότερο από την πολιτική αντανάκλαση της τάσης αυτής της καινούριας αστικής τάξης να διατηρήσει και ν' ανεβάσει την κοινωνικο-οικονομική της κατάσταση. Στην έκκληση του μπολσεβίκου λενινιστή Ταμπόφ προς το

παγκόσμιο προλεταριάτο στα 1935, διαβάζουμε τα ακόλουθα:

«Ο στόχος της κομματικής γραφειοκρατίας είναι αποκλειστικά η απομόνωση κι η ταλαιπωρία των αντιφρονούντων, έτσι που να μη γίνουν ποτέ δημόσια γνωστές οι διαφωνίες, αλλά να μείνουν οι εργάτες άβουλα, δηλαδή, δύστυχα απολιτικά όντα. Ο γραφειοκρατης, στην πραγματικότητα, δεν θέλει να είστε γνήσιοι κομμουνιστές. Δεν του χρειάζεται αυτό: απεναντίας, κάτι τέτοιο είναι βλαβερό και θανάσιμα επικίνδυνο. Ο γραφειοκράτης δεν θέλει ανεξάρτητους κομμουνιστές, θέλει θλιβερούς σκλάβους, εγωιστές και πολίτες του ελεεινότερου είδους...

Θα ήταν δυνατόν, κάτω από μια γνήσια προλεταριακή εξουσία, η πάλη ενάντια στη γραφειοκρατία, ενάντια στους κλέφτες και τους ληστές που ξεδιάντροπα κατακρατούν τα αγαθά από τα σοβιέτ και που είναι η αιτία του θανάτου, από το κρύο και την πείνα, πολλών χιλιάδων ανθρώπων, μια τέτοια πάλη ή μια απλή διαμαρτυρία να θεωρούνταν αντεπαναστατικό χτύπημα;».

Η άγρια πάλη μεταξύ «επαναστατικής» αντιπολίτευσης και «συντηρητικής» ορθοδοξίας, είναι ένα φαινόμενο απόλυτα φυσικό στα πλαίσια του κρατικού σοσιαλισμού. Η λενινιστική αντιπολίτευση έκανε καλά που έδειξε στο παγκόσμιο προλεταριάτο τις παραμορφώσεις και τον εκφυλισμό του σταλινισμού· αλλά, αν και η διάγνωση της αντιπολίτευσης είναι σχεδόν πάντα σωστή, η αιτιολόγηση είναι σχεδόν πάντα ανεπαρκής. Ο σταλινισμός είναι, απλώς, επακόλουθο της λενινιστικής διευθέτησης του πολιτικού προβλήματος της κοινωνικής επανάστασης. Το ν' αντιπαλεύουμε τ' αποτελέσματα χωρίς να πηγαίνουμε πίσω στις ρίζες, στο προπατορικό αμάρτημα του μπολσεβικισμού (γραφειοκρατική δικτατορία, δικτατορία του κόμματος), ισοδυναμεί με το να απλουστεύουμε αυθαίρετα την αλυσίδα της αιτιότητας που ανάγεται, χωρίς διακοπή

της συνέχειάς της, στη δικτατορία του Λένιν. Ελευθερία μέσα σ' ένα κόμμα που αρνείται τον ελεύθερο ανταγωνισμό των προοδευτικών κομμάτων στα πλαίσια του σημερινού σοβιετικού συστήματος, θα ήταν εντυπωσιακό θαύμα. Ηγεμονία των εργατών, μπολσεβικικός απολυταρχισμός, κρατικός σοσιαλισμός, βιομηχανικός φετιχισμός: αυτά τα σπέρματα της καταστροφής θα μπορούσαν να δώσουν μόνο δηλητηριώδεις καρπούς, όπως ο απολυταρχισμός μιας φράξιας και η ηγεμονία μιας τάξης.

Ο Τρότσκι στο ρόλο του Αη Γιώργη που πολεμά με το δράκοντα Στάλιν, δεν μπορεί να μας κάνει να ξεχάσουμε τον Τρότσκι της Κροστάνδης*(23)*. Η ευθύνη για το σημερινό σταλινισμό, βαρύνει τη διαμόρφωση και την πρακτική της δικτατορίας του κόμματος των μπολσεβίκων, όπως και την πλάνη της εξολόθρευσης του κράτους σαν καρπού της εξαφάνισης των τάξεων κάτω από την επιρροή του κρατικού σοσιαλισμού.

Όταν ο Τρότσκι έγραψε στις 6 του Δεκέμβρη 1935 ότι «ο ιστορικός παραλογισμός της ύπαρξης μιας αυταρχικής γραφειοκρατίας σε μια αταξική κοινωνία δεν μπορεί να κρυφτεί και δεν θα κρύβεται επ' άπειρο», μιλούσε παράλογα για «ιστορικό παραλογισμό». Στην ιστορία δεν υπάρχει κανένας παραλογισμός. Μια αυταρχική γραφειοκρατία είναι μια τάξη, επομένως δεν είναι και τόσο παράλογο το να υπάρχουν, σε μια κοινωνία όπου εξακολουθούν να υπάρχουν τάξεις, η γραφειοκρατική τάξη κι η προλεταριακή τάξη. Αν η ΕΣΣΔ ήταν «αταξική» κοινωνία, θα ήταν και κοινωνία χωρίς γραφειοκρατικό αυταρχισμό -ο οποίος είναι φυσικός καρπός του ότι εξακολουθεί να υπάρχει το κράτος.

Το μπολσεβίκικο κόμμα έγινε πόλος έλξης των τυχοδιωκτικών μικροαστικών στοιχείων και των τεμπέληδων και καιροσκόπων εργατών, εξαιτίας του ότι ελέγχει τον κρατικό μηχανισμό.

Την γραφειοκρατική πληγή δεν την άνοιξε, ούτε την μόλυνε ο σταλινισμός: δημιουργήθηκε ταυτόχρονα

με την μπολσεβικική δικτατορία.

Να μερικές ειδήσεις που δημοσίευε ο μπολσεβικικός τύπος στα 1918-19. Η **Βετσέρτσια Ισβέστια** (23 του Αύγουστου 1918), μιλώντας για τη διάλυση των ταχυδρομικών υπηρεσιών, γράφει ότι παρά την κατά 60% μείωση της αλληλογραφίας, ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 100%, σε σύγκριση με την προεπαναστατική περίοδο.

Η **Πράβντα** (11 του Φλεβάρη 1919) επισημαίνει «την αδιάκοπη δημιουργία καινούριων γραφείων, καινούριων γραφειοκρατικών ιδρυμάτων, όπου τοποθετούνται και μισθοδοτούνται υπάλληλοι πριν τα ιδρύματα αρχίσουν να λειτουργούν». Και συμπληρώνει (22 του Φλεβάρη): «όλοι αυτοί οι καινούριοι υπάλληλοι, καταλαμβάνουν και κατέχουν ολόκληρα παλάτια ενώ, για τον αριθμό τους, θα ήταν αρκετά λίγα δωμάτια».

Η δουλειά είναι αργή και κωλυσιεργική, ακόμη και σε γραφεία που έχουν σχέση με τη βιομηχανία. «Ένας υπάλληλος του Κομισαριάτου του Λιπέτζκ», γράφει η **Ισβέστια** (29 του Νοέμβρη 1918), «για ν' αγοράσει εννιά κουτιά καρφιά αξίας 417 ρουβλίων έπρεπε να συμπληρώσει 20 έντυπα, να μαζέψει 10 εντάλματα και 13 υπογραφές, και χρειάστηκε να κάνει δυο μέρες για να τις μαζέψει, γιατί δεν μπορούσε να βρει τους γραφειοκράτες που έπρεπε να βάλουν τις υπογραφές».

Η **Πράβντα** (Νο 281) κατάγγελε «την εισβολή μικροαστικών στοιχείων στο κόμμα μας» και παραπονιόταν για επιτάξεις «εγωιστικής φύσης». Η ίδια εφημερίδα γράφει (2 του Μάρτη 1919): «Πρέπει ν' αναγνωρίσουμε ότι, τελευταία, σύντροφοι που βρίσκονται επί ένα χρόνο στο κομμουνιστικό κόμμα έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούν απαράδεκτες για το κόμμα μας μεθόδους. Έχοντας κάνει συνήθειο τους το να μη συμβουλεύονται καθόλου τις τοπικές οργανώσεις, πιστεύοντας ότι οφείλουν να δρουν σαν άτομα στη βάση της μάλλον περιορισμένης τους εξουσίας, παραγγέλλουν και διατάσσουν χωρίς λόγο ή αιτία. Απ' αυτό

απορρέει η λανθάνουσα δυσαρέσκεια μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας, μια σειρά καταχρήσεων που προκαλούνται από την προσωπική τους δικτατορία».

Μιλώντας για την επαρχία Πένζα, ο Κομισάριος των Εσωτερικών Ναρκομβνούντελ, είπε: «Οι τοπικοί αντιπρόσωποι της κεντρικής κυβέρνησης συμπεριφέρονται όχι σαν αντιπρόσωποι του προλεταριάτου αλλά σαν γνήσιοι δικτάτορες. Σύμφωνα με μια σειρά από αποδεδειγμένα γεγονότα, αυτοί οι περίεργοι αντιπρόσωποι πηγαίνουν ένοπλοι στους πιο φτωχούς ανθρώπους, τους παίρνουν ό,τι έχουν και δεν έχουν, απειλώντας να τους σκοτώσουν και, όταν οι φτωχοί διαμαρτύρονται, τους δέρνουν με τα μπαστούνια τους. Ό,τι παίρνουν μ' αυτό τον τρόπο, τα μεταπωλούν και, με το χρήμα που παίρνουν, οργανώνουν οινοποσίες και όργια».

Ένας άλλος μπολσεβίκος, ο Μεσέρικοφ, έγραψε: «ο καθένας μας βλέπει καθημερινά αναρίθμητες περιπτώσεις βίας, κατάχρησης εξουσίας, διαφθοράς, τεμπελιάς κλπ. Όλοι μας ξέρουμε ότι στους σοβιετικούς μας θεσμούς έχουν μπει μαζικά ηλίθιοι και ανίκανοι. Μας θλίβει η παρουσία τους στις τάξεις του κόμματος, δεν κάνουμε όμως τίποτε για να το ξεκαθαρίσουμε απ' αυτές τις βρωμιές... Αν από ένα ίδρυμα διωχτεί ένας ανίκανος, σπεύδουν να τον αντικαταστήσουν μ' έναν παρόμοιο, ενώ στον πρώτο εμπιστεύονται μια υπεύθυνη θέση. Συχνά, αντί να τον τιμωρήσουν, τον προάγουν» (**Πράβντα,** 5 του Φλεβάρη 1919).

Σε μια ομιλία του στο 8ο Συνέδριο του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος (11-12 του Μάρτη 1912) ο Λένιν παραδέχτηκε ότι: «Βρίσκουμε πού και πού καριερίστες, καιροσκόπους που έχουν κολλήσει πάνω μας. Αυτοαποκαλούνται κομμουνιστές, στην πραγματικότητα όμως, επιδιώκουν μόνο και μόνο να μας ξεγελάσουν σχετικά με τις προθέσεις τους. Προσκολλήθηκαν σ' εμάς γιατί εμείς κατέχουμε την εξουσία,

και γιατί τα πιο τίμια γραφειοκρατικά στοιχεία αρνούνται να συνεργαστούν μ' εμάς εξαιτίας των οπισθοδρομικών τους ιδεών, ενώ αυτοί οι άλλοι δεν έχουν καν τίμιες ιδέες, είναι απλώς αναρριχώμενοι».

Η μπολσεβίκικη κυβέρνηση αποδείχτηκε ανίσχυρη απέναντι σε μια πληθωρική, παρασιτική, δεσποτική κι ανέντιμη γραφειοκρατία.

Οι γραφειοκράτες, έφτασαν από 5, σε 10 εκατομμύρια. Στα 1925 υπήρχαν στη Συνεργασία 400.000 υπάλληλοι (**Πράβντα,** 20 του Απρίλη 1926). Στα 1927 η Ρωσική Ομοσπονδία Εργατών Τροφίμων είχε γύρω στους 4287 υπάλληλους για 451 720 μέλη, ενώ το Συνδικάτο Εργατών Μετάλλου της Μόσχας γύρω στους 700 υπάλληλους για 130.000 μέλη (**Τρούντα,** 12 του Ιούνη 1928).

Αυτή η πληθωρική γραφειοκρατία δεν συνεπάγεται καμιά εντατική κι αποτελεσματική διοικητική δραστηριότητα. «Ο διευθυντικός μηχανισμός του σοβιετικού συστήματος, από τον κατώτερο μέχρι τον ανώτερο βαθμό, ανακατεύει απλώς χαρτούρα. Η επαρχιακή επιτροπή εκδίδει συνήθως μια με δυο εγκυκλίους τη μέρα, πάνω σε κάθε πραγματικό ή φανταστικό ζήτημα, και κρίνει ότι μ' αυτό τον τρόπο έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της... Ο αριθμός των εγκυκλίων που περιέχουν διαταγές προς τους τοπικούς πυρήνες κυμαίνεται μεταξύ 30 και 100 το μήνα» (**Πράβντα,** 7 του Ιούνη 1925).

Ένας ανώτατος αξιωματούχος, ο Ντζερτζίνσκι, έγραψε: «Ζητούν από επιχειρήσεις τις πιο αλλόκοτες πληροφορίες, αναφορές και στατιστικά στοιχεία, πράγμα που πλημμυρίζει το σύστημά μας με χαρτούρα, κι αυτό μας υποχρεώνει ν' απασχολούμε υπερβολικά πολύ προσωπικό και εμποδίζει το πραγματικό μας έργο· δημιουργείται μια χαρτοθάλασσα μέσα στην οποία χάνονται εκατοντάδες άνθρωποι· η λογιστική και στατιστική κατάσταση είναι, απλούστατα, καταστροφική· επιχειρήσεις που με δυσκολία σηκώνουν το

βάρος του να δίνουν πληροφορίες σε δεκάδες κι εκατοντάδες διαφορετικές μορφές, μετράνε τώρα τη χωρητικότητα σε πουντ! (1 πουντ είναι 16,380 κιλά)» (**Πράβντα,** 23 του Ιούνη 1926).

Αυτό το φαινόμενο της ανασυγκρότησης των τάξεων «χάρη στο κράτος», εμείς το είχαμε προβλέψει και το είχαμε καταγγείλει με πάθος. Η λενινιστική αντιπολίτευση δεν κατόρθωσε να εμβαθύνει στην έρευνα των αιτίων του φαινομένου, και γι' αυτό δεν έφτασε ν' αναθεωρήσει τη λενινιστική θέση απέναντι στα προβλήματα του κράτους και της επανάστασης*

Η κατάργηση κι η εξολόθρευση του κράτους

Ενώ εμείς οι αναρχικοί θέλουμε την εξολόθρευση του κράτους μέσα από την κοινωνική επανάσταση και τη συγκρότηση μιας αυτονομιστικής ομοσπονδιακής τάξης πραγμάτων, οι λενινιστές θέλουν την καταστροφή του αστικού κράτους και την κατάληψη του κρατικού μηχανισμού από το «προλεταριάτο». Το «προλεταριακό» κράτος, λένε, είναι μισό κράτος αφού ολόκληρο κράτος είναι το αστικό, που το καταστρέφει η κοινωνική επανάσταση. Ακόμη κι αυτό το μισό κράτος, θα πεθάνει, σύμφωνα με τους μαρξιστές, από φυσικό θάνατο.

Αυτή τη θεωρία της εξολόθρευσης του κράτους, που είναι η βάση του βιβλίου του Λένιν **Κράτος και Επανάσταση,** την πήρε ο Λένιν από τον Ένγκελς, που στο **Αντι-Ντύρινγκ** λέει: «Το προλεταριάτο καταλαμβάνει την κρατική εξουσία και, πρώτα απ' όλα, μετατρέπει τα μέσα παραγωγής σε κρατική ιδιοκτησία. Μ' αυτή του την πράξη, όμως, αυτοκαταργείται σαν προλεταριάτο, σβήνει όλες τις ταξικές διαφορές κι

* (Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε,** Νο 2, 17 του Οκτώβρη 1936)

όλους τους ταξικούς ανταγωνισμούς και, επομένως, το κράτος σαν κράτος. Η κοινωνία όπως ήταν κι όπως είναι σήμερα που την κινούν οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στις τάξεις, είχε ανάγκη από το κράτος, δηλαδή από μια οργάνωση της εκμεταλλεύτριας τάξης που στόχο έχει τη διατήρηση των εξωτερικών συνθηκών της παραγωγής, ειδικότερα τη διατήρηση με τη βία της εκμεταλλευόμενης τάξης στις καταπιεστικές συνθήκες τις οποίες απαιτεί ο τρόπος παραγωγής που επικρατεί (δουλεία, δουλοπαροικία, μισθωτή εργασία). Το κράτος ήταν ο επίσημος εκπρόσωπος του συνόλου της κοινωνίας, η σύνθεσή της σε ορατή μορφή, αλλά ήταν τέτοιο μόνο στο βαθμό που ήταν το κράτος μιας τάξης η οποία από μόνη της εκπροσωπούσε στην εποχή της το σύνολο της κοινωνίας: το κράτος των ελεύθερων πολιτών που κατείχαν δούλους στην αρχαιότητα, το κράτος της φεουδαρχικής αριστοκρατίας στο μεσαίωνα, το κράτος της αστικής τάξης στα χρόνια μας. Γενόμενο, όμως, επιτέλους ο αληθινός εκπρόσωπος του συνόλου της κοινωνίας, το κράτος γίνεται περιττό. Μόλις πάψει να υπάρχει μια κοινωνική τάξη που πρέπει να κρατιέται σε υποταγή· μόλις καταργηθούν οι συγκρούσεις συμφερόντων κι οι υπερβολές και μαζί μ' αυτά η ταξική κυριαρχία κι ο αγώνας για την ατομική ύπαρξη που βασίζεται στην παλιά αναρχία της παραγωγής από την οποία και απορρέουν, δεν υπάρχει πια τίποτε περισσότερο να κατασταλεί, κι η ιδιαίτερη δύναμη καταστολής, το κράτος, παύει να είναι απαραίτητο. Η πρώτη πράξη με την οποία το κράτος επιβεβαιώνει πράγματι τον εαυτό του σαν εκπρόσωπο του συνόλου της κοινωνίας -παίρνοντας στην κατοχή του τα μέσα παραγωγής στο όνομα της κοινωνίας-είναι, ταυτόχρονα, η τελευταία πράξη του κράτους σαν κράτους. Η παρέμβαση της κρατικής εξουσίας στις κοινωνικές σχέσεις γίνεται περιττή, στον ένα τομέα μετά τον άλλον, και τέλος πεθαίνει μόνη της. Η διακυβέρνηση ανθρώπων αντικαθίσταται από τη δια-

χείριση πραγμάτων κι από τον έλεγχο της διαδικασίας της παραγωγής. Το κράτος δεν «καταργείται»· μαραίνεται. Απ' αυτή τη σκοπιά, την έκφραση «ελεύθερο λαϊκό κράτος» πρέπει να την θεωρήσουμε ανάξια για συζήτηση και επιστημονικά ανεπαρκή· απ' αυτή τη σκοπιά, επίσης, πρέπει να εξετάσουμε και τους ισχυρισμούς των λεγόμενων αναρχικών που θέλουν να καταργήσουν εν μια νυκτί το κράτος».

Ανάμεσα στο Κράτος-Σήμερα και στην Αναρχία-Αύριο, θα υπήρχε το μισό κράτος. Το κράτος που πεθαίνει είναι το «κράτος σαν κράτος», δηλαδή το αστικό κράτος. Μ' αυτή την έννοια πρέπει να καταλάβουμε τη φράση που, σε πρώτη ματιά, φαίνεται να έρχεται σε αντίφαση με την έκφραση σοσιαλιστικό κράτος. «Η πρώτη πράξη με την οποία το κράτος επιβεβαιώνει πράγματι τον εαυτό του σαν εκπρόσωπο του συνόλου της κοινωνίας -παίρνοντας στην κατοχή του τα μέσα παραγωγής στο όνομα της κοινωνίας-είναι, ταυτόχρονα, η τελευταία πράξη του κράτους σαν κράτους». Αν την πάρουμε στην κυριολεξία κι έξω από τα συμφραζόμενά της, αυτή η φράση θα μπορούσε να σημαίνει ότι η οικονομική κοινωνικοποίηση θα γίνει ταυτόχρονα με την εξολόθρευση του κράτους. Με τον ίδιο τρόπο πάλι, αν τις πάρουμε στην κυριολεξία κι έξω απ' τα συμφραζόμενά τους, οι φράσεις που αναφέρονται στο προλεταριάτο που καταστρέφει τον εαυτό του σαν προλεταριάτο με την πράξη της κατάληψης της κρατικής εξουσίας, θα μπορούσαν να σημαίνουν ότι δεν υπάρχει καμιά ανάγκη για «προλεταριακό κράτος». Στην πραγματικότητα, ο Ένγκελς, παρασυρόμενος από το «διδακτικό ύφος», εκφράζεται με ανεπιτυχή τρόπο. Ανάμεσα στο αστικό κράτος σήμερα και στο σοσιαλισμό-αναρχία αύριο, ο Ένγκελς αναγνωρίζει μιαν αλυσίδα διαδοχικών χρονικών περιόδων, που στη διάρκειά τους εξακολουθούν να υπάρχουν το κράτος και το προλεταριάτο. Για να ρίξει κάποιο φως στο διαλεκτικό σκοτάδι, προσθέτει την τελική αναφορά

στους αναρχικούς «που θέλουν να καταργήσουν εν μια νυκτί το κράτος», δηλαδή, που δεν επιτρέπουν να υπάρξει μια μεταβατική περίοδος όσον αφορά το κράτος, του οποίου η παρέμβαση σύμφωνα με τον Ένγκελς γίνεται περιττή, «στον ένα τομέα μετά τον άλλον», δηλαδή βαθμιαία.

Μου φαίνεται ότι η λενινιστική θέση πάνω στο πρόβλημα του κράτους, συμπίπτει ακριβώς μ' εκείνη που πήραν οι Μαρξ και Ένγκελς -φτάνει να ερμηνεύουμε το πνεύμα των κειμένων τους και να μην αφήνουμε να μας παραπλανήσει το διφορούμενο νόημα ορισμένων φράσεων.

Το κράτος, στη μαρξιστική λενινιστική πολιτική σκέψη, είναι το προσωρινό πολιτικό όργανο κοινωνικοποίησης, προσωρινό ως προς την ίδια την ουσία του κράτους, που είναι ένας οργανισμός για την κυριαρχία μιας τάξης πάνω σε μιαν άλλη. Το σοσιαλιστικό κράτος, καταργώντας τις τάξεις, αυτοκτονεί. Ο Μαρξ κι ο Ένγκελς ήταν μεταφυσικοί που έφταναν συχνά να σχηματοποιούν τις ιστορικές διαδικασίες από αγάπη για τη συστηματοποίηση της σκέψης.

«Το προλεταριάτο» που καταλαμβάνει το κράτος, το αναγκάζει να γίνει μοναδικός ιδιοκτήτης των μέσων παραγωγής και καταστρέφει τον εαυτό του σαν προλεταριάτο και το κράτος «σαν κράτος», είναι ένα μεταφυσικό φάντασμα, μια πολιτική υποστασιοποίηση κοινωνικών αφαιρέσεων.

Την κρατική εξουσία δεν την κατέλαβε το ρωσικό προλεταριάτο αλλά το μπολσεβίκικο κόμμα, που δεν έχει καταστρέψει καθόλου το προλεταριάτο και που, αντίθετα, έχει δημιουργήσει έναν κρατικό καπιταλισμό, μια καινούρια αστική τάξη, μια σειρά συμφέροντα δεμένα με το μπολσεβίκικο κράτος, τα οποία για να διατηρηθούν πρέπει να διατηρήσουν αυτό το κράτος.

Η εξολόθρευση του κράτους βρίσκεται πολύ πιο μακριά από κάθε άλλη φορά στη Ρωσία, όπου ο κρατικός παρεμβατισμός είναι μεγαλύτερος και κατα-

πιεστικότερος κι όπου οι τάξεις δεν εξαφανίζονται.

Το λενινιστικό πρόγραμμα του 1917 περιλάμβανε τα ακόλουθα σημεία: διάλυση της αστυνομίας και του μόνιμου στρατού, κατάργηση της υπαλληλικής γραφειοκρατίας, εκλογές για όλες τις δημόσιες θέσεις και όλα τα δημόσια λειτουργήματα, ανακλησιμότητα όλων των λειτουργών, εξίσωση του μισθού των γραφειοκρατών με το μισθό των εργατών, κατά το δυνατόν μεγαλύτερη δημοκρατία, ειρηνικός ανταγωνισμός των κομμάτων μέσα στα σοβιέτ, κατάργηση της θανατικής ποινής. Ούτε ένα απ' αυτά δεν έγινε.

Στην ΕΣΣΔ έχουμε μια κυβέρνηση, μια δικτατορική ολιγαρχία. Η Κεντρική Επιτροπή (19 μέλη) εξουσιάζει το Ρωσικό Κομμουνιστικό Κόμμα, κι αυτό με τη σειρά του εξουσιάζει την ΕΣΣΔ.

Όλοι όσοι δεν είναι «πιστοί υπήκοοι» κατηγορούνται πως είναι αντεπαναστάτες. Η μπολσεβίκικη επανάσταση έχει γεννήσει μια κυβέρνηση που σαν τον Κρόνο τρώει τα παιδιά της: εκτοπίζει τον Ριαζάνοφ, τον ιδρυτή του Ινστιτούτου Μαρξ-Ένγκελς, τον καιρό που ετοιμάζει την πλήρη, από το χειρόγραφο έκδοση του **Κεφαλαίου**· καταδικάζει σε θάνατο τον Ζινόβιεφ, πρόεδρο της Κομμουνιστικής Διεθνούς, τον Κάμενεφ και πολλούς άλλους από τους καλύτερους προπαγανδιστές του λενινισμού· διαγράφει από το κόμμα, έπειτα εκτοπίζει και τέλος απελαύνει από την ΕΣΣΔ έναν «ηγέτη» όπως ο Τρότσκι· μια τέτοια κυβέρνηση επιτίθεται άγρια εναντίον του 80% των υποστηρικτών του λενινισμού.

Στα 1920 ο Λένιν εκτιμούσε την αυτοκριτική μέσα στα πλαίσια του κομμουνιστικού κόμματος και μιλούσε για «σφάλματα» που αναγνώριζε το «κόμμα»· δεν έδινε, όμως, το δικαίωμα στους πολίτες να καταγγέλουν αυτά τα σφάλματα, ή τις πράξεις που εκείνος θεωρούσε σφάλματα που έκανε το κόμμα στη διακυβέρνηση. Όταν δικτάτορας ήταν ο Λένιν, όποιος προκαλούσε αναταραχή καταγγέλλοντας τα ίδια σφάλ-

ματα που αναγνώριζε στη συνέχεια κι ο Λένιν, κινδύνευε να εξοστρακιστεί, να φυλακιστεί ή να θανατωθεί - και, πολλές φορές, πράγματι το πάθαινε. Ο μπολσεβίκικος σοβιετισμός ήταν μια φρικτή φάρσα ακόμη και για τον Λένιν που καυχιόταν για τη θεϊκή εξουσία της Κεντρικής Επιτροπής του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος πάνω σ' ολόκληρη τη Ρωσία, κι έλεγε: «Για κανένα σημαντικό ζήτημα πολιτικής πειθαρχίας ή σχετικό με την οργάνωση, δεν αποφασίζει κάποιο κρατικό όργανο στη Δημοκρατία μας, χωρίς προηγούμενη διαταγή από την Κεντρική Επιτροπή του κόμματος».

Όποιος λέει «προλεταριακό κράτος», εννοεί «κρατικός καπιταλισμός»· όποιος λέει «δικτατορία του προλεταριάτου» εννοεί «δικτατορία του κομμουνιστικού κόμματος»· όποιος λέει «ισχυρή κυβέρνηση», εννοεί «τσαρική ολιγαρχία των πολιτικών».

Τους λενινιστές, τους τροτσκιστές, τους μπορντιγκιστές και τους κεντριστές, τους χωρίζουν διαφορετικές απόψεις μόνον ως προς την τακτική. Όλοι οι μπολσεβίκοι, σ' όποιο ρεύμα ή τάση κι αν ανήκουν, υποστηρίζουν την πολιτική δικτατορία και τον κρατικό σοσιαλισμό. Τους ενώνει όλους η φόρμουλα «δικτατορία του προλεταριάτου», μια διφορούμενη έκφραση που θυμίζει τον «κυρίαρχο λαό» των γιακωβίνων. Κάθε μορφή γιακωβινισμού, προκαλεί λοξοδρόμηση της κοινωνικής επανάστασης Κι όταν η κοινωνική επανάσταση λοξοδρομεί, πέφτει πάνω της «ο ίσκιος ενός Βοναπάρτη».

Θα είμασταν τυφλοί αν δεν βλέπαμε ότι ο βοναπαρτισμός του Στάλιν είναι απλώς ο φρικτός και ζωντανός ίσκιος της λενινιστικής δικτατορίας.

Τί μπορούμε να κάνουμε;

1. Το να πιστεύει κάποιος ότι, χάρη στην πολιτική

της μη ανάμιξης*(24)*, μπορεί να απομακρύνει τη δυνατότητα μιας διεθνούς ένοπλης σύγκρουσης, σημαίνει ν' αναβάλει τη λύση των προβλημάτων ενόσο εκείνα δυσκολεύουν. Κάτι τέτοιο θα επέτρεπε στην Ιταλία, τη Γερμανία και την Πορτογαλία να προετοιμαστούν καλύτερα για τον πόλεμο, και στους ισπανούς φασίστες να εφοδιαστούν καλύτερα σε όπλα και πολεμοφόδια.

Αν νικούσε ο φασισμός, η Γαλλία θα απειλούνταν από τα νότια, και η ισορροπία δυνάμεων στη Μεσόγειο θ' ανατρεπόταν μόνιμα προς όφελος της Ιταλίας και της Γερμανίας, οι οποίες θα έβγαιναν απ' αυτή την περιπέτεια ισχυρότερες κι επιθετικότερες. Η Ιταλία είναι σοβαρά μπλεγμένη στην Αιθιοπία, η δε Γερμανία βρίσκεται σε πολύ δεινή οικονομική κατάσταση: θέλουν «αμέσως» πόλεμο; Όχι. Θα έκαναν ίσως πόλεμο, αλλά δεν θα τον ήθελαν τώρα αμέσως. Αν τον ήθελαν, θα τον είχαν ήδη προκαλέσει στην Ισπανία. Πρέπει, λοιπόν, να υιοθετήσουμε μια δυναμική εξωτερική πολιτική, που στη βάση της θα βρίσκεται η Πορτογαλία η οποία ξέφυγε από την επιρροή της Μ. Βρετανίας. Η Γενεύη*(25)* είναι ανίσχυρη. Το μόνο, λοιπόν, που πρέπει να γίνει είναι να διακοπούν οι σχέσεις με την Πορτογαλία και να ληφθούν τα ακόλουθα μέτρα: άμεση απέλαση όλων των πορτογάλων διπλωματικών αντιπροσώπων· άμεσο και πλήρες κλείσιμο των συνόρων με την Πορτογαλία· δήμευση της περιουσίας των πορτογάλων καπιταλιστών που βρίσκονται στην Ισπανία.

Όσο για τη Γερμανία και την Ιταλία: άμεση απέλαση όλων των διπλωματικών τους αντιπροσώπων, απαγόρευση στα γερμανικά αεροπλάνα να πετούν πάνω από την ισπανική επικράτεια, απαγόρευση προσέγγισης σε ισπανικά λιμάνια όλων των πλοίων που έχουν γερμανική ή ιταλική σημαία, άρση του δικαιώματος να μην καταβάλουν φόρους για όλους τους γερμανούς και ιταλούς αστούς που βρίσκονται στην

Ισπανία.

Μια τέτοια εξωτερική πολιτική θα υποχρέωνε, αμέσως, τη Βρετανία και τη Γαλλία να πάρουν ξεκάθαρη θέση. Αν, πάλι προκαλούσε την ένοπλη επέμβαση της Ιταλίας και της Γερμανίας, θα την προκαλούσε τώρα, κι όχι τη στιγμή που θα επέλεγαν εκείνες οι δυνάμεις.

2. Η βάση των επιχειρήσεων του φασιστικού στρατού είναι το Μαρόκο. Πρέπει να εντείνουμε την προπαγάνδα μας υπέρ της αυτονομίας του Μαρόκου σ' ολόκληρη την πανισλαμική σφαίρα επιρροής. Πρέπει να επιβάλουμε στη Μαδρίτη να διακηρύξει απερίφραστα την απομάκρυνση από το Μαρόκο και την προστασία της αυτονομίας του. Η Γαλλία θ' ανησυχούσε από τον επαναστατικό αντίκτυπο που θα είχε αυτό στη Βόρειο Αφρική και στη Συρία· η Βρετανία θα έβλεπε να δυναμώνουν τα κινήματα ανεξαρτησίας στην Αίγυπτο και στους άραβες της Παλαιστίνης. Πρέπει να εκμεταλλευτούμε τις τέτοιες ανησυχίες, με μια πολιτική που θ' απειλούσε να προκαλέσει εξεγέρσεις σ' ολόκληρο τον αραβικό κόσμο.

Για μια τέτοια πολιτική χρειάζεται χρήμα, και χρειάζεται να σταλούν επειγόντως προπαγανδιστές κι οργανωτές σαν απεσταλμένοι σ' όλα τα κέντρα της αραβικής διασποράς, σ' όλες τις συνοριακές ζώνες του γαλλικού Μαρόκου. Σ' όλα τα μέτωπα, στην Αραγονία, στο Τσέντρε, στις Αστούριες και στην Ανδαλουσία, θα ήταν αρκετοί λίγοι μαροκινοί για να καλύψουν τις ανάγκες της προπαγάνδας (από το ραδιόφωνο, με προκηρύξεις, κλπ.).

3. Με δεδομένες τις ελλείψεις μας σε όπλα και πολεμοφόδια, πρέπει αμέσως ν' αυξήσουμε την παραγωγή απασχολώντας τους ξένους τεχνικούς, που η απασχόλησή τους είναι τώρα οργανωμένη πολύ άσχημα· πρέπει, ακόμη, να δημιουργήσουμε σύντομα όσο περισσότερες πολεμικές βιομηχανίες μπορούμε και να σταματήσουμε τη σπάταλη χρήση των πολεμοφοδίων,

εκδίδοντας αυστηρές διαταγές που θα φτάσουν παντού.

4. Πρέπει να πετύχουμε «ενότητα», τόσο στο γενικό όσο και στον ειδικό τομέα των στρατιωτικών επιχειρήσεων, που πρέπει να διεξάγονται σ' όλα τα μέτωπα κατόπιν συμφωνίας των τοπικών διοικήσεων μέσω ενός Γενικού Επιτελείου που θα το ελέγχει μια «Επιτροπή Εθνικής Άμυνας».

5. Πρέπει, ολοκληρωτικά κι ανελέητα, να ξεριζώσουμε τα φασιστικά υπολείμματα που μας υποχρεώνουν να κρατάμε ανοιχτό κι ένα μέτωπο μέσα στις ίδιες τις γραμμές μας, να κάνουμε συστηματικές έρευνες, μαζικές συλλήψεις ανθρώπων που δεν ανήκουν σε μονάδες παρόλο που βρίσκονται στην κατάλληλη ηλικία κι είναι ικανοί για στρατιωτική υπηρεσία, να επιβάλουμε αυστηρό έλεγχο στις εγγραφές καινούριων μελών στα εργατικά συνδικάτα, κλπ.

6. Πρέπει να πιέσουμε τη Μαδρίτη ν' ανασυγκροτήσει αμέσως όλες τις ισπανικές διπλωματικές υπηρεσίες, τις οποίες πρέπει να στελεχώσουν μέλη επιλεγμένα από την «Επιτροπή Εθνικής Άμυνας».*

Δικτατορία του προλεταριάτου και κρατικός σοσιαλισμός

Η δικτατορία του προλεταριάτου είναι μια σύλληψη του Μαρξ. Σύμφωνα με τον Λένιν, «μαρξιστής είναι μόνον εκείνος που, αφού αναγνωρίσει την πάλη των τάξεων, αναγνωρίζει και τη δικτατορία του προλεταριάτου». Ο Λένιν είχε δίκιο: η δικτατορία του προλεταριάτου είναι, πράγματι, για τον Μαρξ, η κατάληψη του κρατικού μηχανισμού από το προλεταριάτο το οποίο, οργανωμένο σαν πολιτικά άρχουσα τάξη, φτάνει, διαμέσου του κρατικού σοσιαλισμού στην κατάργηση

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 3, 24 του Οκτώβρη 1936).

όλων των τάξεων.

Στην **Κριτική του Προγράμματος της Γκότα,** που έγραψε ο Μαρξ στα 1875, διαβάζουμε:

«Ανάμεσα στην καπιταλιστική και στην κομμουνιστική κοινωνία παρεμβάλλεται η περίοδος του επαναστατικού μετασχηματισμού της πρώτης στην δεύτερη. Σ' αυτήν, αντιστοιχεί και μια πολιτικά μεταβατική περίοδος, κατά την οποία το κράτος δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο από την **επαναστατική δικτατορία του προλεταριάτου».**

Ήδη, στο **Κομμουνιστικό Μανιφέστο,** έγραφε:

«Το πρώτο βήμα στο δρόμο για την εργατική επανάσταση είναι η άνοδος του προλεταριάτου στη θέση της άρχουσας τάξης... Το προλεταριάτο θα επωφεληθεί από την πολιτική του κυριαρχία, αποσπώντας σιγά σιγά από την αστική τάξη όλο το κεφάλαιο, συγκεντρώνοντας όλα τα μέσα παραγωγής στα χέρια του κράτους, **δηλαδή στα χέρια του προλεταριάτου που έχει οργανωθεί σαν άρχουσα τάξη».**

Ο Λένιν, στο **Κράτος και επανάσταση,** επιβεβαιώνει μόνο τα λεγόμενα του Μαρξ:

«Το προλεταριάτο χρειάζεται το κράτος μόνο για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Αυτό που μας διαφοροποιεί από τους αναρχικούς δεν είναι ο τελικός στόχος, δηλαδή η κατάργηση του κράτους, αλλά το ότι εμείς βεβαιώνουμε πως για να πετύχουμε αυτό το στόχο, είναι απαραίτητο να μεταχειριστούμε προσωρινά εναντίον των εκμεταλλευτών τα όργανα, τα μέσα και τις μεθόδους της πολιτικής εξουσίας, με τον ίδιο τρόπο, αφού είναι απαραίτητο, με σκοπό να εξαλείψουμε τις τάξεις, να επιβάλουμε την προσωρινή δικτατορία της καταπιεσμένης τάξης.

Το κράτος θα εξαφανιστεί στο μέτρο που δεν θα υπάρχουν πια καπιταλιστές, δεν θα υπάρχουν πια τάξεις και δεν θα είναι πια αναγκαίο να καταπιέζεται καμιά «επιμέρους τάξη». Το κράτος, όμως, δεν θα είναι για τα καλά νεκρό όσο θα εξακολουθούν να επιβιώ-

νουν τα «αστικά δικαιώματα» που καθαγιάζουν την εκ των πραγμάτων ανισότητα. Για να πεθάνει για τα καλά το κράτος είναι αναγκαίο να έρθει ο ολοκληρωμένος κομμουνισμός».

Το προλεταριακό κράτος το σκέφτονται σαν μια προσωρινή πολιτική δομή που προορισμό έχει την καταστροφή των τάξεων. Στη βάση αυτής της αντίληψης, βρίσκονται η σταδιακή απαλλοτρίωση κι η ιδέα του κρατικού καπιταλισμού. Το οικονομικό πρόγραμμα του Λένιν στις παραμονές της Οκτωβριανής Επανάστασης, τελειώνει με τη φράση: «Σοσιαλισμός δεν είναι τίποτε περισσότερο από ένα κρατικό σοσιαλιστικό μονοπώλιο».

Σύμφωνα με τον Λένιν:

«Η διάκριση ανάμεσα στους μαρξιστές και τους αναρχικούς, συνίσταται στα εξής: 1) Οι μαρξιστές, μολονότι προτείνουν την πλήρη καταστροφή του κράτους πιστεύουν ότι αυτήν μπορούν να την πετύχουν μόνο μετά την καταστροφή όλων των τάξεων από τη σοσιαλιστική επανάσταση **και σαν αποτέλεσμα του θριάμβου του σοσιαλισμού**, που θα ολοκληρωθεί με την καταστροφή του κράτους· οι αναρχικοί θέλουν την πλήρη εξάλειψη του κράτους εν μια νυκτί, χωρίς να καταλαβαίνουν τις συνθήκες που κάνουν εφικτή αυτή την εξάλειψη 2) Οι μαρξιστές διακηρύσσουν ότι είναι αναγκαίο να εξασφαλίσει το προλεταριάτο την πολιτική εξουσία, να καταστρέψει ολωσδιόλου τον παλιό κρατικό μηχανισμό και να τον αντικαταστήσει μ' έναν καινούριο μηχανισμό που θ' αποτελείται από μια οργάνωση τον ένοπλων εργατών σύμφωνα με τα πρότυπα της Κομούνας· οι αναρχικοί, απαιτώντας την καταστροφή του κρατικού μηχανισμού, δεν ξέρουν στην πραγματικότητα ούτε «με τι θα τον αντικαταστήσει» το προλεταριάτο ούτε «πώς θα χρησιμοποιήσει» την επαναστατική του εξουσία· φτάνουν μέχρι σημείου να καταδικάζουν κάθε χρήση της πολιτικής εξουσίας από το επαναστατικό προλεταριά-

το και ν' απορρίπτουν την επαναστατική δικτατορία του προλεταριάτου. 3) Οι μαρξιστές θέλουν να προετοιμάσουν το προλεταριάτο για την επανάσταση χρησιμοποιώντας το σύγχρονο κράτος· οι αναρχικοί απορρίπτουν αυτή τη μέθοδο».

Ο Λένιν παραποίησε τα πράγματα. Οι μαρξιστές «δεν έχουν στο νου τους την πλήρη καταστροφή του κράτους», αλλά προσβλέπουν στη φυσική εξαφάνιση του κράτους σαν μια συνέπεια της καταστροφής των τάξεων μέσα από τη «δικτατορία του προλεταριάτου», δηλαδή από τον κρατικό σοσιαλισμό· αντίθετα, οι αναρχικοί θέλουν την καταστροφή των τάξεων μέσα από μια κοινωνική επανάσταση που εξαλείφει, μαζί με τις τάξεις, και το κράτος. Επιπλέον, οι μαρξιστές δεν προτείνουν την ένοπλη κατάκτηση της Κομούνας από το σύνολο του προλεταριάτου, αλλά προτείνουν την κατάκτηση του κρατικού μηχανισμού από το κόμμα που φαντάζεται ότι αντιπροσωπεύει το προλεταριάτο. Οι αναρχικοί δέχονται να χρησιμοποιήσει το προλεταριάτο, άμεσα, την εξουσία του, δέχονται όμως ότι τα όργανα αυτής της εξουσίας είναι τα συστήματα της κομμουνιστικής διοίκησης στο σύνολό τους -συνεταιριστικοί οργανισμοί, κοινοτικοί θεσμοί, περιφερειακοί και κεντρικοί- που συγκροτούνται ελεύθερα, έξω από το πολιτικό μονοπώλιο των κομμάτων και εναντίον τους, και προσπαθούν να περιορίσουν στο ελάχιστο τη διοικητική συγκέντρωση. Ο Λένιν, για τις ανάγκες της πολεμικής, απλοποίησε αυθαίρετα τα πράγματα που διαφοροποιούν τους μαρξιστές από μας.

Η φράση του Λένιν, «Οι μαρξιστές θέλουν να προετοιμάσουν το προλεταριάτο για την επανάσταση χρησιμοποιώντας το σύγχρονο κράτος», είναι η βάση του λενινιστικού γιακωβινισμού, όπως είναι κι η βάση του κοινοβουλευτισμού και του σοσιαλρεφορμιστικού υπουργισμού*(26)*.

Στα Διεθνή Σοσιαλιστικά Συνέδρια του Λονδίνου (1896) και του Παρισιού (1900), καθιερώθηκε ότι στη

Σοσιαλιστική Διεθνή θα μπορούσαν να μετέχουν μόνο κόμματα κι εργατικές οργανώσεις που θ' αναγνώριζαν την αρχή «της σοσιαλιστικής κατάκτησης των δημόσιων εξουσιών από το τμήμα του προλεταριάτου που οργανώνεται σ' ένα κόμμα σαν τάξη». Η διάσταση έγινε πάνω σ' αυτό το σημείο· στην πραγματικότητα, όμως, η αποπομπή των αναρχικών από τη Διεθνή ήταν μόνον ο θρίαμβος του υπουργισμού, του οπορτουνισμού και του «κοινοβουλευτικού κρετινισμού».

Οι αντικοινοβουλευτικοί συνδικαλιστές και αρκετές κομμουνιστικές φράξιες που επικαλούνται το μαρξισμό, απέρριψαν **την κατάκτηση των δημόσιων αρχών** από τους σοσιαλιστές -είτε πριν από την επανάσταση, είτε στη διάρκειά της.

Όποιος κοιτάξει την ιστορία του σοσιαλισμού έπειτα από την αποπομπή των αναρχικών, θα μπορέσει να δει μόνος του τη βαθμιαία υποβάθμιση του μαρξισμού σαν πολιτικής φιλοσοφίας μέσα από τις ερμηνείες και την πρακτική των σοσιαλδημοκρατών.

Ο λενινισμός είναι, αναμφίβολα, μια επιστροφή στο επαναστατικό πνεύμα του μαρξισμού, συνάμα όμως είναι και μια επιστροφή στις ψευδαισθήσεις και στις αφαιρέσεις της μαρξιστικής μεταφυσικής.*

Προσοχή, επικίνδυνη στροφή!

1. Δεν θα πω σαν μερικούς: δεν μπορώ να σωπάσω! Όχι, απλώς θέλω να μιλήσω. Είναι χρέος μου να το κάνω, κι έχω το δικαίωμα να το κάνω στο όνομα της αυτοκριτικής που είναι η ουσία κάθε κόμματος ή κινήματος που ενδιαφέρεται να διατηρήσει τη φυσιογνωμία του και να εκπληρώσει την ιστορική του αποστολή. Πιστεύοντας ότι η ισπανική επανάσταση φτάνει γοργά σε μια επικίνδυνη στροφή, άδραξα την

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 4, 5 του Νοέμβρη 1936)

πένα μου -όπως θ' άδραχνα ένα τουφέκι ή ένα περίστροφο. Με την ίδιαν αποφασιστικότητα μα και με την ίδιαν αγριότητα. Δεχτείτε, λοιπόν, ένα ύφος που ταιριάζει με την ατμόσφαιρα του πολέμου, μέσα στην οποία ζω: το ύφος του κροταλίσματος του πολυβόλου.

2. Η στρατιωτική κατάσταση δεν έχει βελτιωθεί. Να ποιοι είναι οι κύριοι λόγοι γι' αυτό: έλλειψη ή σπανιότητα όπλων και πολεμοφοδίων, απουσία ενιαίας διοίκησης, γενική ανεπάρκεια των ηγετών, η ενδοτική στάση της κεντρικής κυβέρνησης, ο δυισμός κι ο ανταγωνισμός μεταξύ Μαδρίτης και Βαρκελόνης. Φαίνεται καθαρά ότι πρέπει να μετατρέψουμε τον πόλεμο θέσεων σε πόλεμο κινήσεων, καταφέροντας αποφασιστικά πλήγματα σύμφωνα μ' ένα περιεκτικό και στέρεο γενικό σχέδιο. Από δω και μπρος, ο χρόνος είναι εναντίον μας. Πρέπει να επιταχύνουμε αποφασιστικά τη διαδικασία του πολέμου, για να περάσουμε από το στάδιο του πολέμου στο πληρέστερο και βαθύτερο στάδιο της κοινωνικής επανάστασης.

3. Πρέπει να θέσουμε υπό τον έλεγχό μας τον πόλεμο, όχι όμως περιορίζοντας το πρόβλημα στους στενά στρατιωτικούς όρους της νίκης. Πρέπει, πάνω απ' όλα, να πάρουμε υπόψη μας τους «κοινωνικοπολιτικούς» όρους της νίκης.

Αφού ο Εμφύλιος Πόλεμος της Ισπανίας είναι διεθνής σύγκρουση, πρέπει να θέσουμε το πρόβλημα της επαναστατικής πολεμικής δραστηριότητας σε διεθνή εδάφη, δηλαδή στα αδύνατα σημεία του φασισμού: πρέπει να χτυπήσουμε τον ισπανικό φασισμό στο Μαρόκο και στήν Πορτογαλία. Μέχρι τώρα, η έμμονη ενασχόληση με τα πολεμοφόδια δεν μας επέτρεψε να επεξεργαστούμε ένα σχέδιο δράσης που, αν εκτελούνταν με ακριβή κι επιδέξιο τρόπο, θα μπορούσε να συντρίψει το φασιστικό πραξικόπημα. Οι αναρχικοί που αναλαμβάνουν τους ρόλους των στρατηγών, θα έπρεπε να θυμηθούν τις εμπειρίες που είχαν σαν επαναστάτες.

4. Όταν η CNT στη Μαδρίτη διακηρύσσει ότι «η κυβέρνηση της Μαδρίτης δεν ξέρει να κουμαντάρει τον πόλεμο», αυτό θέτει αναπόφευκτα το πρόβλημα όχι μόνο της παρέμβασης της CNT στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου, μα και των συνθηκών και των μορφών μιας τέτοιας παρέμβασης. Δεν πρόκειται για τίποτε υπεράνθρωπες μεταρρυθμίσεις, αλλά απλώς για μια πλατιά, βαθιά και γοργή μεταρρύθμιση των ομάδων ελέγχου, και των οργάνων και των μέσων σύνδεσης ανάμεσα στις διάφορες φάλαγγες. Η στρατιωτικοποίηση των πολιτοφυλακών δεν είναι λύση τεχνικής μόνο φύσης, κι είναι πολιτικό σφάλμα που την δεχτήκαμε ήπια, χωρίς να ξεσκεπάσουμε τους σκοπούς της, χωρίς να διευκρινίσουμε τα σκοτεινά της σημεία και χωρίς να έχουμε εξετάσει τις κύριες γραμμές της. Το «πνεύμα της φάλαγγας» κι η σύγχυση ανάμεσα στην εξουσία του πολιτικού ελέγχου και στην εξουσία της στρατιωτικής διοίκησης, μπορούν εν μέρει να δικαιολογήσουν τη διαταγή του Στρατηγείου της Καταλονίας· μια τέτοια διαταγή, όμως, δεν βοηθά καθόλου στη λύση των ζωτικών προβλημάτων της στρατιωτικής νίκης της επανάστασης.

5. Δεν είναι δυνατόν να βρούμε μια λύση στο πρόβλημα των αναγκών του πολέμου, παρά μόνον αφού πρώτα λύσουμε το πρόβλημα της ισπανικής πολιτικής.

Ο σύμβουλος οικονομικών της Καταλονίας Φαμπρέγκας δήλωσε: «Στείλαμε στη Μαδρίτη μια επιτροπή για να ζητήσει από την κυβέρνηση μια πίστωση 300 εκατομ. πεσετών για αγορά πολεμοφοδίων και 150 εκατομ. φράγκων για την αγορά πρώτων υλών. Προσφέραμε για εγγύηση 1.000 εκατομ. πεσέτες σε κυβερνητικά αποθέματα που βρίσκονται στις τράπεζές μας κι είναι κατατεθειμένα στην Τράπεζα της Ισπανίας. Μας τα αρνήθηκαν όλα» (**Σολιδαριδάδ ομπρέρα,** 29 του Σεπτέμβρη).

Η Μαδρίτη δεν αρκείται να βασιλεύει, θέλει και να

κυβερνά ουσιαστικά. Η ισπανική κυβέρνηση στο σύνολό της είναι εξίσου εχθρική απέναντι στην κοινωνική επανάσταση όσο κι απέναντι στο μοναρχισμό και στον εκκλησιαστικό φασισμό. Η Μαδρίτη επιθυμεί την «επιστροφή στη νομιμότητα», και τίποτε άλλο. Το να εξοπλίζει την Καταλονία, να ενισχύει οικονομικά την Καταλονία, σημαίνει για τη Μαδρίτη να εξοπλίζει τις φάλαγγες που κρατάνε την επανάσταση στις κάνες των τουφεκιών τους και να στηρίζει την καινούρια εξισωτική οικονομική τάξη πραγμάτων.

Πρέπει, επομένως, όταν απευθυνόμαστε στη Μαδρίτη, **να την βάζουμε απέναντι στο δίλημμα: ήττα στον πόλεμο, ή επανάσταση και νίκη.**

6. Με δεδομένα ότι -είναι φανερό πως η κυβέρνηση της Μαδρίτης αναπτύσσει μια «πολιτική πολέμου» ικανή να εξασφαλίσει την πολιτική της ηγεμονία και να εμποδίσει την ανάπτυξη της κοινωνικής επανάστασης· -το Κομμουνιστικό Κόμμα (ακολουθώντας τις οδηγίες της Μόσχας) τείνει να γίνει η Λεγεώνα των Ξένων της Δημοκρατίας· -ο ισπανικός φιλελευθερισμός κι η ισπανική σοσιαλδημοκρατία (τουλάχιστον, η ηγετική της ομάδα) είναι επαναστατικά... τύπου Καμπαλέρο*(27)*· είναι αναγκαίο ο τύπος μας (χωρίς ποτέ ν' απειλεί με πόλεμο ή με «πορεία προς τη Μαδρίτη», χωρίς ν' ασκεί πολεμική κατά των κομμουνιστών και των σοσιαλιστών, χωρίς ποτέ να βάζει σε κίνδυνο τη συμμαχία ανάμεσα στη CNT και την UGT)*(28)* να γιατρευτεί, τουλάχιστον, από τη μέθη του ατυχούς πνεύματος της «ιερής ένωσης» που περιόρισε τελικά την πολιτική κριτική τόσο, ώστε να μη μπορεί καν να γίνει ορατή. Η **Σολιδαριδάδ ομπρέρα,** εξυμνώντας τη μπολσεβίκικη κυβέρνηση της ΕΣΣΔ, έστω και με εισαγωγικά, έχει φτάσει στο αποκορύφωμα της πολιτικής απλοϊκότητας.

7. Την κάθαρση του εσωτερικού μετώπου την περιορίζει η «κανονικοποίηση» της πάλης κατά του φασισμού (το ότι, δηλαδή, η πάλη γίνεται μόνον απ'

την αστυνομία και τη δικαστική εξουσία). Το γεγονός ότι ορισμένα στοιχεία της CNT και της FAI έχουν διεισδύσει στις οργανώσεις της αστυνομίας, δεν αντισταθμίζει επαρκώς το ότι έχουν χάσει την αυτονομία τους που τους εξασφάλιζε μια ταχύτητα και μια διακριτικότητα στα καθήκοντα και στις αποστολές τους. Πρέπει να προσθέσουμε σ' αυτό ότι εξακολουθούν να γίνονται και να έχουν ολέθρια αποτελέσματα ορισμένοι παράλογοι διακανονισμοί κι ορισμένες γραφειοκρατικές ενέργειες που θα έπρεπε να τα είχαν εξαλείψει οι αντιπρόσωποι της CNT και της FAI.

8. Το έργο της επιλογής στρατιωτικού, υγειονομικού και διοικητικού προσωπικού δεν γίνεται όπως πρέπει. Αυτή η επιλογή θα μπορούσε να γίνει αν βασιζόταν στη δυνατότητα άμεσης αντικατάστασης των ανίκανων κι ανασφαλών στοιχείων με ξένους, πιστούς στους στόχους της ισπανικής επανάστασης, ή τουλάχιστον με δοκιμασμένους αντιφασίστες. Αυτό δεν έχει δοκιμαστεί.

Παρόμοια, η CNT δεν χρησιμοποιεί επαρκώς τους ειδικούς που θα μπορούσαν σήμερα ν' αντικαταστήσουν ανίκανους και ύποπτους ειδικούς και αύριο ν' αποτελέσουν τα καθοδηγητικά στελέχη του ελευθεριακού κομμουνισμού.

9. Πριν από λίγο καιρό, η CNT κι η FAI υιοθέτησαν, αναφορικά με την «κανονικοποίηση» της ισπανικής επανάστασης, μια στάση αυτοεγκατάλειψης. Δεν θ' ασχοληθώ μ' αυτό το φαινόμενο, που το έχει καταγγείλει με μεγάλο θάρρος κι οξυδέρκεια η **Λ' ισπανί αντιφασιστ.** Θα πω δυο λόγια μόνο: η κατάργηση της Κεντρικής Επιτροπής των πολιτοφυλακών καθώς και της εξουσίας των επιτροπών των εργατών και των στρατιωτών, αποτελεί πλήγμα κατά του ελέγχου των πολιτοφυλακών από τα συνδικάτα. Είναι, νομίζω, ενδεικτικό το ότι η εφημερίδα **Λε Ταν** αφήνει ένα στεναγμό ανακούφισης, διαπιστώνοντας πως «η κοινωνική επανάσταση στην Καταλονία γίνεται ολοένα

και περισσότερο νομότυπη».

10. Το Συμβούλιο Οικονομίας δεν είναι ουσιαστικά τίποτε άλλο από το «Οικονομικό Συμβούλιο» που θέσπισε η γαλλική κυβέρνηση. Αυτό δεν μου φαίνεται ν' αντισταθμίζει επαρκώς τον υπουργισμό της CNT και της FAI, ακόμη και ως προς τις πρακτικές του εφαρμογές. Είναι, επιπλέον, απαραίτητο ν' αποδοκιμάσουμε το προχώρημα της μπολσεβικοποίησης στις τάξεις της CNT, που χαρακτηρίζεται από τον διαρκή έλεγχο στα έργα των αντιπροσώπων της οργάνωσης που βρίσκονται στις κυβερνητικές επιτροπές από τη CNT και τη FAI, που σκοπό θα έχουν τη διευκόλυνση, μα κι όποτε είναι απαραίτητο την επανόρθωση, των έργων των αντιπροσώπων μας που βρίσκονται στα Συμβούλια Πολέμου και Οικονομίας.

Αυτό θα ήταν απαραίτητο και προκειμένου να συντονίζεται η προσωπική δουλειά αυτών των αντιπροσώπων με τις ανάγκες και τις δυνατότητες των πρωτοβουλιών της CNT και της FAI.

11. Προσπάθησα να συμφιλιώσω «τρέχουσες» θεωρήσεις, σύμφυτες με τις αναγκαιότητες της ιστορικής στιγμής, με την «πορεία» που μου φαίνεται πως δεν παρεκκλίνει απ' αυτές τις αναγκαιότητες. Δεν προτείνω καμία «σωστή κατεύθυνση» σε καπετάνιους που πλέουν ανάμεσα σε ξέρες και ισχυρά ρεύματα. Η πολιτική έχει τις δικές της αναγκαιότητες, και η κατάσταση επιβάλλει στους ισπανούς αναρχικούς, σαν αναγκαιότητα, μια «πολιτική». Πρέπει, όμως, να αρθούμε στο ύψος του ιστορικού ρόλου που χρειάστηκε ν' αναλάβουμε. Πρέπει ακόμη, να πιστέψουμε και ότι δεν υπάρχουν βαθιά ρήγματα της συνέχειας στις κατευθύνσεις της τρέχουσας πορείας.

Το πρόβλημα είναι να συμφιλιώσουμε τις «αναγκαιότητες» του πολέμου με τη «θέληση» για επανάσταση και τα «οράματα» του αναρχισμού. Και πρέπει να το λύσουμε. Απ' αυτό εξαρτάται η στρατιωτική νίκη πάνω στο φασισμό, η δημιουργία μιας καινούριας

οικονομίας, η κοινωνική απελευθέρωση της Ισπανίας και η αξιολόγηση των πεποιθήσεων και των πράξεων των αναρχικών. Τρία μεγάλα πράγματα που αξίζουν κάθε θυσία και που επιβάλλουν στον καθένα μας το καθήκον να βρει το κουράγιο να διακηρύσσει ξεκάθαρα τις απόψεις του.*

Μαδρίτη, υπέροχη πόλη!

Ο Πιλάτος έχει εξίσου κακή φήμη με τον Ιούδα. Ποιός είναι σήμερα ο Πιλάτος; Δεν είναι ούτε οι αλεπούδες της Γενεύης, ούτε οι στρουθοκάμηλοι του σοσιαλδημοκρατικού υπουργισμού. Πιλάτος είσαι εσύ, ευρωπαϊκό προλεταριάτο!

Μπορείς εσύ, τρυφερή προλετάρισσα μάνα, να κουκουλώνεις το παιδί σου στο κρεβατάκι του, χωρίς να βλέπεις τα σφαγμένα παιδιά, τα εγκαταλειμμένα στους δρόμους σαν ψοφίμια; Μπορείς να παίζεις τρυφερά με το παιδί σου, χωρίς να σκέφτεσαι τα παιδιά που κείτονται σακατεμένα στα νοσοκομεία, με το κορμί τους να πονά και τον φόβο να τα κατέχει;

Κι όμως, διαβάζεις τις αριστερές σου εφημερίδες και ξέρεις ότι υπάρχει μια μεγάλη πόλη που πνίγεται στο αίμα, που σκίζεται και καίγεται από τις εκρήξεις των βομβών· λένε ότι τα παιδιά τα αιφνιδίασε ο θάνατος ενώ τραγουδούσαν ανέμελα, ότι οι μανάδες τους γυρίζουν αλαφιασμένες γυρεύοντας τα σπλάχνα τους και κουβαλάνε τα ματωμένα κορμάκια τους ψάχνοντας μάταια ή κατόπιν εορτής βοήθεια. Τα έγγραφα και τα γράμματα από τη Μαδρίτη αναδίδουν τη δυσωδία του θανάτου. Ο ουρανός πάνω από τη Μαδρίτη είναι κόκκινος από φλόγες, που θα μπορούσαν να πυρπολήσουν ολόκληρο τον κόσμο. Κι όμως, όλα γκρεμίζονται, όλα καίγονται, ένας ολόκληρος

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 4, 5 του Νοέμβρη 1936).

πληθυσμός πεθαίνει -κι αυτό δεν αγγίζει τις μάζες.

Το ψυχορράγημα της Μαδρίτης έχει όλη τη φρίκη ενός βιασμού που γίνεται μέρα μεσημέρι στην αγορά.

Ο θάνατος μπορεί να εξακολουθήσει να χτυπά, ξαφνικά σαν καλοκαιριάτικο χαλάζι κι αναπόδραστα σαν αστροπελέκι. Οι Τέσσερις Ιππότες της Αποκαλύψεως κράτησαν για τον εαυτό τους την ηρεμία των ουρανών και το ηθικό κενό της εποχής. Ας τους αφήσουμε να την ταρακουνήσουν, να την κομματιάσουν, να την κάψουν αργά αργά, αυτή τη μαρτυρική πόλη· εκατομμύρια προλετάριοι δεν νοιάζονται καθόλου γι' αυτά. Αντιστέκεται η Μαδρίτη; Πολλοί αναρωτιόνται πόσο θα μπορέσει να βαστάξει. Πρόκειται για μια ευρωπαϊκή ταυρομαχία. Είναι ντροπή για τους λαούς, κι όχι μόνο για τις κυβερνήσεις και τις άρχουσες τάξεις. Στην εγκληματική φασιστική πολιορκία προστίθεται και ο αποκλεισμός εξαιτίας της αδιαφορίας των αντιφασιστών. Οι συναντήσεις δεν θα σταματήσουν το πέταγμα των αεροπλάνων στους ουρανούς της Μαδρίτης, απ' όπου σκορπάνε θάνατο και καταστροφή. Ο κρύος ιδρώτας που τρέχει στα μέτωπα των μανάδων, τα γουρλωμένα από το φόβο μάτια των παιδιών, τα κορμιά που τα 'χουν σακατέψει και τραντάξει οι συμφορές, δεν είναι τίποτε άλλο από μια εικόνα εκείνου που θα υποστείς κι εσύ, εσύ που υποστηρίζεις τη θέση της μη επέμβασης! Σήμερα, ο πόλεμος γίνεται στους ουρανούς της Μαδρίτης, αύριο θα γίνεται στους ουρανούς της Βαρκελόνης, μεθαύριο θα γίνεται στους ουρανούς του Παρισιού. Ο ευρωπαϊκός πόλεμος ξανάρχισε. Γίνεται, κι ας μην έχει κηρυχτεί ακόμη. Αυτοί που σφάζουν και καταστρέφουν τη Μαδρίτη, είναι τ' αεροπλάνα και οι αεροπόροι της Ιταλίας του Μουσολίνι και της Γερμανίας του Χίτλερ.

Μήπως η φρίκη δεν αγγίζει πια τις συνειδήσεις των ανθρώπων; Τότε, θα τις ξυπνήσουν οι βόμβες. Κι αυτό θα είναι η δικαιοσύνη της ιστορίας.

Η Μαδρίτη, η εύθυμη Βιέννη της Ιβηρικής, ξαναζεί

τους άθλους του Σαγκόντε. Έχει περάσει από τα βαλς των ερωτευμένων στην Ηρωική Συμφωνία. Επική μάρτυρας των ηρωικών πράξεων των μαζών και των πολιτοφυλακών, που πλάι τους ωχριούν οι ηρωικές πράξεις της Κομούνας του Παρισιού· απογοητεύει τις πολεμόχαρες ελπίδες των στρατηγών, θα ανατρέψει τους προσεκτικούς υπολογισμούς τους, θα διαψεύσει τους κομπασμούς τους. Αντιστέκεται, και θα εξακολουθήσει ν' αντιστέκεται. Αν η συμπόνια των μαζών είναι κουφή, αν η Ευρώπη είνα ανίκανη να οργιστεί, τότε η ζωτικότητα αυτής της πόλης θα στιγματίσει ολόκληρο τον κόσμο. Η Μαδρίτη δεν θα πέσει. Μπορεί να καταστραφεί πέρα ως πέρα, αλλά ζωντανή, δεν θα πέσει. Ο θάνατος, η έξοδος κι οι φλόγες θα την κάνουν να μοιάζει, στο τέλος, με την Πομπηία.

Αν τα φτερά που ξεδιπλώνονται από πάνω της δεν είναι τα φτερά της νίκης, θα είναι τα φτερά της Νέμεσης. Οι φασίστες στρατηγοί έχουν εξασφαλίσει τη φήμη, μια φήμη όμως παρόμοια με τη φήμη του Τζένγκις Χαν. Θα είναι μια καινούρια Κομούνα, δεν θα 'ναι όμως μια τελευταία αναλαμπή· θα 'ναι το κορύφωμα μιας φωτιάς που θα βγάλει από τις φωλιές τους όλους τους «θεατές», τουλάχιστον όσο δεν τους καίει πάνω στα ίδια τα κρεβάτια τους που μοιάζουν με το κρεβάτι του Μπλουμ*(29)*.

Η Μαδρίτη, όπου χιλιάδες άντρες πολεμούν με μια μανία που την θρέφει και την στηρίζει η παρουσία χιλιάδων γυναικών και παιδιών, στηλιτεύει τόσο τους δήμιους της, όσο και τις τυφλές και κουφές μάζες. Ανάβει για όλους ένα φως που θα επιτρέψει, για μιαν ακόμη φορά, ν' ανθίσει μέσα στον άνθρωπο η ελπίδα.

Η Μαδρίτη, η μαρτυρική πόλη, παίρνει επάξια τον τίτλο της υπέροχης πόλης.*

---

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 5, 2 του Δεκέμβρη 1936).

Ανάμεσα στον πόλεμο και στην επανάσταση

Πολλοί από μας έχουν φτάσει στο σημείο να επιθυμούν την ένοπλη επέμβαση των δυνάμεων που έχουν οικονομικά και στρατιωτικά συμφέροντα αντίθετα με τα συμφέροντα της Ιταλίας και της Γερμανίας.

Αν τα τελευταία δυο έθνη τα λογαριάσουμε μ' όλες τις δυνάμεις που έχουν στη διάθεσή τους, γίνεται φανερό ότι μόνον η κοινή επέμβαση Ρωσίας, Γαλλίας και Βρετανίας θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν στους ισπανούς αντιφασίστες τη νίκη στον πόλεμο. Είναι, όμως, εξίσου φανερό ότι πριν ακόμη μπορέσουν, με την ένοπλη επέμβασή τους, να συντρίψουν αυτές οι δυνάμεις τους φασίστες, εκείνοι θα έχουν αρκετό καιρό στη διάθεσή τους για να συντρίψουν τις επαναστατικές δυνάμεις.

Τα καπιταλιστικά κράτη της Γαλλίας και της Αγγλίας έχουν συμφέρον να εμποδίσουν τη νίκη των ισπανών φασιστών να φτάσει σ' ένα σημείο που να μπορούν να την εκμεταλλευτούν η Ιταλία κι η Γερμανία· δεν τους συμφέρει, όμως, ούτε ο θρίαμβος της ιβηρικής επανάστασης. Στην περίπτωση που η Ιταλία κι η Γερμανία θα επενέβαιναν στην Ισπανία με πρόθεση να χτυπήσουν τη Γαλλία (αιφνιδιαστική επίθεση στη δυτική Μεσόγειο), θα ήταν δυνατόν να επέμβουν αμέσως η Βρετανία κι η Ρωσία. Αν, όμως, δεν γίνει κάτι τέτοιο, ενδέχεται να συντριβεί η ισπανική επανάσταση πριν γίνει η επέμβαση.

Δεν μπορούμε να περιμένουμε τίποτε από τους παραλυτικούς της Γενεύης, όπως κάνουν ορισμένοι αφελείς και πολλοί υποκριτές. Η Μαδρίτη σακατεύεται από Φιάτ, Καπρόνι και Γιούνγκερ που τα κυβερνάνε ιταλοί και γερμανοί αεροπόροι· οι Βαλεαρίδες υφίστανται την τρομοκρατική δικτατορία ενός κοντοκουρεμένου ιταλού φασίστα, ενώ χιλιάδες γερμανοί κι ιταλοί μισθοφόροι αποβιβάζονται στην Ισπανία με τα όπλα και τα εφόδιά τους. Η ιταλογερμανική ένοπλη επέμβα-

ση δεν θα μπορούσε να είναι πιο οφθαλμοφανής, πιο ενεργητική και πιο εντυπωσιακή. Οι προσφυγές της ισπανικής κυβέρνησης στην Κοινωνία των Εθνών προσκρούουν σε μια σύναξη κουφών που είναι γελοία απασχολημένοι με το να περιπλέκουν τις διαδικαστικές στρεψοδικίες.

Δεν μπορούμε να περιμένουμε τίποτε περισσότερο από τη Γαλλία. Όπως ακριβώς ο Ήντεν*(30)* είχε αποθέσει στη ζυγαριά της διεθνούς δικαιοσύνης την ανεξαρτησία της Αιθιοπίας, από τη μια, και τον παγκόσμιο πόλεμο, από την άλλη μεριά, έτσι κι ο Μπλουμ έχει αποθέσει εκεί την ελευθερία του ισπανικού λαού και τον παγκόσμιο πόλεμο. «Πόλεμος: να ποια είναι τα λύτρα. Αρνούμαστε να τα πληρώσουμε!».

Κανένας δεν μισεί τον πόλεμο περισσότερο απ' όσο εμείς, πιστεύουμε όμως ότι έχει φτάσει η στιγμή που θ' αποδειχθεί η αλήθεια μιας φράσης που είπε κάποτε ο Λεόν Μπλουμ: «Πρέπει να δεχτούμε το ενδεχόμενο του πολέμου για να σώσουμε την ειρήνη».

Η πολιτική της μη επέμβασης δεν εμπόδισε τη Βολιβία να επιτεθεί στην Ουρουγουάη αμφισβητώντας τα δικαιώματά της στο Τσάκο, δεν εμπόδισε την Ιαπωνία να προσαρτήσει τη Μαντζουρία, δεν εμπόδισε την Ιταλία να καταλάβει άγρια την Αιθιοπία. Ο πασιφισμός βαδίζει σ' ένα δρόμο στρωμένο με καλές προθέσεις -μήπως όμως κι ο δρόμος προς την κόλαση δεν είναι στρωμένος με καλές προθέσεις;- αυτός ο δρόμος, όμως, οδηγεί στην άβυσσο.

Η ειρήνη της Γενεύης είναι φορτωμένη με σφαγές κι ερείπια. Η ειρήνη της Γενεύης: είναι αγώνας δρόμου των εξοπλισμών, είναι η συντριβή των στρατιωτικά πιο αδύναμων λαών, είναι ο ιταλός Ντούτσε κι ο γερμανός Φύρερ, ολοένα και πιο ισχυροί και που πάντα βοηθούν να δημιουργηθούν καινούρια φασιστικά κράτη.

Η Διεθνής Συνομοσπονδία των Συνδικάτων κι η Σοσιαλιστική Διεθνής εξακολουθούν να παίζουν, κι αυτές, τη φάρσα της μη επέμβασης που την υποστηρί-

ζουν οι κυβερνήσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας, ενώ τον ίδιο καιρό η φασιστική επέμβαση έχει φτάσει μέχρι την καρδιά της Ισπανίας. Η μάζα του εργαζόμενου λαού πρέπει να διαλέξει: είτε επέμβαση, είτε θρίαμβος του φασισμού. Κι όμως, δεν κινείται. Μάταια επαναλαμβάνει: «Η Ισπανία είναι ο στίβος μιας πάλης που, με τις συνέπειές της, ξεπερνά τα σύνορα αυτής της χώρας, αφού ο φασισμός παίζει στην Ισπανία το τελευταίο του χαρτί».

Δεν πρέπει να υπερεκτιμούμε τα ιμπεριαλιστικά σχέδια της ιταλογερμανικής επέμβασης και να τα βλέπουμε αποκλειστικά σε σχέση με τη μελλοντική τους εξάπλωση στη Μεσόγειο. Η Ισπανία είναι για τον Χίτλερ και τον Μουσολίνι μια άμεση κατάκτηση, ένα τρέχον πρόβλημα. Η συντριβή της ισπανικής επανάστασης ισοδυναμεί, για τον ιταλικό και το γερμανικό φασισμό, με την κατάκτηση της Ισπανίας. Νίκη του φασισμού στην Ισπανία, σημαίνει συντριβή της επανάστασης κι άνοιγμα του δρόμου για ιμπεριαλιστικές κατακτήσεις. Κι αυτό, με τη σειρά του, σημαίνει πόλεμο, την υποδούλωση του ευρωπαϊκού προλεταριάτου, έναν «καινούριο μεσαίωνα».

Το προλεταριάτο της Αγγλίας και της Γαλλίας δεν θα κάνει τίποτε για να βοηθήσει το προλεταριάτο της Ισπανίας. Ας μην τρέφουμε ψευδαισθήσεις, γιατί τότε θα φανούμε ανέντιμοι απέναντι στον ίδιο τον εαυτό μας.

Αυτό, λοιπόν, που κινδυνεύει, όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα του εμφύλιου πολέμου είναι η ισπανική επανάσταση.

Μια αιφνίδια ένοπλη επέμβαση από μέρους της Βρετανίας, της Ρωσίας και της Γαλλίας δεν είναι τώρα πιθανή· μια τέτοια επέμβαση, όμως, δεν θα ήταν απίθανη όταν η Ισπανία θα ήταν έτοιμη να καταρρεύσει. Θα ήταν, τότε, επέμβαση των λεόντων ενάντια στις ύαινες. Η επέμβαση αυτή, θα άρπαζε την Ισπανία από τα νύχια του ιταλογερμανικού ιμπεριαλισμού, θα έσβη-

νε, όμως, και τη φλόγα της ισπανικής επανάστασης.

Σήμερα, ήδη, η Ισπανία βρίσκεται ανάμεσα σε δυο πυρά: του Μπούργκος*(31)* και της Μόσχας.

Ας μη μας θαμπώνει η δύναμη του ισπανικού αναρχοσυνδικαλιστικού κινήματος. Τη μέρα που οι στρατιές της Γαλλίας, της Αγγλίας και της Ρωσίας θα επέμβουν, έπειτα από μια εξαντλητική σύγκρουση ανάμεσα στις επαναστατικές δυνάμεις και την ισπανοϊταλογερμανική συμμαχία, θα σταματήσει η κοινωνική επανάσταση και θ' ανοίξει ο δρόμος για την αστική αντεπανάσταση.

Μετά τη συντριβή του φασισμού, ενδέχεται η αναρχοσυνδικαλιστική CNT κι η FAI να εξακολουθήσουν τον αγώνα για να ολοκληρώσουν το κοινωνικό τους πρόγραμμα. Σ' αυτή την περίπτωση, όμως, θα έχουν απέναντί τους το μπλοκ των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών.

Αυτό μας το λέει η **Ποπιλέρ** (27 του Νοέμβρη).

Οι ρεπουμπλικάνοι, οι σοσιαλιστές ηγέτες κι οι κομμουνιστές έχουν ήδη συμφωνήσει σε μια «συνταγματική» πλατφόρμα. Η Εκτελεστική Επιτροπή του Ισπανικού ΚΚ διακήρυξε τελευταία ότι στην τωρινή σύγκρουση έχει την πρόθεση να υπερασπίσει τη δημοκρατία και να προστατεύσει την ατομική ιδιοκτησία. Αυτό μυρίζει λίγο Νόσκε*(32)*. Αν η Μαδρίτη δεν ήταν στις φλόγες, θα είμασταν υποχρεωμένοι να θυμηθούμε την Κροστάνδη. Η πολιτική της Μαδρίτης, όμως, είναι έτοιμη να θριαμβεύσει. Αρνήθηκε να δώσει όπλα ή χρήματα στην Καταλονία για να την ρίξει στα χέρια της ΕΣΣΔ, η οποία έδωσε τα όπλα και τους αξιωματικούς που προορίζονται να θέσουν υπό τον έλεγχό της τον αντιφασιστικό αγώνα και να εμποδίσουν την παράλληλη ανάπτυξη της κοινωνικής επανάστασης και του ένοπλου αγώνα ενάντια στο φασισμό.

Το δίλημμα «Μαδρίτη ή Φράνκο», έχει παραλύσει τον ισπανικό αναρχισμό. Σήμερα, η Βαρκελόνη βρίσκεται ανάμεσα στο Μπούργκος, τη Ρώμη, το Βερολίνο, τη

Μαδρίτη και τη Μόσχα. Πολιορκημένη.

Μαύρα σύννεφα μαζεύονται στον ορίζοντα κι οι ομίχλες δεν μας αφήνουν να δούμε.

Ας εξακολουθήσουμε τον αγώνα μας κι ας κρατήσουμε το δοιάκι μ' ατσαλένιο χέρι. Βρισκόμαστε στ' ανοιχτά, κι η τρικυμία λυσσομανά. Μπορούμε, όμως, ακόμη να κάνουμε θαύματα. Στριμωγμένη ανάμεσα στους Πρώσους και στις Βερσαλίες, η Κομμούνα άναψε μια φλόγα που φωτίζει ακόμη τον κόσμο.

Ανάμεσα στο Μπούργκος και στη Μαδρίτη βρίσκεται η Βαρκελόνη.

Ας το σκεφτούν αυτό οι θεούληδες της Μόσχας*

Το τρίτο στάδιο

Ο εμφύλιος πόλεμος της Ισπανίας έχει μπει στην τρίτη του φάση. Η πρώτη, ήταν η φάση του «φασιστικού στρατιωτικού πραξικοπήματος» που το συνέτριψαν οι επαναστατικές δυνάμεις, μ' επικεφαλής της CNT και της FAI, κι η αντίσταση των προλεταριακών μαζών της Βαρκελόνης. Η δεύτερη, είναι η φάση του «εμφυλίου πολέμου»· από τη μια μεριά, βρίσκεται ένα μέρος του στρατού και της αστυνομίας που το οδηγούν στασιαστές αξιωματικοί, και, από την άλλη, βρίσκονται οι πολιτοφυλακές των εργατών και των αγροτών που τις οδηγούν νομοταγείς αξιωματικοί και τις ελέγχουν τα διάφορα προχωρημένα ή προοδευτικά κόμματα. Είναι ένας εμφύλιος πόλεμος που μοιάζει με ανταρτοπόλεμο, που τα κοινωνικά του επιτεύγματα είναι επαναστατικού και κολλεκτιβιστικού χαρακτήρα, ιδιαίτερα στην Καταλονία, την Αραγονία και το Λεβάντε όπου επικρατούν η CNT κι η FAI. Βρισκόμαστε ακόμη σ' αυτή τη δεύτερη φάση, πάνω στην οποία έρχεται να πάρει τη θέση της μια τρίτη, «διεθνής», φάση, χάρη στην

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 6, 16 του Δεκεμβρη 1936)

ανοιχτή επέμβαση του ιταλογερμανικού φασισμού, από τη μια μεριά, και του ρωσικού μπολσεβικισμού, από την άλλη.

Απο δω και πέρα, η εξέλιξη της εσωτερικής κατάστασης θα εξαρτάται κυρίως από εξωτερικούς παράγοντες. Αυτοί οι παράγοντες είναι: οι χιτλερικοί κι οι αντιφασίστες γερμανοί κι αυστριακοί εξόριστοι, οι ιταλοί φασίστες και αντιφασίστες, οι μπολσεβίκοι ρώσοι κι οι Λευκοί ρώσοι, οι γάλλοι κομμουνιστές κι οι ιρλανδοί καθολικοί -που βρίσκονται αντιμέτωποι στο μέτωπο της Μαδρίτης. Οι σχέσεις μεταξύ των δυνάμεων μεταβάλλονται, τόσο στρατιωτικά όσο και πολιτικά. Ο εμφύλιος πόλεμος επιταχύνεται, εξαπλώνεται, γίνεται περισσότερο αποφασιστικός, ενώ η ρωσική παρέμβαση εξασφαλίζει την ηγεμονία των δυνάμεων των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών, εκεί που πριν υπερτερούσαν οι δυνάμεις των αναρχικών.

Το έχω πει και το επαναλαμβάνω: ο εμφύλιος πόλεμος μπορεί να κερδηθεί στο στρατιωτικό πεδίο, ο θρίαμβος όμως της πολιτικής και κοινωνικής επανάστασης απειλείται. Τα προβλήματα του μέλλοντος στην Ισπανία συνδέονται, επομένως, αναπόσπαστα με τις διεθνείς επιπτώσεις του εμφυλίου πολέμου.

Το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας μετατρέπουν τις αποστολές τους στην Αντίς Αμπέμπα σε πρεσβείες, μας κάνει να περιμένουμε ότι θ' αναγνωρίσουν την κατάκτηση της Αιθιοπίας από τους ιταλούς. Θα διαχωρίσει ο Μουσολίνι τη θέση του από τη Γερμανία σταματώντας την επέμβασή του στα εσωτερικά της Ισπανίας; Δεν το νομίζω. Γιατί, για να γίνει κάτι τέτοιο, θα έπρεπε τα υπουργεία των εξωτερικών της Γαλλίας και της Αγγλίας να του πουν: «Αρκετά». Αντίθετα, όμως τί βλέπουμε;

Η κυβέρνηση Μπλουμ, έχοντας καταληφθεί από το φόβο του πολέμου, ανέχεται τα πάντα: τους επιτρέπει να τουφεκίσουν το γάλλο δημοσιογράφο Αγκιλάρ, να σκοτώσουν τον ανταποκριτή της **Φρανς**

Σουάρ Ντελαπρέ που πετούσε προς τη Μαδρίτη μ' ένα αεροπλάνο της γαλλικής πρεσβείας· τους επιτρέπει, ακόμη, να πολυβολήσουν ένα αεροπλάνο της Έιρ Φρανς μέσα στο γαλλικό εναέριο χώρο. Αφείστε τις φασιστικές δυνάμεις ν' απειλούν να κόψουν τη γραμμή μεταξύ Τσερμπέρε και Πορ Μπου, αφείστε τους ν' απειλούν να βυθίσουν τα γαλλικά πλοία όπως βύθισαν το ρωσικό ατμόπλοιο «Κομσομόλ», αφείστε τους να ετοιμάζουν το ξέσπασμα της μαροκινής εξέγερσης: όλα αυτά δεν θα κάνουν την κυβέρνηση Μπλουμ ν' αποφασίσει να διαμαρτυρηθεί στους ληστές του Μπούργκος.

Η ιταλική κυβέρνηση στρατολογεί «εθελοντές» για τον Φράνκο και τους στέλνει κατά χιλιάδες στην Πορτογαλία και στο ισπανικό Μαρόκο. Μια ιταλική φασιστική ταξιαρχία έχει ήδη φανερωθεί στο μέτωπο της Μαδρίτης στις προφυλακές του τομέα Καραμπαντσέλ. Κι ο Χίτλερ, εξακολουθεί να στέλνει χιλιάδες «εθελοντές» για να πυκνώσουν τις γραμμές του Φράνκο.

Η στρατιωτική νίκη του φασισμού στην Ισπανία θα σημάνει την περικύκλωση της Γαλλίας από τους ιταλούς και τους γερμανούς. **Η Αμί ντι πεπλ** σχολιάζει με τον ακόλουθο τρόπο την είδηση που αναγράφει το **Νιους Κρόνικλ** για την αποστολή πέντε τουλάχιστον γερμανικών μεραρχιών στην Ισπανία:

«Αν κρίνουμε από το ρυθμό με τον οποίο γίνονται προσγειώσεις γερμανικών αεροπλάνων στη χερσόνησο, πρέπει να προσέχουμε όχι πια μόνο το Ρήνο αλλά και τα Πυρηναία. Ας αναπτύξει ο Χίτλερ τα σχέδιά του κι ας κινδυνεύσει η Γαλλία να περικυκλωθεί -ή τουλάχιστον, να έχει δυο μέτωπα με τη Γερμανία. Αυτή είναι η σκληρή αλήθεια. Είναι φανερό ότι αυτό ξεπερνά τις δογματικές προτιμήσεις για τη μια ή την άλλη από τις αλληλοσυγκρουόμενες μερίδες της Ιβηρικής».

Είναι φανερό ότι τώρα αναπτύσσεται ραγδαία στη Γαλλία μια τάση εναντίον της ουδετερότητας στον

πόλεμο. Πρόκειται για μια αλλαγή προσανατολισμού που θα ευνοούσε μια σταθερή πολιτική της κυβέρνησης Μπλουμ υπέρ της αντιφασιστικής Ισπανίας.

Πολλοί γάλλοι δικαιολογούν την τωρινή πολιτική της κυβέρνησής τους στον ισπανικό εμφύλιο με τα παρακάτω λόγια: δεν έχουμε την υποστήριξη της Βρετανίας. Είναι αλήθεια ότι η Ιταλία κι η Βρετανία έχουν κλείσει μια «συμφωνία κυρίων». Ο Μουσολίνι δέχτηκε τους όρους που είχε απορρίψει λίγους μήνες προτύτερα προκειμένου ν' αποκαταστήσει τις εμπορικές σχέσεις με τη Βρετανία, υπέγραψε το πρωτόκολλο για τον υποβρυχιακό πόλεμο και δήλωσε για μια ακόμη φορά ότι δεν έχει καμία πρόθεση να εισβάλει στις Βαλεαρίδες. Αυτό που ενδιαφέρει τη Βρετανική Αυτοκρατορία είναι η Μεσόγειος. Ο Μουσολίνι, διακηρύσσοντας στην ομιλία του της 1ης του περασμένου Νοέμβρη το δικαίωμα της Ιταλίας για επέκταση στη Μεσόγειο, προειδοποίησε τόσο τη Βρετανία, όσο και τη Γιουγκοσλαβία, την Ελλάδα και την Τουρκία.

Ο Μουσολίνι, αφού καθησύχασε το υπουργείο των εξωτερικών της Βρετανίας πάνω στο ζήτημα της Μεσογείου, εξακολουθεί τις ερωτοτροπίες του με τη Γερμανία, ενώ η Γαλλία επιμένει να παίζει το ρόλο του ανέμελου κερατά. Κι ο Χίτλερ, πιστεύοντας ότι η Γαλλία δεν θα κινηθεί, ετοιμάζεται (σύμφωνα με την Λ' **έβρ)** να χτυπήσει την Τσεχοσλοβακία.

Κοντολογίς, ενώ ο Μουσολίνι, ο Χίτλερ κι ο Ήντεν παίζουν χοντρό παιχνίδι, η κυβέρνηση Μπλουμ ανάβει καντήλια κι απαγγέλει προσευχές χωρίς να έχει σχέδιο δράσης και χωρίς να δείχνει την παραμικρή γενναιότητα και την παραμικρή αξιοπρέπεια.

Αδιάφορος κι ουδέτερος μπροστά στη θυσία του Ιρούμ, απαθής και συγκρατημένος απέναντι στο μαρτύριο της Μαδρίτης, ο Μπλουμ περιμένει κι ελπίζει. Γεμάτος αυτοπεποίθηση γυαλίζει τα φτερά του λευκού του περιστεριού, ενώ κοροϊδεύει και τον εαυτό του και τους άλλους.

Το Ιρούν, η Χουέσκα κι η Σαραγόσα θα είχαν γίνει οι τάφοι του φασισμού αν είχαμε εμποδίσει τα Μπρεν και τα Τσέζαρ να ρίξουν τα ξίφη τους στο φασιστικό δίσκο της πλάστιγγας του ισπανικού εμφυλίου πολέμου. Τώρα το έπαθλο είναι η Μαδρίτη: έστω κι αν κοστίζει σφαγές και ερείπια.

Ο καιρός που κύλησε ανάμεσα στο σαμποτάζ της ουδετερότητας και στη βοήθεια με το σταγονόμετρο επέτρεψε σε μια εκστρατεία ανταρτοπόλεμου (που σύντομα θα έσβηνε από μόνη της ή θα τέλειωνε με τη νίκη των προλεταριακών πολιτοφυλακών) να μετατραπεί σ' έναν εμφύλιο πόλεμο, που έχει όλες τις φρικαλεότητες ενός μεγάλου πολέμου και που είναι κίνδυνος για την ισορροπία της Ευρώπης.

Τον καιρό που χρειαζόταν ένας αποφασισμένος χειρούργος, ο Μπλουμ δεν ήταν τίποτε περισσότερο από έναν άτολμο ομοιοπαθητικό.

Αν η μεραρχία των «ξανθών μαροκινών» και των μελανοχιτώνων έρθει να ενισχύσει τις γραμμές του Φράνκο, ολόκληρη η Ισπανία θα μετατραπεί σε θέατρο απελπισμένων μαχών. Κανένας δεν μπορεί να περιορίσει μια τέτοια πυρκαϊά. Κι εκείνοι που δεν ήθελαν και δεν ήξεραν πώς να σβήσουν τη φωτιά πριν ακόμη κορώσει, θα έχουν ακέραια τη φοβερή ευθύνη.

Η σταυρωμένη πόλη της Μαδρίτης καταγγέλλει ήδη τον Πόντιο Πιλάτο της. Τον Λεόν Μπλουμ; Όχι μόνον αυτόν, αλλά χιλιάδες, εκατομμύρια ανθρώπους. Κι εσένα ακόμη, γαλλικό προλεταριάτο. Ένας άνθρωπος, ό,τι κι αν είναι, δεν κλείνει το δρόμο των μαζών όταν αυτές πορεύονται προς την ελευθερία και τη δικαιοσύνη.

Για να σώσετε τον Ντρέιφους, οι δρόμοι σας, ολόκληρο το Παρίσι, είχε αναστατωθεί. Το ίδιο κάνατε για να σώσετε τον Φερέρ. Το ίδιο, για τους Σάκο και Βαντσέτι.

Τώρα δεν κλαίτε από αγανάκτηση, δεν είστε πια οι αρτηρίες της καρδιάς της Γαλλίας, δεν είστε πια οι

κοίτες εκείνων των ρευμάτων διαμαρτυρίας που ξέπλυναν τόσες ατιμίες για να σώσουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η Μαδρίτη σταυρώνεται. Η Μαδρίτη ετοιμάζεται να καεί στην πυρά. Τί κάνει το Παρίσι;

Το Παρίσι χειροκροτεί την Πασιονάρια*(33)*, το Παρίσι φωνάζει «αεροπλάνα στην Ισπανία», το Παρίσι στέλνει ασθενοφόρα, εφόδια κι εθελοντές.

Αυτά, όμως, δεν αρκούν· το Παρίσι δεν δίνει το πλουσιότερο, το δυνατότερο, το πιο ευρωπαϊκό του κτήμα: την οργή του, τη στεντόρεια φωνή της διαμαρτυρίας του.

Όταν λυσσάει το Παρίσι, όλος ο κόσμος σωπαίνει και γυρίζει να το ακούσει. Ο μεγάλος αναμεταδότης όλων των δίκαιων υποθέσεων δεν μπορεί να στείλει το δυνατό του ΣΟΣ για την επαναστατική Ισπανία.

Παρίσι, κραύγασε τον οίκτο σου για τη μαρτυρική, υπέροχη πόλη της Μαδρίτης, τη διαμαρτυρία σου ενάντια στους δήμιους του ισπανικού προλεταριάτου, το μίσος σου για τους εχθρούς των ανθρώπινων και των πολιτικών δικαιωμάτων, που εσύ τα έχεις επικυρώσει με τρεις μεγάλες επαναστάσεις.

Άφησε τη στεντόρεια φωνή σου να καταδικάσει το Μπούργκος, τη Ρώμη και το Βερολίνο· άφησέ την να ενισχύσει τη Μαδρίτη και τις άλλες μαρτυρικές πόλεις· άφησέ την να ενθαρρύνει τους γενναίους μαχητές των αντιφασιστικών πολιτοφυλακών που υπερασπίζονται τα δικαιώματα των παραγωγών και την αξιοπρέπεια των πολιτών· άφησέ την να γεμίσει ντροπή τους αδρανείς υπουργούς· άφησε, τέλος τη στεντόρεια γενναία φωνή σου, να γίνει η φωνή των πιο μεγάλων ημερών σου, η φωνή που βγαίνει από τα βάθη της καρδιάς σου.

Αυτή η φωνή έχει βροντήξει τόσες φορές από την αγάπη που πρέπει να πάρει το τσεκούρι -κι αυτή είναι η πιο βαθιά αγάπη!*

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 7, 18 του Γενάρη 1937)

Συνέντευξη στο περιοδικό «Η Ισπανία κι ο κόσμος»

Το πρώτο ερώτημα που υποβάλαμε στον Καμίλο Μπερνέρι αφορά το πώς βλέπει την στρατιωτική κατάσταση:

«Δεν έχω ιδιαίτερες γνώσεις για τη στρατιωτική τεχνική», αποκρίθηκε, «μπορώ, όμως, να σας μεταφέρω τις εντυπώσεις που αποκόμισα από το μέτωπο της Χουέσκα που το γνωρίζω καλά, γιατί ανέλαβα με τη σειρά τους ρόλους του απλού πολιτοφύλακα, του πολιτικού αντιπροσώπου του «ιταλικού τμήματος» της φάλαγγας Ασκάζο και, τώρα, του αντιπροσώπου στο Συμβούλιο της Άμυνας. Έχω τη γνώμη ότι οι πολιτοφυλακές έχουν βελτιωθεί κατά πολύ. Στην αρχή, γινόταν φανερή μια μεγάλη απειρία στην αντιμετώπιση των σύγχρονων μηχανών του πολέμου: λόγουχάρη, χάναμε χρόνο πυροβολώντας αεροπλάνα που πετούσαν ψηλά, παραμελούσαμε τα αυτόματα όπλα και προτιμούσαμε εκείνα που ήξεραν να χειρίζονται οι σύντροφοι· παραβλέπαμε το πρόβλημα των δρόμων· τα πολεμοφόδια ήταν λιγοστά· η επαφή ανάμεσα στα διαφορετικά όπλα και στις διαφορετικές μονάδες ήταν ελλιπής και, πολλές φορές, ανύπαρκτη.

Τώρα οι πολιτοφύλακες έχουν επωφεληθεί από τα μαθήματα του τελευταίου εξαμήνου, οι μεταφορές άρχισαν να βελτιώνονται, οι δρόμοι διορθώθηκαν, τα εφόδια είναι περισσότερα και μοιράζονται καλύτερα και στο «πνεύμα της φάλαγγας» έχει εντυπωθεί το ότι είναι ανάγκη να συντονιστεί η διοίκηση.

Σχηματίζουμε μεραρχίες, κι αυτό θα ολοκληρώσει τον οικονομικό σχεδιασμό του πολέμου· αυτό το υποστηρίζουν οι γνωστότεροι αντιπρόσωποι της CNT και της FAI. Στην πραγματικότητα, αυτές οι δύο οργανώσεις ήταν οι πρώτες που πρότειναν ενιαία διοίκηση, προκειμένου να μπορούν ν' ασκούν αποφασιστική πίεση στα αδύνατα σημεία των γραμμών του

εχθρού, να ελαττώνουν την πίεση που ασκεί ο εχθρός σε πολιορκημένες πόλεις και ν' αποφεύγουν μη ευνοϊκούς ελιγμούς και άσκοπες συγκεντρώσεις στρατευμάτων».

Υπάρχει λοιπόν, του είπαμε, και κάποιο καλό στην στρατιωτικοποίηση;

«Και βέβαια», αποκρίθηκε με πεποίθηση ο Μπερνέρι, «πρέπει, όμως, να κάνουμε μια διάκριση: υπάρχει, από τη μια μεριά, ο στρατιωτικός φορμαλισμός, που είναι όχι μόνο γελοίος μα και άχρηστος κι επικίνδυνος· από την άλλη, υπάρχει η αυτοπειθαρχία. Αυτή η δεύτερη μπορεί να είναι εξαιρετικά αυστηρή, όπως στην περίπτωση της Φάλαγγας Ντουρούτι. Τον στρατιωτικό φορμαλισμό τον συναντούμε, για παράδειγμα, σε ορισμένες φάλαγγες που ελέγχονται από το **POUM.** Όταν κάποιος υποστηρίζει, όπως αναγράφεται στον κανονισμό της Φάλαγγας Ουριμπάρι, ότι «ο στρατιώτης που ξέρει να χαιρετά καλά, ξέρει και να πολεμά καλά», είναι ηλίθιος που θυμίζει τον Φρειδερίκο τον Β΄ ή τον Μεγάλο Πέτρο.

Εγώ, υποστηρίζω μια μέση κατάσταση: δεν πρέπει να πέσουμε ούτε στον στρατιωτικό φορμαλισμό ούτε στον δεισιδαιμονικό αντιμιλιταρισμό. Με το να δεχτούμε και να εφαρμόσουμε τις μεταρρυθμίσεις που μας επιβάλλονται από τη φύση των πραγμάτων, θα μπορέσουμε, μ' αυτά τα ίδια μέσα, ν' αντιμετωπίσουμε τους ελιγμούς της Μαδρίτης και της Μόσχας που προσπαθούν με πρόσχημα τη στρατιωτικοποίηση, να εγκαθιδρύσουν τη στρατιωτική τους ηγεμονία πάνω στην ισπανική επανάσταση για να την μετατρέψουν σε όργανο της πολιτικής τους ηγεμονίας.

Όσο για μένα, το βρίσκω λάθος να μιλώ, όπως κάνουν ορισμένοι αντιπρόσωποι της CNT και της FAI, για μια γενική ή «ανώτατη» διοίκηση αντί για ενιαία διοίκηση (εννοώ συντονισμό σε ζητήματα ελέγχου του ένοπλου αγώνα). Οι προθέσεις τους είναι καλές, ο όρος, όμως, που χρησιμοποίησαν οδηγεί σε επικίνδυ-

νες παρανοήσεις.

Αν, πάντως, τα ζυγιάσουμε όλα, οι μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται οι πολιτοφυλακές, θα ήταν, κατά τη γνώμη μου, οι ακόλουθες: σαφής διάκριση μεταξύ στρατιωτικής διοίκησης και πολιτικού ελέγχου, στο πεδίο της προετοιμασίας και της εκτέλεσης των πολεμικών επιχειρήσεων· αυστηρή εκπλήρωση των εντολών, μα και διατήρηση ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων: του ορισμού και της καθαίρεσης των αξιωματικών».

Σ' αυτό το σημείο, του υποβάλλαμε το ακόλουθο ερώτημα: «Ποια είναι η γνώμη σου για την εσωτερική πολιτική, αναφορικά με τη θέση που κρατούν η CNT κι η FAI;»

«Η αναγκαιότητα για μια Ιερή Συμμαχία όλων των αντιφασιστικών δυνάμεων ανάγκασε τους ισπανούς αναρχικούς να θεωρούν «συντρόφους» πολλούς από τους χθεσινούς τους εχθρούς και να δεχτούν να πάρουν από τα χέρια τους ένα μέρος από τις κυβερνητικές ευθύνες. Δεν είναι εύκολο να λογαριάσουμε τα κέρδη και τις ζημίες απ' αυτήν την εμπειρία, νομίζω όμως ότι σήμερα έχουμε αρκετές πληροφορίες ώστε να φοβηθούμε τη ρωσομπολσεβικική διείσδυση στον στρατιωτικό και τον τεχνικό τομέα, που προστίθεται στα δικτατορικά σχέδια των μαρξιστικών κομμάτων. Πάνω σ' αυτό το τελευταίο σημείο, βλέπουμε ότι η CNT έχει υποτιμήσει το ζήτημα, και η κατάσταση είναι επικίνδυνη. Ελπίζω, όμως, ότι θα την ξεπεράσουμε νικηφόρα, γιατί δεν είναι λίγοι οι ισπανοί αναρχικοί που βλέπουν καθαρά και καταλαβαίνουν πως πρέπει, το συντομότερο, να γυρίσουν στο σωστό δρόμο».

Και η κολλεκτιβοποίηση - προχωρεί;

«Προχωρεί σ' έναν ορισμένο βαθμό, όπως μπορείτε να δείτε και μόνοι σας. Πρέπει κανείς να αγνοεί και να είναι κακόπιστος, όπως ορισμένοι διαφωνούντες κομμουνιστές, για να μιλά για «νεκρό σημείο» της κοινωνικής επανάστασης στην Ισπανία -ή για να

παρουσιάζει τους ισπανούς αναρχικούς σαν «συντηρητικούς» (όταν η κολλεκτιβοποίηση απλώνεται κι ενισχύεται σε περιοχές, όπως το Λεβάντε και η Καταλονία, όπου οι αναρχικοί έχουν τη μεγαλύτερη επιρροή).

Αν υπάρχει κάποιο συντηρητικό κομμάτι στην αριστερά, αποτελείται αναμφίβολα από τους δεξιούς σοσιαλδημοκράτες και από τις ορθόδοξες οργανώσεις του ρωσικού μπολσεβικισμού. Για μας, ο αγώνας γίνεται ανάμεσα στο φασισμό και στον ελευθεριακό κομμουνισμό. Για τους «μετριοπαθείς», πρόκειται απλώς για το ζήτημα της υπεράσπισης της δημοκρατίας. Μολονότι, όμως, οι πολιτικοί ορίζοντες είναι διακεκριμένοι κι αντιτιθέμενοι, η μορφή της σύγκρουσης ενώνει όλα τα κομμάτια της αριστεράς. Το κυριότερο είναι να ξέρουμε αν οι «σύντροφοι» που αντιτίθενται στην κοινωνική επανάσταση θα προχωρήσουν τόσο στο δρόμο της καταπολέμησής της, ώστε να παραβούν την υπόσχεση που έχουν δώσει».

Ο σύντροφος Μπερνέρι ήταν έτοιμος να φύγει, γι' αυτό σπεύσαμε να του υποβάλουμε ένα τελευταίο ερώτημα: «Ποιά είναι η γνώμη σου για τη στάση της γαλλικής κυβέρνησης του Λαϊκού Μετώπου απέναντι στην πολιτική της επέμβασης της Ρώμης και του Βερολίνου;».

«Είναι δειλή και ηλίθια. Οι φασίστες βομβάρδισαν το Πορ Μπου, ένα διεθνή σταθμό -κι η γαλλική κυβέρνηση σταμάτησε να στέλνει τρένα προς αυτή την κατεύθυνση. Άλλος ένας πολυβολισμός αεροπλάνου της Έιρ Φρανς, και καμιά γαλλική μηχανή δεν θα ξαναπεράσει τα Πυρηναία! Τώρα η Γαλλία πασχίζει να εμποδίσει τους αντιφασίστες, για να μην έρθουν να πολεμήσουν στην Ισπανία, ενώ οι κυβερνήσεις του Χίτλερ και του Μουσολίνι εξακολουθούν να στέλνουν στρατιώτες, όπλα, αεροπλάνα και πολεμοφόδια στις φασιστικές δυνάμεις. Μια λογική πολιτική υποστήριξης στην ισπανική κυβέρνηση θα είχε επιτρέψει στις αντιφασιστικές πολιτοφυλακές να πνίξουν την ανταρ-

σία των στρατιωτικών μέσα σε λίγες μέρες. Η γαλλική κυβέρνηση, όμως, εξακολουθεί να πιστεύει ότι μπορεί να τηρήσει ουδετερότητα, ενώ η ουδετερότητα ενθαρρύνει την τριπλή συμμαχία των Χίτλερ, Μουσολίνι και Φράνκο. Μόνο μια πλατιά κι αποφασιστική λαϊκή κινητοποίηση στη Γαλλία και στη Βρετανία μπορεί ν' αναγκάσει τις κυβερνήσεις αυτών των χωρών να υιοθετήσουν μια λιγότερο παράλογη πολιτική»*.

Η σοφία μιας παροιμίας

Το Ελβετικό Ομοσπονδιακό Συμβούλιο ήταν το πρώτο που εγκαινίασε, στο όνομα της «ουδετερότητας», ένα καθεστώς διώξεων εναντίον των φίλων της ελεύθερης Ισπανίας, θέλοντας μ' αυτή τη δουλική κι αντιδραστική στάση να δηλώσει την υποτέλειά του στους δράκους του Βερολίνου και της Ρώμης.

Έβγαλαν, τότε, μια κραυγή («σκάνδαλο!») οι συνάξεις της σοσιαλδημοκρατίας. Κι οι θαυμαστές του Στάλιν διαμαρτυρήθηκαν έντονα.

Αμέσως μετά, η βελγική κυβέρνηση, που αποτελείται από σοσιαλδημοκράτες υπουργούς, απέλασε τους καθολικούς ιερείς εφημέριο Καλέγκος και Πατέρα Λάμπο γιατί απλώς διακήρυξαν σε ιδιωτικές συναθροίσεις την αλληλεγγύη τους προς τη νόμιμη κυβέρνηση της Ισπανίας.

Κατόπιν, ήταν η αγγλική κυβέρνηση που ξέθαψε από τη σκόνη των αιώνων ένα νόμο του 1870, ο όποιος τιμωρεί τους άγγλους πολίτες που κατατάσσονται σε πολιτοφυλακές άλλων χωρών.

Οι ΗΠΑ, με τη σειρά τους, έφεραν για συζήτηση ένα νόμο του 1811 που απαγόρευε σε πολίτες τους να κατατάσσονται σε στρατούς άλλων χωρών.

---

*(Δημοσιεύτηκε στο Λ' εσπάν νουβέλ τον Φλεβάρη του 1937)

Τέλος, η γαλλική κυβέρνηση απέσπασε την έγκριση του κοινοβουλίου για να περικυκλώσει τη Δημοκρατική Ισπανία μ' έναν «υγειονομικό κλοιό» που εμποδίζε τη διείσδυση ξένων εθελοντών. Κι αυτό, το ενέκριναν και οι κοινοβουλευτικές ομάδες των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών. Δεν μας ξαφνιάζει η στάση των σοσιαλιστών. Συμπίπτει με τη στάση της **Ποπιλέρ** και μας βοηθάει απλώς να την επιβεβαιώσουμε. Η στάση των κομμουνιστών, όμως, είναι δείγμα μιας σκανδαλώδους αλλαγής πολιτικής. Οι άγγλοι κομμουνιστές είχαν διαμαρτυρηθεί κατά της απαγόρευσης της αναχώρησης εθελοντών. Ο Τεντ Μπαρνέιλς, επικεφαλής της οργάνωσης του Λονδίνου του Αγγλικού ΚΚ, είχε διακηρύξει σε μια ομιλία του στις 11 του περασμένου Νοέμβρη:

«Για κάθε γερμανό στρατιώτη στην Ισπανία, θα στέλνουμε έναν σκληροτράχηλο άγγλο μαχητή. Αυτή είναι η δική μας απάντηση στην απόφαση της κυβέρνησης να εμποδίσει τους εθελοντές να φύγουν για την Ισπανία».

Και η **Ουμανιτέ,** όταν μαθεύτηκε ότι η γαλλική κυβέρνηση είχε την πρόθεση ν' απαγορεύσει την αναχώρηση εθελοντών, διαμαρτυρήθηκε επανειλημμένα. Μια πλατωνική χειρονομία των γάλλων σοσιαλδημοκρατών και των σταλινικών ηγετών, κι εναρμονίστηκε με τη φοβισμένη κυβέρνηση και τις ανθρωπόμορφες στρουθοκαμήλους.

Η **Πτι Παριζιέν** της 15 του Δεκέμβρη ανακοίνωσε μια «ενίσχυση του ελέγχου» από τη μεριά της Γαλλίας, κι ο Γκαμπριέλ Περί έγραψε στην **Ουμανιτέ:**

«Η **Πτι Παριζιέν** είναι το ανεπίσημο φερέφωνο του υπουργείου των εξωτερικών. Θα θέλαμε να μάθουμε αν το σχέδιο που ανακοίνωσε έχει, όπως υποστηρίζει η **Πτι Παριζιέν,** την έγκριση του κ. Ντελμπό. Θα θέλαμε να μάθουμε αν έχει την έγκριση του Προέδρου του Συμβουλίου. Αν όχι, θα θέλαμε να δούμε μια διάψευση, το συντομότερο δυνατόν».

Αντί για μια κατηγορηματική άρνηση, η **Ποπιλέρ** της 8 του Γενάρη έγραψε:

«Πιστεύουμε ότι δεν θα δυσκολευτούμε να υιοθετήσουμε την άποψη της γερμανικής κυβέρνησης που προτείνει, στην απάντησή της, ν' αποσυρθούν από την Ισπανία όλοι οι ξένοι που παίρνουν μέρος στις συγκρούσεις περιλαμβανομένων των πολιτικών αγκιτατόρων και προπαγανδιστών, προκειμένου ν' αποκατασταθεί η ισορροπία που επικρατούσε τον Αύγουστο του 1936».

Και κατέληγε:

«Δεν πρέπει να χρονοτριβούμε διερευνώντας άσκοπα τις προθέσεις τους στην προσπάθεια ν' ανακαλύψουμε τις «παγίδες» που μπορεί να κρύβονται στις απαντήσεις του Βερολίνου και της Ρώμης. Υπάρχει ένας συγκεκριμένος τρόπος να ξεπερνιούνται οι δυσκολίες. Είναι το ν' ακολουθήσουμε, και να πείσουμε και τους άλλους ν' ακολουθήσουν, μια πολιτική μη επέμβασης στην Ισπανία· να διώξουμε από την Ισπανία όλους τους μη ισπανούς που μετέχουν στον πόλεμο. Αυτό πρέπει να το κάνουμε, και σύντομα μάλιστα».

Διαμαρτυρήθηκαν οι Περί, Κασέν και Βαγιάν-Κουτιριέ. Η Μόσχα, όμως, τράβηξε το χαλινάρι. Και ποιός θα συνεργαζόταν απευθείας σαν εκπρόσωπος της κομμουνιστικής ομάδας του κοινοβουλίου με την «πτέρυγα» Μπλουμ; Ο Περί ήταν ο ίδιος άνθρωπος που είχε υποστηρίξει με τη μεγαλύτερη συνέπεια και το μεγαλύτερο πείσμα ότι η Γαλλία θα έπρεπε να έχει μια πολιτική σταθερά ευνοϊκή απέναντι στην Ισπανική Δημοκρατία. Οι καραγκιόζηδες κι οι ηλίθιοι του μπολσεβικισμού είναι εξίσου κακοί με τους καραγκιόζηδες κα τους ηλίθιους της σοσιαλδημοκρατίας. Η σοσιαλιστική κοινοβουλευτική ομάδα τσαλαπάτησε την τελευταία απόφαση των εκτελεστικών επιτροπών του IOS και του FSI που διακηρύσσει:

«Η διατήρηση της ειρήνης, που είναι το πολυτιμότερο κτήμα των εργατών όλου του κόσμου και,

συνεπώς, το πρώτο μέλημα των κυβερνήσεων που ελέγχονται από τους σοσιαλιστές ή στις οποίες μετέχουν σοσιαλιστές, μπορεί να εξασφαλιστεί μόνον αν η δημοκρατία αρνηθεί να τηρήσει μια στάση που θα υποκύπτει στους εκβιασμούς ή στις απειλές των φασιστών».

Η κομμουνιστική κοινοβουλευτική ομάδα, από τη μεριά της, αρνήθηκε να υπογράψει αμέτρητες ρητές διακηρύξεις κατά της γαλλικής «ουδετερότητας» που ψηφίστηκαν σε συγκεντρώσεις κομμουνιστών και δημοσιεύτηκαν σε κομματικά έντυπα, και κυρίως στην **Ουμανιτέ.**

Η μη επέμβαση βολεύει τον Χίτλερ και το Μουσολίνι και, κατ' επέκταση, τον Φράνκο. Το αγγλικό μνημόνιο και το γαλλικό μνημόνιο που πρότειναν στη γερμανική και την ιταλική κυβέρνηση να σταματήσουν την αποστολή «εθελοντών» στην Ισπανία, στάλθηκαν στις 3 του Δεκέμβρη 1936. Η απάντηση των ιταλών και των γερμανών ήρθε στις 7 του Γενάρη. Τριανταπέντε μέρες... περισυλλογής, τριανταπέντε μέρες μαζικής αποστολής αντρών και στρατιωτικού υλικού στον Φράνκο. Η ιταλική κυβέρνηση στρατολόγησε «εθελοντές» με διαταγές που έστειλε σε στρατιωτικές μονάδες· έστειλε με τη βία στην Ισπανία ανθρώπους που στρατολογήθηκαν για να δουλέψουν, δήθεν, στην Αιθιοπία· μάζεψε στα στρατόπεδα εθελοντές για την Ισπανία· για να πληθύνουν οι «εθελοντές», τους ενίσχυσε με καταδίκους του κοινού ποινικού δικαίου· δημιούργησε τόπους συγκέντρωσης εκστρατευτικών τμημάτων στη Σπέτσια, στο Έμπολι, στο Σαλέρνο και στο Κάλιαρι· μετέφερε τα τμήματα αυτά με πλοία μέχρι το ισπανικό Μαρόκο.

Μετά τους βομβαρδισμούς ισπανικών εδαφών από ιταλικά αεροπλάνα, που χρησιμοποιούσαν για ορμητήριό τους το αεροδρόμιο του Ελμάς μετά την κατάληψη της Μαγιόρκα, έχουμε όλα τα στοιχεία για ν' αποδείξουμε ότι η Ιταλία έχει πράγματι επέμβει στρατιωτικά

στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο. Ο Μουσολίνι δεν σκοπεύει να εγκαταλείψει την Ισπανία. Η **Ρόμα Φατσίστα** δεν διστάζει να διακηρύξει: «πολεμάμε στην Ισπανία, και θα νικήσουμε». Η **Τζιορνάλε ντ' Ιτάλια** γράφει ότι ο έλεγχος από τους γάλλους των δρόμων που οδηγούν στην Ισπανία από ξηράς θα έχει ζωτική σημασία. Ο Χίτλερ κι ο Μουσολίνι απαιτούν από τις κυβερνήσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας το αδύνατο: ν' απαγορεύσουν, για παράδειγμα, την προπαγάνδα υπέρ της Ισπανίας και ν' απομακρύνουν από την Ισπανία όλους τους ξένους αντιφασίστες.

Η κακή πίστη του Μουσολίνι και του Χίτλερ φαίνεται τόσο καθαρά, όσο κι η υπερπροσεκτική ηλιθιότητα του Μπλουμ. Ο Μουσολίνι, περιφρονώντας όλους τους διεθνείς νόμους, έχει στείλει τουλάχιστον 20.000 στρατιώτες στην Ισπανία, και, εκτός απ' αυτούς (σύμφωνα με την **Αμί ντι πεπλ**) υπήρχαν τουλάχιστον 30.000 γερμανοί στρατιώτες στην Ισπανία. Η ιταλική κι η γερμανική κυβέρνηση θα εξακολουθήσουν να στέλνουν άντρες, όπλα και πολεμοφόδια, όποιες υποσχέσεις κι αν δώσουν.

Η «ουδετερότητα» των αγγλογάλων ήταν και θα είναι πάντα μια υποκριτική επέμβαση υπέρ του ισπανικού, του γερμανικού και του ιταλικού φασισμού.

Το να δεχτούν τον εποπτικό αποκλεισμό, είναι το ίδιο με το να βάζουν στο ίδιο σακκί τη νόμιμη κυβέρνηση και μια στρατιά στασιαστών, είναι το ίδιο με το να βάζουν την Ευρώπη απέναντι στο δίλημμα: πόλεμος ή θρίαμβος του φασισμού. Κι ο θρίαμβος του φασισμού, είναι ο αναπόφευκτος πόλεμος στο πολύ κοντινό μέλλον.

Η πολιτική του Μπλουμ δεν ακολούθησε μια συνεπή και καθαρή γραμμή, γιατί την κυβερνά ο φόβος και μια συμβιβαστική τάση. Είναι μια σοσιαλδημοκρατική πολιτική.

Το γαλλικό ΚΚ, ακολουθώντας κι αυτό την ίδια πολιτική, έσβησε μια από τις λίγες ένδοξες σελίδες της

ιστορίας του. Οι διεθνείς αντίκτυποι θα είναι πολύ σοβαροί. Το ίδιο κι οι αντίκτυποι στη γαλλική εσωτερική πολιτική. Το πιο σημαντικό για μας, όμως, αυτή τη στιγμή, είναι να εξετάσουμε τις ανάγκες του αγώνα μας στην Ισπανία στα πλαίσια της καινούριας κατάστασης. Αυτό θα το κάνουμε σ' ένα άλλο άρθρο. Σήμερα, αισθανόμαστε πόνο και δυσαρέσκεια καθώς βλέπουμε να επιβεβαιώνεται η σοφία της λαϊκής παροιμίας: «Άμα έχεις τέτοιους φίλους τι τους θέλεις τους εχθρούς;».

Η Ισπανία, κυκλωμένη από διακηρυγμένους εχθρούς και ψεύτικους φίλους, δεν θα κάνει πίσω εξαιτίας τους. Ευχόμαστε μ' όλη μας την ψυχή, σ' αυτό τον υπέροχο λαό, ο δρόμος του να τον βγάλει στα ύψη του θριάμβου. Κι αν ακόμη βγάλει εμάς στα βάθη της αβύσσου, θα έχουμε πάντα την παρηγοριά ότι προτιμήσαμε να είμαστε με τα αθώα θύματα κι όχι με τους φονιάδες του άοπλου λαού· ότι υπερασπίσαμε τον ιερό σκοπό της ελευθερίας και της δικαιοσύνης κι όχι την επιστροφή στην τυραννία και τη φεουδαρχία· ότι πήραμε μέρος στη σύγκρουση, διαλέξαμε αποφασιστικά τη μεριά μας κι απορρίψαμε την εξευτελιστική ντροπή των δειλών και ηλίθιων συμβιβασμών.*

Προβλήματα της επανάστασης: Η πόλη κι η ύπαιθρος

Ο Εμίλ Πουζέ έγραψε στα 1906 στο **Αλμανάκ της επανάστασης**: «Δεν μπορεί να γίνει ούτε να πετύχει μια επανάσταση, εκτός αν στο κίνημα συμμετέχουν και εργάτες και αγρότες. Αν, αντίθετα, κινηθεί μόνο μια κοινωνική κατηγορία απ' αυτές, -είτε οι αγρότες είτε οι εργάτες- το κίνημα θα στραβώσει».

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 8, 1 του Φλεβάρη 1937)

Περισσότερο απ' όλους τους άλλους, αυτή την ανάγκη για συνεργασία του αγρότη με τον εργάτη την έχουν τονίσει στην προπαγάνδα τους οι συνδικαλιστές. Μέχρι τώρα, η ανάπτυξη της ισπανικής κοινωνικής επανάστασης έχει παρουσιάσει έναν αξιοσημείωτο συγχρονισμό μεταξύ κολλεκτιβιστικής δράσης στις πόλεις και στην ύπαιθρο, κι έτσι δεν έχουν εμφανιστεί οι αντιθέσεις που είχαν φανεί στη Ρωσική και την Ουγγρική επανάσταση. Μ' αυτό, ωστόσο, δεν θέλω να πω ότι δεν θα εμφανιστούν τέτοιες αντιθέσεις αύριο, για τούτο οι ισπανοί σύντροφοι θα πρέπει αναγκαστικά να εξακολουθήσουν, όπως έκαναν μέχρι σήμερα, την προσπάθειά τους να κρατήσουν μια σταθερή ισορροπία μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου.

Ο πρώτος ανταγωνισμός που παρουσιάζεται ανάμεσα στην πόλη και στην ύπαιθρο κατά τη διάρκεια της επανάστασης, προέρχεται από την επιτακτική ανάγκη να λυθεί το πρόβλημα του επισιτισμού. Η Ισπανία είχε ένα μεγάλο πλεονέκτημα: μια σχετική αυτονομία από τις ξένες χώρες. Κι όμως, η Ισπανία αρχίζει να δυσκολεύεται να λύσει το πρόβλημα του επισιτισμού των πόλεων. Κι αυτό το πρόβλημα θα μπορούσε να γίνει ακόμη δυσκολότερο.

Ανάμεσα στις μάζες των εργαζομένων της πόλης εμφανίζονται δυο τάσεις: πρώτα, η με τη βία επίταξη, ύστερα, μια πιο ειρηνική και πιο λογική λύση.

Η με τη βία επίταξη είναι μεγάλο λάθος. Αυτό μας το δείχνει όλη η ιστορία των επαναστάσεων. Η γαλλική επαναστατική κυβέρνηση του 1793 δοκίμασε τη «σκληρή» μέθοδο με καταστροφικά αποτελέσματα: στις 11 του Απρίλη 1794 η Επιτροπή Δημόσιας Τάξης διέταξε της επίταξη ενός γουρουνιού από τα οχτώ. Ο κάτοχός του έπρεπε να το φροντίσει ώσπου να παχύνει όσο γινόταν. Κυκλοφόρησαν πλήθος εγκύκλιοι και εντολές για την εποπτεία, την πληρωμή, τη συντήρηση, τη συγκέντρωση, κλπ. Κάμποσους μήνες αργότερα, όταν ο υπεύθυνος εμφανιζόταν για να πάρει το ζώο, έβρισκε

μόνο ένα σκελετό ή ένα γουρούνι περισσότερο ψόφιο παρά ζωντανό.

Η ρωσική επανάσταση μας δίνει ένα πιο πρόσφατο παράδειγμα των καταστροφικών αποτελεσμάτων της πολιτικής της με τη βία επίταξης. Επιβεβαιώνει πέρα για πέρα τις προβλέψεις του Κροπότκιν, που λέει στο **Πώς να βγάζουμε το ψωμί μας: «Όταν ξεσπάσει η επανάσταση, οι ρώσοι αγρότες θα κρατήσουν το ψωμί τους γι' αυτούς και για τις οικογένειές τους».** Οι ίδιοι οι μπολσεβίκοι αναγνώρισαν το λάθος της με τη βία επίταξης στο Περιφερειακό Συνέδριο των Σοβιέτ που έγινε στη Μόσχα στα 1919. Τα αποτελέσματα των εκστρατειών για τον εφοδιασμό σε αγροτικά προϊόντα ήταν καταστροφικά: χάος, συνωμοσίες, αγροτικές εξεγέρσεις (Λουβίνσκ, Παυλόσκ, Μοκοόβσκ, Μπιελίχ, Πονικόλσκ, κλπ.), βίαιη καταστολή, άσχημα οικονομικά αποτελέσματα. Οι φοβισμένοι αγρότες έσπειραν λιγότερο. Και τα κοπάδια λιγόστεψαν πολύ. Πλούσιες περιοχές, όπως το Ταμπόφ, υπέφεραν από σιτοδεία.

Η πολιτική των επιτάξεων έκοψε με το μαχαίρι την επαναστατική ορμή της υπαίθρου. Η Έμα Γκόλντμαν διηγείται ένα περιστατικό που δείχνει καθαρά την άθλια κατάσταση των αγροτών:

Μια μέρα παρουσιάστηκαν στο Λένιν μια ομάδα από αγρότες για να του μιλήσουν για το χάλι τους.

«Ο Θεός να σε φυλάει», είπε ο γεροντότερος αγρότης.

«Δεν είσαι ικανοποιημένος, φίλε μου; Έχεις γη, γελάδια, κοτόπουλα, τι άλλο θέλεις;» ρώτησε ο Λένιν.

«Δόξα τω Θεώ, έχουμε γη, αλλά εσείς παίρνετε όλο το σιτάρι· έχουμε κοτόπουλα, αλλά εσείς παίρνετε όλα τ' αυγά· έχουμε γελάδια, αλλά τα παιδιά μας δεν έχουν γάλα. Γι' αυτό, φίλε μου, σου ζητάμε να μας βοηθήσεις».

Το σταμάτημα των επιτάξεων, που το ζήτησαν πάλι οι ναύτες της Κροστάνδης την 1η του Μάρτη 1920, αναγγέλθηκε μόνο στις 12 του ίδιου μήνα από

τογ Λένιν στην εναρκτήρια ομιλία του στο Δέκατο Συνέδριο του ΚΚ, την ώρα που ο Τρότσκι συνέτριβε την Κροστάνδη.

Μένει, λοιπόν, να εξετάσουμε πώς θα παίρνουμε τα αγροτικά προϊόντα. Και σ' αυτό, η γαλλική επανάσταση προσφέρει εποικοδομητικά παραδείγματα για τον κίνδυνο που παρουσιάζει το να καταφύγουμε στο χρήμα -που το αρνούνται οι αγρότες-, ή σε πολύ χαμηλές τιμές.

Αν στα 1793 η ύπαιθρος ανάγκασε τις μεγάλες πόλεις να πεινάσουν, αυτό δεν οφειλόταν στην μείωση της παραγωγής σιτηρών αλλά στο ότι οι αγρότες αρνήθηκαν να δεχτούν ομόλογα που δεν είχαν αντίκρυσμα σε χρυσό. Θα ήταν λάθος να πιστέψουμε ότι μόνον οι πλούσιοι αγρότες αρνήθηκαν να πουλήσουν τα προϊόντα τους· και οι μικροκαλλιεργητές δεν αντάλλαξαν τον καρπό του μόχθου τους μ' αυτά τα ομόλογα, που ο Κροπότκιν τα σχολιάζει με τον ακόλουθο τρόπο όταν μιλάει για τη γαλλική επανάσταση:

«Όσο έδιναν στους αγρότες άχρηστα κομμάτια χαρτί, η κατάσταση δεν άλλαζε. Τα τρόφιμα έμεναν στις αποθήκες της υπαίθρου, ακόμη κι όταν τους απειλούσαν με γκιλοτίνα».

Η πολιτική των επιβεβλημένων τιμών δεν έφερε καλύτερα αποτελέσματα: τα τρόφιμα εξακολουθούσαν να ελλείπουν. Η Εθνοσυνέλευση μείωσε με διατάγματα τις τιμές συγκέντρωσης (29 του Σεπτέμβρη 1793), με την ελπίδα ότι θα έπονταν χαμηλές τιμές χονδρικής. Το χοντρεμπόριο σταμάτησε, όπως κι όλο το εμπόριο.

Η ρωσική επανάσταση μας δίνει κι άλλα παραδείγματα. Βλέποντας ότι η βία δεν έφερνε αποτέλεσμα, η κυβέρνηση των μπολσεβίκων άρχισε ν' αγοράζει αγροτικά προϊόντα· έκανε, όμως, ένα καινούριο λάθος. Οι τιμές παραήταν χαμηλές. Ανέβασε ελάχιστα την τιμή του σταριού σε σχέση με το πριν την επανάσταση, ενώ στο ίδιο χρονικό διάστημα οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων είχαν τριάκοντα - ή τεσσαράκοντα - πλα-

σιαστεί.

* * *

Είδαμε ότι ούτε η με τη βία επίταξη ούτε τα ομόλογα δεν έφεραν καλά αποτελέσματα. Μένει μόνον η ανταλλαγή των αγροτικών με βιομηχανικά προϊόντα.

Ο Κροπότκιν παρουσίασε στο **Πώς να βγάζουμε το ψωμί μας** αυτή τη λύση σαν πολύ αποτελεσματική· ένας συνεργάτης, όμως, του περιοδικού του Μαλατέστα (ο Κάρλο Μολάσι στο **Πενσιέρο ε βολοντά** της 1ης του Γενάρη 1925) βλέπει να υπεισέρχεται σ' αυτήν μια «άγνωστη ποσότητα». Πάνω σ' αυτό, έγραψα στο περιοδικό του Φάμπρι **Λότα Ουμάνα** (Παρίσι, Μάρτης 1928) τα ακόλουθα: «Όταν έγραψε ο Κροπότκιν, είχε στο νου του το ηλεκτρικό φως που θ' αντικαθιστούσε τη λάμπα παραφίνης, το φτυάρι που θ' αντικαθιστούσε το αλέτρι, κλπ». Σήμερα, η ανάγκη του αγρότη για αγροτικά μηχανήματα είναι σχετική, και σε ορισμένες περιοχές και για ορισμένες μορφές καλλιέργειας, τα μηχανήματα είναι άχρηστα. Ο αγρότης κατέχει πολλές χρήσιμες συσκευές και δεν χρειάζεται πια τα πάντα. Λίγοι αγρότες θα έδιναν το σιτάρι τους σ' αντάλλαγμα για μια συσκευή καθαρίσματος λαχανικών. Πριν αυξηθούν οι ανάγκες των αγροτών και πριν η βιομηχανία εγκαταλείψει την παραγωγή ειδών πολυτελείας θα περάσει ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. «Επομένως, οι αγρότες θα πληρώνονται σε χρήμα, σε νόμισμα αναγνωρισμένου βάρους κι αξίας».

Ο Λουίτζι Φάμπρι πρόσθεσε σε σημείωση την ακόλουθη παρατήρηση:

«Αν ο αγρότης έχει τόσο καθυστερημένη νοοτροπία ώστε να ζητά χρήμα, καλό θα είναι να εξετάσουμε πώς θα ικανοποιήσουμε αυτή την απάντηση. Αν αληθεύει αυτή η υπόθεση, οι αναρχικοί, που έχουν σοβαρούς λόγους ν' αντιταχθούν σ' αυτήν, θα πρέπει να κάνουν ό,τι μπορούν, με την προπαγάνδα ή και μ' άλλα μέσα, για ν' αποφύγουν μια τέτοια λύση. Είναι, ωστόσο, καλό να έχουμε στο μυαλό μας ότι από α-

ναρχική, επαναστατική, ανθρωπιστική και πρακτική σκοπιά, αυτή η επιλογή είναι προτιμότερη από το σύστημα του καταναγκασμού και της εξουσιαστικής επίταξης».

Όπως βλέπουμε, ο Φάμπρι απέκλεισε την επίταξη και δεν απέρριψε το χρήμα, δεν καταπιάστηκε όμως με το πρόβλημα. Στο άρθρο μου «Οι αναρχικοί κι η αγροτική μικροϊδιοκτησία (**Λα ριβίστα μπλάνκα,** 15 του Νοέμβρη 1932), αφού πρώτα τάχθηκα υπέρ της χρησιμοποίησης χρήματος στις ανταλλαγές μεταξύ των πόλεων και της υπαίθρου, έγραψα:

«Φυσικά, ένα σύστημα ανταλλαγής αγαθών, εργασίας και μέσων μεταφοράς είναι πάντα εφικτό, σαν αναπόσπαστο μέρος του συστήματος της αγοραπωλησίας». Αν τα τοπικά συμβούλια ή τα συνδικάτα, ή και τα δυο ταυτόχρονα, ήταν οι ενδιάμεσες οργανώσεις ανάμεσα στους μικροκαλλιεργητές της υπαίθρου και στα συνεταιριστικά αγροκτήματα, από τη μια, και στα τελευταία και στους βιομηχανικούς εργάτες, από την άλλη μεριά, θα μπορούσαν να διευκολύνουν την ανταλλαγή χωρίς χρήμα.

Ένα τοπικό συμβούλιο, λογουχάρη, που έχει οργανώσει την παραγωγή ψωμιού, θέλει να το προμηθεύουν με σιτηρά. Απευθύνεται στους αγρότες, τους προσφέρει σ' αντάλλαγμα για τα σιτηρά τους δουλειά που θα κάνει η συνεργατική των οικοδόμων, στην οποία θα έχει χορηγήσει τα χρειαζούμενα υλικά το τοπικό συμβούλιο. Θα μπορούσαμε να βρούμε άπειρα τέτοια παραδείγματα.

Εκείνο τον καιρό μου είχε διαφύγει μια ουσιαστική πτυχή του προβλήματος: η συμφωνία των τιμών των εργοστασίων με την αγοραστική ικανότητα κι επιθυμία των αγροτών. Η ανταλλαγή εμπορευμάτων ανάμεσα στην πόλη και στην ύπαιθρο είναι κάτι ιδανικό που, πολλές φορές, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί. Είναι ένα από τα αδύνατα σημεία της σοσιαλιστικής οικονομικής. Στη ρωσική επανάσταση, αυτός ήταν ένας από

τους λόγους της μετάβασης από τη ΣΕΠ (Σοσιαλιστική Οικονομική Πολιτική) στη ΝΕΠ (Νέα Οικονομική Πολιτική).

Ο συντονισμός των οικονομιών της πόλης και της υπαίθρου είναι πολύ πιο δύσκολος απ' όσο υποθέτουμε γενικά όλοι εμείς οι σοσιαλιστές. Οι αγρότες της Καταλονίας, που απέρριψαν τις προτάσεις για ανταλλαγή που τους έκανε το Συνδικάτο Τροφίμων της Βαρκελόνης, είναι ένα τυπικό παράδειγμα αυτού του πράγματος. Οι αγρότες γενικά έχουν ανάγκη από σπόρο, χημικά λιπάσματα, αγροτικά μηχανήματα και, μόνον αργότερα,-όταν η οικονομική και η πνευματική ανάπτυξη τους φέρουν σ' εκείνο το σημείο- από ανέσεις, καλόγουστα και πολυτελή αντικείμενα.

Η κοινωνία της πόλης, λοιπόν, πρέπει ν' ανταποκριθεί σ' αυτές τις δυνατότητες και στις προτιμήσεις των αγροτών, αν θέλουμε ν' αποφύγουμε τους ανταγωνισμούς που θ' ανακύψουν ανάμεσα στις πόλεις και στην ύπαιθρο. Αφού στην ΕΣΣΔ οι αγροτικές και οι βιομηχανικές τιμές διαφέρουν τόσο πολύ ώστε να γεννούν και να διαιωνίζουν διαφορετικά συμφέροντα, αυτό αποτελεί το κεντρικό σημείο όλων των αλλαγών της οικονομικής πολιτικής των μπολσεβίκων κι αυτό εξηγεί σχεδόν όλες τις πτυχές των εσωτερικών πολιτικών συγκρούσεων.

Για ν' ανακεφαλαιώσουμε, θα έλεγα ότι οι αναρχικοί των πόλεων θα έπρεπε να αρνούνται να συμμετέχουν σε εκστρατείες για επίταξη με τη βία και να τις εμποδίζουν ακόμη, απαιτώντας να λύνεται το πρόβλημα της τροφοδοσίας των πόλεων και των πολιτοφυλακών κατόπιν συμφωνίας ανάμεσα στους αγρότες και στους εργάτες, με την αγορά αγροτικών προϊόντων είτε με σταθερό κι έγκυρο χρήμα είτε με συναλλαγματικές και πιστωτικά πιστοποιητικά.

Όσο για τους αναρχικούς που ζουν στην ύπαιθρο, θα πρέπει ν' αντιδρούν στις επιτάξεις, να καταπολεμούν όλες τις προσπάθειες για συνολικές αγορές και

σαμποτάζ, και να κάνουν, ταυτόχρονα, μια εκστρατεία διαφώτισης πάνω στα προβλήματα της πόλης, όπως την τροφοδοσία λογουχάρη, με σκοπό: να διευκολύνουν τη συμφωνία ανάμεσα στους εργάτες της υπαίθρου και στους εργάτες και τεχνικούς των πόλεων, να ενθαρρύνουν την ομόσπονδη ένωση των συνεταιρισμών της πόλης και της υπαίθρου και να ενισχύσουν και να υποστηρίξουν κάθε αυθόρμητη εμπειρία που θα στόχευε στον περιορισμό της κυκλοφορίας του χρήματος. Αρμονική συνύπαρξη των πόλεων και της υπαίθρου είναι δυνατή μόνον αν αποφύγουμε τα σφάλματα της ΕΣΣΔ: με τη βία επίταξη, καταστροφή τού συνεταιριστικού κινήματος των καταναλωτών, συγκεντροποίηση της διανομής, αύξηση τιμών των βιομηχανικών προϊόντων, μετάβαση από διωγμό σε ανοχή των κερδοσκόπων, πληθωρισμός, κλπ.

Δεν είμαι προφήτης. Κατόρθωσα, ωστόσο, να διατυπώσω μερικές ολωσδιόλου επιφανειακές απόψεις, τόσο για το παρόν, όσο και για το μέλλον. Νομίζω, παρόλα αυτά, ότι δεν είναι τόσο άχρηστο το να υποδείξω σχέδια για τις σχέσεις ανάμεσα στις πόλεις και την ύπαιθρο, δεδομένου ότι αυτό το πρόβλημα τραβάει την προσοχή μας κι απαιτεί βαθιά και επισταμένη μελέτη κι επεξεργασία. Αφήνω αυτό το χρέος στους πιο αρμόδιους, γιατί δεν είμαι οικονομολόγος*

Ανοιχτό γράμμα στη συντρόφισσα Φεντερίκα Μοντσενί*(34)*

Αγαπητή συντρόφισσα,

σκόπευα ν' απευθυνθώ σ' όλους εσάς τους συντρόφους υπουργούς· μόλις, όμως, βρέθηκα με το μολύβι στο χέρι, απευθύνθηκα αυθόρμητα σ' εσένα και δεν

*(Δημοσιεύτηκε στο **Τιέρα ε λιμπερτάδ**, τον Φλεβάρη του 1937)

θέλησα να αντισταθώ σ' αυτή την ενστικτώδη μου παρόρμηση.

Το ότι δεν συμφωνώ πάντοτε μαζί σου, δεν σε ξαφνιάζει ούτε σ' ενοχλεί, κι έχεις δείξει μεγαλοψυχία απέναντι σε κριτικές που σχεδόν πάντα, αφού είσαι άνθρωπος, θα μπορούσες δικαιολογημένα να τις θεωρήσεις άδικες κι υπερβολικές. Αυτό δεν είναι, κατά τη γνώμη μου, μικρό προσόν και μαρτυρεί την αναρχική υφή του πνεύματός σου. Είναι βέβαιο ότι αντισταθμίζει ικανοποιητικά, όσον αφορά τη φυσική μου φιλικότητα απέναντί σου, τις ιδεολογικές παραξενιές που φανερώνονται συχνά στα άρθρα σου -τα γραφόμενα με πολύ προσωπικό ύφος- και στις θαυμαστής ευγλωττίας ομιλίες σου.

Δεν μπορούσα να καθίσω ήσυχος και να δεχτώ ότι υπάρχει, όπως υποστηρίζεις, ταυτότητα του αναρχισμού του Μπακούνιν και του ομοσπονδιακού ρεπουμπλικανισμού του Πι ι Μαργκάλ. Δεν μπορώ να σου συγχωρήσω το ότι έγραψες: «Στη Ρωσία, αυτός που πραγματικά οικοδόμησε τη χώρα, δεν ήταν ο Λένιν, αλλά ο Στάλιν, αυτό το αποτελεσματικό πνεύμα, κλπ. κλπ.». Και επικρότησα την απάντηση του Βολίν (στο **Τερ λιμπρ)** στους ολωσδιόλου λαθεμένους ισχυρισμούς σου για το ρωσικό αναρχικό κίνημα.

Δεν θέλω, όμως, να σου μιλήσω γι' αυτά. Ελπίζω γι' αυτά να συζητήσουμε μια μέρα κατ' ιδίαν. Αν απευθύνομαι σ' εσένα δημόσια, είναι για ζητήματα απείρως σοβαρότερα· θέλω να σου υπενθυμίσω τις πελώριες ευθύνες σου, που δεν τις συνειδητοποιείς ίσως εξαιτίας της σεμνότητάς σου.

Στην ομιλία σου στις 3 του Γενάρη, είπες:

«Οι αναρχικοί συμμετέχουν στην κυβέρνηση για να προστατέψουν την επανάσταση από παραστρατήματα και για να αναγκάσουν την κυβέρνηση να συνεχίσει τον πόλεμο, κι ακόμη για ν' αντιταχθούν σ' όλα τα δικτατορικά εγχειρήματα, από οπουδήποτε κι αν προέρχονται».

Λοιπόν, συντρόφισσα, τον Απρίλη, έπειτα από τρεις μήνες κολλεκτιβιστικής εμπειρίας, βρισκόμαστε απέναντι σε μια κατάσταση όπου συμβαίνουν φοβερά πράγματα και διαφαίνεται ότι θα συμβούν χειρότερα.

Όπου, όπως στη χώρα των Βάσκων, στο Λεβάντε και στην Καστίλη, το κίνημά μας δεν είχε πολύ βαθιές ρίζες ούτε μεγάλη δύναμη, μ' άλλα λόγια δεν είχε πάρα πολλούς συνδικαλιστές και συντριπτική απήχηση στις μάζες, η αντεπανάσταση καταπιέζει το λαό κι απειλεί να καταστρέψει τα πάντα. Η κυβέρνηση βρίσκεται στη Βαλένσια, κι από κει στέλνονται ομάδες εφόδου με σκοπό ν' αφοπλίσουν τους επαναστατικούς πυρήνες που σχηματίζονται για αμυντικούς λόγους. Έχω στο νου μου το Κάζας-Βιέχας, ενώ σκέφτομαι τη Βιλανέζα*(35)*. Αυτοί που παίρνουν τα όπλα είναι οι χωροφύλακες και οι ομάδες εφόδου· κι είναι οι ίδιοι που στα μετόπισθεν πρέπει **να ελέγχουν** τους «ανεξέλεγκτους», μ' άλλα λόγια ν' αφοπλίζουν τους επαναστατικούς πυρήνες που έχουν λίγα τουφέκια και λίγα περίστροφα. Αυτό συμβαίνει ενώ δεν έχει ακόμη ξεκαθαριστεί το εσωτερικό μέτωπο. Αυτό συμβαίνει στη διάρκεια ενός εμφυλίου πολέμου όπου κάθε έκπληξη είναι δυνατή, και σε περιοχές που βρίσκονται πολύ κοντά στο μέτωπο, του οποίου οι γραμμές δεν είναι ορισμένες με μαθηματική ακρίβεια. Αυτό, ενώ φαίνεται ξεκάθαρα ότι η διανομή όπλων γίνεται με καθαρά πολιτικά κριτήρια, με την τάση να οπλιστεί μόνο με τα απολύτως αναγκαία («απολύτως αναγκαία», που ελπίζουμε να φανούν επαρκή) το μέτωπο της Αραγονίας, ο ένοπλος φρουρός της αγροτικής κολλεκτιβοποίησης της Αραγονίας και στήριγμα της Καταλονίας, αυτής της Ουκρανίας*(36)* της Ιβηρικής. Μετέχεις σε μια κυβέρνηση που παραχώρησε στην Αγγλία και τη Γαλλία διευκολύνσεις στο Μαρόκο, ενώ, από τον Ιούλη του 1936, θα έπρεπε να είχε διακηρύξει επίσημα την πολιτική αυτονομία του Μαρόκου. Μπορώ να φανταστώ τι θα πρέπει να σκέφτεσαι, εσύ, μια αναρχική, γι' αυτή την

υπόθεση που είναι τόσο εξευτελιστική όσο και ανόητη· πιστεύω, όμως, ότι έφτασε η ώρα να γνωστοποιήσετε, εσύ κι οι άλλοι αναρχικοί υπουργοί, πως δεν συμφωνείτε ούτε με τη φύση ούτε με την ουσία τέτοιων προτάσεων.

Στις 24 του Οκτώβρη 1936, έγραφα στο **Γκουέρα ντι κλάσε** τα ακόλουθα:

«Η βάση των επιχειρήσεων του φασιστικού στρατού είναι το Μαρόκο. Πρέπει να εντείνουμε την προπαγάνδα μας υπέρ της αυτονομίας του Μαρόκου σ' ολόκληρη την πανισλαμική σφαίρα επιρροής. Πρέπει να επιβάλουμε στη Μαδρίτη να διακηρύξει απερίφραστα την απομάκρυνση από το Μαρόκο και την προστασία της αυτονομίας του. Η Γαλλία θ' ανησυχούσε από τον επαναστατικό αντίκτυπο που θα είχε αυτό στη Βόρειο Αφρική και στη Συρία· η Βρετανία θα έβλεπε να δυναμώνουν τα κινήματα ανεξαρτησίας στην Αίγυπτο και στους άραβες της Παλαιστίνης. Πρέπει να εκμεταλλευτούμε τις τέτοιες ανησυχίες, με μια πολιτική που θ' απειλούσε να προκαλέσει εξεγέρσεις σ' ολόκληρο τον αραβικό κόσμο.

Για μια τέτοια πολιτική χρειάζεται χρήμα, και χρειάζεται να σταλούν επειγόντως προπαγανδιστές και οργανωτές σαν απεσταλμένοι σ' όλα τα κέντρα της αραβικής διασποράς, σ' όλες τις συνοριακές ζώνες του γαλλικού Μαρόκου. Σ' όλα τα μέτωπα, στην Αραγονία, στο Τσέντρε, στις Αστουριές και στην Ανδαλουσία, θα ήταν αρκετοί λίγοι μαροκινοί για να καλύψουν τις ανάγκες της προπαγάνδας (από το ραδιόφωνο, με προκηρύξεις, κλπ.)».

Έπεται ότι δεν μπορεί κανείς να εγγυάται τα συμφέροντα της Αγγλίας και της Γαλλίας στο Μαρόκο, ενώ συνάμα εξακολουθεί την ανατρεπτική προπαγάνδα. Η Βαλένσια εξακολουθεί την πολιτική της Μαδρίτης. Αυτό πρέπει ν' αλλάξει. Και για ν' αλλάξει, πρέπει να διακηρύξετε τις απόψεις σας καθαρά κι εμφατικά, γιατί στη Βαλένσια υπάρχουν τάσεις για συμφιλίωση με

τον Φράνκο.

Ο Ζαν Ζιρομσκί έγραψε στην **Ποπιλέρ** στις 3 του Μάρτη: «Οι ελιγμοί διακρίνονται καθαρά και σκοπό έχουν το κλείσιμο μιας ειρήνης που, στην πραγματικότητα, δεν θα σήμαινε μόνο το σταμάτημα της ισπανικής επανάστασης μα και την ακύρωση των κοινωνικών κατακτήσεων που επιτεύχθηκαν.

Ούτε ο Καμπαλέρο ούτε ο Φράνκο -τέτοιας λογής θα είναι η φόρμουλα που θα εξέφραζε συνοπτικά μια άποψη που υπάρχει και που δεν είμαι βέβαιος αν δεν έχει ήδη την έγκριση ορισμένων πολιτικών, διπλωματικών και κυβερνητικών ακόμη κύκλων της Βρετανίας και της Γαλλίας».

Αυτές οι επιρροές, αυτοί οι ελιγμοί, διευκρινίζουν ορισμένα σκοτεινά σημεία: για παράδειγμα, την απραξία του πιστού στην κυβέρνηση στόλου. Η συγκέντρωση στρατευμάτων που έρχονται από το Μαρόκο, οι πειρατικές ενέργειες ενάντια στο «Κανάριας» και στο «Βαλεάρες» και η κατάληψη της Μαλάγας είναι επακόλουθα αυτής της απραξίας. Κι ο πόλεμος δεν έχει τελειώσει ακόμη: Αν ο Πριέτο*(37)* είναι ανίκανος και νωθρός, τί τον ανέχεστε; Αν ο Πριέτο είναι δέσμιος μιας πολιτικής που τον αναγκάζει να παραλύει το στόλο, γιατί δεν καταγγέλλει αυτή την πολιτική;

Σεις αναρχικοί υπουργοί, κάνετε εύγλωττες ομιλίες και γράφετε εξαίρετα άρθρα, με ομιλίες και άρθρα, όμως, δεν κερδίζει κανείς τον πόλεμο ούτε διαφυλάγει την επανάσταση. Ο πόλεμος μπορεί να κερδηθεί κι η επανάσταση να διαφυλαχτεί αν επιτρέψετε σ' εμάς να περάσουμε από την άμυνα στην επίθεση. Η στρατηγική που λέει να κρατήσουμε τη θέση μας, δεν μπορεί να βαστάξει για πάντα. Το πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί με την έκδοση διαταγμάτων: γενική επιστράτευση, όπλα στο μέτωπο, διοίκηση του ενός, λαϊκός στρατός, κλπ. Το πρόβλημα μπορεί να λυθεί αν κατακτήσουμε αμέσως τα όσα μπορούμε να κατακτήσουμε.

Η **Ντεπές ντε Τουλούζ** της 17 του Γενάρη,

έγραφε:

«Η κύρια απασχόληση του υπουργού των Εσωτερικών είναι το να επανεδραιώσει την εξουσία του κράτους πάνω από την εξουσία των ομάδων και πάνω από την εξουσία των ανεξέλεγκτων οποιασδήποτε προέλευσης».

Έπεται ότι, όταν επί μήνες προσπαθούν να εκμηδενίσουν τους «ανεξέλεγκτους», δεν μπορούν να λύσουν το πρόβλημα της «Πέμπτης Φάλαγγας»*(38)*. Η καταστολή του εσωτερικού μετώπου έχει, για πρώτιστο όρο της, μια δραστηριότητα με στόχο την ανακάλυψη και την κατάπνιξη των φασιστών που μπορεί να εκτελεστεί μόνον από δοκιμασμένους κι επιλεγμένους επαναστάτες. Μια εσωτερική πολιτική συνεργασίας των τάξεων κι ερωτοτροπίας με τις μεσαίες τάξεις οδηγεί αναπόφευκτα στην ανοχή απέναντι σε πολιτικά αμφίβολα στοιχεία. Η Πέμπτη Φάλαγγα αποτελείται όχι μόνον από στοιχεία που ανήκουν σε φασιστικά σώματα, αλλά κι απ' όλους τους δυσαρεστημένους που θέλουν μια μετριοπαθή δημοκρατία. Κι αυτοί ακριβώς είναι που επωφελούνται από την ανοχή των κυνηγών των «ανεξέλεγκτων».

Η διάλυση του εσωτερικού μετώπου ήταν ένας παράγοντας που προκάλεσε την στο έπακρο ριζοσπαστική δραστηριοποίηση των Επιτροπών Άμυνας που έστησαν η CNT και η FAI.

Είμαστε μάρτυρες της διείσδυσης, στις ηγετικές θέσεις του λαϊκού στρατού, ύποπτων στοιχείων που δεν χαίρουν της εκτίμησης των πολιτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων. Οι επιτροπές κι οι πολιτικές αντιπροσωπείες των πολιτοφυλακών ασκούσαν ευεργετικό έλεγχο που, σήμερα, εξασθενίζει εξαιτίας της επικράτησης αυστηρά στρατιωτικών συστημάτων προαγωγής και βαθμολογικής εξέλιξης. Πρέπει να ενισχύσουμε αυτές τις επιτροπές κι αυτές τις αντιπροσωπείες.

Είμαστε μάρτυρες μιας καινούριας κατάστασης που

θα μπορούσε να έχει καταστροφικές επιπτώσεις, μιας κατάστασης όπου ολόκληρα τάγματα διοικούνται από αξιωματικούς που δεν τους εκτιμούν ούτε τους συμπαθούν οι στρατιώτες. Αυτή η κατάσταση είναι σοβαρή γιατί το αξιόμαχο των ισπανών πολιτοφυλάκων είναι ευθέως ανάλογο με την εμπιστοσύνη που έχουν στο διοικητή τους. Είναι, επομένως, απαραίτητο να επανεγκαθιδρυθούν, τόσο το σύστημα της απευθείας εκλογής όσο και το δικαίωμα καθαίρεσης των ανωτέρων από τους κάτω.

Έχετε διαπράξει ένα σοβαρό σφάλμα γιατί δεχτήκατε εξουσιαστικές φόρμουλες -όχι γιατί είναι εξουσιαστικές ως προς τη μορφή τους· αλλά γιατί περικλείουν φοβερά λάθη και εξυπηρετούν πολιτικούς σκοπούς, πέρα για πέρα άσχετους με τις ανάγκες του πολέμου.

Είχα την ευκαιρία να μιλήσω με κατώτερους ιταλούς, γάλλους και βέλγους αξιωματικούς κι επιβεβαίωσα το ότι γνωρίζουν θαυμάσια τις **πραγματικές** ανάγκες της πειθαρχίας, έχουν μια πολύ πιο σύγχρονη κι ορθολογική άποψη από κάμποσους καινούριους στρατηγούς που υποστηρίζουν πως είναι **ρεαλιστές.**

Πιστεύω ότι έφτασε η ώρα να σχηματίσουμε κι εμείς τον συνομοσπονδιακό στρατό, με τον ίδιο τρόπο που το σοσιαλιστικό κόμμα συγκρότησε τον δικό του: το 5ο σύνταγμα των λαϊκών πολιτοφυλακών. Πιστεύω ότι έφτασε η ώρα να λύσουμε το πρόβλημα της **διοίκησης του ενός** πετυχαίνοντας αποτελεσματικά την **ενότητα στη διοίκηση** που θα μας επιτρέψει να περάσουμε στην επίθεση στο μέτωπο της Αραγονίας. Πιστεύω ότι έφτασε η ώρα να τελειώνουμε με τις χιλιάδες χωροφύλακες και μέλη των ομάδων εφόδου που δεν πηγαίνουν στο μέτωπο γιατί δουλειά τους είναι το να ελέγχουν τους «ανεξέλεγκτους». Πιστεύω ότι έφτασε η ώρα να δημιουργήσουμε πραγματικά μια πολεμική βιομηχανία. Και πιστεύω ότι έφτασε η ώρα να τελειώνουμε μ' ορισμένες σκανδαλώδεις υπερβολές: σαν εκείνες για σεβασμό της Κυριακής σαν ημέρας

αργίας και για ορισμένα «δικαιώματα στους εργάτες» που σαμποτάρουν την άμυνα της επανάστασης.

Πρέπει, πάνω απ' όλα, να κρατήσουμε υψηλό το ηθικό των συντρόφων μας στη μάχη. Ο Λούι Μπερτόνι, εκφράζοντας τα αισθήματα πολλών ιταλών μαχητών του μετώπου της Χουέσκα, έγραψε πριν λίγο καιρό τα ακόλουθα:

«Ο πόλεμος στην Ισπανία, έχοντας έτσι απογυμνωθεί από κάθε καινούρια πίστη, απ' όλες τις ιδέες της κοινωνικής αλλαγής, απ' όλη την επαναστατική μεγαλοπρέπεια, απ' όλο του το οικουμενικό νόημα, δεν είναι πια τίποτε περισσότερο από έναν κοινό πόλεμο εθνικής ανεξαρτησίας, που πρέπει να συνεχιστεί προκειμένου ν' αποφευχθεί η εξολόθρευση που έχει κατά νουν η παγκόσμια πλουτοκρατία. Μένει το μεγάλο ζήτημα της ζωής ή του θανάτου, δεν είναι όμως πια ένας πόλεμος για την εγκαθίδρυση ενός καινούριου καθεστώτος και μιας καινούριας ανθρωπότητας. Ορισμένοι θα πουν ότι δεν έχουν ακόμη χαθεί όλα· στην πραγματικότητα, όμως, όλα απειλούνται και πολιορκούνται· η δική μας πλευρά, μιλάει τη γλώσσα της παραίτησης, την ίδια που μιλούσε ο ιταλικός σοσιαλισμός ενώ προέλαυνε ο φασισμός: Προσοχή στις προκλήσεις: Ηρεμία και γαλήνη: Τάξη και πειθαρχία: Όλα τα πράγματα που συνεπάγονται πρακτικά την απραξία. Κι όπως στην Ιταλία θριάμβευσε τελικά ο φασισμός, στην Ισπανία δεν μπορεί παρά να νικήσει ο αντισοσιαλισμός με την ρεπουμπλικανική φορεσιά, εκτός αν γίνει κάτι απρόβλεπτο. Είναι ανώφελο να προσθέσουμε ότι αυτό απλώς το διαπιστώνουμε, και δεν κατηγορούμε τους ανθρώπους της πλευράς μας· δεν θα μπορούσαμε να πούμε πώς θα μπορούσε να ήταν διαφορετική κι αποτελεσματική η συμπεριφορά αυτών των ανθρώπων, όσο μεγαλώνει η πίεση των ιταλογερμανών στο μέτωπο και των μπολσεβίκων στα μετόπισθεν».

Δεν έχω τη σεμνότητα του Λούι Μπερτόνι. Έχω

την αναίδεια να διακηρύξω ότι οι ισπανοί αναρχικοί θα μπορούσαν να έχουν μια πολιτική γραμμή διαφορετική από τη σημερινή, υποστηρίζω ότι μπορώ, μ' όσα ξέρω από τις εμπειρίες των μεγάλων επαναστάσεων της σύγχρονης εποχής κι απ' ό,τι έχω διαβάσει στον ίδιο τον ισπανικό ελευθεριακό τύπο, να υποδείξω ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές.

Πιστεύω ότι πρέπει να υποβάλετε στον εαυτό σας το ερώτημα αν υπερασπίζεστε καλύτερα την επανάσταση, αν συνεισφέρετε περισσότερα στον αγώνα κατά του φασισμού μετέχοντας στην κυβέρνηση, ή αν δεν θα ήταν ασύγκριτα πιο ωφέλιμο να μεταδίδετε τη φλόγα των εξαιρετικών ικανοτήτων σας με λόγια στους συμπολεμιστές σας και στα μετόπισθεν.

Έφτασε, επίσης, η ώρα να διευκρινίσουμε τη σημασία που θα μπορούσε να έχει για την ενοποίηση η συμμετοχή σας στην κυβέρνηση. Πρέπει να μιλήσουμε στις μάζες, να ζητήσουμε να κρίνουν αν έχει δίκιο ο Μαρσέλ Κασέν όταν δηλώνει στην **Ουμανιτέ** της 23 του Μάρτη:

«Οι υπεύθυνοι αναρχικοί εντείνουν τις προσπάθειές τους για την ενοποίηση, κι οι απαιτήσεις τους γίνονται ολοένα και πιο λογικές».

Ή πάλι, αν η **Πράβντα** κι η **Ισβέστια** έχουν δίκιο όταν συκοφαντούν τους ισπανούς αναρχικούς, αποκαλώντας τους δολιοφθορείς της ενότητας. Να ζητήσουμε από τις μάζες να κρίνουν την ηθική συνενοχή και την πολιτική της σιωπής αναφορικά με τις δικτατορικές βλέψεις του Στάλιν, τις διώξεις των ρώσων αναρχικών, τις τερατώδεις δίκες ενάντια στη λενινιστική και την τροτσκιστική αντιπολίτευση, μια σιωπή που την ανταποδίδουν όπως πρέπει τα λιβελογραφήματα της **Ισβέστια** κατά της **Σολιδαριδάδ ομπρέρα.**

Να ζητήσουμε από τις μάζες να κρίνουν αν ορισμένες πράξεις δολιοφθοράς του εφοδιασμού δεν εμπίπτουν στο σχέδιο που ανάγγειλε στις 17 του Δεκέμβρη 1936 η **Πράβντα:**

«Όσο για την Καταλονία, έχει αρχίσει το ξακαθάρισμα των τροτσκιστικών και των αναρχοσυνδικαλιστικών στοιχείων· το έργο αυτό θα το φέρουμε σε πέρας με την ίδια ενεργητικότητα που δείξαμε στην ΕΣΣΔ»*(39)*.

Έφτασε η ώρα να βρούμε αν οι αναρχικοί βρίσκονται στην κυβέρνηση σαν Εστιάδες που κρατούν μια φλόγα έτοιμη να σβήσει, ή αν από δω και πέρα χρησιμεύουν απλώς σαν «φρυγικό καπέλο»*(40)* σε πολιτικούς που ερωτοτροπούν με τον εχθρό ή με τις δυνάμεις που υποστηρίζουν την παλινόρθωση της «Δημοκρατίας όλων των τάξεων». Το πρόβλημα το θέτει μια ολοφάνερη κρίση που ξεπερνάει τους ανθρώπους -τα πρόσωπα του δράματος στα οποία ενσαρκώνεται.

Το δίλημμα, πόλεμος ή επανάσταση, δεν έχει πια κανένα νόημα. Το μοναδικό πραγματικό δίλημμα είναι το ακόλουθο: νίκη κατά του Φράνκο χάρη στον επαναστατικό πόλεμο, ή ήττα.

Το πρόβλημα, για σένα και τους άλλους συντρόφους, είναι να διαλέξετε ανάμεσα στις Βερσαλίες του Θιέρσου και στο Παρίσι της Κομούνας, πριν ο Θιέρσος κι ο Μπίσμαρκ σχηματίσουν την **Ιερή Συμμαχία.** Στο χέρι σου είναι ν' απαντήσεις, γιατί εσύ είσαι «το φως κάτω από το μόδιο»*

Πόλεμος κι επανάσταση

Η ισπανική επανάσταση γεννήθηκε τον Απρίλη του 1931 από μια πολιτική επανάσταση που ήταν σχεδόν ειρηνική. Ένας ισπανός σοσιαλιστής ηγέτης αναγνώρισε ότι αυτή η επανάσταση «δεν γιάτρεψε τις πληγές της χώρας» **(no havia remonido las entravas del pais)**. Η μάζα του λαού εξαπατήθηκε από τη Δημοκρατία, που δεν είχε κανένα κοινωνικό στήριγμα

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσσε**, Νο 12, 14 του Απρίλη 1937)

αφού δεν έδωσε γη στους αγρότες. Η αγροτική μεταρρύθμιση που ψηφίστηκε από τα Κορτές παρατεινόταν με αλληλοδιαδεχόμενα σχέδια κι εφαρμοζόταν σε ομοιοπαθητικές δόσεις.

Τον Οκτώβρη του 1934, ένας ανδαλουσιανός αγρότης αντιπροσώπευε αρκετά εκατομμύρια συντρόφους του όταν είπε στον Μπερτράν ντε Ζουβενέλ: «Οι σοσιαλιστές μας υποσχέθηκαν γη. Μας λένε ότι η πρακτική εφαρμογή της αγροτικής μεταρρύθμισης είναι πολύ μπερδεμένη υπόθεση. Δουλεύουμε ακόμη για τρεις πεσέτες τη μέρα».

Η Δημοκρατία εξαπάτησε και τη μάζα του λαού των πόλεων. Όταν ο Έρνεστ Τόλερ ρώτησε έναν καταλανό εργάτη τι γνώμη είχε για τη Δημοκρατία, πήρε την ακόλουθη πολύ περιεκτική απάντηση: «Είναι ο ίδιος παλιός σκύλος, με καινούριο κολάρο».

Μια Δημοκρατία αποφασισμένη να βελτιώσει τις κοινωνικές συνθήκες θα ήταν πολιτικά ισχυρή και δεν θα φοβόταν μια φασιστική ανταρσία. Η Δημοκρατία δεν προστάτευε ικανοποιητικά τα συμφέροντα των καπιταλιστών· ούτε και ενθάρρυνε την απελευθέρωση του προλεταριάτου· υπήρξε ιστορικά συνένοχη του φασισμού με την εμμονή της να γυρεύει ένα συμβιβασμό διαμέσου κυβερνητικών συνασπισμών, αντί να ισχυροποιήσει τη θέση της διαμέσου μιας σταθερής, σοσιαλιστικής πολιτικής.

Όταν ξέσπασε η φασιστική ανταρσία, η Δημοκρατία κατόρθωσε να συσπειρώσει γύρω της όλες τις προοδευτικές πολιτικές οργανώσεις κι όλα τα προοδευτικά πολιτικά κόμματα μόνο γιατί φαινόταν αμόλυντη από φανερά αντιδραστική διείσδυση, σαν μοναδική γραμμή αντίστασης ενάντια στις συντηρητικές δυνάμεις. Αυτό που έγινε αποδεκτό, ήταν μάλλον το κράτος, κι όχι η κυβέρνηση. Φάνηκε πως αυτό ήταν το αναγκαίο όργανο που συνέδεε τις διάφορες αμυντικές οργανώσεις με τα καινούρια διοικητικά σώματα, και πως ήταν ένα κέντρο που ρύθμιζε και συντόνιζε τις

διάφορες αριστερές πολιτικές δυνάμεις.

Πίσω απ' αυτή τη φαινομενική ενότητα εξακολουθούσε να υπάρχει ένα βαθύ χάσμα. Από τη μια μεριά, ήταν οι «νομιμόφρονες», απλώς δημοκρατικοί και λίγο πολύ προοδευτικοί. Κοντά τους, βρίσκονταν οι σοσιαλδημοκράτες, για τους οποίους η πάλη του φασισμού εναντίον της κοινωνικής επανάστασης, μπορούσε να περιοριστεί σ' έναν πόλεμο ανάμεσα στο φασισμό και τον αντιφασισμό. Απ' την άλλη, βρίσκονταν οι αναρχικοί κι η αφρόκρεμα του προλεταριάτου, που πίστευαν ότι ο στόχος «να κερδίσουμε τον πόλεμο» ήταν απλώς ένας άμεσος στόχος. Η επίτευξη αυτού του στόχου ήταν απόλυτα απαραίτητη για όλα τα αριστερά κόμματα και για όλες τις συνδικαλιστικές οργανώσεις· ήταν κι ο αναγκαίος όρος για την πολιτική και κοινωνική πρόοδο ολόκληρου του έθνους. Αυτό, όμως, δεν σήμαινε ότι η κοινωνική επανάσταση έπρεπε να περιοριστεί σ' έναν πόλεμο «ανάμεσα στη Μαδρίτη και στο Μπούργκος», σ' έναν πόλεμο «ανάμεσα στη Δημοκρατία του Αθάνια*(41)* και στην κυβέρνηση του Φράνκο».

Ο «πόλεμος» είναι, στην Ισπανία, «εμφύλιος πόλεμος», δηλαδή πολιτικός και κοινωνικός ένοπλος αγώνας. Κι είναι τέτοιος ακόμη περισσότερο εξαιτίας του ότι δεν πρόκειται για ζήτημα καθαρά οριοθετημένων ομάδων που έχουν λίγες μόνον επαφές με τη ζωή των μαζών. Εδώ δεν έχουμε κανένα από τα χαρακτηριστικά μιας ερμητικά απομονωμένης σύγκρουσης. Μια πάλη ανάμεσα στους υποστηρικτές του Φράνκο και στους υποστηρικτές του Αθάνια θα παρουσίαζε αρκετές αναλογίες με το πώς άρχισαν οι κοινωνικές κατακτήσεις στην Καταλονία, στην Αραγονία και στο Λεβάντε· με μια πάλη έπειτα από την οποία οι νικητές θα μεταμόρφωναν τη ζωή της χώρας στο σύνολό της ακολουθώντας μια προκαθορισμένη πολιτική και κοινωνική κατεύθυνση· με μια πάλη που δεν θα τέλειωνε με μια υποχώρηση στρατευμάτων μα μόνο με την έξοδο

των νικημένων από την ιστορική σκηνή.

Η φύση κι η έκταση της σύγκρουσης, οι τρόποι με τους οποίους αναπτύσσεται, οι αναγκαίοι όροι για τη λύση της, είναι τέτοια, ώστε τα χαρακτηριστικά αυτού του ένοπλου αγώνα μοιάζουν με «πόλεμο», ενώ η ουσία του είναι η «κοινωνική επανάσταση».

Το προλεταριάτο είναι μπλεγμένο σε μια πάλη ενάντια στην αστική τάξη, ενώ ο ανώτερος κλήρος κι οι στρατιωτικοί εξαπολύουν εναντίον του έναν πόλεμο - «το χρήμα θρέφει τον πόλεμο», όπως λένε οι γάλλοι.

Τα οικονομικά βάρη του πολέμου δεν μπορεί πια να τα βαστάξει η αστική τάξη· πρέπει, λοιπόν, να επιβληθεί μια καινούρια «πολεμική οικονομία». Αναγκαίος όρος για μια ισχυρή «πολεμική βιομηχανία» είναι μια «πολεμική οικονομία», που για να υπάρχει σαν οικονομία πρέπει να έχει για στόχο και για δικαιολογία της ύπαρξής της, σε μεγάλο μέρος, το άχρηστο.

Τα πιστωτικά και τα νομισματικά προβλήματα, όπως κι όλα τα άλλα οικονομικά προβλήματα, δεν μπορούν να λυθούν «οικονομικά» χωρίς να πληγούν τα συμφέροντα ορισμένων κοινωνικών τάξεων. Δεν πρέπει, ωστόσο, με πρόσχημα την ανάγκη να κερδηθεί ο πόλεμος, να πέσουμε στη διαμετρικά αντίθετη θέση από τους συντηρητικούς, στον σοσιαλιστικό εξτρεμισμό δηλαδή, που δεν τον εμπνέουν οι ανάγκες του ένοπλου αγώνα μα οι φόρμουλες και τα προγράμματα που μπορούν να υλοποιηθούν μόνο στο μακρινό μέλλον.

Η πιο γόνιμη θέση είναι η «κεντρίστικη» θέση. Για ν' αποφύγω κάθε παρανόηση, θα μείνω σ' ένα συγκεκριμένο παράδειγμα. Νομίζω ότι η κοινωνικοποίηση των μεγάλων και των μεσαίων βιομηχανιών είναι μια «ανάγκη που την επιβάλλει ο πόλεμος» και αναπόφευκτο αποτέλεσμα της «πολεμικής οικονομίας». Ορισμένοι αντιφασίστες το πιστεύουν αυτό, όπως κι εγώ, μολονότι δεν είναι για λόγους αρχής, κολλεκτιβιστές. Υποστηρίζοντας ότι η κοινωνικοποίηση των

μεγάλων και μεσαίων βιομηχανιών, είναι «ανάγκη που επιβάλλεται από τις σημερινές συνθήκες» θα έχω τη συμπαράσταση αυτών των αντιφασιστών που εγκρίνουν την πράξη μου καθώς και τη βοήθειά τους.

Έχω, από την άλλη μεριά, πολλές επιφυλάξεις για την κοινωνικοποίηση των μικρών βιομηχανικών μονάδων -για το αν «επιβάλλεται από τις ανάγκες του πολέμου»- και είμαι υποχρεωμένος να ερίζω ασταμάτητα με τους συντρόφους που θα ήθελαν την πλήρη κοινωνικοποίηση της βιομηχανίας.

Ονομάζω τη θέση μου «κεντρίστικη». Στα δεξιά μου, έχω εκείνους που αντιτίθενται στην κοινωνικοποίηση, στ' αριστερά μου, εκείνους που την θέλουν πλήρη κι έχουν μαξιμαλιστικές τάσεις· στο κέντρο, έχω για συντροφιά μου όλους τους κολλεκτιβιστές που σκέφτονται όπως εγώ και τους τίμιους αντιφασίστες που, πιστεύοντας πως είναι ανάγκη να δημιουργηθεί μια ισχυρή πολεμική βιομηχανία, νομίζουν ότι ένας από τους κύριους παράγοντες αυτής της οικονομίας είναι η κοινωνικοποίηση των μεγάλων και μεσαίων βιομηχανιών. Η «κεντρίστικη» θέση δεν παίρνει υπόψη της αποκλειστικά τους αυστηρά **οικονομικούς** και τρέχοντες λόγους που ευνοούν την ανεκτική στάση απέναντι στους μικροαστούς, αλλά και ψυχολογικούς παράγοντες.

Οι ρώσοι μικροαστοί πολέμησαν στο πλευρό του προλεταριάτου από τα1917 μέχρι τα 1920· στη διάρκεια της εξέγερσης του Μάρτη-Απρίλη του 1920 στο Ρουρ, οι μικροαστοί πολέμησαν εναντίον του Καπ κι εναντίον του μαύρου γερμανικού στρατού· τον Οκτώβρη του 1934 οι μικροαστοί πήραν για άλλη μια φορά μέρος στην εξέγερση της Μαδρίτης και της Καταλονίας, και το ίδιο έγινε και στις Αστούριες. Σήμερα, ενώ πολεμάμε κατά του φασισμού, πρέπει να θυμόμαστε ότι αν οι αγρότες που εξαπατήθηκαν από την αποτυχημένη αγροτική μεταρρύθμιση συμμετείχαν με βαριά καρδιά στην ισπανική σοσιαλιστική εξέγερση του

Οκτώβρη του 1934, ένας από τους κύριους παράγοντες που συνέβαλαν στη συντριβή του φασισμού στην Καταλονία τον Ιούλη του 1936, ήταν η ένοπλη επέμβαση της ένωσης των αμπελουργών.

Ανάμεσα στις συντηρητικές διακηρύξεις του Καμπαλέρο και σ' ορισμένες δογματικές μαξιμαλιστικές*(42)* κριτικές του οπορτουνισμού της CNT και της FAI, πιστεύω ότι πρέπει, καθαρά και έγκαιρα, να λύσουμε μ' ορθολογικό τρόπο τα προβλήματα της «πολεμικής οικονομίας».

Μια τέτοια καινούρια δήλωση δεν θα επαρκέσει, βέβαια, για να στήσει γέφυρες ανάμεσα σ' εμάς και στο POUM από τη μια μεριά, και στις ομάδες που ελέγχουν το PSUC *(43)* από την άλλη. Θα μπορέσει, όμως να διευκολύνει μια ειλικρινή κι ενεργητική κατανόηση ανάμεσα σ' όλους τους αληθινούς αντιφασίστες, κι έπειτα θα επιτρέψει μια στενότερη συνεργασία ανάμεσα σ' όλους τους ειλικρινείς σοσιαλιστές.•

Η αντεπανάσταση προχωρεί

Τον Σεπτέμβρη του 1930, ο Αθάνια που μαζί με τους Ζαμόρα και Λερού ήταν μέλος της Προσωρινής Κυβέρνησης της Δημοκρατίας, είπε σε μια συγκέντρωση στη Μαδρίτη τα ακόλουθα: «Θα κατακτήσουμε την ελευθερία απευθυνόμενοι σ' όλες τις αντιμοναρχικές δυνάμεις, ανεξάρτητα από το όνομά τους, ανεξάρτητα από την τοποθέτησή τους». Μ' αυτό τον τρόπο ορίστηκε η πρώτη «ιερή συμμαχία»: αυτή η συμμαχία υιοθέτησε σαν πολιτικό κοινό παρονομαστή την πίστη στη Δημοκρατία. Τον Αύγουστο του 1931, η Δημοκρατία πίστεψε πως ήταν αρκετά ισχυρή ώστε ν' απομακρυνθεί από τις προλεταριακές μάζες που διαφωνού-

•(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο. 13, 21 του Μάρτη 1937)

σαν με την κυβέρνηση· διατάχθηκε η εκτόπιση των αναρχικών και των συνδικαλιστών στα κάτεργα της Γουινέα. Στις 20 του Οκτώβρη του 1931 τα Κορτές, που περιελάμβαναν και τους σοσιαλιστές βουλευτές, ψήφισαν το νομοσχέδιο «για την υπεράσπιση του δημοκρατικού καθεστώτος» που τέθηκε σε εφαρμογή καταστέλλοντας το αναρχοσυνδικαλιστικό κίνημα. Από τα 1932 και μετά, το πραξικόπημα της Σεβίλης έδειξε ότι ο δημοκρατικός φασισμός είναι κίνδυνος μεγαλύτερος από την παλινόρθωση της μοναρχίας· ο Αθάνια, όμως, μιλώντας στα Κορτές για την απόπειρα πραξικοπήματος του στρατηγού Σανχούρχο, διακήρυξε ότι η Ισπανική Δημοκρατία δεν ήταν άρρωστη και ότι «είχε ξεκαθαριστεί από τα σκόρπια υπολείμματα του παλιού καθεστώτος που περιείχε». Το Γενάρη του 1933, ο Αθάνια διέταξε τη σφαγή των εξεγερμένων του Κάζας-Βιέχας, που την ενέκριναν στις 2 του Φλεβάρη και οι 150 σοσιαλιστές βουλευτές. Τον Φλεβάρη του 1936, σε μια συνέντευξη στην **Παρί-σουάρ,** ο Αθάνια δήλωσε ότι διώχτηκαν οι Περού και Τζιλ Ρόμπλες· διακήρυξε ότι: «επιθυμούμε, πάνω απ' όλα να επικρατήσει τάξη... Το δηλώνω καθαρά, δεν θέλουμε να κάνουμε επανάσταση... Θέλω να κυβερνώ με βάση το νόμο. Όχι επικίνδυνες καινοτομίες... Θέλουμε κοινωνική ειρήνη, θέλουμε τάξη, είμαστε μετριοπαθείς».

Μετά το ξέσπασμα του φασιστικού πραξικοπήματος, το σοσιαλιστικό και το κομμουνιστικό κόμμα, επέστρεψαν στη φράση του Αθάνια του 1930: υπεράσπιση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Επιμένουν ακόμη σ' αυτή τη θέση, κι ανοίγουν το δρόμο στην αντεπανάσταση.

Ο βουλευτής του Βελγικού Εργατικού Κόμματος Λουί Πιεράρ, παραδέχτηκε πρόσφατα στο περιοδικό **Ρεγκάρντ** ότι «ο σοσιαλισμός ήταν πρακτικά ανύπαρκτος στην Καταλονία πριν από τις 19 του Ιούλη». Η UGT που είχε τότε στην Καταλονία 9000 μέλη, έχει τώρα 50.000. Μια τέτοια γοργή αύξηση, κάτι δειχνει. Η

UGT τραβάει με το μέρος της τη μεσαία τάξη. Οι ιχθυέμποροι της Βαρκελόνης προσχώρησαν μαζικά σ' αυτή την οργάνωση για ν' αποφύγουν την «κοινωνικοποίηση των ψαριών» που αναγράφεται στο πρόγραμμα της CNT. Ό,τι έγινε στη Βαρκελόνη, συνέβη και σ' ολόκληρη την Καταλονία, την Αραγονία και το Λεβάντε. Οι εχθροί της κολλεκτιβοποίησης της γης, της βιομηχανίας και του εμπορίου προσχώρησαν μαζικά στην UGT και στο PSUC. Η **Τρέμπαλ**, φερέφωνο του **PSUC**, αντιτίθεται στην κολλεκτιβοποίηση και στην κοινωνικοποίηση ενώ η CNT και το POUM τις υποστηρίζουν. Είναι, επομένως, φανερό ότι οι αστοί κι οι μικροαστοί που εισχώρησαν στο Λαϊκό Μέτωπο συμμερίστηκαν με την οπορτουνιστική πίστη στο εφικτό, των ηγετών του PSUC. Ήδη, στη διάρκεια της εξέγερσης στις Αστούριες, παρακολουθήσαμε τη γοργή ψευτοεπαναστατική προσαρμοστικότητα των μεσαίων τάξεων. Όταν η Επιτροπή του Μιέρες κάλεσε τους υπάλληλους, τους ανθρακωρύχους, τους επιστάτες, κλπ. συνέβη το εξής -όπως το περιγράφει το «Ημερολόγιο ενός ανθρακωρύχου» που δημοσιεύτηκε στο **Τζουστίτσια ε λιμπερτά:**

«Δεν είχαμε καλά καλά διαβάσει τη διακήρυξη και τα δεξιά στοιχεία έσπευσαν να μπουν κάτω από τις διαταγές μας· τόσο, που τρώγονταν μεταξύ τους ποιος θα έρθει πρώτος. Ύποπτος υπερβάλλων ζήλος. Πρώτοι χαιρετούσαν σηκώνοντας τη γροθιά τους κι εγκωμίαζαν την επανάσταση, όταν συναντούσαν εργάτες. Σ' αντάλλαγμα, έπαιρναν μερίδες φαγητού, καπνού κι άλλων αγαθών, ανώτερες μερικές φορές κι από τους ίδιους τους επαναστάτες. Οι προλετάριοι είναι απρόσεκτοι και γενναιόδωροι σαν παιδιά».

Αντίθετα, οι αστοί δείχνονται έξυπνοι και πονηροί, «κυρίως όταν κινδυνεύει η ζωή τους». Έπειτα από τις 19 του Ιούλη, στην Καταλονία, στην Αραγονία και στο Λεβάντε, παρατηρούσαμε, σε πολύ μεγαλύτερη έκταση, το ίδιο φαινόμενο.

Όταν το Ισπανικό ΚΚ εξέδωσε τον Αύγουστο του 1936 ένα μανιφέστο με την υπογραφή του Τζέζους Χερνάντεζ, διακηρύσσοντας ότι αγωνιζόταν αποκλειστικά για τη δημοκρατία, όταν το ίδιο κόμμα επιβεβαίωσε την ίδια γραμμή δράσης στις 15 του Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου, το έκανε με σκοπό να καθησυχάσει όχι τόσο τους πλουτοκράτες του εξωτερικού, τις «δημοκρατικές κυβερνήσεις», αλλά τις χιλιάδες ψευτονεοπροσήλυτους που είχαν γεμίσει τις τάξεις του ΚΚ και της UGT. Ακόμη και το Ενωτικό Κίνημα Νεολαίας (JSU) αποκήρυξε το σοσιαλισμό· ο γενικός γραμματέας του Σαντιάγκο Καρίλιο, διακήρυξε στο εθνικό συνέδριο του JSU στη Βαλένσια στις 15 του Γενάρη του 1937 τα ακόλουθα: «Δεν πολεμούμε για την κοινωνική επανάσταση. Η οργάνωσή μας δεν είναι ούτε σοσιαλιστική ούτε κομμουνιστική... Η JSU δεν είναι μαρξιστική νεολαία». Η **Αχόρα,** φερέφωνο του **JSU,** υποστήριξε την ίδια θέση κι απέρριψε κάθε πολιτική που θα βασιζόταν σε ταξική ανάλυση.

Οι αντεπαναστατικές διακηρύξεις του προέδρου του Κοινοβουλίου της Καταλονίας Χουάν Καζανόβα στη **Ντεπές ντε Τουλούζ** τον Μάρτη, συμπίπτουν μ' εκείνες που έκανε τον περασμένο Δεκέμβρη ένας αγωνιστής με απόψεις παραπλήσιες με το PSUC, ο Καμορέρα. Τα στοιχεία της Τζενεραλιδάδ που, τον Οκτώβρη του 1934, υποστήριξαν το αυτονομιστικόφασιστικό πραξικόπημα της τριανδρίας Μπάδια-Ντένκας-Μεντέζ, δεν έχουν εξαφανιστεί. Περισσότερες αποδείξεις μας παρέχουν οι αντεπαναστατικές δηλώσεις του Νικολάου ντ' Ολβέρ. Η «Αξιόν Καταλάνα», η δεξιά του PSUC, ο Γκαλάρτζα κι οι συνεργάτες του: να ποιες είναι οι δυνάμεις της αντεπανάστασης.

Η ισπανική επανάσταση βρίσκεται παγιδευμένη ανάμεσα στο Μπούργκος και στο Μπιλμπάο (όπου οι καθολικοί, οι μαρξιστές κι οι ρεπουμπλικάνοι εγκαθιδρύουν όλο και πιο στέρεα την «ιερή συμμαχία» τους διαλύοντας τη CNT του Βορρά και φυλακίζοντας την

Περιφερειακή Επιτροπή της CNT). Είναι στριμωγμένη ανάμεσα στο Μπούργκος και στη Βαλένσια, όπου 218 υποστηρικτές της FAI και της Αναρχικής Νεολαίας (FIJL) φυλακίζονται και η αναρχική εφημερίδα **Νοζότρος** κλείνεται. Είναι σφηνωμένη ανάμεσα στο Μπούργκος και την Αλμέρα, όπου ο γερο-Μορόν φυλάκισε έναν από τους ηρωικότερους αντιφασίστες μαχητές, τον Φρανσίσκο Μαρότο.

Η σκιά του Νόσκε ξεπροβάλλει απειλητική. Ο μοναρχικός - καθολικός - παραδοσιακός φασισμός είναι μόνον η μια πλευρά της αντεπανάστασης. Αυτό πρέπει να το θυμόμαστε. Και πρέπει να το λέμε. Δεν πρέπει να πέσουμε θύματα των ελιγμών της φοβερής «Πέμπτης Φάλαγγας» η οποία έχει δείξει στα έξι χρόνια της Ισπανικής Δημοκρατίας τη μεγάλη της ζωτικότητα και την τρομερή της προσαρμοστικότητα.

Ο ισπανικός εμφύλιος πόλεμος εκτυλίσσεται σε δυο πολιτικοκοινωνικά μέτωπα. Η επανάσταση πρέπει να θριαμβεύσει και στα δύο μέτωπα. Και θα το κάνει!*

Ο θάνατος του Μπερνέρι

Τη νύχτα της 3 προς 4 του Μάη, έγραψε στην κόρη του Μαρί-Λουίζ τα ακόλουθα:

«Τι κακό που κάνουν κι εδώ οι κομμουνιστές! Είναι σχεδόν 2 τη νύχτα κι ετοιμάζομαι να πλαγιάσω. Το σπίτι είναι απόψε σε επιφυλακή. Προσφέρθηκα να ξαγρυπνήσω για να κοιμηθούν οι άλλοι, κι όλοι γέλασαν· είπαν ότι δεν θ' άκουγα καν το κανόνι! Αργότερα, όμως, ένας ένας αποκοιμήθηκαν, κι εγώ τους προσέχω όλους ενώ εργάζομαι γι' αυτούς που θα 'ρθουν. Είναι το μόνο αληθινά ωραίο πράγμα. Πιο απόλυτο από την αγάπη, πιο αληθινό κι από την ίδια την πραγματικότητα. Τι θα ήταν η ανθρωπότητα χωρίς

*(Δημοσιεύτηκε στο **Γκουέρα ντι κλάσε**, Νο 15, 5 του Μάη 1937)

αυτά τα αισθήματα που σε δένουν μ' εκείνους που υπήρξαν, και τώρα είναι μακρινοί, ξεχασμένοι, χαμένοι; Σκέφτομαι μερικές φορές ότι αυτή η μεσιανική αίσθηση δεν είναι τίποτε περισσότερο από μια φυγή από την πραγματικότητα, τίποτε περισσότερο από την αναζήτηση και το φτιάξιμο μιας ισορροπίας, μιας σταθερότητας που αν δεν την είχαμε, θα πέφταμε στην αταξία ή στην απελπισία. Ό,τι κι αν συμβαίνει, είναι βέβαιο ότι τα πιο έντονα συναισθήματα είναι και τα πιο **ανθρώπινα.**

Μπορείς να χάσεις τις αυταπάτες σου για όλα και για όλους, όχι όμως και για κάτι που το επιβεβαιώνεις με την ηθική σου συνείδηση. Αν μπορούσα να δώσω τη ζωή μου για να σωθεί το Μπιλμπάο, δεν θα δίσταζα ούτε στιγμή...

Όλα όσα έγραψα πιο πάνω έχουν μια κάπως γελοία επισημότητα για όποιον δεν ζει εδώ. Ίσως, όμως, κάποτε, αν μπορέσω να σου μιλήσω γι' αυτούς τους μήνες, να καταλάβεις».

Σημειώσεις

1. Αυτή τη βιογραφία του Ε. Μαλατέστα την έγραψε ο Μαξ Νετλάου στα τέλη του 1920 και δημοσιεύτηκε στην «Φρίντομ». Ο ίδιος ο Μαξ Νετλάου έγραψε αργότερα και τη νεκρολογία του Μαλατέστα, από την οποία έχουν παρθεί και τα στοιχεία που συμπληρώνουν τη βιογραφία.

Ο αυστριακός αναρχικός ιστορικός και βιογράφος **Μαξ Νετλάου** (1865-1944) πέρασε τη ζωή του μαζεύοντας στοιχεία για το αναρχικό κίνημα και γράφοντας την ιστορία του. Έγραψε πολλά βιβλία: γενική ιστορία του αναρχισμού, βιογραφία του Μπακούνιν (το κυρίως έργο του) και τις βιογραφίες των Κροπότκιν και Μαλατέστα. Προς τα τέλη της ζωής του εργάστηκε στο Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας του Άμστερνταμ, όπως φυλάσσονται τα αρχεία του και τα αδημοσίευτα χειρόγραφά του.

2. Η Α΄ Διεθνής Ένωση των Εργαζομένων ιδρύθηκε στα 1864 στο Λονδίνο και αυτοδιαλύθηκε, εξαιτίας της σύγκρουσης Μαρξ-Μπακούνιν στα τέλη του 1872 (με τη μεταφορά της έδρας της στη Ν. Υόρκη).

3. Ο Τζουζέπε Ματσίνι (1805-1872) ήταν αστός δημοκράτης που έπαιξε δραστήριο ρόλο στην πάλη για την ενοποίηση της Ιταλίας. Ήταν συνδεδεμένος και με τη Διεθνή.

4. Εδώ θα έπρεπε να συμβουλευτούμε τα πρακτικά του Συνεδρίου (Βέρνη 1876) (Σημ. του Μ. Νετλάου).

5. Ο Μπακούνιν είχε δώσει παρόμοιες συμβουλές σε μερικούς βούλγαρους επαναστάτες που είχαν ζητήσει τη γνώμη του στη Γενεύη. Αυτό ήταν, οπωσδήποτε, άγνωστο στους ιταλούς, οι οποίοι, πάνω απ' όλα, ήθελαν ν' αποφύγουν τα λάθη του 1874 (Σημ. του Μ. Νετλάου).

6. Ένα χειρόγραφο αντίγραφο αυτού του εγχειριδίου μου έδωσε ο παλιός μπακουνικός Τζ. Ραλί στο Βουκουρέστι στα 1893, για να το επιστρέψω στον παλιό του φίλο Στέπνιακ. Όταν, στα 1894 ζήτησα από τον Στέπνιακ να μου πει τις

εντυπώσεις του από τον Μπακούνιν (που τον έζησε στα 1875), ήταν σε κάπως ήμερη διάθεση κι άρχισε να καταφέρεται εναντίον της αναρχικής βίας. Δεν ξέρω αν η στιγμή ήταν κατάλληλη ή ακατάλληλη για να του δώσω πίσω το παλιό του πόνημα για τις αναρχικές ένοπλες ομάδες - εν πάση περιπτώσει, το απόθεσα εκεί, μπροστά στα μάτια του, κι εκείνος αργά, αλλά σταθερά, το αναγνώρισε. Στο πρόσωπό του, τότε, παρατήρησα κάποιες θαυμαστές αλλαγές, η αρχική καθαρή έκπληξη μετατράπηκε σ' ένα περίεργο χαμόγελο, και σταμάτησε την επίθεσή του κατά της βίας. Δεν ήξερα τότε την ιστορία του χειρογράφου, αλλιώς θα το είχα αντιγράψει. Μπορεί ακόμη να βρίσκεται στα χαρτιά του Στέπνιακ. (Σημ. του Μ. Νετλάου).

7. Ένας από τους συνήγορους ήταν κι ο Φ. Μερλίνο, που έγραψε μια «περιγραφή της δίκης του Μπενεβέντο» (1878). Περισσότερες λεπτομέρειες μπορούμε να βρούμε στο βιβλίο του Τζ. Γκιγιόμ «Η Διεθνής». (Σημ. του Μ. Νετλάου).

8. Ελληνική έκδοση, «Ελεύθερος Τύπος».

9. Στα 1883-84 πήγε στη Νάπολι σαν νοσοκόμος για να βοηθήσει στην περίθαλψη των θυμάτων μιας φοβερής επιδημίας χολέρας. Πολλοί αναρχικοί και σοσιαλιστές (όπως ο Κόστα) έκαναν, τότε, το ίδιο. Εκεί πέθανε, αν θυμάμαι καλά, κι ο αναρχικός εκδότης του περιοδικού «Πρόξιμους Τάους». (Σημ. του Μ. Νετλάου).

10. Εδώ θα έπρεπε να συμβουλευτούμε την «περιγραφή της δίκης του Μαλατέστα και των συντρόφων του» (Τύνις, 1898), την «Αυτοπεϋράσπισή» του, κ.ά. (Σημ. του Μ. Νετλάου).

11. Βλ. τις απόψεις του Γκράμσι για τα ίδια γεγονότα στο «Τα εργοστασιακά συμβούλια», εκδ. Στοχαστής.

12. Η Τρίτη (Κομμουνιστική) Διεθνής ιδρύθηκε στα 1919 στη Μόσχα και βρισκόταν από την αρχή κάτω από την επιρροή των ρώσων κομμουνιστών. Για να γίνει δεκτό ένα κόμμα σ' αυτήν, έπρεπε να δεχτεί τα «21 σημεία». Οι διαμάχες αυτές στο Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα γίνονται στα 1921.

13. Ο τότε ηγέτης του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος.

14. Πρόκειται για την «οργανωτική πλατφόρμα» που επεξεργάστηκε στα 1926 ο Π. Αρσίνοφ επηρεασμένος από τη συντριβή του μαχνοβίτικου κινήματος από τους μπολσεβί-

κους - και υποστηρίχθηκε κι από τον Μάχνο. (Βλ. τις θέσεις του Αρσίνοφ στην «Ιστορία του μαχνοβίτικου κινήματος», έκδ. Ελεύθερος Τύπος). Διαφώνησαν με την «πλατφόρμα» - εκτός από το Μαλατέστα- και οι Α. Μπέρκμαν, Ε. Γκόλντμαν, Βολίν, κ.ά.(Βλ. τις θέσεις του Μπέρκμαν στο «Αλφαβητάρι του αναρχισμού», εκδ. Κατσάνος).

15. Γραμμένη από τον Φραντς Μιντζ στο περιοδικό «Αναρχιστ ρίβιου».

16. CNT ήταν το αναρχικό συνδικάτο και FAI η αναρχική ομοσπονδία της Ιβηρικής.

17. Περιοδικό που εξέδιδαν ο Ζ. Προυντομό κι οι σύντροφοί του στη Βαρκελόνη. Για ν' αποφύγουν τη λογοκρισία της CNT, αναγκάστηκαν να το εκδίδουν στο Μπεζιέρ της Γαλλίας (Σημ. της αγγλ. εκδ.) Στα ελληνικά κυκλοφορεί το βιβλίο του Ζ. Προυντομό για τη γερμανική επανάσταση του 1918-19, εκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη).

18. POUM, Εργατικό Κόμμα της Μαρξιστικής Ενοποίησης: «τροτσκιστικό» κόμμα που σχηματίστηκε τον Σεπτέμβρη του 1935 με τη συνένωση της Κομμουνιστικής Αριστεράς του Αντρέι Νιν (δολοφονήθηκε από τους σταλινικούς στα 1937) και τον Εργατοαγροτικό Συνασπισμό του Μαουρίν.

19. Ο Μπερνέρι δεν συμμετείχε στη φάλαγγα από τότε που άρχισε να εκδίδει το «Γκουέρα ντι κλάσε» (Ταξικός Πόλεμος). Το γράμμα είναι από τον Οκτώβρη του 1936. (Σημ. της αγγλ. έκδ.).

20. Ο Κάρλο Ροσέλι κι ο αδελφός του ήταν οι πιο δραστήριοι της ομάδας «Τζιουστίτσια ε λιμπερτά» (Δικαιοσύνη κι Ελευθερία». Επεδίωκαν το σχηματισμό ενός ενιαίου αντιφασιστικού μετώπου που θα στόχευε στη σοσιαλιστική δημοκρατία (Σημ. της αγγλ. εκδ.).

21. Μαροκινοί ήταν οι μισθοφόροι του Φράνκο. Εδώ, πάντως, ο Μπερνέρι αναφέρεται στο φανατισμό των κομμουνιστών.

22. Όρος που χρησιμοποίησε ο Κ. Μαρξ («Η 18η Μπριμέρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη») εξετάζοντας την προσωπική δικτατορία σαν ένα τρόπο με τον οποίο λύνει η αστική τάξη σαν σύνολο κάποια προσωρινά και πιεστικά της προβλήματα. Τον ίδιο όρο μεταχειρίστηκε κι ο Τρότσκι προκειμένου να εξηγήσει τον σταλινισμό.

23. Η εξέγερση της Κροστάνδης (Μάρτης 1920) ήταν η τελευταία προσπάθεια να δοθεί στη ρωσική επανάσταση η ελευθεριακή κατεύθυνση. Την έπνιξαν στο αίμα οι μπολσεβίκοι· στρατιωτικοί αρχηγός τους ήταν ο Τρότσκι. (Βλ. «Η εξέγερση της Κροστάνδης», Άρη Αλεξάνδρου, εκδ. Φυτράκη).

24. Η πολιτική της «μη ανάμιξης» (ή «μη επέμβασης) επινοήθηκε από την Αγγλία και τη Γαλλία στην προσπάθειά τους ν' αποφύγουν τον πόλεμο με τον Χίτλερ θυσιάζοντας άλλες χώρες. Βλέπε και παρακάτω.

25. Στη Γενεύη έδρευε η Κοινωνία των Εθνών.

26. Η τάση των σοσιαλιστών της Δεύτερης Διεθνούς για μεταρρυθμίσεις που θα επιβάλλονταν από τα πάνω. Για τούτο, επιδίωκαν τη συμμετοχή στις κυβερνήσεις. Τα αποτελέσματα αυτής της τακτικής τα δείχνει η ιστορία.

27. Φρανσίσκο Λάργκο Καμπαλέρο: μετριοπαθής ηγέτης των αριστερών σοσιαλιστών, πρωθυπουργός από το Σεπτέμβρη του 1936 μέχρι το Μάρτη του 1937.

28. Η συνδικαλιστική ομοσπονδία που ελεγχόταν από τους σταλινικούς κομμουνιστές.

29. Λεόν Μπλουμ: Γάλλος σοσιαλιστής ηγέτης, πρωθυπουργός της κυβέρνησης του Λαϊκού Μετώπου. Υπήρξε ενδοτικός απέναντι στον Χίτλερ.

30. Ο άγγλος υπουργός των εξωτερικών.

31. Η έδρα του Φράνκο.

32. Οι Νόσκε, Έμπερτ και Χάινεμαν ήταν οι σφαγείς της γερμανικής επανάστασης.

33. Πασιονάρια (ή Ντολορές Ιμπαρούρι): μέλος της ηγεσίας του Ισπανικού ΚΚ.

34. Φεντερίκα Μοντσενί: ηγετικό στέλεχος της CNT. Εξακολούθησε τη δράση της και μετά την ήττα της Ισπανικής επανάστασης στην εξορία.

35. Για το Κάζας-Βιέχας, βλέπε παρακάτω. Βιλανέζα: μικρό ισπανικό χωριό όπου σφάχτηκαν πολλοί αγωνιστές της αφού πρώτα τους είχαν πάρει τις συνδικαλιστικές της ταυτότητες (Σημ. της αγγλ. έκδ.) (βλέπε και «Η GPU στην Ισπανία», εκδ. Ελεύθερος Τύπος).

36. Η Ουκρανία είναι ο σιτοβολώνας της ΕΣΣΔ.

37. Ινταλέθιο Πριέτο: ηγέτης της δεξιάς των σοσιαλιστών, υπουργός Αεροπορίας και Ναυτικών έως τα 1938.

38. Αυτό το όνομα έδινε ο ισπανικός αντιφασιστικός τύπος στις φασιστικές ομάδες που δρούσαν κρυμμένες πίσω από το Δημοκρατικό Μέτωπο (Σημ. των αγγλ. εκδ.).

39. Το απόσπασμα δεν είναι κατά λέξη, αποδίδει όμως πιστά το νόημα. (Σημ. της αγγλ. έκδ.).

40. Έμβλημα της δημοκρατίας. (Σημ. της αγγλ. έκδ.).

41. Μανουέλ Αθάνια: ηγέτης της Δημοκρατικής Αριστεράς, πρωθυπουργός της δημοκρατικής κυβέρνησης στα 1931 και στα 1936 και πρόεδρος της Δημοκρατίας από το Μάη του 1936 έως τα 1939.

42. Εννοεί υπεραριστερές, που δεν παίρνουν υπόψη την πραγματική κατάσταση, αλλά μόνο τη συνεπή θεωρία.

43. Το Σοσιαλιστικό Ενωτικό Κόμμα της Καταλονίας.

* * *

Μια παρατήρηση ακόμη: Για την ισπανική επανάσταση και τον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, υπάρχουν και τα ακόλουθα βιβλία:

Φ. Μόρροου, «Επανάσταση και αντεπανάσταση στην Ισπανία», εκδ. Ατραπός.

Α. Σούχι, «Κολλεκτιβισμός και αυτοδιαχείριση στην Ισπανία, 1936-39», εκδ. Επίκουρος.

Χ.Μ. Εντσενμπέργκερ, «Το σύντομο καλοκαίρι της αναρχίας», εκδ. Οδυσσέας.

Μ. Ολιβιέ - Κ. Λαντάου, «Η GPU στην Ισπανία», εκδ. Ελεύθερος Τύπος.

Τζ. Όργουελ, «Φόρος τιμής στην Καταλονία», εκδ. Ελεύθερος Τύπος.

Α. Παζ, «Ντουρούτι» (2 τόμοι), εκδ. Ελεύθερος Τύπος.

Χ. Τόμας, «Ο εμφύλιος πόλεμος της Ισπανίας» (2 τόμοι).

Η ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

... Δεν αγωνιζόμαστε για να πάρουμε τη θέση των σημερινών εκμεταλλευτών και καταπιεστών, ούτε κι αγωνιζόμαστε για το θρίαμβο μιας αφηρημένης ιδέας... Εμείς, θέλουμε να είναι ευτυχισμένοι όλοι, χωρίς εξαίρεση, οι άνθρωποι. Θέλουμε κάθε άνθρωπος να είναι ελεύθερος ν' αναπτυχθεί και να ζήσει όσο το δυνατόν πιο ευτυχισμένα. Και πιστεύουμε ότι, αυτή την ευτυχία, δεν μπορεί να την χαρίσει στους ανθρώπους κανένας άνθρωπος και κανένα κόμμα· πιστεύουμε ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει, με τις δικές τους προσπάθειες, να βρουν τις συνθήκες που είναι απαραίτητες για την ευτυχία και να τις κατακτήσουν. Πιστεύουμε ότι μόνον η πιο ολοκληρωμένη εφαρμογή της αρχής της αλληλεγγύης μπορεί να βάλει τέλος στις συγκρούσεις, στην καταπίεση και στην εκμετάλλευση.

